

LAVINIA BETEA (coord.)
FLORIN-RĂZVAN MIHAI
ILARION ȚIU

21 AUGUST 1968 APOTEOZA LUI CEAUȘESCU

Colecție coordonată de
DORU DUMITRESCU

LAVINIA BETEA (coord.)
FLORIN-RĂZVAN MIHAI
ILARION ȚIU

21 AUGUST 1968 APOTEOZA LUI CEAUȘESCU

Ediția a II-a

LAVINIA BETEA a absolvit Facultatea de Istorie-Filozofie, secția filozofie-istorie și a obținut doctoratul în psihologie la Universitatea „Babeș-Bolyai”, din Cluj-Napoca. În prezent, este profesor de psihologie socială și politică și director al Institutului European „Serge Moscovici” al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad. Abilitată pentru coordonare de doctorate în științe umaniste de Universitatea „Paul Valéry” Montpellier 3 și pentru coordonare de doctorat în științele comunicării de Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. Apariții editoriale (selecție): *Gladiatori lui Stalin*, Începuturile comunismului în România, Editura Leistung Publishing, București, 2018 ; *Viața lui Ceaușescu* (coord., 3 volume), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015; *Editura Adevărul*, București, 2013, 2012; *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli*. Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea, Editura Adevărul, București, 2011; *Povești din Cartierul Primăverii*, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2010, ediția a II-a, 2017; *Mentalități și remanențe comuniste*, Editura Nemira, București, 2005.

FLORIN-RĂZVAN MIHAI s-a născut în 1980, la Brăila. A studiat istoria la Universitatea din București. Doctor în istorie cu o teză despre minoritatea ucraineană din România în perioada interbelică. Cercetător la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (Academia Română). Redactor-coordonator al Colecției Istorie Autori Români a Editurii Corint. Autorul mai multor volume de istorie, printre care menționăm: *Viața lui Ceaușescu*, 3 vol., în colaborare (2012–2013, 2015), *Lungul drum spre nicăieri. Germanii din România deportați în URSS* (2012), *21 august 1968. Apoteoza lui Ceaușescu* (ediția I, 2009).

ILARION ȚIU s-a născut în 1981, la Târgu-Jiu. A studiat istoria la Universitatea din București. Doctor în istorie cu o teză despre Mișcarea Legionară după cel de-al Doilea Război Mondial. A fost conferențiar universitar, iar în prezent activează ca cercetător independent. Autorul mai multor volume de istorie, printre care menționăm: *Mișcarea Legionară după Corneliu Codreanu*, 2 vol. (2007), *Istoria Mișcării Legionare. 1944–1968* (2012), *Negocierile și derularea acordurilor de împrumut cu FMI și BIRD în perioada 1965–1989* (2017), *Viața lui Ceaușescu*, 3 vol., în colab. (2012–2013, 2015), *Lungul drum spre nicăieri. Germanii din România deportați în URSS* (2012).

Contribuția autorilor: Lavinia Betea (pp. 5–128, 257–286), Florin-Răzvan Mihai (pp. 86–91, 129–222), Ilarion Țiu (pp. 129–256).

Redactare: Florin-Răzvan Mihai

Tehnoredactare computerizată: Cristina Gvinda

Design copertă: Dan Mihalache

Ilustrație copertă: Imagine de la manifestația din 21 august 1968, în care Nicolae Ceaușescu a condamnat public intervenția militară din Cehoslovacia. © Fototeca Online a Comunismului Românesc, Cota 175/1968.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin EDITURII CORINT BOOKS.

ISBN: 978-606-793-457-1

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BETEA, LAVINIA

21 August 1968 : apoteoza lui Ceaușescu / Lavinia Betea, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu. - Ed. a 2-a. - București : Corint Books, 2018

Conține bibliografie
Index

ISBN 978-606-793-457-1

I. Mihai, Florin-Răzvan
II. Țiu, Ilarion

Introducere

Primăvara de la Praga, vara de la București

Misterele lui 1968

Între februarie și octombrie 1968, spiritul reformator a străbătut 30 de țări din Europa și cele două Americi, schimbând lumea.

La 40 de ani depărtare, manifestarea convulsiei – sincronice și având loc în atât de multe țări! – este tratată prin asocierea frecventă cu termenul *mister*. America era în plină ascensiune a „societății de consum” (după expresia sociologilor), Europa Occidentală se afla în miezul celor „treizeci de ani glorioși” (cum îi numesc istoricii), iar Asia expunea (în viziunea economiștilor) „miracolul japonez”. În reflecțiile istorice ori jurnalistice de ansamblu, mai vehiculat este exemplul contestațiilor din Franța. Căci Franța nu era atunci o țară în criză. Dimpotrivă, trăia euforia „societății de consum”. Șomajul atinsese „recordul” negativ pentru o economie concurențială iar mulțimea de tineri cu educație înaltă depășea până și cele mai optimiste estimări. Un *mister*, așadar, grevele, mitingurile și demonstrațiile celor 9 milioane de francezi din mai 1968! Începute inițial ca un banal protest al studenților din Paris-Nanterre care s-au revoltat împotriva interdicției de a avea acces neîngrădit în căminele fetelor, până la taxarea universității

drept instituție „feudală” și a liceelor drept „închisori” n-a mai fost decât un pas. Sloganul tinerilor contestatari „E interzis să interzici!” a atras în planul dezbaterii publice teme inabordabile până atunci, precum drepturile homosexualilor. Iar oprirea femeilor prin diferențe salariale în raport cu bărbații a îndemnat la comparații în favoarea lumii comuniste.

Ceea ce părușe un neverosimil „gauchism” al tinerei generații, izvorât din inima Sorbonei, s-a vădit a fi pragul „contemporaneității”. Din conflict – limitat aparent la terenul universităților și la categoria de vârstă 18–25 de ani – reieșea că toate raporturile de putere erau grav afectate: dintre educatori și educați, angajați și patroni, bărbați și femei, părinți și copii. Noua generație se ridica împotriva părinților „îmburgheziți”; ce încercaseră să uite războiul aplicând sloganul „Consumă și taci!”. O grevă generală a muncitorilor și o criză de regim întregesc tabloul unei harababuri franceze generale (*chien-lit* – după eticheta celebră ce i-a fost aplicată în toiul evenimentelor de către președintele de Gaulle). Pe de altă parte, ele stârnesc speranțele unei lumi noi, de profundă democrație, rezultată din uniunea socialismului și a libertății (așa cum o vedea în acele zile Sartre, din marele amfiteatru al Sorbonei).

Într-un tempo diferit, dar în același spirit a evoluat și Italia. Aici, mișcările muncitorești au devansat contestațiile studentești. Universitățile, devenite locuri de întâlnire pentru lucrători, și-au asumat rolul de organizatori ai rețelelor civice. „1968 n-a fost o revoluție, ci o reinventare a producerii vieții”, va spune, peste ani, Antonio Negri, unul dintre participanții-filosofi ai mișcării. Dacă ținem la termenul *revoluție*, atunci a fost „revoluția corpurilor”. În termeni marxiști (utilizați atunci excesiv deopotrivă de animatorii contestațiilor și de exegeții lor), despre „producție” se vorbește

cu referire la mărfuri, iar despre „reproducere” cu referire la viață. În „civilizația bombei, a plasticului și a Coca-Cola” (cum numește epoca economistul contestatar Georges Marbeck), când „producția” este din ce în ce mai imaterială, se revelează dorințele ființei umane.

În Germania, Japonia și Marea Britanie, tinerii protestează la adresa prezenței Americii în Vietnam. În Spania, sunt contra lui Franco și pentru democrație. Iar peste ocean, la fel ca în inima Europei, într-o „revoluție a moravurilor”, studenții contestă virulent „visul american” al părinților: mișcările feministe și hippy, difuziunea „ideologiei contracepției”, convulsiile populației de culoare din ghetourile orașelor. Evenimente de proporții agită campusurile – angajarea militară a Americii alături de Vietnamul de Sud contra Vietnamului comunist și asasinarea liderului de culoare Martin Luther King. Tinerii americani adoptă în masă stiluri de viață nonconformiste. Droguri și libertate sexuală în comunități de hippy, grupuri de nomazi spre Asia în căutare de noi guru. Maharishi Mahesh Yogi este noul lor idol, iar „meditația transcendentă”, calea spre purificare. Noua generație vrea „să schimbe viața” și „să reinventeze dragostea”. „Revoluția sexuală”, se va spune ulterior, a reușit mult mai bine decât cea socială.

Remarcabile în ilustrarea spiritului european al epocii sunt trei dintre cărțile-far ale anului 1968: *Tehnica și știința ca „ideologie”* a lui J. Habermas, *Omul unidimensional* de H. Marcuse și *Teologia eliberării. Perspective* de G. Gutiérrez. Liberalizarea avortului în America și Marea Britanie, în acel an, este o apoteoză a feminismului. Tot în 1968, prefigurând „globalizarea”, apar și primele rețele de calculatoare în Statele Unite ale Americii.

„Misterul lui 1968” include și puterea unei noi caste – mediocrația. Explozia mijloacelor de comunicație aduce schimbări esențiale. Puterea mediei se revelează deopotrivă în propaganda revoltelor anticoloniale și a „revoluției domestice”. Ultima are efectul istoric al „democratizării” familiei prin acceptarea egalității dintre sexe și în viața privată: „bărbatul modern” a consimțit să împartă cu soția îngrijirea copiilor și treburile casei; părinții au acceptat o pedagogie mai puțin autoritară și „conviețuirea liberă” a noii generații. Prin media, tradiționalista Biserică Catolică se implică acum în dezbateri, opere de justiție socială și militantism pentru pace (*aggiornamento*). Faptul conduce în America Latină la o „teologie a eliberării” de inegalitate, oprimare și sărăcie. Spiritului reformatorm consemnează și tendința apropierei dintre biserici prin apariția ecumenismului.

„Marx este profetul, Marcuse interpretul, iar Mao spada sa”, clamau studenții italieni în protestele lor. În mai 1968, răspunzând pentru *Le Monde* întrebării privind rațiunea esențială a atâtor contestații simultane, filosoful Herbert Marcuse emitea următoarele considerații:

Pentru studenții americani și germani, pe care-i cunosc mai bine, e o cerință, nu neapărat intelectuală, cât „instinctivă”. Ei refuză o viață care nu e altceva decât o luptă pentru existență, refuză să intre în ceea ce englezii numesc *establishment*, pentru că se gândesc că nu-i necesar. Se tem că toată viața lor va fi constrânsă de exigențele societății industriale și de interesul exclusiv al marilor afaceriști, militari și politicieni. Priviți-i pe hippy. Răzvrătirea lor este îndreptată contra unei morale puritane, contra unei societăți americane care se spală de zece ori pe zi, dar dă foc și omoară totodată în Vietnam. Protestează atunci metodic contra acestei ipocrizii,

lăsându-și părul lung și bărbi, nespălându-se și refuzând să meargă în război. (...) Studenții (...) simt mai mult sau mai puțin explicit că omul „unidimensional” a pierdut puterea sa de negație, posibilitatea de refuz. Refuză, în consecință, să se lase integrați în această societate.

„Delirul filosofic” al anilor 1960 cuprinsese însă mai dinainte lumea. Existențialismul și teatrul absurdului (lansat la Paris de Eugen Ionescu) reprezintă valul emergent al culturii elitelor. În lume apar noi forme de expresie artistică – benzile desenate și literatura SF. Festivalurile de muzică – jazz, etno, rock și pop – atrag zeci de mii de tineri la un singur concert. Muzica propagă mesaje contestatate pe tema eliberării naționale și rasiale ori de conformismul societăților de consum. Tot media difuzează și o „cultură populară” în prelungirea școlarizării și democratizării învățământului superior. Ca ministru al culturii franceze, scriitorul André Malraux încercase să se adapteze epocii, încercând totodată să mențină calitatea și bunul-gust în cultura de masă (experimente reușite în acest sens fiind extensia caselor de cultură și înființarea Centrului Beaubourg – gazdă a artei moderne unde și-a găsit locul și moștenirea lui Brâncuși).

Stilul și aspirațiile societății americane domină Europa Occidentală. Expresie a tendinței de a locui într-o casă cu grădină, orașele se extind mult la periferie; asocierea concediului cu turismul e un fapt comun; confortul standardizat este răvnit de fiecare familie (automobil, frigider, mașină de spălat, telefon, televizor); serialele și jocurile televizate ca forme de divertisment noi și vestimentația, dominată de minijupe și bluejeans, omogenizează modurile de viață. Simbolurile americanului de rând domină lumea – bluejeans, Coca-Cola, fast-food, rock-n'-roll. Dar trebuie precum nevoia de liniște,

de a fi singur, de a dispune de o viață privată, de frumusețe, de fericire gratuită (în enumerarea lui Marcuse) își găsesc pretutindeni expresia în căutarea unor noi moduri de trai.

Televiziunea și cinematograful mențin însă coeziunea reprezentărilor comunității. Aproape fiecare familie americană și engleză posedă „cutia magică” a televizorului – „vatra” care adună familia modernă seară de seară. Vedeta și starul de film și televiziune sunt modelele mulțimii. În canoanele de telegenie, competențe și aptitudini de comunicare ale reporterului de televiziune începe să fie încadrată și charisma liderului politic desemnat prin alegerile democratice. Însăși politica e spectacol televizat.

Comunicarea se asociază de-acum cu puterea. Evenimentul politic are impact planetar: prin radio și televiziune, la câteva minute după producerea sa, află noutățile miliarde de oameni, situați în toate zonele planetei. Își pierde dimensiunile clasice și relația lider-mulțime. Liderul politic se transformă într-o vedetă media. În regimurile totalitare devine un zeu. O criză generală afectează, de altfel, lumea politică. Prin dificultățile de reînnoire a elitelor, ruptura dintre cetățeni și guvernanți, „populismul” liderilor și absenteismul votanților la alegerile electorale iese la suprafață uzura democrațiilor tradiționale. În crizele epocii, când ideologiile pure, epuizate, nu mai înflăcărează mulțimile, se naște curentul nou al ecologismului, militant pentru protecția mediului.

În blocurile Războiului Rece, ridicate după ultima conflagrație, apar fisuri. Conflictul sino-sovietic află simetrii în voința de independență a Franței, manifestată în forme diverse. Programul ei de înarmare nucleară, retragerea din comandamentele militare integrate ale NATO (1966), călătoria

generalului de Gaulle în URSS (1966) și în România (1968), contravin spiritului Alianței.

Oricât de sub control este informația și oricât de prelucrate în interpretări „corecte” sunt știrile și producțiile culturale difuzate în spațiul comunist, explozia mediei și principiul „coexistenței pașnice” dintre blocurile politice și militare vor avea efecte notorii (și contradictorii!) de ambele părți. Privită din oricare parte a Cortinei de Fier, lumea „cealaltă” suferă un proces de demitizare. Criticii și reformiștii din „societățile de consum” observă consecințele egalizărilor sociale. Unora dintre reprezentanții stângii europene le pare și că hegemonia clasei muncitoare cu intelectualii ar fi semnalul crizei de profunzime a „imperialismului”. Apologeții viitorului comunist constată însă și ștergerea prăpastiei dintre exploatați și exploatatori, matrice a „situației revoluționare” ce-ar „îngropa” capitalismul. Observă desigur și că mai alert spre „bunăstare materială” e ritmul cetățenilor angoasați de concurență decât progresul economiilor bazate pe „conștiința socialistă”.

Despre „lumea liberă” în 1968 s-a scris și s-a comentat mult. Despre spiritul lui 1968, în spatele Cortinei de Fier, prea puțin.

Criza de motivație a „omului nou”

În 1968, o treime din populația planetei „se îndreptă”, conform propagandei, spre comunism. Privilegiații acestei lumi, cu drept de călătorii în țările de democrație tradițională, vedeau cu ochiul liber însă că previziunile creatorilor marxism-leninismului nu-și aflau împlinirea. În capitalism, pe de altă parte, proletariatul nu se pauperizase mai tare. Traiul cetățeanului de rând din țările occidentale putea fi apreciat ca „viață de lux” în partea de lume numită lagărul socialist. Revoluția proletară, sfâșierile și războaiele dintre puterile imperialiste anunțate de

Lenin păreau acum literatură SF. Se întâmplase exact pe dos, căci țările Europei Occidentale evoluau în preliminariile cooperării politice și economice, care va avea ca finalitate Uniunea Europeană (1992). Apăruse Comunitatea Economică Europeană (CEE), tratatele semnate cu acest prilej, la Roma (1957), stipulând și acorduri de politică nucleară. Adoptarea unei Politici Agrare Comune (1962) și desființarea barierelor vamale (1968) în CEE, stimulează inițiative coezive și în blocul comunist.

Prin absența șomajului și creșterile înregistrate în marea criză din 1929-1933, economia sovietică intrase în vizorul teoreticienilor capitaliști. După generalizarea modelului economic etatizat și planificat în „imperiul exterior” (cum numește H. Carrère d’Encausse țările unde sovieticii își impuseseră regimul după război), s-au repetat schimbările din URSS. Idealul egalitar – cu consecința unor diferențe nu prea mari între diversele categorii de venituri salariale („cointeresarea materială” fiind de domeniul practicilor burgheze) –, blocajele inhibitive ale birocrăției, centralizării și etatizării mențin scăzute productivitatea și eficiența muncii. În anii 1960, caracteristicile generale ale „modului de producție socialist” se păstrează încă în spiritul dogmei. Economia de tip extensiv, bazată pe proiecte unice grandioase, se concentra tot pe industria grea și extractivă. În cursa înarmărilor din timpul Războiului Rece, investițiile în echipament militar și de explorare a spațiului cosmic ating însă cote amețitoare.

Imboldul de „a ajunge din urmă și depăși” țările capitaliste dezvoltate se vrea a fi forța principală de propulsie a uriașului sistem social. Și chinezii, și sovieticii își fixaseră „țelul pașnic” de a-i învinge astfel pe englezi și, respectiv, pe americani până la finele secolului. Angajamentele mari asumate de fiecare

unitate economică, conform planului și țintei politice, s-au soldat cu ficțiuni propagandistice. Mai nou, amenința cu „adâncirea” altă serioasă „contradicție” a societății socialiste (cum era denumită propagandistic respectiva etapă istorică). Progresele noilor ramuri ale fizicii, chimiei, ciberneticii și geneticii determinaseră crearea unor tehnologii și industrii moderne. Bunul mers era condiționat de forța de muncă înalt calificată, de competiția creativă și managerială. „Practica” amenința astfel teoriile clasice ale dogmei în zone precum rolul „proletarilor” și al „muncii manuale” în „progresul social”. De altfel, proletariatul („clasa revoluționară”) își subțiasse pretutindeni rândurile. Instruite în școli tehnice și instituții de învățământ superior, noile generații din fabricile și uzinele socialiste impun reconsiderarea „păturii” intelectualilor în relațiile cu puterea. Apare astfel o altă criză neprevăzută în sistem!

În toate statele socialiste, colectivizarea fusese încheiată, mult visatele fabrici și uzine intraseră în funcțiune, iar intelectualii educați de noua orânduire luaseră locul specialiștilor „burghezi”. Încă de la Congresul al XXI-lea al PCUS (1959), Nikita Hrușciiov declarase că a învins, „deplin și definitiv”, socialismul. Lozinca atrage consecințe periculoase în relația partidului unic cu masele. Printre altele, exclude de-acum posibilitatea din etapa „luptei de clasă” de a atribui „uneltirilor dușmane” cauza lipsurilor și neîmplinirilor sociale. Onoarea partidului fusese atunci salvată de „țapii ispășitori” – condamnații din procesele politice staliniste.

Presiunea promisiunii de „bunăstare materială și spirituală” apasă greu în anii 1960 asupra liderilor comuniști. Unii dintre ei își botezaseră țările și partidele în funcție de noua etapă (semn al victoriei socialismului, și România a fost numită în 1965 „republică socialistă”). Însuși apelul necontrolat

la „învățăturile” marxist-leniniste devenea însă periculos. Căci, după scrierile lui Marx, desființarea burgheziei și instaurarea „dictaturii proletariatului” marca debutul tranziției spre comunism. În etapa aceasta, coerciția nu-și mai afla, ideologic, rostul. Retribuiți după regula marxistă „de la fiecare după capacități, fiecăruia după muncă”, în aceeași viziune, relațiile dintre cetățeni ar fi trebuit să fie libere și democratice. Chiar dacă și după împlinirea „visului de aur” al comunismului producția economică urma să-ți mențină forma centralizată și planificată, celelalte caracteristici ale viitoarei societăți rămăseseră neprecizate de creatorii utopiei. Mai mult decât atât: cu scuza că nu scrie „rețete pentru bucătăriile viitorului”, Marx dăduse undă verde creativității adeptilor săi. Forma în care fiecare societate va ajunge la comunism va fi hotărâtă de oamenii ce vor trăi atunci – anunțase el.

Liderii și propagandiștii anilor 1960 se vedeau, așadar, lipsiți acum de temeiul ideologic al unui „program marxist-leninist” în argumentarea cenzurii, interzicerii libertății de expresie și călătoriilor în străinătate pentru cetățenii lagărului. Situația iscă dezbinări pe tema unui centru decizional de putere al statelor „frățești” și a unei căi-standard spre comunism.

Chiar prototipul visat al „conștiinței socialiste” – pentru formarea căreia trudeau de ani buni imensul aparat propagandistic, toate instituțiile de învățământ, educație și cultură din stat și rețelele organizațiilor politice și „obștești” – dovedea criza doctrinei. „Omul nou” – neobosit în inițiative și munci spre binele colectivității și viitorul comunist al omenirii – își întârzia prezența. Însuși „spiritul revoluționar” al activiștilor și liderilor de partid se tocise. Generația aparatcicilor, promovați după criteriile „cadriștilor” din secțiile organizatorice ale partidului, fusese motivată intrinsec în ascensiune de privilegiile

„nomenclaturii” și plăcerile puterii. Inclusiv Hrușciiov (după relatările făcute apropiaților săi de către Gheorghiu-Dej) spusese că oamenii intrau acum în partid pentru avantaje și slujbe mai bune. Stilul hulitei „lumi burgheze”, abuzul și disprețul față de legi erau obișnuințe în familiile liderilor sovietici.

Acestea și alte efecte ale crizei globale, resimțită și la nivelul indivizilor din sistem, generează debaterile de reformare. Dezbateri care în Uniunea Sovietică se mențin în cadrul ortodox al Biroului Politic, democrația limitându-se la consultarea unor specialiști. Așa apăruseră și se făcuseră reformele din vremea lui Hrușciiov (1956–1964). Constrâns de împrejurările amintite, succesorul lui Stalin încercase impulsionearea agriculturii și industriei bunurilor de consum. Viciile de fond ale sistemului – etatismul și centralizarea – le-au condamnat la eșec. Campaniile grandioase pentru „desțelenirea” pământurilor din republicile asiatice și extinderea irigațiilor antrenaseră, la fel ca pe vremea marilor șantiere staliniste, mobilizări masive de tineri. Noi sunt încercările de descentralizare economică și „specializarea” activiștilor partidului. Începând din 1960, în sarcinile Gosplan-ului accentul se deplasează de pe elaborarea planului economic unic pe coordonarea planurilor regionale și de ramură. Consiliile economice regionale nou create și repartizarea activiștilor între ramura „industrială” și cea „agrară” a partidului, atrag critici dure din partea vechilor bolșevici. Alături de „conservatori” mai tineri, ei lansează avertismentele „spargerii partidului” și distrugerii „alianței dintre clasa muncitoare și țărănime”.

Câteva uzine testaseră cu succes, în epocă, „reforma Liebermann” – numită astfel după economistul ce-și publicase teoriile în *Pravda* (1962) –, ce viza creșterea autonomiei și productivității întreprinderilor. A propune profitul ca principal

indicator economic și mai ales utilizarea lui după decizia muncitorilor i s-a părut lui Brejnev primejdios. Astfel au fost stopate experimentele în spiritul „doctrinei Liebermann”. Inspirați însă de liberalismul ei, propuneri notabile de reformare vor face mai târziu Sun Yefang și Xue Muqiao în China (experții lui Liu Shaoqi), maghiarul Rezső Nyers și cehul Ota Šik.

Dacă experimentele reformatoare nu cauzaseră pierderea controlului asupra mulțimii – cum se întâmplase în Ungaria (1956) și cum va fi în „perestroika” (anii 1980) –, Hrușciiov își pierde, în schimb, locul în fruntea partidului. I se reproșă tocmai „aventurismul” politic. Chiar dacă Brejnev instituie pentru viitoarele două decenii o „epocă a stagnării”, presiunea grupurilor de reformiști (economiști, sociologi, politologi) continuă. Până la declanșarea schimbărilor lui Gorbaciov (1985), momentul lor de notorietate este „Manifestul reformator” (1970) adresat liderilor sovietici de către Saharov, Turcin și Medvedev.

Disfuncționalități – recunoscute deschis prin încercările de reformare – erau și în China comunistă. Celălalt colos al lagărului parcurea, la rândul-i, încercări disperate de a găsi, în cadrul doctrinei, resorturi noi de progres. Simultan reformelor hrușcioviste, Mao decretase, într-un alt fel, mobilizarea generală a energiilor. Activul de partid trecea prin furcile caudine ale campaniei ideologice a celor „O sută de flori”, iar mulțimile zoreau sub biciul Marelui Salt Înainte. În ambiția funcționării unităților agroindustriale numite „comune populare” (destinate producerii artizanale de bunuri și mărfuri, la volumul și calitatea tehnologiilor specializate), voluntarismul atinge cote maxime. Prin declanșarea noii campanii a Revoluției Culturale (1966), tineretul este asmuțit împotriva vechilor activiști ai partidului, învinuiți de greșelile trecutului ori de „revizionism”. „Mișcarea de educație socialistă”, cum i se mai spune

Revoluției Culturale, evoluează cu înființarea „gărzilor și comitetelor revoluționare” (1967) care terorizează țara. Sub pretextul pericolului de restaurare a capitalismului, „gărzile roșii” incendiază ambasade străine, ucid și torturează vechi comuniști și „reacționari”. Distincția dintre „roșii” (credincioșii ortodocși ai dogmei maoiste) și „experți” (specialiștii care puneau competența profesională înaintea corectitudinii ideologice) este o altă temă conflictuală a Revoluției Culturale. Izgonindu-i și umilindu-i pe „experți” (studenții pe profesori, muncitorii pe șefi), se viza restabilirea autorității activiștilor. Și, totodată, modernizarea regiunilor rurale cu ajutorul intelectualilor trimiși la „reeducare”. În 1968, populația Chinei se află, în fapt, într-un război civil.

De menționat și că istoricul de azi, interesat de aceste reforme, rămâne uimit nu atât de maniera prezentării lor în presa controlată de partid, cât de documentele de arhivă. Acestea îi oferă surpriza de a constata că nucleeele de putere din „țările frățеști” nu știau prea multe detalii despre conflictele și dezbaterele reformatoare din Pekin (Beijing) ori Moscova.

Căile naționale spre comunism

Dintre efectele „Raportului secret” citit de Hrușciiov la Congresul al XX-lea al PCUS (1956), se pare că mai importante pentru viitorul lagărului fuseseră tocmai cele imprevizibile și inițiatorului. Dornic să scape de rivali și de aura gloriei predecesorului (prin denunțarea unor crime la care fusese și el părtaș), Hrușciiov a stârnit o avalanșă de neoprit în „țările frățеști”.

Grevele și protestele mulțimii din Varșovia, Berlin și Budapesta (1953–1956), ca și reacția de refuz a autoritarismului Moscovei sunt primele consecințe. Admițând că, în repetate rânduri, Kremlinul greșise – fie din cauza lui Stalin

și a „acoliților săi”, fie prin decizii și practici contrare spiritului leninist promovate de Comintern, fie, ca în cazul excomunicării lui Tito, prin hotărâri impuse de Cominform –, și-a subminat practic autoritatea.

Chinezii reacționează primii. E greu, de altfel, să-ți închipui cum un lider comunist precum Mao – ce-și atribuie, printre altele, victoria revoluției în acea țară imensă, fără sprijin sovietic – s-ar putea subordona unui „tigru de hârtie” (cum îl denigrează el pe Hrușciiov, considerându-l inferior din punctul de vedere al „meritelor revoluționare”). De la invective și dezacorduri în spatele ușilor închise, conflictul dintre Mao și Hrușciiov va culmina cu schimburi de focuri la granițele Chinei cu Uniunea Sovietică. Liderii acestor superputeri invocă motive diverse de dezacord: de la aprecierea lui Stalin la relațiile cu „imperialismul”; de la sensul atribuit „internaționalismului proletar” în împărtășirea secretului bombei atomice la încurajarea sau stoparea „cultului personalității”. Mao îl acuză pe Hrușciiov de „revizionism” – o etichetă sub care istoria comunismului înregistrează multe tragedii, inclusiv invazia Cehoslovaciei (1968) – tocmai de promovarea doctrinei „coexistenței pașnice” în relațiile cu „imperialiștii”. Însă chinezii fuseseră cei care le lansaseră cu mult înainte ca Hrușciiov să fi vorbit despre principiile „coexistenței (conviețuirii) pașnice” (1956). Ei limitau însă practicarea lor la statele socialiste și la cele „nealiniat”. În acordul semnat cu India, privitor la Tibet (1954), Ciu Enlai popularizase conceptul, prezentându-l și în finalul Conferinței statelor nealiniat de la Bandung (1955). Dar declarațiile lui Hrușciiov despre „consolidarea încrederii reciproce, dezvoltarea largă a relațiilor comerciale, extinderea contractelor și cooperării în domeniul cultural și al științei” cu statele blocului american îi displac însă profund lui Mao.

În vremea aceasta, influența Chinei crește în Asia (devenind un model pentru Coreea de Nord și Vietnamul de Nord), în rândul țărilor neutre, al numeroaselor partide comuniste din diverse țări ale lumii și chiar al multor tineri din Europa Occidentală. Cu România, liderii chinezi întrețin periculoase întâlniri și vizite „prietenești”. Iar Albania se declară deschis adeptă a maoismului, distanțându-se de URSS. Partidul Comunist Albanез va fi aspru criticat (1961), disensiunile culminând cu retragerea țării din Tratatul de la Varșovia (septembrie 1968).

De altfel, printre eforturile de schimbare poststaliniste se număraseră și încercările de a institui temeuri noi în raporturile dintre „țările frățești”. Acordurile sino-sovietice semnate la Beijing (1954) stipulează „principiile egalității în drepturi, avantajului și respectului reciproc, suveranității naționale și integrității teritoriale”. Aflat în vizită la Belgrad (1955), Hrușciiov pomeneste, după împăcarea cu Tito, și „neamestecul în treburile interne”. Iar la celebrul Congres al XX-lea al PCUS (1956), denunțând greșelile predecesorului său, acceptă diversitatea căilor spre comunism (desființarea Cominformului din acel an fiind una dintre expresiile acestei interpretări).

În locul impunerii și constrângerilor anterioare, această „pedagogie a internaționalismului” (după formula istoricului H. Carrère d’Encausse) mizează pe autoritatea consimțită a Moscovei în relațiile cu „frații”. Căci liderii sovietici încă utilizează conceptul de *supranaționalism*, chiar și după punerea la zid a practicilor staliniste. „Telefonului roșu” și oamenilor de legătură prin care Stalin își transmitea ordinele în capitalele „țărilor frățești” le sunt adăugate metode noi de impunere a supremației. Mecanisme prin care-și continuă rolul de „frate mai mare” devin Tratatul de la Varșovia și Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER). Documentul CAER intitulat

„Principiile fundamentale ale diviziunii internaționale socialiste a muncii” (1962) a stârnit, bunăoară, dezbateri și manevre de culise mai mult sau mai puțin relevante până în zilele noastre. Nedreptățită de atribuirea funcțiilor de producere și furnizare a materiilor prime, România a exercitat cele mai mari presiuni și opoziții pentru respingerea proiectului suprastatal (1962–1964).

Altă consecință cu profund impact a „Raportului secret” fusese „condamnarea crimelor stalinismului”. Adevărul privind instrumentarea sovietică a anchetelor și proceselor staliniste postbelice din țările europene, reabilitarea publică a victimelor și stabilirea vinovaților au bulversat statu-quo-ul de partid și în Ungaria (1956), și în Cehoslovacia (1968). Deși, inițial, „condamnarea” viza „vechea gardă”, urmărindu-se (după model sovietic) schimbări la vârf în țările lagărului, ea va deveni curând o veritabilă „cutie a Pandorei”. Resentimentele populației au izbucnit în forță contra serviciilor speciale ce arestaseră, torturaseră și obligaseră martorii și acuzații la depoziții false. Așa se face că, în Ungaria (1956), circa 300 de agenți ai poliției secrete maghiare fuseseră linșați, împușcați sau spânzurați de către insurgenți. Asemenea evenimente explozive și mai ales finalitatea intervenției militare străine repun în discuție și relația Moscovei cu ceilalți lideri comuniști, ce nu-și mai recunosc statutul de „sateliți” înscăunați de centru.

În „drumul național spre comunism”, când partidele comuniste își rescriu și trecutul prin scotomizarea tradițiilor și ideologiei cominterniste, Iugoslavia făcuse deja istorie. Libera circulație a cetățenilor, relansarea acțiunii de colectivizare prin liberul consimțământ, „autogestiunea” întreprinderilor, prioritatea acordată producerii de bunuri de larg consum în

economia prosperă a țării, poziția ocupată în mișcarea de nealinierie și acordurile semnate cu țări din NATO fac din Iugoslavia un model al dezvoltării în „specific național”. În criza datoriilor externe, ajunse la scadență (1952), Tito e nevoit să-și facă o neobișnuită autocritică:

Am construit uzine fără să ne interesăm dacă ele pot să reziste sau nu – învinuiește el conducerea partidului. Am luat de la cei care munceau bine și eficient pentru ca alții să facă investiții, fără să ne preocupăm de consecințele economice ale unei asemenea atitudini. Am cheltuit banii pe proiecte a căror unică rațiune era ambiția politică și le-am susținut prin subvenții de la stat. Plătim astăzi nota pentru toate erorile pe care le-am comis.

Așadar, după moartea lui Stalin, Tito inițiasse o nouă serie reformistă în spiritul și litera marxism-leninismului. Rezultatele sunt pe termen scurt. O reformă radicală (1965) vedește rezultate negative (șomaj, falimente, inflație, decalaje între regiuni) speculate de conservatorii întregului sistem socialist. Urmărind-o cu mult interes, liderii cehoslovaci se vor inspira însă din corelațiile Belgradului, dintre reforma economică și politic.

Tendențele „personalizate” ale Ungariei și Poloniei reiau însă principiile Noii Politici Economice (NEP) leniniste (1921-1924). După programul lansat de Gomułka (1956), țărani obligati la colectivizare reintră în posesia pământurilor. S-au înființat și „consiliile muncitorești” (după modelul sovietelor), dar acestea nu au avut alt rost decât acela de instituții decorative. Socialismul „gulașului” cultivat de Kádár și amintirea sângeroaselor evenimente din 1956 au facilitat Ungariei traseul liniar al viitoarelor decenii. Spre deosebire de relansarea agriculturii încercată de Hrușciov, ungurii au avut rezultate

foarte bune după reformarea acestui sector prin: larga autonomie în gestiunea cooperativelor agricole; stimularea creșterii animalelor și a cultivării loturilor individuale în regim de proprietate privată; aplicarea unui sistem diferențiat de prețuri fixe și libere la produsele agricole.

Până la schisma sino-sovietică, est-germanii și bulgarii se inspiraseră cu optimism din voluntarismul „marelui salt” maoist. După eșecul „comunelor populare” (1961), echipa de reformiști ai lui Deng Xiaoping încurajează asociațiile de producție familiale. „Dacă mărește producția, agricultura privată este tolerabilă. Nu contează dacă o pisică este albă sau neagră, atât timp cât prinde șoareci” – va deveni cheia pragmatismului ideologic chinez. Curând anunță și Walter Ulbricht un „Nou sistem economic” (1963). Planificarea centralizată urma a fi completată în Germania de Est prin pârgurile stimulării materiale, autonomiei bancare și asociațiilor de întreprinderi.

La rândul ei, în căutarea căilor potrivite specificului național, Asia produce multe surprize și chiar invenții. „Reforma” Coreei roșii reia mișcarea stahanovistă din Uniunea Sovietică a anilor 1930, transferând-o de la nivelul întrecerii individuale la ansamblul grupurilor de producție mari. Statisticile Coreei de Nord sunt însă privite cu suspiciune de istorici, fiind constant ficțiuni propagandistice și exagerări. În campania de „rectificare a greșelilor”, lansată de PC Vietnamez (1957), toate așezările țării intră în febrilitatea „povestirilor amare”, mărturisite noaptea de cei care avuseseră de suferit. Sufletele celor condamnați ori masacrați erau invocate în spiritul religios tradițional, ceremoniile fiind punctate de „modernele” denunțuri și verificări comuniste.

În România, „destalinizarea” nu s-a produs după semnalul Moscovei. Gheorghe Gheorghiu-Dej (secretar general/prim-secretar al PCR/PMR în perioada 1945–1965) avusese un parcurs biografic și o strategie diferite. Cei 11 ani de închisoare făcuți pe teritoriul românesc în perioada interbelică, precum și faptul că nu fusese funcționar al Cominternului îi asiguraseră „imunitate” la eticheta de „stalinist”. Cum pentru victimele proceselor staliniste postbelice din România puteau fi învinuiți de „greșeli” oricare dintre posibili aspiranți la primul loc în partid (cu șanse de izbândă), Dej și-a menținut funcția. Fără dificultăți deosebite, i-a supraviețuit politic lui Hrușciiov. Dotat cu vizibile calități politice, Dej a inițiat o periculoasă, dar profitabilă pendulare între sovietici și chinezi în schisma lor declarată (din 1963, mișcarea comunistă avea două centre – Moscova și Beijing). Dublându-și strategia politică prin demersuri consistente de eficientizare a economiei (cu importuri de tehnologie și schimburi comerciale cu vestul Europei și America), Gheorghiu-Dej și-a declarat „independența politică” față de Moscova (1964). Succesorul său, Nicolae Ceaușescu (1965-1989), i-a continuat distanțarea de sovietici și afirmarea ca lider al unui stat cu o politică internă și externă proprie.

În lumina acestor exemple, să rămânem însă că reformele care coincid, în parte, cu căutarea căilor proprii spre comunism se sprijină pe teza marxistă a parcursului revoluționar în funcție de particularitățile, specificul și condițiile naționale ale fiecărei țări. A fost nevoie de înfruntarea de opinii privind „calea justă” din conflictul sino-sovietic, pentru ca posibilitatea aceasta să fie testată.

Acesta e „cadrul fix” al „misterelor” lui 1968 din estul Corintei de Fier.

Disidentul Ceaușescu

Cu referire la România anului 1968, între gestul spectaculos al retragerii delegației române de la Budapesta (februarie) și marea manifestație populară de condamnare a invaziei Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia (august), țara parcurge evenimente electrizante. Deciziile politice dintre primăvara și toamna aceluiași an afectează pozitiv viața românului de rând. Din vârful piramidei puterii, Ceaușescu revarsă asupra poporului șiruri de binefaceri. Bunăstare, dreptate, veghe, democrație sunt cuvintele-cheie ale discursului oficial. Se deduce din mesajele sale că, mulțumit, românul n-are a purta decât grija recunoștinței față de partid și conducător. Multe dintre lozincile propagandistice ale vremii sunt construite, explicit, tocmai pe această idee.

În primăvara lui 1968, conducerea partidului hotărâse desființarea vechii organizări administrativ-teritoriale: regiunile și raioanele create după model sovietic (1950) erau înlocuite cu județe, municipii, orașe și comune. Țara întreagă e răscolită de schimbare, cetățenii urmând să-și schimbe actele de identitate și să memoreze noua adresă. Manualele de geografie fuseseră revizuite și școlile comandaseră hărți noi. Drumurile erau marcate cu alte indicatoare, mașinile își schimbau plăcile de înmatriculare, iar instituțiile își delimitau teritoriile de competență. Dincolo de oboseală, învâlmășeală și cheltuială, rezultatul era o campanie de naționalism.

La începutul lui aprilie, primele pagini ale ziarelor anunță altă noutate: înființarea comitetelor de direcție ale întreprinderilor și organizațiilor economice de stat. Așa „se face” varianta românească a reformei ce aplică principiul leninist de conducere colectivă și de autonomie economică. Reieșea, așadar, că,

singur, clarvăzătorul Ceaușescu reforma economia și democratiza întreprinderile: fără demonstrații muncitorești, fără dezbateri conflictuale în intelectualitate, fără articole sau proiecte elaborate de personalități ale științei ori instituții de cercetare. Că reforma era exclusiv de imagine, s-a văzut abia peste câțiva ani. Organismele adăugate de Ceaușescu – ca toate celelalte create în anii viitori pentru „lărgirea democrației” – erau decorative: ședințe, comitete și decizii formale la centru, iar în teritoriu rezultate pe hârtie.

La finele lui aprilie are loc marele eveniment al primăverii care captează atenția publică. Conducerea partidului ține plenara (22–25 aprilie) ce dezbate raportul comisiei înființate pentru cercetarea represiunilor din timpul lui Gheorghiu-Dej. O comisie creată în secret de Ceaușescu (fără informarea celorlalți lideri până la anunțarea concluziilor), dar, „în popor”, cine să știe?! „Prelucrările” cu activul de partid din teritoriu, zvonurile și fierberea ce însoțesc declarațiile oficiale depășesc ecooul oricărui „scandal” ori decizii reformatoare din istoria de până atunci a regimului comunist în România. Zarva este bine orchestrată: la nivelul fiecărei organizații de partid, defunctul lider Gheorghiu-Dej este blamat pentru uciderea lui Lucrețiu Pătrășcanu („naționalistul luminat”) și a lui Ștefan Foriș. E „demascată” și fostul ministru de Interne, Alexandru Drăghici, destituit din funcții și exclus din partid. Public, doar Pătrășcanu și Foriș sunt „reabilitați” ca victime ale „luptei pentru putere” și, implicit, ale lui Gheorghiu-Dej. Din nou, Ceaușescu se detașă ca justițiar, fără a se fi produs, ca în celelalte țări, și agitarea spiritului civic în căutarea unor adevăruri despre trecut. Copiase, desigur, schema și formulele utilizate de Hrușciiov („cult al personalității”, „luptă pentru putere” etc.), limitându-se însă exclusiv la două cazuri notorii de „reabilitări”. Alți arestați și

condamnați n-au fost numiți și nici despre amestecul sovieticilor în instrumentarea cazului Pătrășcanu nu s-a vorbit. Când zeloșii activiști și securiști, din numita comisie de partid, se grăbesc să-l înștiințeze că începuseră investigarea „Procesului de la Canal” (1952) și anchetele Anei Pauker și a lui Vasile Luca (1952–1954), Ceaușescu le taie brusc elanul. „Altceva voi nu mai aveți de făcut?” – i-a certat el, trimițându-i la activitățile lor curente.

În primăvara lui 1968, portretul liderului român adaugă și alte note pozitive. Marea Adunare Națională adoptă Legea privind controlul provenienței unor bunuri ale persoanelor fizice dobândite în mod ilicit. O lege care a funcționat până la moartea lui Ceaușescu! Din cauza acesteia, denunțul unui vecin sau subaltern declanșa controlul amănunțit al veniturilor și cheltuielilor familiei pârâtului. Tot ce nu putea fi justificat ca provenind din salarii ori moșteniri era confiscat, iar „delapidatorul” pedepsit cu închisoarea. Scopul declarat era asanarea morală a societății. Exceptați de la ea, prin formule legale, nepublice (încă), erau tocmai conducătorii țării. Până la căderea regimului, nimeni nu cutezase să critice serviciile utilitare gratuite și aprovizionarea preferențială cu bunuri, la prețuri mult sub nivelul real, a familiei Ceaușescu și întregii nomenclaturi.

Dacă asemenea decizii luate de Ceaușescu satisfăceau omul de rând, trebuie spus că și cârcotașii intelectuali sunt influențați și controlați adecvat de către putere. În vara aceea, forul înalt al partidului onorează „oamenii de știință și cultură” maghiari și germani cu „consfătuiri”. Le sunt ascultate „problemele” și liderii lor primesc noi funcții onorifice. Iar conducătorul partidului profită de noul privilegiu de a i se face angajamente și aduce mulțumiri. O nouă lege a învățământului ce stabilește

prelungirea duratei generale de școlarizare, un nou Cod Penal și specialiștii au noutăți reformatoare în toate domeniile!

Încărcată agendă personală avea, în 1968, Nicolae Ceaușescu! Întâlnirile, consfăturile și vizitele de lucru din țară sunt întrerupte doar de călătoriile în străinătate. În ianuarie și mai vizitează Iugoslavia, în februarie și august – Cehoslovacia, în martie – Sofia... Nu degeaba „frații” ceilalți se tem și vorbesc între ei despre o „reînviere” a Miciei Înțelegeri interbelice! Ba se zvonește chiar că Tito s-ar putea să-i atragă în ea acum și pe austrieci! Zboruri mai lungi, cu destinații și mai surprinzătoare în viziunea epocii, fac emisarii lui Ceaușescu. Prim-ministrul Maurer conduce delegații guvernamentale în Italia, Suedia și Finlanda. Când depune oficial o coroană de flori la mormântului unui erou național al finlandezilor, considerat însă de sovietici un Hitler local, stârnește încruntări la Kremlin. Maurer e și primul comunist primit de Papă la Vatican! După ieșirile la rampa politicii mondiale în 1967 (poziția adoptată în Războiul de șase zile, stabilirea relațiilor diplomatice cu RFG la nivel de ambasadă), România încheiase acorduri economice profitabile cu Vestul. Se pregătea acum și de propriul program nuclear în domeniul civil prin demersuri de procurare a tehnologiei unei uzine de apă grea din Canada.

În știrile despre București – transmise de agențiile de presă – spectaculoase sunt și primirile! În mai 1968, președintele Charles de Gaulle vizitează timp de o săptămână România, deși Parisul intrase deja în febra grevelor. Iar secretarul general al ONU, U Thant, e oaspetele Bucureștiului în iunie, cu prilejul unei reuniuni sub egida înaltei instituții.

Și pentru șeful diplomației românești de la acea vreme, vara lui 1968 a abundat în noutăți. Tocmai evenimentele diplomatice de prim rang – semnarea tratatelor bilaterale cu URSS și

celelalte țări socialiste – erau mai puțin sesizabile în mulțime. În spatele formulelor consacrate, din ziarele vremii reiese estompat neobișnuitul: o săptămână (4–11 ianuarie) zăbovise delegația sovietică la București pentru parafarea Tratatului de prietenie și asistență mutuală. Se schimbaseră multe față de maniera încheierii vechiului tratat dintre România și URSS (1948), când delegații români semnaseră pur și simplu textul redactat de sovietici.

Spre exemplu – spunea Corneliu Mănescu referindu-se la tratatul din 1968 –, pentru elaborarea proiectului de tratat cu Uniunea Sovietică, Ministerul Afacerilor Externe a recomandat la capitolul „asistență mutuală” să se menționeze ca aceasta să se acorde în cazul unui atac armat din partea unui stat, respectiv grup de state imperialiste. Punctul de vedere al diplomației sovietice și, implicit, al conducerii sovietice era acela ca asistența mutuală să se acorde în cazul atacului unui stat, respectiv al unui grup de state, fără nici o specificare. Este o mare diferență între aceste puncte de vedere deși, la prima impresie, este doar o diferență de un cuvânt în plus sau în minus. Diferența aceasta spune mult și în evaluarea celor petrecute în august 1968.

Cu românii nu mai era de glumit!

Urmărind relatarea fostului ministru de Externe, în plan diplomatic anul 1968 oferă des prilej de ceartă între „frați”:

După plecarea delegației românești de la Budapesta [29 februarie – *n.n.*] – povestește Corneliu Mănescu – delegațiile poloneză și est-germană au depus o rezoluție de condamnare a poziției României, care a fost respinsă. Delegația italiană a fost de partea noastră. Lucrurile nu s-au oprit aici. În primăvara aceluia an, la București a sosit un material din partea conducerii poloneze, care a repus în discuție întărirea colaborării

economice între țările CAER. Exact ca în 1962. Se relatau aceleași teme cu aceleași pericole. Cam tot atunci, în primăvara lui 1968, la Sofia a avut loc o reuniune a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, în vederea pregătirii pozițiilor pentru reuniunea de la Geneva, unde urma să fie semnat Tratatul de neproliferare a armamentelor nucleare. La Sofia, Ceaușescu a intrat din nou în dezacord cu sovieticii și, evident, cu poziția adoptată de celelalte țări membre ale Tratatului de la Varșovia, după indicația sovietică. Cerase amendamente la proiectul prezentat, în sensul că țările cu armament nuclear în dotare trebuie să ofere celorlalte state care nu posedă arma nucleară garanții că nu o vor folosi împotriva lor.

În acest caz, delegația română se remarcă prin insistența de a cere recunoașterea controlului național asupra forțelor militare destinate Tratatului. Era mai mult decât clar pentru ceilalți că pe Ceaușescu nu puteau conta în situația unei intervenții sau a unui conflict armat împotriva altui „stat democrat”. Poziția lui pe această temă este imuabilă – fie că o exprimă în „cadrul organizat” de partid, fie în blocul militar al lagărului.

În țară, Ceaușescu trece drept ingerul bun care călăuzește mulțimea, în pace și liniște, spre mai bine! În relațiile dintre liderii lagărului e, în schimb, disidentul ce anticipează poziția viitorilor opozanți comuniști: solicită, gălăgios și cu insistență, respectarea angajamentelor, legilor și regulamentelor în litera și spiritul lor. „Acasă”, bineînțeles că nici Ceaușescu nu și le respectă pe ale sale! Le-o cere însă dur celorlalți „colegi” de putere.

Deocamdată, această purtare duplicitară n-o bănuiește nimeni în România și n-o denunță nimeni în afara ei. Între granițele românești, pentru omul de rând e conducătorul

dorit. Zâmbitor, energic și jovial, străbate țara și lumea, neobosit, în folosul poporului său! Împlinise, în iarnă, 50 de ani, dar pe atunci ziua sa nu era sărbătoare oficială! Gesturile și declarațiile conducătorului, tânăr pentru măsurile vremii, sunt receptate de cealaltă parte a baricadelor Războiului Rece cu simpatie și speranță de către consilierii și analiștii mai-mariilor lumii. Ceaușescu le pare a fi liderul providențial, dacă nu cumva chiar „calul troian” în deschiderea lagărului! Inițiativele reformatoare și orice punte aruncată din București spre „lumea liberă” sunt amplu mediatizate.

Pe măsură ce frondele lui Ceaușescu sporesc, îi crește și popularitatea. După standardele „tovarășilor și prietenilor” din lagăr, nu i se putea reproșa nici experiența politică, nici trecutul revoluționar. Dimpotrivă! Ceaușescu rămăsese acum singurul lider comunist european care, fără să fi fost funcționar al Cominternului, suferise în numele „luptei de clasă”, închis în „beciurile burghezo-moșierimii”. „Mărunțișul” de a cumula prima funcție și din partid și din stat trece necriticat. Căci Ceaușescu își asumase (în decembrie 1967) și prima funcție din stat, eludând astfel, pentru sine, principiul leninist al conducerii colective. Deși faptul se petrecea pe fondul unor discuții pe temă (soldate la Praga cu numirea lui Dubček în funcția de partid a lui Novotný în ianuarie 1968), la București, „povara” președinției Consiliului de Stat trecută de pe umerii lui Chivu Stoica pe cei ai lui Ceaușescu, pare un fapt de normalitate politică.

La Moscova sunt monitorizate cu circumspecție, dacă nu cu teamă, relațiile speciale ale României cu China, antamate la finele deceniului șase. În 1968, Kremlinul nu mai are iluzii asupra poziției României. Astfel că, în ședința Biroului Politic al CC al PCUS (3 martie), ministrul Apărării, A. Greciko,

menționează că reprezentanții români în Tratatul de la Varșovia sunt pentru modificarea integrală a lui. În consecință declară: „Vom crea un Stat-Major capabil pe deplin de luptă și Tratatul de la Varșovia nu va avea de suferit dacă românii pleacă.” Neplăcute sunt, așadar, expectanțele sovietice privind România într-un conflict declarat cu China! În funcție de gravitatea acestora, în seria situațiilor-problemă din lagăr, reformele pragheze sunt ierarhizate, la Moscova, după... București! Însuși șeful diplomației sovietice, A. Gromîko, o spune în ședința Politburo (6 mai): discutând situația din Cehoslovacia, apreciază „contrarevoluția” pragheză ca fiind („în cel mai bun caz”) „o a doua Românie”. Destrămarea completă a Tratatului de la Varșovia – ce-i pare lui că va urma – pune, desigur, în pericol viitorul „cauzei” mai mult decât oricare dintre „căile naționale” spre comunism! Înșiși liderii praghezi sunt mai maleabili – consideră premierul A. Kosîghin după vizita din mai de la Praga (căci „este mai ușor să vorbești cu liderii cehoslovaci, chiar și în această situație, decât cu Ceaușescu, Tito sau Castro”).

Enervantă peste poate trebuie să fi fost pentru conducătorii politici și militari ai URSS, semeția lui Ceaușescu de a se purta cu ei de la egal la egal. Semn al acestei „obraznicii” putea fi considerată și propunerea lui, din vara anului 1967, organizare a unei adunări a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului pentru stabilirea pozițiilor la Geneva (practică preliminară marilor reuniuni internaționale, inițiată tot de sovietici, în anii lui Hrușciiov). Inițial respinsă, propunerea a dobândit actualitate după ce, în Comitetul celor 18 de la Geneva, se depusese un nou document. Obiectau... tot românii! În consecință, sovieticii acceptă ca întâlnirea propusă de români să se țină la Sofia (6 martie 1968).

Între reprezentanții României și cei ai colosului sovietic apar dispute amenințătoare pentru stabilitatea alianței militare din lagărul comunist! Fronda o începuse tot Gheorghiu-Dej, neacceptând după retragerea trupelor sovietice din România (1958) manevre militare ale Tratatului pe teritoriul național și reducând durata serviciului militar de la 36 la 16 luni. Ceaușescu crește pretențiile de „egal”: propune ca postul de comandant-șef al Tratatului de la Varșovia – ocupat întotdeauna de sovietici – să fie acoperit, prin rotație, de țările membre, iar deciziile în problemele nucleare să fie luate în colectivul membrilor Tratatului. Fără a intra în detaliile acestor chestiuni, reținem că, în primăvara lui 1968, la Sofia (pentru prima dată în istoria Tratatului), s-a adoptat un document fără semnătura românilor. Conform surselor românești, refuzul lui Ceaușescu fusese logic: înaintea stabilirii Consiliului Militar și al Statului-Major al Tratatului, trebuia rezolvată problema statutului Comandamentului Unit. („Am atenționat – îi spune Ceaușescu lui Dubček, referindu-se la aceasta, cu câteva zile înainte invaziei – că Tratatul de la Varșovia a fost creat împotriva țărilor imperialiste și nu ca să se amestece în chestiunile interne ale țărilor socialiste.”) Când ceilalți „șase” semnatori ai documentelor de la Sofia se reîntâlnesc la Dresda pentru discuții despre Comitetul Politic Consultativ al Tratatului și CAER (23 martie), România e absentă. Dar „oamenii nu știu că România nu a fost invitată” (îi spune P. Niculescu-Mizil oaspetelui său Erwin Scharf, liderul PC Austriac).

Pe moment însă atuurile lui Ceaușescu sunt considerabile. Poziția României este atent monitorizată de experții și oamenii cu influență politică. Pe deasupra, pentru prima dată de la despărțirea lumii în cele două lagăre, un comunist – iar acesta e român! – se află în miezul politicii mondiale. Ministrul de

Externe al României, Corneliu Mănescu, era din toamna lui 1967 președintele celei de-a XXII-a sesiunea ONU. Din acest loc poate afla, poate evalua, contracara ori influența în favoarea țării sale!

Presiunile asupra României sunt reluate și prin intermediul CAER. În linia întâi e trimis Gomulka, care expediază la București (iunie 1968) un material pe tema „direcțiilor și metodelor de întărire a colaborării economice a țărilor membre ale CAER”. Ca și în Tratatul de la Varșovia, reacția lui Ceaușescu nu poate fi decât îngrijorătoare pentru ceilalți. Continuă contactele și trimite noi emisari cu sarcini economice în bârlagul „imperialismului”. Echipament și tehnologie de vârf sunt solicitate acum de către români atât Americii, cât și Canadei (printre altele, Bârlădeanu, aflat într-o vizită în SUA, solicită acces la tehnica de calcul informatizată, inventată cu doar un an în urmă!)

Apreciau, oare, liderii României reformele și evoluția stării de spirit de la Praga? Din amintirile lui Alexandru Bârlădeanu, Ceaușescu nu avea totuși o atitudine admirativă. Voia să se opună însă, cu orice preț, sovieticilor. Și, mai ales, era convins, ca toată echipa lui Dej din vremea „Declarației” din 1964, că epoca șefiei absolute a Kremlinului trecuse.

Spre comunismul „cu față umană”

Așa cum la Paris, în primăvara lui 1968, studenții păreau categoria cel mai puțin expusă nemulțumirii, praghezii erau mai apropiați de paradisul terestru promis decât toți ceilalți cetățeni ai Estului „roșu”.

Începutul anului este plin de evenimente la vârful Partidului Comunist Cehoslovac. Cum centralismul democratic focalizează atenția asupra conducătorului partidului, tocmai aici

se produce schimbarea. În primele zile din ianuarie, Antonín Novotný (instalat la putere din 1953) e înlocuit cu Alexander Dubček. În discuție, apăruseră mai multe motive. Printre care, nepotrivitul cumul de funcții (Novotný rămânând până la sfârșitul lui martie în funcția de președinte al republicii). Acuzațiile ce i se aduceau însă pe fondul „reabilitării” comuniștilor condamnați în procesele staliniste postbelice au fost mortale carierei sale politice. Denunțarea vinovaților și eliminarea liderilor implicați în deciziile soldate cu execuția a 280 de vechi comuniști stârnea groază în rândul foștilor cominterniști. La vârfurile Partidului Comunist Cehoslovac se cerea adevărul. Până acum, „Raportul secret” (1956) nu avusese efecte în structura cadrelor partidului din Praga. Congresului al XXII-lea al PCUS (1961), ce relua tema victimelor stalinismului, în plan local, la Praga și la București, avusese o interpretare comună: tocmai liderii cominterniști „epurați” în anii 1950 săvârșiseră culpa instituirii „cultului personalității”! Precum Ana Pauker și Vasile Luca în România, „Slánský și clica lui” fuseseră „adevărații” staliști. În consecință, cei de la putere declară că n-aveau pe nimeni de „reabilitat”!

Dacă versiunii lui Dej i se aliașeră și ceilalți lideri români, la Praga apare o situație diferită. „Aripa slovacă” a partidului – al cărei vârf de lance este Gustáv Husák – revendică adevărul despre slovacii condamnați (în frunte cu fostul ministru de Externe, Vladimír Clementis) pentru „naționalism burghez”. De altfel, după ani buni de la moartea lui Stalin, Husák era încă în închisoare (1951–1960). Același Novotný fusese și în respectiva perioadă la putere. Astfel că o interpretare în cheia „morții sunt vinovați” întâmpina, în eșaloanele de la vârful partidului, virulente și îndreptățite critici. Dezvăluirile privind rolul consilierilor și serviciilor speciale sovietice din

anchetele anilor 1950 depășesc cercul închis al conducătorilor partidului. Interviuurile cu călăi și victime publicate în presă tulbură și mulțimea. Amploarea dezbaterilor îi irită pe liderii Kremlinului. După lunga perioadă de închistare, grupuri de intelectuali, artiști, politicieni și mai ales mulți, foarte mulți cetățeni obișnuiți intră în febrilitatea proiectelor, discuțiilor și acțiunilor reformatoare. Preocupați sunt cu toții de liberalizarea economică, de libertățile civice și de chestiunea egalității reale a slovacilor cu cehii în stat. Într-o țară unde și în perioada interbelică partidul comunist fusese o forță parlamentară, iar economia printre cele mai avansate din Europa, disciplina de fier a proletariatului nu mai putea fi invocată.

Criza ideologică prin care trece partidul nu poate fi separată de chestiunile economice. Nuclee reformiste apăruseră începând din 1963, străluciți specialiști precum Šik, Mlynář și Richta fiind în relație directă cu puterea politică prin intermediul unor comisii de lucru. În consecință, Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Cehoslovac (1966) adoptă „Noul model economic”, cu inspirație din NPE-ul leninist (1921–1924). Prin el, rolul instituției furnizoare a planului unic centralizat este redus la dimensiunea de „consultant”. Întreprinderile tind spre o autonomie ce le îngăduie decizia în subvenții, exporturi ori împrumuturi. Egalitarismul ideologic este abandonat, iar relațiile dintre angajați este stimulată concurența prin salarizare. Spre deosebire de România, unde „democrația” funcționează fără probleme „pe hârtie” și în discursul public, Cehoslovacia încearcă aplicarea reformelor în litera și spiritul lor.

Dialogul dintre putere și cetățeni scoate la iveală alte tendințe și interese, generează noi idei și proiecte. Scriitorii și oamenii de cultură avansează marile provocări. După ce pun

în discuție independența literaturii față de putere, în vara lui 1967, scriitori precum Ludvík Vaculík, Milan Kundera, Ivan Klíma, Pavel Kohout enunță idei de ordinul socialismului radical, opuse dogmei „socialismului științific”.

Un context favorabil, așadar, marilor speranțe puse în Alexander Dubček, noul lider al partidului! În prezentarea biografiei sale, resemnificată de evenimentele al căror protagonist va deveni, s-a vorbit puțin sau deloc despre rădăcinile sale sovietice. Tatăl lui Dubček, dulgher, emigrase din Slovacia în America. De acolo se exilează, la finele anilor 1920, în URSS. Familia Dubček, împreună cu alți slovaci atrași de mirajul „vieții noi”, au fost repartizați într-un colhoz din Kârgâzstan. Micul Alexander avea pe atunci 4 ani. Când Stalin a decis să înlăture pericolul imixtiunii altor state – sub pretextul interesului față de cetățeni ai lor aflați în Uniunea Sovietică –, cerând nou-veniților fie să opteze pentru cetățenia sovietică, fie să revină în țările de origine (1938), familia Dubček s-a repatriat în Slovacia. În război, Alexander a luptat în formațiile de partizani contra naziștilor. Și-a început apoi cariera politică de activist în organizația de tineret. Studiile le-a încheiat la Școala Superioară de Partid din Moscova (1958), după ce petrecuse acolo ultimii trei ani. Dobândise astfel un profil ideal pentru liderul comunist al anilor 1960!

Venirea lui în fruntea Partidului Comunist Cehoslovac (ianuarie 1968) n-a contravenit preferințelor sovietice. Dimpotrivă, după cum scrie fostul ofițer KGB Oleg Gordievski, kaghebiștii ce monitorizau zona îl numeau „Sașa al nostru”. Și Brejnev îi oferise dovezi clare de simpatie în vizita întreprinsă la Praga cu câteva zile înaintea alegerii lui (în decembrie 1967). În chiar discursul de preluare a funcției, Dubček dă asigurări că nu vrea să abandoneze nici calea socialismului, nici

Tratatul de la Varșovia. Apar însă în vocabularul activ al puterii cuvinte-cheie cu sensuri noi: adevăr, cultură, autogestiune și consilii muncitorești. Cum în februarie se pregătea cea de-a XX-a aniversare a instaurării puterii comuniste, așteptările populației în ceea ce privește reformarea se revărsau înspre Dubček și apropiații săi.

Însă chiar revenirea la matca marxism-leninismului, reclamată și de noua generație a liderilor reformatori praghezi, atenta la liniștea lagărului. Kremlinul le catalogase deja solicițările drept „revizionism” periculos! Din „autogestiune” (înțeleasă ca liberă asociere a muncitorilor ce urmau, după utopia lui Marx și aplicațiile iugoslave, să dispună de roadele muncii lor) decurgea, în viziunea Moscovei, demolarea „centralismului democratic”. Iar pluralismul consiliilor muncitorești (inspirate din sovietele lui Lenin) păreau pasul dinaintea căderii în „prăpastia” pluripartidismului politic. În „comunismul cu față umană” – cum e numit la Praga scopul reformelor – se vorbea și de libertatea cuvântului! În proiectul acestor „reforme antiautoritare”, liderii inițiatori au avut tot sprijinul mulțimii. Consiliile muncitorești (cu „rolul sporit” al intelectualilor din interiorul lor!) și-au arătat însă eficiența abia în nefericitul moment al ocupației țării din august 1968.

Deocamdată, încă din ianuarie se constituie un grup de lucru cu sarcina redactării unui text ce va fi adoptat de către CC al PCC (5 aprilie), intitulat Programul de acțiune al Partidului Comunist Cehoslovac. Printre cei mai cunoscuți autori ai săi sunt sociologul Zdeněk Mlynář (fost coleg și prieten în studenție, la Moscova, cu Mihail Gorbaciov) și economistul Ota Šik. Acesta este documentul oficial al „Primăverii de la Praga”, botezată astfel după festivalul organizat la mijlocul lunii mai, cu prilejul comemorării compozitorului național

Bedřich Smetana. În România, în 12 numere consecutive ale oficiosului partidului, *Scînteia*, au fost publicate materiale pe tema programului de reformare praghez (aprilie).

„Programul” conține aserțiuni frapante pentru mentalitatea și aspirațiile vremii în blocul comunist. La capitolul drepturi cetățenești, citim, printre altele: „Nu este posibil ca, printr-o interpretare arbitrară, formulată de pe o poziție de putere, să se decreteze ce opinie poate sau nu poate fi exprimată public”; „Libertatea cuvântului trebuie să fie garantată prin anumite norme legale, cu o mai mare exactitate”; „Libertatea constituțională de circulație și, în primul rând, călătoriile concetățenilor noștri în străinătate trebuie să fie garantate cu strictețe de lege”. Interesele unei minorități se cer de asemenea garantate (prevedere interpretată de sovietici ca tendință de federalizare a țării). Tribunalele se preconizau a fi independente, iar arta eliberată de constrângerea politicului.

Bulgărele euforiei publice crește. Dubček e în apogeul popularității pe care-l poate atinge un conducător în vremuri de pace. În triumf sărbătoresc, pe 1 Mai, mulțimile sunt entuziasmate de speranța schimbării. Valul reformativ se amplifică. În articole este pus sub semnul întrebării „rolul conducător” al Partidului Comunist și se vorbește despre pluripartidism – erezii de maximă gravitate în sanctuarul spiritului partinic și revoluționar!

Noutățile pragheze produc acum insomnii în „țările frățești”. „Nu i-a plăcut nici lui Tito ideea de a se da libertate și mișcării social-democrate – după cum mărturisea Corneliu Mănescu. Să nu mai vorbim despre spaima celor din Polonia, Germania Democrată sau Uniunea Sovietică!” Cât despre Ceaușescu, era convins – cum va fi, de altfel, și în „perestroika”

anilor 1980 – că le reformase pe toate, mai bine decât ceilalți și înaintea lor!

În vâltoarea evenimentelor, centrul rămâne tot Moscova. Conform documentelor consultate de istoricul Mihai Retegan în arhive străine, reiese că, oficial, Gomulka s-a plâns cel dintâi ambasadorului sovietic la Varșovia. Cehoslovacia, Iugoslavia și România, estimase Gomulka, sunt legate între ele prin dorința comună „de a se rupe de lagărul socialist, de a crea un fel de alianță specială închisă care ar putea apărea între ele”. În mediile înalte sovietice, Iugoslavia trecuse multă vreme drept „dușman”, România e acuzată mai de demult de „naționalism”, iar Cehoslovacia de „revizionism”! Întocmai cum după al Doilea Război Mondial apăruse spaima că Tito și Dimitrov complotază la fondarea unei Federații Balcanice, acum se agită fantoma Miciei Întelegeri balcanice!

Curând după aflarea „noutății”, premierul sovietic Aleksei Kosîghin opinează că în Cehoslovacia au apărut „semnele unei contrarevoluții”. Iar Gomulka amplifică zvonurile: în spatele „contrarevoluționarilor” din Cehoslovacia acționează un grup în legătură cu România, Iugoslavia, Italia și Marea Britanie. Pe acest fond alarmist, Kosîghin telefonează primilor secretari din Varșovia, Berlin, Budapesta și Sofia, invitându-i să se prezinte, incognito, la Moscova, pe 8 mai. Aici, Jivkov propune, ca măsură de intimidare, organizarea de manevre pe teritoriul Cehoslovaciei. Conduse de mareșalul Iakubovski, comandantul trupelor Tratatului de la Varșovia, încep astfel marile manevre ale verii (20 iunie -29 iulie).

Publicarea manifestului „Două Mii de Cuvinte” (27 iunie) de către scriitorul Ludvík Vaculík dinamitează spațiul public, deși conducerea partidului, conform raportului prezentat de Dubček, „a respins concluziile” sale. Pamflet la adresa

celor două decenii de guvernare comunistă, „Manifestul” îndeamnă la acțiuni împotriva autorităților, formarea de „comitete cetățenești” și a unui Front Național. Iar apărarea lor, la nevoie, va fi „cu arma în mână”. Semnăturile a peste o sută de personalități (oameni de știință, artiști, scriitori și sportivi) ce aderă la „Manifest” sporesc temerile „conservatorilor” de pretutindeni. Deși, la întâlnirea cu Kádár (din 13 iulie), Dubček îl liniștește, spunându-i că nici măcar un singur „comitet cetățenesc” nu s-a format încă, iar personalitățile ce semnaseră „Manifestul” sunt pur și simplu „oameni cinstiți”.

Liderii praghezi își afirmă continuu, cu orice prilej, adeziunea la CAER și Tratatul de la Varșovia. În mod cert, nici cetățenii Cehoslovaciei, nici conducătorii ei nu vor schimbarea regimului. Inclusiv rezultatele unui sondaj de opinie publicat în *Večerní Praha* (iulie) arată că 95% dintre intervievați doresc să continue pe calea socialismului, doar 5% opinând că ar fi mai bună întoarcerea la capitalism.

La Moscova, „Manifestul” revarsă paharul. După publicarea documentului, furios, Brejnev îl „moralizează” telefonic pe Dubček. Faptul că i-a alertat și pe ceilalți lideri reiese din „informarea” primită de Ceaușescu (la 12 iulie) prin intermediul ambasadorului sovietic la București:

Acest document este în întregime îndreptat împotriva Partidului Comunist din Cehoslovacia, spre slăbirea pozițiilor socialismului în Cehoslovacia, interpretase Kremlinul. Autorii apelului „Două mii de cuvinte” cheamă la desfășurarea activității subversive în fiecare oraș, în fiecare raion, în fiecare uzină, în fiecare cooperativă.

În stilul caracteristic de acum, Ceaușescu „destabilizează” alinierea la semnalul de alarmă al Moscovei: „Trebuie să vă

spun că, din informațiile de care dispunem, rezultă că partidul, în Cehoslovacia, ține situația în mână”, e răspunsul său către Brejnev, transmis prin intermediul ambasadorului Basov. Prilej cu care îi înștiințează pe sovietici că e deja la curent cu înțelegerile și întâlnirile „unui grup de partide din țările socialiste, ocolind alte partide din țările socialiste”. Și să avertizeze: „Noi suntem foarte îngrijorați de eventualele acțiuni de amestec în treburile interne ale Cehoslovaciei.”

Un avertisment dur primește însă CC al PCC prin „Scrisoarea celor cinci” (din 15 iulie) semnată de liderii comuniști ai țărilor ce-și vor trimite curând armatele în Cehoslovacia. Documentul acuză „forțe potrivnice socialismului împreună cu cele revizioniste” că ar fi preluat controlul unor centre de putere și informație. „Popoarele țărilor noastre nu ne-ar ierta niciodată dacă am da dovadă de indiferență și neglijență față de un asemenea pericol”, amenință fățiș semnatarii. Fără să-i impresioneze însă, cum s-ar fi convenit, pe destinatari...

Ceaușescu, în schimb, percutează printr-o adevărată campanie de presă în favoarea Cehoslovaciei. În „vizitele de lucru” de la Galați și Brăila (din 15–16 iulie) își exprimă „solidaritatea deplină cu poporul frate cehoslovac, cu partidul său comunist” și reamintește dezideratul desființării – concomitente, desigur – a Tratatului de la Varșovia și a NATO. Presa internă și internațională îi difuzează și îi comentează pe larg poziția. Ne bucurăm de sprijinul deplin al Iugoslaviei și al României – titreză și ziarele pragheze.

Un eveniment important din cursul verii anului 1968, ascuns publicului, este întâlnirea sovieto-cehoslovacă la nivel înalt de la Čierna nad Tisou (29 iulie – 1 august), o localitate aflată la granița cu Ucraina. După rundele de discuții, noaptea, fiecare delegație se retrage, cu trenul ei blindat, pe teritoriul

său. Amănunte despre conținutul acelor discuții aflăm din stenograma ultimei convorbiri telefonice dintre Brejnev și „Sașa” (Dubček), de dinaintea invaziei (13 august), din care reiese că liderii praghezi își asumaseră la Čierna nad Tisou angajamente de „normalizare” a situației.

„Ne-am înțeles – îi amintește Brejnev interlocutorului – că toate mijloacele de propagandă în masă – presa, radioul, televiziunea – vor fi puse sub controlul Comitetului Central al PCC și al guvernului, că după Bratislava vor lua sfârșit toate manifestările antisovietice și antisocialiste.” „Avem nevoie de timp”, se scuză Dubček. „Mă gândesc să abandonez această funcție, i se confesează liderul praghez, căci «forțele mele s-au epuizat și nu întâmplător v-am spus că noua Plenară va alege un nou secretar.» La noua plenară [programată pentru septembrie] trebuie rezolvate și «problemele de cadre» în sensul discutat la Čierna nad Tisou, pre-sează Brejnev [supărat pentru menținerea lui Jiří Pelikán în fruntea televiziunii, deși conveniseră destituirea lui].”

În timpul întâlnirii de pe graniță, un anume Antonín Kapek, membru supleant al CC al PCC, îi scrisese lui Brejnev, solicitând „sprijinul frățesc” pentru riposta contra „forțelor antisovietice și antisocialiste care au preluat conducerea în partid”. Nu fusese singura scrisoare de „ajutor” adresată de „conservatori” Moscovei, fără știrea „reformatorilor” din Cehoslovacia. Prin intermediul lui Piotr Šelest, liderul Ucrainei, alți lideri antireformiști, concentrați în jurul lui Vasil Bilak, ceruseră același „ajutorul frățesc”. După 1990 însă, însuși Šelest (fără a-și asuma și rolul din intriga lui 1968 și fără a aminti că se plânsese primul lui Brejnev că toată Ucraina ascultă radioul slovac!) va povesti jurnaliștilor că ratarea întâlnirii de pe graniță i se datorase lui Brejnev. Se tot întâlnise cu Dubček,

făcând „politica sărutărilor frățești” (cum zice naratorul), ca până la urmă să intre cu trupele în Cehoslovacia. În ceea ce privește Bucureștiul, după cum povestea Corneliu Mănescu, Ceaușescu aflase că la Čierna nad Tisou s-a pus și chestiunea incapacității cehoslovacilor de a-și apăra frontierele pe care le aveau cu țări occidentale. După primirea informației, premierul Maurer s-a adresat omologului său de la Praga („în spiritul internaționalismului proletar pe care eram acuzați că nu-l avem”, relatează ironic Mănescu) cu propunerea de a-i trimite în ajutor o delegație a grănicerilor români.

După discuțiile cu sovieticii însă, Dubček s-a reîntâlnit cu Brejnev, Gomulka, Kádár, Ulbricht și Jivkov la Bratislava (pe 3 august). „Cei șase” au dat o declarație comună ce conținea și specificarea că apărarea socialismului din fiecare țară este și problema întregii comunități socialiste. Un acord parafat, în fapt, pentru cele ce vor urma. Atrăși în această capcană, liderii Cehoslovaciei consimțiseră anticipat la invazie!

Ultimii martori străini, de înalt nivel, ai „Primăverii de la Praga” au fost Tito și Ceaușescu.

Presiuni și amenințări sovietice

Care fusese strategia lui Ceaușescu în relațiile din interiorul grupului său de putere și în raporturile cu ceilalți? Deducem răspunsul din relatările lui Paul Niculescu-Mizil, responsabilul cu relații internaționale al PCR. Cu diferite ocazii, după căderea regimului, Niculescu-Mizil a povestit despre Polemicile și conflictele reprezentanților României pe tema respectării principiilor declarate în relațiile dintre partidele și țările „frățești”.

Întâlnirea de la Budapesta (26 februarie – 5 martie 1968) este ilustrativă în acest sens. Planificată ca reuniune

pregătitoare a consfătuirii mondiale a partidelor comuniste și muncitorești (Moscova, 1969), absentau de la ea reprezentanții Chinei și Albaniei (țări acuzate de „revizionism”). Întâlnirea a înregistrat ca moment de vârf scandalul retragerii delegației române (din 29 februarie).

Șeful respectivei delegații povestește astfel momentul:

Partidul Comunist Român, în această etapă, a avut un rol de vârf de lance în lupta împotriva hegemonismului în mișcarea muncitorească internațională. Ne-am pregătit foarte temeinic. Trebuie să spun că, în prealabil, noi am avut întâlniri [bilaterale – *n.n.*] cu aproape toate partidele comuniste și muncitorești din lume, aproape toate. (...) De la această consfătuire se dorea confirmarea poziției hegemonice a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în mișcarea comunistă și muncitorească internațională. (...) Se urmărea să se consolideze sistemul că partidele comuniste sunt o familie care are un șef. Noi am spus: Nu se poate. Partidele comuniste sunt partide naționale. N-au un șef internațional. În același timp, se dorea condamnarea Partidului Comunist Chinez. Noi am susținut că trebuie bine pregătită consfătuirea și trebuie stabilită ordinea de zi. Partea adversă spunea: „Nu, n-avem ce discuta. S-a stabilit asta.” Noi am spus: „Nu s-a stabilit nicăieri. De aceea ne-am întrunit, să stabilim.” Noi am spus că nu trebuie să se ia nici o hotărâre obligatorie. Consfătuirea trebuie să fie un prilej de schimb de experiență. Hotărârile le iau partidele, Comitetele Centrale. Noi am spus că trebuie să se ia angajamentul că nu se condamnă nici un partid. (...) S-a dezlănțuit un atac împotriva Partidului Comunist Român. Am fost etichetați drept naționaliști. (...) Din partea reprezentantului Partidului Comunist din Siria. Dar noi avem toate probele că textul acestui atac a fost furnizat de prietenii noștri

sovietici. Când s-a produs acest atac, noi am întrerupt consfătuirea. Am cerut retragerea atacului (Niculescu-Mizil, 1997).

Acestea sunt mizele jocului puse la vedere. Așa cum relatează Paul Niculescu-Mizil și în ședința Comitetului Executiv organizată la întoarcerea în țară, reprezentantul comuniștilor sirieni domicilia, de fapt, la Moscova. Delegația română îi pretinsese acestuia scuze, iar celorlalți participanți să se abțină de la a mai condamna, în plenul consfătuirii, programul intern al vreunui partid. Pentru arbitraj s-a desemnat o comisie alcătuită din reprezentanții a opt partide prezente. Românii au obținut doar scuzele sirianului. Era ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic: spusele lui urmau a fi scoase din procesul-verbal.

Povestea continuă în felul următor:

Seara am informat prin telefon pe Ceaușescu. S-a confirmat punctul de vedere că trebuie să obținem un angajament conform căruia consfătuirea nu condamnă nici un partid. Pentru noi avea o importanță de principiu. Nu era vorba numai de partidul român sau chinez. Dacă se consfințea faptul că o consfătuire nu poate condamna nici un partid, însemna că se consfințea principiul că în mișcarea comunistă nu există un judecător care să condamne un partid sau altul. Nimeni din forurile internaționale, nici un partid nu poate să condamne, să judece alt partid. Era tot linia națională!

Atunci s-a dezlănțuit o uriașă acțiune. În noaptea aceea, noi am convocat, am sculat din somn și am discutat cu toate delegațiile din Budapesta. Ne-am împărțit membrii delegației [române – *n.n.*]. La București au fost convocați ambasadorii țărilor socialiste. Am prevenit că, dacă nu se satisface această cerință a României, românii pleacă de la Budapesta. Și am plecat. Când am plecat, am făcut o declarație că noi nu ne-am supărat pe nimeni. Noi ne supărăm pe metode și am spus că

aceste metode nu sunt tovărășești, ci sunt metode tipic imperialiste. Atunci unul din delegația sovietică a strigat „provokator”. Provokator înseamnă „provocator” în limba română, numai cu alt accept. Nu ne-a păsat de asta. Am plecat. Lucrul acesta a avut un mare ecou în țară, în străinătate. Unul dintre oamenii noștri, care, după o jumătate de oră, a luat autobuzul spre Ambasadă, mi-a povestit că deja din autobuz se știa că românii au plecat de la consfătuire și se spunea: „Bine au făcut, nu ca ai noștri.” Întreaga presă internațională a scris de asta (Niculescu-Mizil, 1997).

Nici ziarele românești și nici cele din afară nu scriu nimic însă despre avertismentele trimise lui Ceaușescu de către sovietici, sub formă de scrisori expediate în numele unor cetățeni indignați. Tonul scrisorilor „din popor” variază gamele semnalelor de agresivitate. În arhive se păstrează cinci asemenea mesaje. Bătrânul inginer Orlov din Moscova îl sfătuiește pe Ceaușescu „de bine”, citându-i-l pe revoluționarul german Bebel. Autointitulatul „simplu electrician” Mineev din Kiev îl ceartă pentru că „ați procedat ca niște copii” și de lipsă de judecată din cauza consecințelor retragerii de la Budapesta. Siberianul Riazonuev îi recomandă să-l studieze pe Lenin pentru a învăța despre unitatea partidului și îl amenință cu „judecata istoriei”. Iar ironicul Mișin Boris Andreevici („participant la eliberarea României” în 1944!) amintește de vremurile Internaționalei a III-a, când Partidul Comunist din România era o secție a ei. Și, în sfârșit, a cincea scrisoare, a leningrădeanului Belaznov care – informat de posturi de radio străine („american și englez”!) – clamează furios: „Cum nu vă este rușine...?”

Scrisorile sunt datate la începutul lui martie. Toate au același mesaj – condamna comportamentul delegației române la Budapesta, acuzând-o de „daune ireparabile unității

Frontului luptei antiimperialiste”. România face „jocul lui Mao, al scizioniștilor albanezi și al altor scizioniști și, ceea ce este mai important, ați făcut jocul imperialiștilor americani și al altor imperialiști care dorm și visează ca România să devină o țară capitalistă”, după cum precizează Mineev, „proletarul” cu specializare profesională adecvată epocii.

Modalitatea aceasta de adresare – atât destinatarul, cât și expeditorul fiind implicit serviciile speciale din România și URSS – este, la acest nivel, o declarație explicită de război între cele două departamente. Ele vor influența, în viitorul apropiat, decizia politică. Prin intermediul acelorași instituții – cu rol mai mare în evenimentele din istoria comunismului mondial decât înșiși liderii politici –, s-a încercat dacă nu amenințarea lui Ceaușescu, atunci „influențarea” lui și prin intermediul fostului cominternist, Constantin Pârvulescu. Cum opoziția sovietică se manifestă public prin fideli „cauzei” – ceea ce s-a întâmplat și la Praga cu „forțele sănătoase” –, intervenția lui Pârvulescu are aceleași semnificații. La Plenara CC al PCR (din 14 februarie), când se discuta și poziția ce urma s-o adopte delegația română la Conferința de la Budapesta, Pârvulescu critică însăși acțiunea de pregătire a unui punct de vedere.

Tovarășe – i se adresează Pârvulescu lui Ceaușescu –, eu sunt un revoluționar, eu am fost crescut în mișcarea internațională și niciodată n-am auzit că nu se poate vorbi despre greșelile unui partid pentru ca – să nu ne amestecăm în treburile lui interne. Noi nu ne amestecăm în treburile Chinei, noi ne amestecăm acolo unde partidul sau alte partide de unde ar fi calcă principiile și se pretind[e] că e partid comunist. Acolo trebuie să ne amestecăm, că altfel noi singuri n-o să fim comuniști.

Așadar, dacă Partidul Comunist din România ar fi fost pus în discuția mișcării internaționale, cum se făcea cu chinezii, ori despre Ceaușescu s-ar fi spus că pune în pericol unitatea celorlalți, sovieticii contau deja pe un succesor mai fidel. Or, „ridicarea” lui Pârvulescu în plenară e tocmai în nota potrivită genului de manevre prin care sovieticii s-ar fi debarasat de un lider rebel. Ceaușescu contraatacă însă dur, chiar dacă afirmațiile sale sunt – după cum bine știu și Pârvulescu, și ceilalți vechi tovarăși – inadecvate politic:

De ce să uităm, tovarășe Pârvulescu, că în 1943, când s-a desființat Cominternul, s-au condamnat aceste practici și s-a spus, sub semnătura și a partidului nostru, că existența unui centru conducător nu mai este justă, că devine o piedică în calea dezvoltării partidelor comuniste și îndeplinirii sarcinilor lor naționale. De atunci au trecut 25 de ani, viața nu numai că [nu – *n.n.*] a infirmat, dar a confirmat pe deplin această apreciere. Ce a făcut Biroul Informativ? Nimic, tovarăși, decât procesele și condamnările la moarte, ca să discutăm așa, în toate partidele din țările socialiste. Asta este, în fond, activitatea de tristă amintire a Biroului Informativ, tovarăși, restul pozitiv nu are nimic pentru mișcarea comunistă.

Ceaușescu are prezență de spirit și după revenirea delegației române de la Budapesta. A doua zi (1 martie) convoacă plenara extraordinară a CC al PCR, care aprobă oficial (în acordul principiului leninist al conducerii colective!) poziția delegației conduse de Niculescu-Mizil.

Strategii din arsenalul KGB condus de Iuri Andropov (1967–1982) au fost utilizate însă cu succes în cazul Cehoslovaciei. Conform mărturiei aceluiași Oleg Gordievski, fuseseră trimiși de la „centru” la Praga 30 de ofițeri sub acoperirea de turiști occidentali. Urmând instrucțiunile primite, au afișat

postere și lozinci incendiare care incitau la răsturnarea regimului și la retragerea din Pactul de la Varșovia. Trimișii KGB au creat (și apoi le-au descoperit) „depozitele de arme” puse în seama „forțelor străine” ce pregăteau „contrarevoluția”. Și la acest nivel, al serviciilor speciale, colaborarea a fost „frățească”! Ziarul est-german *Neues Deutschland* a publicat fotografii cu soldați și tancuri ce „dovedeau” prezența militară americană în Cehoslovacia. În realitate, reproduseseră imagini dintr-un film de război american, turnat în Boemia, unde figuranți cehi purtau uniforme și armament străine.

După aceste preliminarii, *Pravda* a publicat (19 iulie) un așa-zis „plan al CIA” de sabotare a regimului din Cehoslovacia, urmat de acțiuni „contrarevoluționare” în Germania de Est. Simultan, la nivelul vârfurilor serviciilor speciale și liderilor politici din Praga se produc infiltrări și supravegheri ale KGB. Analizele prezentate Moscovei de ofițerii aflați în misiune la Praga au fost însă eronate, după cum apreciază înșiși experții în domeniu. CIA nu numai că nu se amestecase în reformele „Primăverii de la Praga”, ci fusese luat prin surprindere de evenimente. Trimișii sovietici estimaseră greșit și starea de spirit din Cehoslovacia în sprijinul „forțelor sănătoase” de intervenție. Eficienți au fost însă emisarii KGB în timpul invaziei!

Cum acționau ceilalți factori decizionali ai intervenției militare în Cehoslovacia? Substanțială fusese, desigur, și contribuția sovieticilor. La Moscova au convocat consfătuirea secretă a reprezentanților „celor cinci” (din 18 august). Documentele „motivării” invaziei îi așteptau pregătite pentru a fi semnate. Din expunerea făcută de Brejnev lui Gomułka, Ulbricht, Jivkov și Kádár reiese conținutul întâlnirilor de la Čierna nad Tisou și aranjamentele de culise ale invaziei.

Sunt invocate înțelegerile dintre „cei opt”: din partea Cehoslovaciei – Dubček, Svoboda, Černík și Smrkovský; de la sovietici – Brejnev, Podgornii, Kosîghin și Suslov. După spusele lui Brejnev, liderii Cehoslovaciei se angajaseră să adopte legi prin care să interzică înființarea Partidului Social-Democrat și a unor „cluburi”, să dovedească atașament față de Tratatul de la Varșovia și să elibereze din funcții liderii de „dreapta” (Kriegel, Císař, Pelikán ș.a.). Nu numai că nu-și respectaseră angajamentele, ci întetiseră atacurile antisovietice și împotriva „forțelor sănătoase” din Partidul Comunist Cehoslovac („au desfășurat, pur și simplu, acțiuni huliganice”, zice Brejnev). Scandalul de la uzinele Auto-Praha, unde au fost concediați muncitorii ce semnaseră o scrisoare publicată și în *Pravda* (mai mult decât probabil, un „aranjament” sovietic), trece în prim-planul indignării sale. În concluzie, Brejnev declară că venise momentul să dea curs „cererii prietenilor”. „Prietenii” sunt „partea sănătoasă a partidului” – care dispune, după datele lui Brejnev, de majoritate în Prezidiul Partidului Comunist Cehoslovac – ce-i înaintase în timpul întâlnirii de la Bratislava, prin intermediul lui Șelest, prim-secretarul RSS Ucrainene, scrisoarea secretă. Împreună cu semnatarii ei, sovieticii stabiliseră și data invaziei. Imediat după producerea evenimentului, tot „partea sănătoasă” urma să redacteze apelurile către populație și să preia conducerea țării. În fața și cu acordul celorlalți, Brejnev aduce anumite modificări documentului ce urma a fi remis câtorva politicieni după intrarea trupelor Tratatului de la Varșovia în Praga. Întâi – formula de adresare: în loc de „Stimate Leonid Ilici” (cum spunea originalul scrisorii „conservatorilor” din Praga), „Către Comitetele centrale ale partidelor comuniste și muncitorești și către guvernele Uniunii Sovietice, Ungariei, Bulgariei, RDG” (căci „va fi mai solidă”,

argumentează Brejnev). Scrisoarea – ce adresează rugămintea „de a ne acorda un sprijin eficient și ajutor cu toate mijloacele ce le aveți la dispoziție, inclusiv militare” deoarece „numai cu ajutorul vostru e posibil să eliberăm Cehoslovacia de pericolul amenințător al contrarevoluției, să apărăm cauza socialismului” – e completată acum cu noi semnături ale unor „prietenii” din Cehoslovacia.

În momentul „discuției”, toate planurile misiunii din noaptea de 20 spre 21 august sunt puse la punct, atât cele militare, cât și cele politice. O mulțime de activiști din „țările frățеști” sunt pregătiți deja „să sprijine” munca politică și propaganda în comitetele de provincie ale Cehoslovaciei. Armatele aliate primiseră chiar ordinul de a nu-i opri pe „contrarevoluționarii” ce vor să fugă spre Vest („Dacă ne aducem aminte de experiența maghiară, ni se vor îngărmădi acești dezertori și noi nu vom ști ce să facem cu ei: să-i judecăm, să-i spânzurăm, să le dăm drumul?” – motivează Brejnev). Nici Kádár, nici Gomulka, nici Ulbricht, nici Jivkov nu au o altă părere.

„Vă invit, tovarăși, să semnați documentul” este formula de încheiere a întâlnirii de la Moscova ce deschide epoca „Doctrinei Brejnev”.

„Normalizarea”

Tito vizitase Praga (pe 9 august) și fusese primit cu ovații. Fostul erou al Rezistenței în război este însă acum un „înțelept conducător”, puțin permeabil la dorințele altora de radicală schimbare. Social-democrația apărută pe scena politică a unui regim comunist va scinda clasa muncitoare, se teme el. Nocivă este, în opinia sa, și teoria unor universitari că rolul conducător al clasei muncitoare ar înceta în detrimentul intelectualilor. La poalele Castelului Hrad unde era găzduit Tito, praghezii

scandea, printre altele, „Să reluăm Mica Alianță!”. O idee teribil de neplăcută urechilor Moscovei! Deși, după cum va mărturisi mai târziu Paul Niculescu-Mizil, un astfel de proiect n-a fost avut în vedere de Dubček, Tito sau Ceaușescu.

De mare popularitate s-a bucurat și vizita lui Ceaușescu. Conform stenogramelor, Dubček l-a informat optimist despre mersul reformelor sale. Era încredințat și că-i convinsese de bunele sale intenții pe toți ceilalți conducători ai lagărului. După ce, la începutul lui iulie, primise, în decurs de 24 de ore, cinci scrisori de la „cei cinci”, reușise să-i reunească la Bratislava. Liderii români sunt siguri că „noul curs al politicii PCC are ca obiectiv asigurarea dezvoltării, în continuare, a societății socialiste în RSC”, îl asigură Ceaușescu. La fel ca în România, de altfel. Aici însă, partidul făcuse „primul pas pentru repararea greșelilor”, prevenind îndepărtarea intelectualilor. Dintre convivi, nici unul nu intenționează o nouă Mică Antantă, nici alt viitor decât al regimului în curs.

În acele împrejurări, semnarea Tratatului de prietenie și asistență mutuală pentru viitorii 20 de ani între România și Cehoslovacia (17 august) a fost un eveniment pentru presa internațională. După relatarea lui Corneliu Mănescu, prezent la Praga cu acel prilej, gazetarii s-au înghesuit.

După ziaristii care participau îți dădeai seama că toată Europa este cu ochii pe noi – și-a amintit fostul ministru de Externe al României, în acea vreme și președintele celei de-a XXII-a Adunări Generale a ONU. La masa conferinței [de presă – *n.n.*] Ceaușescu, Maurer și eu eram protagoniștii. Nu s-a spus ceva decisiv. De răspuns, la toate întrebările puse – indiferent de subiectul lor și de persoana căreia îi erau adresate – a răspuns numai Ceaușescu.

Printre întrebările mai deosebite s-au numărat cele referitoare la precizarea situațiilor când trupele Tratatului de la Varșovia pot interveni în ajutorul unei țări frățești. Ceaușescu a răspuns scurt și precis – exclusiv în cazul atacului unei țări imperialiste. A fost întrebat și dacă dorește să reînvie Mica Antantă. În spațiul socialist european sunt mai multe state, iar România nu dorește să-și limiteze relațiile doar la câteva dintre ele, a răspuns Ceaușescu.

Strategia de a se prezenta ca singurul în măsură să ofere răspunsuri fusese, probabil, experimentată atunci. Voia, după cum se va observa în lunile următoare, să-i impresioneze pe sovietici cu „monolitul” conducerii românești de partid. Un avertisment voalat că la București nu vor găsi scizioniști, nici „cozi de topor”.

În timpul vizitei la Praga (15–17 august), conform relatării lui Ion Stănescu (la acea vreme președintele Consiliului Securității Statului), Ceaușescu îl înștiințase și pe Dubček despre planurile sovietice de invazie de care aflase, fără a cunoaște însă data. „Să vină, că-i primim cu flori!”, i-ar fi răspuns Dubček. Peste numai o zi, la Moscova, „cei cinci” parafau și data invaziei.

Prin surprindere, exact așa cum se dorea, au fost luați atât conducătorii, cât și populația Cehoslovaciei. Primii au fost angajații aeroportului din Praga. Spre ora 22 (20 august), un avion Aeroflot cere permisiune de aterizare. Nimeni nu intră în panică – Moscova avea pe atunci destul de des „curse speciale”. Încărcătura sa, nebanuită de cei de la sol, este neobișnuită: instalații radar și radio. Vor dirija traficul pe culoarul aerian pe care afluește roiul bondarilor uriași spre cerul Pragăi. Avionul cu instalațiile de dirijare e urmat de două curse încărcate cu civili. Sunt ofițeri ai serviciile speciale și militare ce vor lua în primire orașul, ocupând punctele sale fierbinți, după tehnicile

insurecției aplicate de Troțki la Petrograd, în „octombrie roșu”. Spre miezul nopții se suspendă traficul aerian programat. Avioanele sovietice ce aterizează la fiecare minut aduc tancuri, arme, parașutiști și trupe terestre. Zăngănitul greu al coloanei de blindate zguduie văzduhul și pământul în marșul spre inima Capitalei.

Între timp, frontierele terestre ale Cehoslovaciei fuseseră și ele forțate. Astfel că, în zorii zilei de 21 august, nu mai puțin de o jumătate de milion de soldați sovietici, bulgari, polonezi, est-germani și maghiari ocupaseră Cehoslovacia. 29 de divizii, 7 500 de tancuri și 1 000 de avioane – o forță echivalentă cu corpul militar american expedit în Vietnam! Cu excepția unor comandanți, militarilor nu li se comunicase unde și pentru ce sunt trimiși.

Invazia îi surprinde pe liderii praghezi în „plină activitate”. Sunt adunați, ca în fiecare marți, în ședința Prezidiului partidului. În marțea aceea de 20 august dezbate ordinea de zi și documentele Congresului al XIV-lea, prevăzut pentru începutul lui septembrie. Pe la ora 23.40, prim-ministrul Oldřich Černík este chemat la telefon. De la capătul celălalt al firului, ministrul de război Martin Dzúr îi comunică invazia. Dzúr e sechestrat în biroul său, sub paza a doi ofițeri sovietici. Vestea adusă de Černík îi lasă perplecși pe „reformatori” și îi neliniștește pe conservatorii avizați. Conform versiunii reconstituite prin interviuri de către jurnaliștii francezi Duplan și Giret, Dubček a exclamat: „Ce tragedie! Nu mă așteptam la așa ceva. Să-mi facă una ca asta tocmai mie, care mi-am consacrat viața colaborării cu Uniunea Sovietică! Este tragedia vieții mele.” După aceleași surse, Mlynář își anunță demisia, iar Dubček vrea să-l imite. Președintele republicii, generalul Svoboda, îl convinge

să renunțe. În astfel de momente, o demisie e o dezertare, argumentează generalul.

Certitudinea lui Brejnev că vor avea de partea lor majoritatea membrilor Prezidiului (conta inclusiv pe președintele Svoboda!) se dovedește falsă. Însuși Bilak, capul „forțelor sănătoase”, se căiește în fața tovarășilor săi. „Ei, haideți, linșați-mă odată! Ce mai așteptați? Omorâți-mă!”, se adresează el, confuz, celorlalți. Tot „reformatorii” redactează Apelul către poporul Republicii Socialiste Cehoslovace. Prin el, cetățenii sunt informați că toate s-au petrecut fără înștiințarea vreuneia dintre instituțiile puterii Cehoslovaciei. Cât despre viitorul apropiat: „Prezidiul Comitetului Central al PCC îi cheamă pe toți cetățenii Republicii să-și păstreze calmul și să nu opună rezistență trupelor, deoarece apărarea granițelor noastre de la est este acum imposibilă. De asemenea, nici armata noastră, nici Securitatea și nici milițiile populare nu au primit ordinul de a apăra țara.” Față de apelul la calm și pasivitate făcut cetățenilor invadați de înșiși liderii lor, declarațiile belicoase de la București în favoarea Cehoslovaciei sunt uluitoare.

Când în Cehoslovacia postul național de radio și cel de televiziune difuzau menționatul Apel, membrii Comitetului Executiv al CC al PCR erau convocați într-o ședință-fulger. Puțin după miezul nopții, prin intermediul unui „lucrător” de la Ambasada sovietică, sosise la sediul CC al PCR înștiințarea oficială a invaziei. În același fel, și aproape simultan, fuseseră făcute de sovietici comunicări și la Londra, Paris și Washington.

Ne dăm seama că propaganda burgheză, acum, declanșează o campanie antisocialistă dezlănțuită, va țipa despre „amestec” în treburile interne ale Cehoslovaciei – scrie în scrisoarea ce-i fusese transmisă lui Ceaușescu prin intermediul Ambasadei sovietice la București. Probabil, vor apărea

greutăți temporare și pentru partidele frățești. Însă, pierderea pentru cauza socialismului, pentru mișcarea comunistă mondială ar fi fost incomparabil mai mare dacă în Cehoslovacia ar fi învins contrarevoluția. Acordând tovarășilor cehoslovaci ajutor frățesc, țările noastre își îndeplinesc datoria lor internaționalistă față de poporul cehoslovac, față de mișcarea comunistă muncitorească internațională și de eliberare națională. Iar această datorie este pentru noi mai presus de toate.

Ceaușescu nu se lasă însă impresionat și convoacă de urgență membrii Comitetului Executiv. Începând din zori, din ședință în ședință, poziția de condamnare a invaziei este unanim aprobată. Urmează marele miting popular din după-amiaza de 21 august.

La știrea zilei din toate posturile de televiziune și radio ale lumii – invazia Cehoslovaciei de către trupele a cinci țări din Tratatul de la Varșovia –, Ceaușescu e un erou. Viteza și radicalitatea reacției sale alimentează raționamente și speculații eronate. Preluându-i fragmente din triumfalul discurs, gazetarilor își imaginează că, invitată să ia parte la invazie în calitate de membră a Tratatului de la Varșovia, România refuzase participarea. Ipoteza – prezentată ca punct explicit al știrii – va fi, până de curând, parte a legendei lui Ceaușescu.

Invadarea Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varșovia constituie o mare greșală și o amenințare pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume și este o zi a rușinii pentru mișcarea internațională – declară Ceaușescu mulțimii din balconul sediului CC al PCR. Nu există nici o justificare și nu există nici un motiv care să facă admisibilă, fie și numai pentru o clipă, ideea unei intervenții în treburile interne ale unui stat socialist frățesc. (...) Niciun

străin nu are dreptul de-a spune ce formă trebuie să capete construirea socialismului.

Discursul lui Ceaușescu e transmis și retransmis de mass-media drept protestul cel mai puternic al zilei. Cu atât mai mult cu cât acesta vine – fapt fără precedent! – tocmai din interiorul blocului comunist european!

Cu totul altfel se prezintă situația liderilor praghezi. Ușa biroului în care s-au încuiat Dubček și câțiva „reformatori” a fost spartă de soldați care le pun pistolul la ceafă. Ofițerii sovietici, sub comanda cărora se află soldații, ordonă și liderilor cehoslovaci: să nu vorbească între ei în cehă și să stea liniștiți. Mulțimea adunată în jurul clădirii vuit. Cântă imnul național și scandează numele lui Dubček. Cât de departe e starea de spirit față de estimările și așteptările sovieticilor!

Soldații închid ferestrele sediului CC și taie legăturile telefonice. Până la ora 9, Dubček și apropiații săi vor fi sub paza soldaților. Printre altele, tratamentul aplicat atunci lui Dubček prefigurează elemente ale scenariului din decembrie 1989: timp de 12 ore, Dubček și Kriegel au fost închiși într-o mașină blindată, aparent fără rost. Seara, împreună cu alți „reformatori”, sunt urcați într-un avion ce face escală pe un aeroport mic, undeva în Polonia. Își reîntâlnesc acolo companionii din ședința de marți. Abia în seara de 23 august aterizează cu toții la Moscova. Decuplați de evenimentele din țară, liderii Cehoslovaciei nu știu ce se dorește de la ei, nici ce soartă vor avea. În starea aceasta, conducătorul partidului, Dubček, și prim-ministru Černík sunt aduși în fața „omologilor” sovietici – Brejnev și Kosîghin.

La Praga sunt deja 30 de morți și câteva sute de răniți. Soldații străini sunt în priză directă cu populația. Din rezistența

pasivă a mulțimii, răsar pe ziduri, una după alta, inscripții ostile. „Ivan, *go home!*”, „Lenin, trezește-te, Brejnev a înnebunit!” ori, cel mai adesea, „De ce ați venit?”. Indicatoarele rutiere arată o singură direcție – „Moscova, 2 000 km”. Ziarele se tipăresc clandestin, iar posturile de radio apar ca ciupercile după ploaie. Soldaților străini li se spusese că populația Cehoslovaciei îi așteaptă s-o apere și acum constatau că situația era exact pe dos.

Într-o uzină din suburbiile capitalei, la ora 10 în dimineața următoare invaziei, se deschid lucrările congresului partidului în clandestinitate. Anunțați prin posturile de radio conspirative, circa 1 200 de delegați (adică două treimi din numărul lor total) ajung, cu biciclete, tramvaie sau pe jos, la locul anunțat. Sunt „statutari” și își reafirmă sprijinul pentru reformă și pentru Dubček. Faptul spulberă speranțele sovieticilor de dezbinare și „restaurație” imediată a unei conduceri conservatoare. Brejnev întâmpină și din partea șefului statului, generalul Svoboda, rezistență în a recunoaște niște „marionete” pe post de noi lideri ai Partidului Comunist Cehoslovac. Constrânși de împrejurări, sovieticii adoptă temporar strategia remodelării „reformatorilor”, la Moscova, în scopul dorit.

La București, 23 august este sărbătorit cu bucurie și fast. Parada militară și festivitățile zilei naționale conțin și momentul inedit al defilării „gărzilor patriotice”. Înființarea lor fusese anunțată de Ceaușescu abia la mitingul din urmă cu două zile. Programate să defileze după coloana militarilor, gărzile sunt deviate, pe o porțiune, de la traseul firesc, astfel încât să bată pasul demonstrativ prin fața Ambasadei URSS din București. După paradă, țeții serviciilor speciale din România și Iugoslavia pun la cale și întâlnirea secretă a lui Ceaușescu cu Tito, la Virșeț (24 august). În încercarea lui Ceaușescu de a stabili o

„alianță secretă” în cazul în care România ar fi invadată, lide-rul iugoslav s-a eschivat. Pe ajutorul lui Tito, Ceaușescu putea să conteze în deschiderea frontierelor Iugoslaviei. Ospitalitatea urma însă a fi acordată unor români dezarmați, sub formă de azil politic.

Discuția de la Virșeț reduce intensitatea accentelor belicoase din declarațiile lui Ceaușescu. De altfel, în afara granițelor României sunt masate trupe străine, iar mobilul protestelor pare deplasat. După afirmațiile lui Niculescu-Mizil, conducerea militară a țării primise ordine de rezistență în cazul forțării garnițelor. Iar entuziasmul copleșise țara cu valurile sale fierbinți: sute de cetățeni caută comandamentele gărzilor patriotice pentru a se înscrie ca voluntari în caz de război; zeci de intelectuali scriu cereri de primire în partid; fără să le fi cerut nimeni, mii de scrisori personale și adeziuni colective sunt trimise lui Ceaușescu din toate colțurile țării. Chemate la microfonul radioului pentru a-și spune cuvântul, personalitățile culturii și artei românești se întrec în sprijinul acordat declarativ conducerii de partid.

La Moscova e prezentă – fără a protesta public – toată conducerea Cehoslovaciei (25 august). Dubček e bolnav și pare atât de apatic și de schimbat, încât, peste ani, unii martori vor mărturisii că le făcuse impresia că ar fi drogat.

Cuvântul de ordine al sovieticilor nu este invazia, ci „normalizarea”. În acest scop, „oaspeții” sunt invitați să semneze „acordurile” deja pregătite. Liderii Cehoslovaciei se simt complicitii unui „al doilea München”, dar... semnează. Odată misiunea încheiată, sunt lăsați să revină în patrie și conduși la aeroport de însuși Brejnev (26 august). A doua zi, la Praga, Dubček se adresează populației, în spiritul dorit de invadatori. „Va trebui să întârziem o vreme proiectele noastre de

reformă – spune el –, dar prima prioritate este retragerea gradată a trupelor celor cinci țări din teritoriul patriei.”

După ce s-a întors din orașelul de graniță al Voivodinei cu România, Ceaușescu convoacă, iarăși, Comitetul Executiv (25 august). E calm și insistă pe calmarea celorlalți. De la Ota Șik – sosit, după invazie, la București – aflase, probabil, amănuntele „răpirii” liderilor praghezi (și nu primise cu mare entuziasm, conform unor surse din diplomatie, ideea împărtășită de emisarul ceh de a alcătui un guvern în exil). Printre altele, Ceaușescu povestește acum membrilor Comitetului Executiv cum în tinerețe fusese prima dată arestat pe motiv de participare la o manifestație dedicată zilei de 7 noiembrie. O minciună care ar da bine dacă ajunge la urechile sovieticilor ce-l acuză, pe el, de „naționalism”. Ceaușescu se referă cu acest prilej și la mișcările de trupe din vecinătatea granițelor românești, atenuând pericolul:

Ceva în tot ce se spune e adevărat – mișcare de trupe au, spune el despre sovietici cum tot așa este adevărat că în toată această zonă ei au de regulă trupe. În Debrețin sunt două divizii sovietice și sunt și maghiarii. Ele într-adevăr s-au mișcat. La fel în Chișinău sunt câteva divizii permanente... Ele într-adevăr s-au mișcat, fac pregătiri. E greu să spui: „Domnule, de ce ați mișcat trupele?” Poate să-ți răspundă: „Dar ce, n-am voie să fac ce vreau cu ele?”

De altfel, prin contactele diplomatice din ultimele zile primise același mesaj de dorință a calmării spiritelor.

În ședința Comitetului Executiv se recomandă reluarea treburilor curente. Cei mai de notorietate pleacă „în teren”. Ceaușescu face o „vizită de lucru” în Transilvania (ulterior se vor face speculații că Ungaria socotise propice momentul pentru a interveni pe lângă sovietici în vederea obținerii

unor drepturi suplimentare pentru minoritatea maghiară din România). Invazia pare dintr-odată departe. Iar în ziarele românești, veștile din Cehoslovacia sunt trecute în umbră de treburile nației.

La Praga, cel de-al XIV-lea Congres („legal”) al Partidului Comunist Cehoslovac este amânat pentru o dată nedeterminată. Pe adresa conducerii partidului, în toamna lui 1968 sosesc zeci de mii de scrisori și petiții în sprijinul continuării reformelor. Liderii „reformiști” sunt trecuți însă treptat pe linie moartă. Un eveniment tragic tulbură adânc, încă o dată, țara. Studentul la filosofie Jan Palach își dă foc în Piața Venceslas (16 ianuarie 1969). „Torța numărul 1” – cum se semnează tânărlul pe protest – coalizează iarăși mulțimile. Prin fața catafalcului se perindă cel mai mare număr de persoane din istoria „orașului de aur”. La presiunea praghezilor, Piața Armatei Roșii va fi redenumită Piața Jan Palach.

Și în Piața Roșie din Moscova avusese loc o manifestație de protest față de invadarea Cehoslovaciei. Cu participanți puțini, risipiți repede de kaghebiști, dar imprevizibilă și de rău augur pentru responsabilită cu „interpretarea corectă” a evenimentului.

Partidele comuniste din Italia și Franța condamnaseră și ele invazia. Albania a părăsit în toamna lui 1968 Tratatul de la Varșovia. Faptul nu a avut mare ecou, politica liderilor ei fiind asociată cu dogma maoismului chinez.

Prudent, Ceaușescu amână sau renunță la proiecte ce ar trezi noi suspiciuni sovieticilor. Astfel, sistează pentru moment tratativele de aderare la Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială pentru Reconstrucție și Dezvoltare. Somat de Brejnev, acceptă și să-și achite „cota” anuală de contribuție la subvenționarea mișcărilor și partidelor comuniste din diverse

părți ale lumii. Plătește restanțele și pentru 1968, „uitând” că asemenea contribuții secrete sunt și expresia „amestecului în treburile interne” ale altor țări și partide.

Gustáv Husák, care îi luase locul lui Dubček la cârma partidului (în aprilie 1969), aplică pentru „însănătoșirea” lui măsuri tradiționale. Dintr-un efectiv de circa 1 700 000 de membri – câți avusese Partidul Comunist Cehoslovac în august 1968 – sunt epurați, în doi ani, aproape 600 000. Intellectualii, excluși cu zecile de mii din partid, sunt nevoiți să-și caute munci manuale. Din cenușa fierbinte a resentimentelor și speranțelor lui 1968, vor clădi cuibul „revoluției de catifea” din 1989.

Doctrina Brejnev și sfârșitul lui Ceaușescu

A existat în august 1968 pericolul unei invazii și asupra României?

Față în față cu mărturiile și documentele de arhivă, am spune că nu. Cine să știe însă, în cursul unor fapte istorice care antrenează milioane de oameni – prinși în jocul deciziilor unor lideri cu interese, motivații și afecte ce pot fi doar presupuse, nicidecum cunoscute pe de-a-ntregul – care ar putea fi consecințele lor? În blocul european comunist, în 1968 sunt create nenumărate și imprevizibile noduri ale texturii relațiilor și conjuncturilor, deopotrivă de către interesele liderilor și așteptările cetățenilor. Despre poziția lui Ceaușescu și premeditarea efectelor sale s-au elaborat multe istorii și interpretări contrafactice.

Cert este că, la finele lui august 1968, prognoza unor consecințe neplăcute pentru Ceaușescu și apropiatii săi părea mai sigură decât fusese, la începutul aceleiași luni, prognoza invaziei de la Praga. După datele Securității, în august 1968,

la granițele României cu sovieticii erau masate trupe cu un efectiv de 235 000 de militari aparținând comandamentelor Odessa, Lvov și Kiev. În dreptul gurilor Dunării și litoralului românesc al Mării Negre staționau nave ale flotei militare sovietice. Și granițele cu Ungaria și Bulgaria erau învăluite de amenințarea trupelor dispuse de cealaltă parte.

Pregătirile de rezistență făcute de români pentru prezumtivă invazie rezonau cu estimările unor politicieni din străinătate. Conform memoriilor lui A. Dobrinin (fostul ambasador sovietic la Washington), Dean Rusk (șeful Departamentului de Stat american) îl convocase, în regim de urgență, să-i înmâneze o notă (29 august). „Să nu invadeze România, întrucât consecințele vor fi impredictibile”, specifica documentul amintit de Dobrinin. Răspunzând acestuia, după aceeași sursă, Moscova dezmente mișcările de trupe de la granițele României („invenții” ale „anumitor cercuri” pentru inducerea în eroare a guvernului american).

În consonanță cu diplomația americană sunt și omologii din Londra. Căci, după invazia Cehoslovaciei, ministrul de Externe al Marii Britanii a sosit la București într-o vizită specială. Cu ce poate ajuta România în cazul unei posibile invazii sovietice?, l-a întrebat el pe șeful diplomației românești. „A fost singura vizită oficială a unui demnitar străin, de această natură, la București”, mărturisea Corneliu Mănescu. Faptul a cauzat disfuncționalități temporare în relațiile britanicilor cu sovieticii.

Nici chinezii nu fuseseră atunci mai optimiști asupra păcii și liniștii de la granițele româno-sovietice. Conform stenografei întâlnirii cu Tito de la Vîrșeț, Ceaușescu informează că, prezent la recepția oferită de Ambasada României la Pekin în onoarea zilei de 23 august, Ciu Enlai „a afirmat că România

poate conta în apărarea independenței sale pe sprijinul poporului chinez”. Și mai explicită fusese poziția exprimată, între patru ochi, de către Ciu Enlai ambasadorului României în China, Aurel Duma. Deși considera „revizionism” acțiunile reformatorilor praghezi, premierul chinez critică lipsa lor de împotrivire la invazie. Și îi laudă pe români:

Dvs. nu ați procedat ca Cehoslovacia. Ați adoptat o poziție de luptă, ați început încă demult să duceți o politică de rezistență față de conducerea revizionistă a Uniunii Sovietice, iar acum ați adoptat măsuri de organizare a apărării patriei, fiind pregătiți de orice eventualitate. Noi vă sprijinim în lupta pentru apărarea independenței și suveranității. Rezistați, dacă aveți nevoie, vă dăm și tunuri.

Trimis de Ceaușescu, imediat după evenimente, în postul său la ONU, Corneliu Mănescu relatează că George Bol, reprezentantul Statelor Unite ale Americii, a fost mirat de revenirea sa din vacanță. Cu ce poate să-i ajute pe români?, l-a întrebat atunci Bol. În principal, ar fi nevoie de o declarație a președintelui SUA, l-a rugat Mănescu. Astfel, președintele Johnson a dat declarația celebră „nu asmuțiți câinii războiului”.

Nici una dintre pomenitele discuții la vârf nu ar fi avut loc fără a presupune existența amenințării sovietice și pentru români. Temeri îndreptățite, dat fiind că sovieticii se simțeau protejați de atacurile și presiunile „lumii democrat”. Dacă interesul pentru evoluția Ungariei fusese surclasat de interesele puse în joc prin criza canalului Suez (1956), acum, marea piedică e tocmai America. Prezența trupelor sale în Vietnam reprezintă o pată suficient de întunecată ca să impieteze asupra prestației sale de arbitru ori de judecător al „amestecului” sovietic în zona atribuită influenței sale după război.

În această etapă a Războiului Rece, când stocurile de arme clasice și nucleare amenințau soarta omenirii din ambele părți, nimeni nu dorește transformarea unui conflict din interiorul Tratatului de la Varșovia în scânteia altui război mondial.

După invazie – povestește Mănescu –, reprezentanții permanenți la ONU ai Franței, Canadei, Marii Britanii, Danemarcei, Paraguay și Statelor Unite au cerut imediat, chiar în ziua de 21 august, convocarea de urgență a Consiliului de Securitate. Și reprezentantul Iugoslaviei a susținut pentru început același lucru. Reprezentantul Uniunii Sovietice a transmis însă secretarului general un mesaj prin care a exprimat poziția țării sale: împotrivire deplină față de un asemenea lucru. Explicațiile date – cum că cele petrecute privesc țările membre ale Tratatului de la Varșovia – au convins, pentru că toți și-au temperat pozițiile (Betea, 2001).

Și Mănescu – după cum mărturisește – fusese trimis de Ceaușescu la ONU cu misiunea (transmisă între patru ochi) de a împiedica punerea invaziei Cehoslovaciei în discuția Consiliului de Securitate al ONU.

Într-un alt plan, și paralela evoluției eroilor lui 1968, din blocul comunist european, Alexander Dubček și Nicolae Ceaușescu, este spectaculoasă. Discursul lui Ceaușescu din 21 august a fost unul dintre cele mai profitabile și mai de succes acte politice din istoria României. Pe termen scurt, de câștigat au avut și țara, și conducătorul. Pe termen lung, efectele benefice imediate s-au transformat în premise și factori ai dictaturii de clan și politicii dezastruoase instaurate de Ceaușescu. Când, la sugestia prim-ministrului Maurer, conducerea partidului își exprimă prin toate mijloacele adeziunea la politica liderului, nu s-a avut în vedere alt profit decât descurajarea sovieticilor de-a provoca fracțiuni în partid. În mai puțin de zece

ani însă, responsabilii tuturor sectoarelor politicului și administrativului au devenit (ori au fost înlocuiți) cu *yes-men* fără personalitate. Multe ar fi încă de amintit la efectele evoluției unor instituții ale puterii și practici politice în România și peste hotare!

A pus la cale Ceaușescu, împreună cu sovieticii, acest scenariu pentru profitul lagărului? Deși nici un document nu îndreptățește o asemenea teorie, ea a avut o circulație destul de extinsă în elitele politice post-comuniste din România. A premeditat Ceaușescu înșelătoria de capitalizare a triumfului din vara lui 1968, așa cum afirmă acum atâția dintre foștii lui laudători? Discursul conducătorului a electrizat România. 21 august poate fi socotit, deopotrivă, ziua mândriei naționale și ziua apoteozei lui Ceaușescu. Înspre eroul ce spusese „NU!” politicii Kremlinului s-au revărsat adevărate omagii ale scriitorilor și oamenilor de cultură. Așteptau de la liderul ce făcuse proba libertății cuvântului pentru sine să le-o dăruiască și lor. Pentru o vreme, în fața noii vedete a politicii mondiale s-au deschis și ușile mai-marilor lumii. Proiectele – fie și geniale – ale unui conducător nu-i pot constrânge însă la reacții scontate de acesta pe alți lideri, exegeți, istorici și ziariști din țări cu libertatea de expresie garantată. Pe măsura laudelor exprimate, când speranțele le-au fost înșelate, toți l-au tratat cu ură și dispreț.

Nu același a fost însă destinul lui Alexander Dubček. În toamna lui 1968, conducerea PCC își face autocritica pentru programul „greșit” de reforme. Dubček pare să fi intrat în matca dorită de sovietici. Un incident petrecut cu prilejul victoriei echipei de hochei a Cehoslovaciei și care i-a afectat pe hocheiștii sovietici (în martie 1969) a fost ocazia căutată de Brejnev pentru a-i cere lui Dubček demisia

din fruntea partidului. Primește în schimb o funcție decorativă – președinte al Adunării Federale. În timpul unei plenare a conducerii partidului, din septembrie 1969, i s-a dat și lui cuvântul. Timp de o oră, Dubček ține unul dintre istoricele discursuri ale țării sale. În final, anunță profetic: „Va veni o zi în care vom dori să aplicăm din nou aceste principii.” În scurtă vreme după ce este trimis ambasador la Ankara (1970), a fost exclus din partid. Se creează o situație fără precedent în blocul comunist (un diplomat fără partid!), astfel că Dubček revine la Bratislava. Până la Revoluția de Catifea (1989), va avea o slujbă modestă de tehnician, la „Poduri și ape”, iar domiciliul supravegheat continuu. Chiar și în aceste condiții, a rămas un fervent susținător al unității statului. A decedat într-un accident rutier, în 1992. La monumentul ridicat pe locul unde și-a pierdut viața, trecătorii pun și acum flori.

După invazia de la Praga, *Pravda* publicase explicit principiile pe care Uniunea Sovietică înțelege să le aplice în relațiile cu ceilalți membri ai Tratatului de la Varșovia (26 septembrie 1968), principii care vor fi cunoscute ca „doctrina Brejnev” sau „doctrina suveranității limitate”. Până la încheierea Războiului Rece, ele vor fi invocate în gestionarea relațiilor din blocul european comunist. La „calea proprie spre comunism”, recomandată de doctrina marxist-leninistă, e îndreptățit fiecare stat. Doctrina respectă astfel principiul independenței și suveranității statale. Libertatea alegerii e însă limitată atunci când sunt reclamate prejudicii aduse regimului din propria țară ori „cauzei” mondiale. În asemenea cazuri, celelalte state – indiferent dacă fuseseră sau nu afectate în interesele proprii – au dreptul și obligația să intervină „cu fermitate”. Iar *primus inter pares* era subînțeles să rămână, până la capăt, Uniunea Sovietică.

În limitele Doctrinei Brejnev apare cu mai multă claritate însuși sfârșitul comunismului din țările europene. Ca și cum timpul s-ar fi oprit în loc, valul reformelor inițiate de Gorbaciov, cu numele de *perestroika* (1985–1991), reia spiritul și lozincile Primăverii de la Praga. De la sloganul „socialism cu față umană” și volutele către „izvorul de apă vie” al leninismului, se aștepta, în anii 1980, și rezolvarea crizei din întregul imperiu sovietic. După scenariul tradițional, s-a impus apoi transferul schimbărilor convenite de Kremlin în celelalte centre de putere din lagărul socialist. Cum sistemul nu suporta altă direcție de mișcare decât de sus în jos (principiul centralismului democratic în partid!), pretutindeni reforma a început prin schimbarea echipelor de la vârful.

Opoziția întâmpinată de Gorbaciov în România a putut fi și a fost tratată, în limitele Doctrinei Brejnev, ca lezare a intereselor cauzei mișcării comuniste internaționale. Evenimentele din 1968 îl determinaseră însă pe Ceaușescu să-și cimenteze postul de lider. Reușise, în felul acesta, o politică autonomă și anacronică în raport cu linia blocului comunist. Decizia de a fi ales în funcția de secretar general al partidului de către congres (1969) culminase cu strategia alegerii sale direct de către membrii de partid prin mandatul încredințat delegaților în adunările organizațiilor de bază (1989). Astfel că tacticile prin care Kremlinul scăpa „diplomatic” de „indezirabili” devin ineficiente în cazul lui. Încercările lui Gorbaciov de a-l aduce pe „calea cea bună” a noilor reforme, după cum denotă stenograme ale convorbirilor dintre ei, întâmpină o dârză opoziție. Ceaușescu reclamă „neamestecul în treburile interne” și susține, ca în 1968, că reformase țara cu mult înaintea celorlalți.

În aceeași logică, soluția fusese intervenția altor membri ai Tratatului de la Varșovia. Căci Ceaușescu „întinase nobilele idealuri ale socialismului” (după cum se va exprima – în logica Doctrinei Brejnev, de altfel – succesorul său, Ion Iliescu, în decembrie 1989).

În susținerea teoriei, nu avem încă argumentul documentelor de arhivă. Lucru de înțeles de vreme ce abia acum s-au deschis arhivele partidului (nu și cele militare!) din România pentru anul 1968. Avem, în schimb, mulțimea mărturiilor ce confirmă că, în aplicarea doctrinei „suveranității limitate”, în 1989 au cooperat forțe „frățești” cu consecințele instalării unei echipe de conducere noi, cu profil și potențial de *perestroika*. În locul vetustelor manevre militare, tehnicile moderne ale „războiului psihologic” au avut în România un mai mare succes.

Blocat mental în timpul său de apoteoză, în ultimele ceasuri de putere, Ceaușescu a revenit la speranța gărzilor muncitorești și – de ce nu? – la războiul întregului popor contra „fratelui mai mare” din Răsărit. Lunga penurie economică și aberațiile politice trăite de români în ultimul deceniu îi atrăseseră atâta ură, încât grozăvia morții soților Ceaușescu s-a transformat, pe moment, într-o grotescă sărbătoare populară.

Entuziasmul din 22 decembrie 1989 a fost însă pe măsura celui din 21 august 1968. Ca și atunci, românii au stârnit iarăși admirația lumii: mulți erau pregătiți să înfrunte moartea pentru schimbare.

Dar, dintre toți cei plini de speranțe, România a trăit cea mai dulce, scurtă și înșelătoare idilă, deopotrivă cu spiritul reformelor din 1968 și al revoluțiilor din 1989.

Capitolul 1

Solia lui Brejnev

Ce-i supărase pe reprezentanții țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia în reformele pragheze? Cum s-a luat decizia invaziei? Aflase Ceaușescu despre pregătirea ei? Ce scria în scrisoarea adusă de solul lui Brejnev la București? Sunt câteva dintre întrebările ce n-au avut atunci răspuns decât pentru protagoniștii evenimentelor.

Cum Ceaușescu se manifesta cu orice prilej ca „disident” al lagărului – și, pe deasupra, afișa ostentativ legături prietenoase cu proscrisul Mao –, începe să fie tratat ca o sursă explozivă. Mai mult: liderul român se „obraznicește” în fața Moscovei, arătându-se „îngrijorat” de conflictul sino-sovietic și încercând să facă pace între cele două superputeri.

O vreme i se trimit și lui scrisorile ce circulă „democratic” printre liderii Tratatului de la Varșovia în legătură cu alte chestiuni spinoase din lagăr, precum reformele din Cehoslovacia. Apoi este lăsat „pe dinafară”. Va găsi însă mijloace de a se informa mai repede decât praghezii despre proiectul invaziei Cehoslovaciei de către armatele a cinci țări membre ale Tratatului de la Varșovia.

Coroborând documentele și mărturiile de care dispunem – din care reproducem câteva în paginile ce urmează –,

se pare că au fost cel puțin două surse, de prim rang, ce-i oferiseră lui Ceaușescu informații despre neobișnuitul proiect. Așa cum a relatat Corneliu Mănescu în ultimii săi ani de viață, aflându-se în acea vreme la ONU, în calitate de președinte al celei de-a XXII-a sesiuni, a fost abordat de ambasadorul american, care voia să cunoască poziția României față de reformele pragheze și reacția ei în cazul... invaziei! Mirat de „idee”, Mănescu și-a asigurat interlocutorul că țara sa nu va permite tranzitarea de trupe cu o asemenea misiune. Aceasta se întâmpla în mai, cu puțin timp înaintea plecării lui Mănescu la București pentru a onora vizita lui de Gaulle. După ce i-a raportat convorbirea lui Ceaușescu, fără să i se ofere alte explicații, a fost retrimis de urgență la Washington.

Prin intermediul lui Ion Stănescu, președintele Consiliului Securității Statului, Ceaușescu primise cam tot pe atunci vestea că se fac pregătiri de invazie. Sursa era un ofițer DIE, aflat în legătură cu un înalt funcționar polonez al Tratatului de la Varșovia. După spusele lui Ion Stănescu, lui Ceaușescu nu i-a venit să creadă. Deși, la fel au procedat sovieticii și atunci când au amplasat rachete în Cuba (1962) fără știrea partenerilor din Tratatul de la Varșovia.

Când indiciile s-au verificat în teren – la granițele României fiind masate trupe –, prin intermediul lui Ion Stănescu, Ceaușescu i-a convocat pe ministrul Apărării Naționale, pe șeful Marelui Stat-Major și pe responsabilul cu rezervele se stat din Comitetul de Stat al Planificării. Primele decizii pe care le-au luat au fost următoarele: înființarea unor divizii ale armatei în zona colinară, pregătindu-se, în caz de atac, pentru o rezistență în munți; s-au format 8 noi batalioane de trupe de securitate; s-au pus bazele gărzilor patriotice; s-a schimbat cifrul de stat și s-a cumpărat, din RFG, o mașină cu stație de

emisie radio pentru comunicarea cu populația, în cazul în care ar fi fost izolați. Ambasadorul României la Praga primise sarcina de a trimite mai des rapoarte, iar corespondenții de presă trimiși acolo fuseseră dublați.

După ce delegația română s-a întors de la Praga, unde semnase Tratatul de prietenie și asistență mutuală cu Cehoslovacia (17 august), Ceaușescu și-a continuat programul vizitelor interne, fără să îi aducă vreo modificare. De altfel, pe 20 august a întreprins o vizită la fabrica de autoturisme Dacia din Pitești.

La ora 1–1.30, a fost trezit de lătratul câinelui iritat de cearta dintre ofițerul de pază și Ion Stănescu care solicita vehement ca șeful statului să fie sculat din somn. Șeful Consiliului Securității Statului se prezentase cu plicul ce fusese adus la sediul CC de către un anume Basov, „lucrător” al Ambasadei Sovietice la București, puțin după miezul nopții. Scrisoarea, în limba rusă, era adresată CC al PCR și... nesemnată! Ea prezenta cauzele „ajutorului frățesc”, fără să facă vreo referință la motivele înștiințării românilor abia după comiterea faptei.

1. Notă de primire în audiență la Paul Niculescu-Mizil a însărcinatului cu afaceri ad-interim al URSS la București, din data de 16 februarie 1967, pe tema relațiilor sino-sovietice

Notă de audiență¹

La 16.II.1967, tovarășul Paul Niculescu-Mizil l-a primit în audiență pe însărcinatul cu afaceri a.i. al URSS la București, I.A. Iliuhin, la cererea acestuia. Din însărcinarea conducerii

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare, ANIC), Fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român (în continuare, CC al PCR), Secția Relații Externe, Dosar 3u/1967, vol. I, f. 60–64.

PCUS, Iliuhin a transmis răspunsul CC al PCUS și al guvernului sovietic la apelul adresat de conducerea PCR la 8 februarie 1967.

După ce a subliniat că acesta este un răspuns verbal, Iliuhin a citit următorul text:

CC al PCUS și guvernul sovietic au examinat cu atenție apelul verbal al conducerii PCR și al guvernului RS România transmis de dumneavoastră prin intermediul ambasadorului RS România la Moscova, adresat tovarășilor Brejnev și Kosighin în legătură cu încordarea relațiilor sovieto-chineze.

Problema ridicată de dvs. ne provoacă de mult timp o serioasă îngrijorare nu numai nouă, dar și în întreaga lume. CC al PCR cunoaște bine că în decurs de peste 2 ani, după plenara din octombrie 1964, CC al PCUS s-a abținut de la polemică cu conducerea chineză. PC Chinez însă a ponegрит neîntrerupt, în fel și chip, partidul și guvernul, poporul nostru. În legătură cu aceasta, CC al PCUS s-a adresat în repetate rânduri conducerii PC Chinez cu propuneri privind unirea eforturilor în lupta împotriva imperialismului și mai ales în acțiunea de apărare a poporului vietnamez împotriva agresiunii SUA.

După cum se știe, conducătorii chinezi au respins propunerile noastre consecvente care, chiar în condițiile existenței divergențelor, dădeau posibilitatea unor acțiuni comune împotriva imperialismului și, în felul acesta, creau o bază pentru normalizarea relațiilor sovieto-chineze în ansamblu.

Este absolut evident că poziția lui Mao Tze-dun și a grupului de conducere din PC Chinez este îndreptată nu numai împotriva PCUS și a guvernului sovietic, dar și împotriva altor țări socialiste și a întregii mișcări comuniste internaționale.

Odată cu începutul așa-zisei „revoluții culturale”, insultele la adresa partidului nostru și a conducerii sale, la adresa poporului sovietic au luat forme și proporții nemaiîntâlnite.

Bande de huligani, dirijate și încurajate de conducerea chineză blochează ambasada sovietică la Pekin, dezorganizând activitatea ei normală. Diplomații sovietici sunt expuși la diverse jigniri și chiar la represiuni fizice. Între membrii coloniei sovietice sunt cazuri de grave îmbolnăviri cauzate de orgiile antisovietice neîntrerupte și de dezmățul sălbatec al hunvoibinilor. Cetățenii sovietici la Pekin se află în condiții insuportabile pentru o viață și activitate normală. MAE al RP Chineze a declarat în mod oficial că diplomații sovietici nu pot să părăsească teritoriul ambasadei lor; în caz contrar, autoritățile chineze nu le garantează securitatea personală.

Am fost nevoiți să aducem în țară familiile diplomaților sovietici. În timpul expedierii lor, huliganii chinezi s-au dedat la dezmăț și jigniri grosolane la adresa cetățenilor sovietici, i-au reținut timp de mai multe ore pe stradă, nepermițându-le să se urce în avion. La acțiunea de asigurare a expedierii familiilor sovietice au luat parte reprezentanți ai aproape tuturor ambasadelor țărilor socialiste care, luându-se de mână, au format un cordon viu, apărând femeile și copiii chinuți de batjocoririle deșănțate ale huliganilor.

În același timp, la Moscova nu au fost create nici un fel de greutăți pentru desfășurarea activității normale a ambasadei RP Chineze. Mai mult decât atât, noi am asigurat plecarea și tranzitul prin Moscova a studenților chinezi care se îndreptau spre patrie. În ceea ce privește cele întâmplate în Piața Roșie, am fost nevoiți să luăm măsurile necesare pentru a-i apăra pe studenții chinezi de mânia cetățenilor sovietici, revoltați în mod legitim de încercările studenților chinezi de a se deda la acte de huliganism în aceste locuri sfinte pentru cetățenii sovietici. Oamenii sovietici cer să se pună capăt acestui dezmăț dușmănos antisovietic, care nu se întâlnește în nici o țară, nici chiar în condițiile existenței celor mai reacționare regimuri.

Este cunoscut că CC al PCUS și guvernul sovietic vor face totul pentru ca în aceste condiții să nu se ajungă la incidente nedorite și la atățarea unei atmosfere antichineze, a cărei bază este creată în mod intenționat de către reprezentanții RP Chineze. (...)

Din păcate, în apelul adresat de conducerea PCR, de fapt nu se face deosebire între poziția și acțiunile autorităților chineze și poziția și noțiunile părții sovietice. Cu aceasta, în mod hotărât, nu putem fi de acord. Punerea problemei în acest mod lasă impresia unui act nebinevoitor la adresa partidului și poporului nostru.

În legătură cu dorința exprimată de dvs. privind necesitatea de a se lua măsuri pentru a nu se ajunge la o ruptură între Uniunea Sovietică și Republica Populară Chineză, putem doar să subliniem încă o dată că CC al PCUS și guvernul sovietic s-au condus și se conduc de tendința spre normalizare și îmbunătățire a relațiilor cu China.

Din păcate însă, partea chineză face totul pentru a înrăutăți și agrava situația, recurgând la metode inadmisibile. Am fi recunoscători dacă tovarășii români s-ar adresa în această problemă direct la Pekin, pentru că tocmai acolo trebuie căutată sursa care provoacă îngrijorarea conducerii PC Român și un asemenea apel al dvs. ar fi justificat și întemeiat.

Conștiente de datoria și răspunderea lor față de lagărul socialist și mișcarea comunistă internațională, CC al PCUS și guvernul sovietic dau dovadă de reținere și răbdare, neantrenându-se în provocările autorităților chineze.

Partidul și poporul nostru, educate de Lenin în spiritul celei mai profunde tradiții internaționale, au dovedit în fapt și de nenumărate ori fidelitatea lor față de această poruncă a lui Lenin.

Expunând în mod foarte sincer punctul de vedere al PCUS și al guvernului sovietic, sperăm că tovarășii români

vor aprecia în mod just situația reală care s-a creat în relațiile sovieto-chineze.

În continuare, tovarășul Paul Niculescu-Mizil a arătat că va aduce la cunoștință conducerii partidului acest răspuns, dar ar dori totuși să-și spună părerea în legătură cu cele comunicate. A reținut cele ce se afirmă în răspuns, și anume, că CC al PCUS și guvernul sovietic fac totul pentru a nu se ajunge la o și mai gravă înrăutățire a relațiilor dintre URSS și China. A subliniat că mesajul adresat de conducerea PCR nu și-a propus să facă o analiză a cauzelor care au dus la această situație încordată. Constatând că în relațiile dintre URSS și China a intervenit un moment de serioasă încordare, care ar putea avea consecințe grave asupra întregului lagăr socialist, a mișcării comuniste internaționale, conducerea PCR a hotărât să se adreseze conducerii PCUS și conducerii PC Chinez cu un mesaj, subliniind necesitatea de a se lua măsuri pentru a se preîntâmpina agravarea continuă a relațiilor dintre cele două țări.

Tovarășul Niculescu-Mizil a arătat că este surprins de faptul că acest mesaj al conducerii PCR animat de dorința fermă și consecventă de a nu se ajunge la o înrăutățire a situației, este caracterizat în răspunsul CC al PCUS și al guvernului sovietic ca fiind un act nebinevoitor la adresa PCUS și a poporului sovietic. În continuare, a declarat că nu poate fi de acord cu această apreciere, pe care consideră de datoria sa să o respingă în modul cel mai hotărât și mai energic.

El s-a referit la faptul că însăși presa sovietică a relatat despre slăbirea, în zilele 11-12 februarie, a îngrădirilor față de ambasada sovietică la Pekin.

A subliniat apoi că mesajul a fost adresat conducerii PCUS în spiritul relațiilor frățești, sincere care există între PCR și

PCUS, între conducerile celor două partide și despre care a constatat, cu părere de rău, că nu se spune nimic în răspunsul la mesaj.

În legătură cu partea din răspuns în care se spune că în această problemă PCR să se adreseze la Pekin, tovarășul Niculescu-Mizil a amintit că mesajul a fost adresat și conducerii PC Chinez, iar tovarășii Brejnev și Kosighin au fost informați despre aceasta atunci când li s-a transmis mesajul.

În încheiere, s-a arătat că PCR militează cu consecvență pentru a nu se ajunge la adâncirea divergențelor în mișcarea comunistă internațională, pentru a nu se face nimic care să ducă la înrăutățirea relațiilor dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste, pentru a se folosi chiar și cea mai mică posibilitate care ar putea contribui la o ameliorare a situației, de a pune accentul pe ceea ce unește mișcarea comunistă internațională.

Tovarășul Iliuhin a mulțumit pentru modul sincer în care tovarășul Paul Niculescu-Mizil a expus considerentele sale în legătură cu răspunsul transmis. El a afirmat apoi că ambasada chineză la Moscova poate să-și desfășoare activitatea în mod normal, că CC al PCUS și guvernul sovietic nu au întreprins nimic care să ducă la agravarea situației, ci, dimpotrivă, au făcut totul pentru a normaliza relațiile cu China. Există – a continuat el – o deosebire principială între poziția și activitatea conducerii PCUS și poziția și activitatea conducerii chineze. PCUS nu dorește să se creeze impresia că poziția sa și cea a PC Chinez sunt identice, dimpotrivă, ele sunt diametral opuse; vina pentru situația grea o poartă chinezii.

Tovarășul Paul Niculescu-Mizil a subliniat încă o dată sensul mesajului adresat de conducerea PCR și a arătat încă o dată că respinge aprecierea de „nebinevoitor”.

Tovarășul Iliuhin a întrebat apoi dacă tovarășii chinezi au răspuns la mesaj.

Tovarășul Paul Niculescu-Mizil a arătat că mesajul a fost primit pozitiv la Pekin.

Tovarășul Iliuhin a mulțumit apoi pentru sprijinul acordat de autoritățile române în privința scoaterii vitrinei antisovietice de la ambasada chineză la București.

Tovarășul Paul Niculescu-Mizil a subliniat încă o dată poziția principială a PCR.

2. Scrisori adresate lui Nicolae Ceaușescu de cetățeni sovietici, în martie 1968

Personal¹

Tovarășului Nicolae Ceaușescu

Secretar general al Partidului Comunist Român

Această scrisoare a hotărât să v-o adreseze inginerul sovietic Orlov, în vârstă de 72 de ani.

Pretext pentru această scrisoare a servit părăsirea în mod demonstrativ, de către delegația dumneavoastră, a confruntărilor consultative a partidelor comuniste și muncitorești care a avut loc la Budapesta.

În plus, reprezentanții dumneavoastră au lipsit, de asemenea, de la ultima întâlnire a celor șase state ale lagărului socialist de la Dresda.

Poporul sovietic și întreaga opinie publică progresistă regretă foarte mult acest lucru. Dar, cu toate că delegația dvs. a plecat de la consfătuiri, întâlnirea consultativă și-a încheiat în mod pozitiv lucrurile.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 3u/1968-1970, vol. II, f. 41-45.

Oamenii de bună-credință văd în poziția dvs., în această problemă, o pregătire pentru sciziunea mișcării comuniste și muncitorești internaționale (în lupta acesteia) împotriva imperialismului și a fascismului. Oare poziția dumneavoastră în această problemă e dictată de ideea delirantă a „împăratului” neochinez reprezentat de Mao Tze-dun și grupul său anormal? Dacă este într-adevăr așa, spre marea părere de rău, și poporul român va suferi așa cum suferă poporul chinez din cauza politicii neosocialiste, nereale a conducătorilor de la Pekin. Bunul-simț sugerează că pentru succesul luptei împotriva politicii deșănțate, canibalice a imperialismului e necesar să fie întărită unitatea internațională a mișcării comuniste și muncitorești. Politica de sciziune a conducătorilor de la Pekin ajută dușmanilor socialismului. Din păcate, conducătorii albanezi, urmând exemplul politicii delirante a lui Mao, toarnă apă la moară imperialismului. Oricât s-ar strădui Mao, politica șovinismului de mare putere a acestuia este respinsă de majoritatea absolută a poporului muncitor ca fiind neviabilă.

„Dumnezeul” chinezesc, în persoana lui Mao, are impertinența să-și acopere politica sa delirantă cu bazele marxism-leninismului. Aceasta este o absurditate, o demagogie. Mao și grupul său au îndrăznit să învinuiască PCUS de revizionism, economism etc. Toate acestea sunt o calomnie. Pseudo-conducătorii de la Pekin au suferit un eșec în politica „marelui salt” atât în industrie, cât și în crearea comunelor populare. Mao s-a gândit să clădească comunele sărăciei. Această politică aventuristă s-a prăbușit. Lucrul acesta îi bucură foarte mult pe dușmanii socialismului și comunismului.

În legătură cu aceasta e potrivit să amintesc cuvintele revoluționarului proletar german Bebel, care a spus: „Dacă dușmanii socialismului mă laudă, atunci eu acționez în dauna

clasei muncitoare, dar dacă mă înjură, înseamnă că eu duc o politică în interesul poporului muncitor.”

Orlov,

Moscova, Prospectul păcii nr. 20, ap. 10

*

3 martie 1968

Tovarășe Ceaușescu¹,

Sunt decepționat și revoltat până în adâncul sufletului de plecarea delegației dvs. de la întâlnirea consultativă de la Buda-pesta a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești.

În vorbe pentru unitate, iar în fapte împotriva unității. În vorbe mână în mână cu PCUS și Uniunea Sovietică, iar în față îi palmuiți pentru tot binele pe care ei l-au făcut României. V-ați gândit câți frați de-ai noștri au murit pentru ca România să devină țară socialistă?

Acum ne puteți ridica în sus (!?)

Mare lucru, i-a jignit delegatul sirian. Eu nu știu cu ce v-a putut jigni, dar acest lucru probabil l-a făcut. Probabil că Mao a bătut din picior. Aceasta mai degrabă. Dar luați aminte: va muri Mao și chinezii vor pune toate din cap în picioare. Eu îi cunosc bine, deoarece am avut ocazia să fiu acolo în timpul războiului sovieto-japonez. Dacă nu vă reabilitați în ochii majorității partidelor din lume, vă asigur că veți pierde autoritatea nu numai în rândul majorității, chiar al majorității absolute a partidelor comuniste ale lumii, nu numai în rândul comuniștilor Uniunii Sovietice, dar, sunt mai mult ca sigur, și în rândul comuniștilor români.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 3u/1968-1970, vol. II, f. 47-50.

Prin plecarea dvs. ați făcut jocul lui Mao, al scizioniștilor albanezi și al altor scizioniști și, ceea ce este mai important, ați făcut jocul imperialiștilor americani și al altor imperialiști care dorm și visează ca România să devină o țară capitalistă.

Eu sunt un comunist de rând, un simplu electrician la Direcția specială de montaj-sudură nr. 38 din Kiev, am 7 clase, m-am născut în anul 1919, sunt membru al PCUS din anul 1944. Eu nu cunosc tot ce se întreprinde în cercurile conducătoare ale partidului nostru, dar simt cu inima și pe baza faptelor știu că în prezent Comitetul nostru Central duce o politică înțeleaptă, până la capăt leninistă. Prin urmare, dumneavoastră trebuie să vă gândiți și să cântăriți unde vă pot duce aceste torpilări. În orice caz, în momentul de față ați procedat ca niște copii.

Subliniez încă o dată că sunt revoltat până în adâncul sufletului.

Mineev Gheorghi Gheorghievici

Membru al PCUS, cu carnetul de membru nr. 01364622

Localitatea Kozin

Reg. Obuhov

RSS Ucraineană

*

2 martie 1968

Secretarului general al Partidului Comunist Român¹

În calitatea de membru al PCUS condamnat cu hotărâre atitudinea delegației dvs. și instrucțiunile pe care i le-ați dat în întâlnirea consultativă de la Budapesta a reprezentanților

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 3u/1968-1970, vol. II, f. 51-54.

partidelor comuniste și muncitorești. Exprim părerea tuturor comuniștilor cinstiți, care doresc unitatea, că dvs. aduceți daune ireparabile unității Frontului luptei antiimperialiste. Delegația dvs. a părăsit ședința. Ați făcut un serviciu de neprețuit dușmanilor păcii, ați „ajutat” Vietnamul, grupul mao-tzedunist jubilează.

Probabil că ați venit la întâlnirea consultativă în mod special cu instrucțiuni străine.

Dumneavoastră ați amânat mult timp luarea hotărârii de „a merge sau a nu merge” la Budapesta. Ce doriți? Vă purtați ca o vecină de bucătărie. Delegația siriană și-a cerut scuze în fața dvs., prin urmare, problema s-a încheiat. Pe dvs. vă înduplecă toate delegațiile, apăreți în postura unui tânăr dualist.

Ce vă este mai scump? – Unitatea sau ofensele personale?

Studiați-l pe marele V.I. Lenin. El putea să discute convingător, putea să-l convingă pe altul sau să nu-i împărtășească părerea, dar niciodată nu-l apăsa prin autoritatea sa. Sunt multe exemple care dovedesc că V.I. Lenin găsea calea pentru a menține unitatea partidului.

Dar cum vă purtați dvs.? Istoria vă va condamna!

Întoarceți-vă la ședință, găsiți curaj în numele întregii mișcări comuniste și muncitorești. Vă vor mulțumi.

Scuzați-mi tonul dur.

Riazonuev

Membru al PCUS din 1942

URSS – orașul Angarak

Reg. Irkuțk

*

Comitetului Central al Partidului Comunist Român¹

Cum nu vă este rușine să trimiteți asemenea oameni la întâlnirea consultativă a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești? Ei s-au folosit de titlul de comuniști, dar s-au comportat ca niște agenți ai celor mai înrăiți capitaliști. Aceștia, ca și Mao Tze-dun, fac jocul celor mai înrăiți și înverșunați capitaliști.

La 2 martie 1968 am ascultat posturile de radio american și englez. Prima noutate și bucurie pe care au avut s-o comunica a fost că delegația dvs. a părăsit consfătuirea. A, voi... „comuniști”. Dacă aveți ceva comunist în voi, atunci sunteți obligați să-i alungați pe aceștia din partid, să-i deferiți judecării (muncitorești).

Belaznov Alexandru Gavrilovici
Membru al PCUS din anul 1926
(carnetul de membru nr. 00552033)

Leningrad. Of.p. 37 [...]
Str. V. Vișnevski, ap. 80
2.III.1968

[Notă: Pe pagina a doua se regăsește următoarea însemnare:] „Nu am dreptul să vă scriu. Am participat activ la eliberarea statului dvs. de fascism imperialist, ceea ce este același lucru.”

Delegația dvs. este în genul vechii „bărci”. Ah, ce v-am mai jignit. Delegația siriană a făcut o observație. Ah. Voi... În schimb se bucură... [...]

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 3u/1968–1970, vol. II, f. 55–57.

4 martie 1968

Tovarășului Nicolae Ceaușescu, Secretar general al Partidului Comunist Român¹

Felicit Comitetul Central al PCR cu prilejul „victoriei eroice” asupra partidului Comunist din Siria. Acești arabi au îndrăznit să critice poziția fermă a CC al PCR și au primit o ripostă demnă din partea tov. Mizil, care a trântit cu curaj ușa în ochii reprezentanților celor 65 de partide comuniste ale lumii și s-a mutat iute de pe malurile Dunării pe malurile Dâmboviței.

Ca niște oameni realiști, noi nu trebuie să admitem, desigur, ca israelienii să se înece în mare, dar nici arabii nu trebuie, din cauza lor, să se sufocă în pustiu.

Dar, în calitate de comunist care a intrat în partid în perioada în care acesta era încă secție a Internaționalei a III-a, eu consider totuși că trebuie pur și simplu ca toți comuniștii din țările socialiste să se simtă maturi, pentru a nu se face de rușine în fața întregii lumi, pentru a nu face de rușine mișcarea lor, amintirea deținuților de la Doftana și Sușenskoe.

Cu salutări comuniste,
Mișin Boris Andreevici,
membru de partid din 1942, participant la eliberarea României de sub fascism în anul 1944, câștigător al concursului revistei *România* în anul 1960
URSS

Orașul Voigograd
Str. Păcii – 11, ap. 108

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 3u/1968–1970, vol. II, f. 59–60.

3. Notă de primire în audiență la Emil Bodnăraș a însărcinatului cu afaceri ad-interim al RP Chineze la București, din 24 iulie 1968, în legătură cu evenimentele din Cehoslovacia

Notă de audiență¹

În ziua de 24 iulie 1968, tovarășul Emil Bodnăraș, membru al Prezidiului Permanent al Comitetului Executiv al CC al PCR, a invitat într-o audiență pe însărcinatul cu afaceri a.i. al RP Chineze la București, Ma Siu-șen. A participat tov. Dumitru Lazăr, membru supleant al CC al PCR, adjunct al șefului Secției Relațiilor Externe a CC al PCR.

Tovarășul Bodnăraș a arătat că este împuternicit să transmită pentru conducerea Partidului Comunist Chinez câteva considerente ale conducerii PCR referitoare la situația din Cehoslovacia. Acestea – a continuat tov. Bodnăraș – sunt rezultatul analizării de către conducerea PCR a informațiilor de care dispune cu privire la situația din Cehoslovacia. Îndosebi în ultima vreme Prezidiul CC al PCR s-a ocupat mult de această problemă. Rog ca cele ce voi spune să fie aduse la cunoștința conducerii superioare a Partidului Comunist Chinez, a tovarășului Mao Tze-dun, dacă se poate cât mai repede.

În relațiile dintre partidele noastre, în situații grele, am folosit întotdeauna un limbaj deschis, ceea ce caracterizează relațiile dintre partidele noastre – atât în problemele în care am fost pe deplin de acord, și acestea sunt cele mai multe, cât și [în] problemele în care am avut păreri diferite. Așa vom proceda și acum. Voi căuta să mă rezum la strictul necesar pentru

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 103/1968, f. 1–12.

cunoașterea situației din Cehoslovacia, pentru că timpul este foarte scurt și evenimentele se desfășoară foarte repede, mai ales în aceste zile. Despre situația din Cehoslovacia se poate vorbi foarte mult, pentru că ea n-a apărut ca un fulger, a fost pregătită de mult.

Ceea ce se petrece în Cehoslovacia este expresia nemulțumirii maselor muncitoare, a forțelor conștiente ale societății cehoslovace, a partidului, a covârșitoarei sale majorități față de o situație îndelungată de dependență tot mai grea economică, politică și, în ultimul timp, și militară față de Uniunea Sovietică. Este expresia, în același timp, a hotărârii forțelor conștiente și responsabile de soarta socialismului, a partidului, de a schimba această stare de lucruri, de a pune capăt acestei stări de dependență, de aservire.

Sub influența dependenței economice, economia cehoslovacă s-a degradat, nivelul industriei a rămas în urmă, dezvoltarea științei de asemenea, utilajele uzinelor cehoslovace nu mai sunt la nivelul tehnicii celei mai înaintate. O țară cu vechi tradiții și un înalt nivel tehnic cum a fost Cehoslovacia a pierdut, sub influența acestei dependențe economice, capacitatea de a ține pasul cu dezvoltarea generală, a rămas în urmă. Or, aceasta nu este și nu poate fi socialism. Datorită dependenței de Uniunea Sovietică, în principal, Cehoslovacia a pierdut capacitatea de a-și alege și produsele de care are nevoie și calitatea lor, de a fi competitivă pe piața economică mondială. Ea a fost obligată datorită acestei dependențe să producă ce i s-a cerut și să primească ce i s-a oferit, iar din punct de vedere al valorilor să vândă ieftin și să cumpere scump. Situația este de așa natură, în prezent, în economie și în industrie, încât Cehoslovaciei – dacă va reuși să se elibereze de dependență – îi vor

trebui mulți ani pentru a ajunge la nivelul [la] care îi dau dreptul tradițiile și capacitățile ei.

Această criză profundă și fundamentală, structurală, a economiei cehoslovace și-a arătat semnalele cu mult timp în urmă. Deja la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist din Cehoslovacia, la care am participat, partidul nu a mai putut veni în fața congresului cu un plan încheiat de perspectivă, clar, care să dea clasei muncitoare, oamenilor muncii, sentimentul că sunt în ascensiune, în ridicare. Hrușciiov a încercat să rezolve această problemă, într-o anumită măsură, prin planurile sale de integrare economică a noastră, a tuturor, și prin specializarea în producție, crezând că astfel va putea să asigure industriei cehoslovace – înapoiată din punct de vedere tehnic – debușeuri sigure, în România, în Bulgaria, care trebuiau să producă zarzavat și furaje, să crească porci și să nu se dezvolte industrial; ele trebuiau să se mulțumească și cu produse mai slabe. Din aceasta n-a ieșit nimic până acum. Procesul de criză a economiei cehoslovace s-a agravat între timp. [...]

Breșnev a făcut totul pentru a-l salva pe Novotný – a fost de 2–3 ori la Praga –, dar n-a reușit și asta este foarte bine. În intervalul ianuarie – mai anul curent, sovieticii au exercitat tot felul de presiuni pentru a împiedica înlăturarea celorlalți protagoniști ai aservirii totale față de Uniunea Sovietică. N-au reușit. Au convocat la Dresda întâlnirea celor șase partide. Pe noi nu ne-au chemat. Au crezut că aceste presiuni, la graniță, vor împiedica procesul de eliberare ce era în curs. N-au putut însă opri acest proces. A avut loc după aceea întâlnirea celor cinci de la Moscova, unde s-a încercat promovarea ideii represiunilor militare. Se pare că acolo tovarășii unguri au șovăit, pentru că în opinia publică ungară, în rândul clasei muncitoare, al țărănimii, al intelectualității, al PMSU, mișcarea care

are loc în Cehoslovacia este foarte populară. Această mișcare este populară pentru că în Cehoslovacia se exprimă ceea ce nu pot exprima la ei acasă, deoarece patru divizii sovietice stau permanent acolo. Sovieticii au fost nevoiți să invite, la începutul lunii iulie, pe tovarășul Kádár, pentru a-l prelucra, ca să fie de acord cu măsuri mai drastice. Se pare că el a fost nevoit să accepte, fără entuziasm însă. Au convocat apoi, la Varșovia, întâlnirea celor cinci, la care i-au chemat și pe cehoslovaci. Pe români nu i-au chemat, nici pe alții. Tovarășii cehoslovaci au refuzat să se ducă. Noi socotim că au făcut foarte bine. Nimeni n-are dreptul să cheme ca la tribunal un alt partid. Până la convocarea întâlnirii de la Varșovia au întreprins o activitate subversivă. Sub masca unor interese comune militare au înscenat manevrele din iunie. Tovarășii cehoslovaci au crezut, ca și noi, că va fi o manevră de comandamente și de state-majore cu participarea exclusivă a unor unități de transmisiuni. În prezent, pentru noi este clar că, fără știrea comandamentului cehoslovac, a guvernului, a partidului, au fost infiltrate în Cehoslovacia peste cinci divizii din URSS, RDG și RPU. În afară de aceasta, au invitat și au atras în Uniunea Sovietică peste 20 de membri ai Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia „pentru concediu”, dintre aceia mai slugarnici, ca să aibă pregătit un număr de oameni din care să formeze la nevoie un guvern, un Comitet Central, deci o garnitură de rezervă. În aceste condiții, când în RS Cehoslovacă existau trupe sovietice – care au uitat să se mai întoarcă acasă –, când în URSS se află un număr de activiști centrali din Cehoslovacia, deci, în condițiile unor presiuni politice și ale unei atmosfere ostile în RDG, RPP, RPB și, oarecum, și în RP Ungară, au convocat întâlnirea de la Varșovia. Tovarășii cehoslovaci au refuzat să participe, și bine au făcut, dar au fost

foarte prudenți. Au propus în trei rânduri să aibă loc întâlniri bilaterale cu PCUS, PCB, PSUG și n-au exclus și posibilitatea unei întâlniri cu toți, însă în condiții demne. Se știe că din propunerile cehoslovace n-a ieșit nimic. A fost adoptat documentul de la Varșovia pe care noi îl calificăm ca unul dintre cele mai rușinoase. Noi cunoaștem realitățile din Cehoslovacia, nu numai din informările tovarășilor cehoslovaci, ci și din observații proprii. Scrisoarea celor cinci este plină de minciuni, de rea-credință; se prezintă o dezinformare, este un document destinat să arunce praf în ochii opiniei publice din cele cinci țări socialiste și, în general, din lume, să ascundă adevărul, să denigreze și să compromită lupta eroică a PC din Cehoslovacia pentru eliberarea de aservire și pentru recăpătarea funcției sale. Desigur, în Cehoslovacia mai există rămășițe ale reacțiunii, elemente șovăitoare în problema de bază: socialism sau nesocialism; Cehoslovacia este vecină cu RFG – și deci cu americanii –, de unde se pot infiltra agenți; în Cehoslovacia există elemente care profită de stările de criză pentru a promova idei anarhice și idei antisocialiste. Toate acestea sunt adevărate. Dar aceste elemente sunt izolate; câțiva scriitori, intelectuali, nu este vorba de clasa muncitoare, de partid, de forțele armate, ci de elemente izolate. În legătură cu documentul adoptat la Varșovia, prezidiul CC al PC din Cehoslovacia a hotărât să se convoace Plenara Comitetului Central, întrucât documentul era adresat CC al PC din Cehoslovacia. Cei cinci au crezut că prezidiul nu va convoca plenara, de frica de a nu se izbi de o majoritate, care să susțină scrisoarea de la Varșovia, fapt care urma să fie speculat împotriva conducerii PC din Cehoslovacia. Această manevră a fost înțeleasă foarte bine de prezidiu, care a convocat plenara Comitetului Central, dar a mai invitat și delegați aleși pentru congresul extraordinar al

partidului. Din cei 21 de vorbitori la plenară, doar unul a avut anumite șovăieli, dar când răspunsul a fost supus aprobării, s-a realizat unanimitatea. În acest timp, au avut loc ședințe ale activului de partid din forțele armate, ale Adunării Naționale, Frontului Național, CC al PC din Slovacia. Peste tot, forțele organizate ale clasei muncitoare au aprobat această poziție. Aceasta este realitatea. [...]

Aș vrea să mai adaug ceva. Se vorbește despre descoperirea pe teritoriul cehoslovac a unui depozit de arme.

După părerea noastră, acestea sunt provocări. În Cehoslovacia mișună mii de agenți sovietici, din RDG, fie în calitate de turiști, fie în alta. Toți diavolii sunt puși în mișcare. Credem că nu vor reuși să abată Partidul Comunist din Cehoslovacia de la drumul ales.

Însărcinatul cu afaceri a.i. al RP Chineze a mulțumit pentru informare și a dat asigurări că o va transmite de îndată conducerii PC Chinez.

24 iulie 1968

4. Informare făcută de Consiliul Securității Statului conducerii partidului referitoare la atitudinea ostilă a autorităților sovietice față de România în cursul verii anului 1968 (5 august 1968)

Consiliul Securității Statului¹

Buletin de informații

Strict secret de importanță deosebită

Rugăm a fi restituit după consultare

Exemplar nr. 1

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 129/1968, f. 155–161.

Consiliul Securității Statului
 Strict secret de importanță deosebită
 Expl. nr 1
 5 august 1968

Nota nr. 148

Referitor la: unele acțiuni ostile întreprinse de autoritățile sovietice împotriva RS România

Luări de poziție ale emigrației române în această problemă

Din datele noastre rezultă că, în ultimul timp, autoritățile sovietice au dislocat noi trupe la granița cu RS România, concomitent cu manevrele făcute pe teritoriul RS Cehoslovace. Astfel, o serie de cetățeni români care s-au înapoiat din URSS și cetățeni sovietici care ne-au vizita țara au relatat despre o intensificare a activității militare sovietice la granițele României [subliniere în text – n.n.].

Așa, de exemplu, la 23 iulie a.c., în zona de frontieră Ungheni au fost observate tancuri, tunuri și diverse alte vehicule militare, iar la 29 iulie a.c., în stația Frecăței, militari sovietici au fost imbarcați și trimiși la granița cu RS Cehoslovacă.

Din interceptările rețelilor de radio militare sovietice, efectuate în zilele de 31 iulie și 1 august a.c. prin radiogoniometrie, a rezultat că există concentrări de unități militare sovietice în localitățile Bălți, Chișinău, Tiraspol, Hust și Rahov, iar în RPU, la Debrețin și Nirbator. De remarcat că unitățile militare dislocate în apropierea granițelor cu RS România sunt în legătură radio cu cele din Lvov.

– Comandorul sovietic GUSTOV, venit recent la rudele sale din RS România, a relatat că, la 50 de kilometri de granița cu România, sovieticii au adus noi trupe.

– Din verificările efectuate în zona Oradea, a rezultat că, începând de la 30 iulie a.c., numărul garniturilor de marfă sovietice ce tranzitează prin RS România din URSS pe distanța Valea Vișeului-Câmpulung Tisa au ajuns de la 9–10 la 13–14 pe zi.

– De asemenea, deținem date potrivit cărora la frontiera URSS cu România – îndeosebi în localitățile populate de români – au fost instalate garnizoane militare. Astfel, în pădurea Flandera, Carapciu, Budineț, Sinăuți și în dreptul comunei Mihăileni există unități dotate cu armament greu, iar în comuna Sinăuți de Sus a fost instalată o unitate de rachete îndreptată spre România. În această zonă, populația civilă nu are acces. O unitate similară există și în pădurea Hliboca (fostă Adâncata).

– În afara măsurilor militare enunțate mai sus, autoritățile sovietice au închis multe puncte de trecere la granița cu România, prelucrând această măsură și în organizațiile de partid din localitățile limitrofe. Ca urmare, cetățenii români care se aflau în vizită la rude, în ultimele zile ale lunii iulie a.c., au fost nevoiți să-și întrerupă vizita ca să se întoarcă în țară.

Concomitent cu aceste măsuri, organele sovietice sunt preocupate să cunoască potențialul militar al RS România. În acest sens, cunoaștem că atașatul militar sovietic de la București, colonelul VORONIN, pregătește un material asupra situației militare din țara noastră. Pentru documentare, el a luat legătura cu reprezentanți ai Comandamentului Forțelor Militare Unite din București, interesându-se îndeosebi de înzestrarea armatei române, precum și de unele aspecte negative din instruirea acesteia.

Atașatul militar sovietic folosește în obținerea de informații despre țara noastră și pe atașatii militari ai celorlalte state socialiste.

Concomitent, organele sovietice trimit în RS România, sub diverse acoperiri, îndeosebi ca turiști, persoane cu sarcini informative. Așa, de exemplu, cetățeanul sovietic ZOTI IURI vine deseori în România ca turist și, de fiecare dată, ia legătura cu o serie de cunoscuți, majoritatea foști agenți sau colaboratori ai organelor de informații sovietice. De la aceștia culege informații asupra situației din țara noastră, sondând, în același timp, poziția și sentimentele populației române față de URSS.

*

Datele obținute în ultimul timp de organele noastre atestă faptul că diferiți oficiali și cetățeni ai URSS au – ca urmare a unor prelucrări și informări tendențioase din partea organelor de partid și de stat sovietice – o atitudine ostilă la adresa politicii partidului și a guvernului țării noastre. Această poziție calomnioasă se referă, spre diferență de trecut, la o sferă tot mai largă de probleme. Astfel:

– Aspiranții români care studiază la Moscova sunt acostați, în repetate rânduri, de către aspiranții sovietici, care le pun întrebări tendențioase, recomandând ironic, printre altele, ca „România să se unească cu Albania pentru a constitui o mare putere cu 20 de milioane de locuitori”.

– MACOVKI VALERIU, aspirant în limbi romanice la Universitatea din Chișinău, a relatat, într-o discuție, că în URSS au fost convocate ședințe speciale în cadrul cărora s-a afirmat „RS România urmărește, prin politica sa, blocarea procesului de dezvoltare a mișcării socialiste internaționale”.

– În cadrul organizațiilor de partid din Leningrad s-au făcut afirmații potrivit cărora „România s-a desprins din lagărul socialist și se orientează spre Occident; vinovat de această situație ar fi SECRETARUL GENERAL AL PCR, care a imprimat o

astfel de linie poporului român”. Asemenea adunări au mai avut loc la Harkov, Drochia și în alte localități din URSS.

– În localitățile din URSS situate la granița cu RS România se organizează adunări obștești, cu care ocazie activiști de partid, vorbind despre relațiile dintre statele socialiste, acuză țara noastră ca fiind una dintre principalele vinovate de evenimente ce au loc în RS Cehoslovacă.

Astfel de prelucrări se fac și cetățenilor sovietici care urmează să viziteze România, de către organele de frontieră ale URSS, atrăgându-li-se atenția că „trebuie să fie foarte prudenți, deoarece relațiile dintre România și URSS nu sunt tocmai bune, iar cetățenii respectivi ar putea fi ținta unor provocări din partea autorităților române”.

Ca urmare a acestor măsuri, unele autorități și cetățeni sovietici au avut chiar o atitudine provocatoare la adresa politicii partidului și guvernului nostru și a unor cetățeni români. Astfel:

– La scurt timp după cuvântările rostite de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU la Galați și Brăila s-a prezentat la Ambasada RS România din Moscova un cetățean sovietic care s-a recomandat „IVANOV”, solicitând sprijin pentru a trimite un mesaj, prin ambasada noastră, mișcării comuniste mondiale, precum și o cerere către ambasadorul SUA din Moscova.

– În timp ce brigada de marină română 29-vedete staționa în portul Sevastopol, unii cetățeni sovietici s-au dat la provocări, inițiind discuții dușmănoase. Doi ofițeri români au fost salutați pe stradă cu formula nazistă „Heil”, urmată de injurii la adresa României.

– Cetățeanul român POPOVICI RADU din Bacău, intenționând să se deplaseze într-un oraș din apropierea orașului Cernăuți, a fost reținut de către ofițeri de miliție

sovietici și internat pe timpul nopții într-un camping. În acest timp, spre POPOVICI RADU a fost dirijat un element provocator, care a încercat să-l determine să denigreze situația din URSS.

La fel au procedat autoritățile sovietice cu cetățeanul român GOMBERADZE GHENADIE, cu conducătoarea unui grup de turiști români și alții.

– Organele vamale sovietice au o atitudine șicanatoare față de turiștii români, aceștia fiind reținuți la frontieră ore întregi, timp în care sunt controlate bagajele și percheziționați corporal, unora dintre ei desfăcându-li-se chiar căptușelile hainelor.

Pe de altă parte, se confirmă datele raportate anterior, că cetățenii sovietici de naționalitate română sunt supuși unor discriminări, îngrădindu-li-se posibilitatea de a-și vizita rudele din România, de a primi publicații sau sunt strămutați în partea răsăriteană a URSS. Astfel:

– Cetățeană româncă LUCA CLARA, de naționalitate română, vizitându-și recent rudele din Irkuțk, a relatat la întoarcere că în această regiune se află numeroși români originari din Basarabia, care locuiesc în lagăre și sunt folosiți la lucrările de construcții. De asemenea, în comunele din jurul Irkuțkului, mulți basarabeni lucrează în colhozuri.

– TOMȘA VICTOR, profesor din orașul Chișinău, a relatat că cetățenii sovietici de origine română obțin foarte greu și cu mare întârziere formalitățile pentru vizitarea României, din care cauză s-au înregistrat multe renunțări. El a mai relatat că, la o consfătuire, I. BODIUL, prim/secretar al CC al PCUS al RSS Moldovenească, a indicat „să se strângă șurubul” în problema plecărilor spre România sau a invitării de cetățeni români în URSS, deoarece „vizitatorii români exercită o influență negativă asupra populației locale”.

– Cetățeanul sovietic COVALCIUC DUMITRU, student la Facultatea de Limbi Străine din Cernăuți, a spus unui prieten din RS România că populației de naționalitate română nu i se permite să facă abonamente la presa sau publicațiile românești; tinerii de naționalitate română sunt admiși foarte greu în învățământul superior; sunt folosite diferite elemente provocatoare pentru a-i dezmina pe localnici și pentru a-i „demasca” pe cei considerați „naționaliști”.

Susnumitul arată că nu există adunare în care RADIANSKI, profesor universitar și lector la Școala superioară de partid din Cernăuți, să nu denigreze RS România și pe conducătorii ei. În același timp, CURILO, șeful secției de învățământ politic din Cernăuți îi acuză pe învățătorii și profesorii de naționalitate română că sunt naționaliști și conspiră împotriva statului sovietic. CURILO i-a însărcinat pe directorii școlilor din satele românești să explice „situația din RS România de pe poziții sovietice”.

*

Emigrația română din diferite țări capitaliste continuă să urmărească cu atenție evenimentele ce au loc în Basarabia și Bucovina de Nord, întocmind lucrări documentare, memorii etc., prin care, folosind documente istorice, demonstrează apartenența acestor provincii la România, protestând totodată la adresa acțiunilor de dislocare a populației românești. Astfel: comandanții legionari PAPANACE CONSTANTIN și MIHĂILESCU VIRGIL au întocmit un memoriu în numele bibliotecii de la Freiburg pe care l-au trimis Conferinței Drep- turilor omului de la Teheran. Prin acest memoriu, ei au cerut formarea unei comisii speciale care să cerceteze la fața locului situația românilor din Basarabia și Bucovina de Nord. La acest

memoriu au anexat un set de documente originale, din care rezultă, „fără nici un fel de dubiu, că Basarabia și Bucovina de Nord aparțin României și că ele au fost alipite ilegal de imperialismul rus”. Întrucât Conferința de la Teheran nu a luat în discuție problema, autorii preconizează să intervină în această problemă direct la ONU.

Problema deznaționalizării Basarabiei și Bucovinei de Nord a constituit un punct al ordinii de zi al unei ședințe a „Uniunii Asociațiilor Românești din RF a Germaniei”, ce a avut loc la Köln, în ziua de 23 iunie a.c.

Emigrantul român ȘERBĂNESCU GERARD din Franța pregătește o lucrare referitoare la apartenența Basarabiei și Bucovinei de Nord la România, pe care intenționează să o tipărească în 100 000 de exemplare și să o difuzeze în rândul oamenilor de stat, al unor personalități marcante din Occident, precum și al unor ziariști și diplomați.

Reporterul Kris Borms de la televiziunea belgiană a transmis, în ziua de 20 iunie a.c., un reportaj despre România, precizând, printre altele, că, „în trecut, teritoriul României a fost mai mare, însă una dintre provinciile ei a devenit republică sovietică”. El a precizat că acest teritoriu se numește Basarabia și aparține României.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI SECURITĂȚII STATULUI ION STĂNESCU

Exemplarul nr. 1 la tov. Nicolae Ceaușescu

Exemplarul nr. 2 la tov. Virgil Trofin

Exemplarul nr. 3 la tov. V. Patilineț

Exemplarul nr. 4 la tov. I. Stănescu

Nu se multiplică

5. Ce aflase Securitatea despre invazie. Interviu cu Ion Stănescu¹, președintele Consiliului Securității Statului (1968–1972)

„Am avut informații din mai-iunie...”²

Lavinia Betea: Referitor la evenimentele din 1968. Cum se face că, deși avea un asemenea sistem de informații, Ceaușescu nu a fost informat de serviciile sale externe despre ceea ce plănuise Brejnev? A fost atât de bine conspirată acțiunea lui Brejnev, încât Ceaușescu a ajuns să fie trezit din somn în zori din cauza telefoanelor primite din Praga de la corespondenții români de presă?

Ion Stănescu: Dar nu e adevărat. Eu l-am trezit pe Ceaușescu! În primul rând că noi am avut informații începând din luna mai-iunie 1968. Pe mai multe surse. Că rușii intră în Cehoslovacia, după aceea urmam noi, apoi sârbii, să ajungă până la Viena, în Austria.

Din arhivele sovietice nu aveți știință să fi ieșit ceva despre invazia din Cehoslovacia?

Au avut interesul să le scoată? Au interesul?! Cea mai importantă informație primită era de la un om ce-l aveam noi. În 1939, când nemții au invadat Polonia, mulți polonezi veniseră în România, în special în Moldova. Și destinul a făcut ca

¹ Ion Stănescu (1929–2010) a absolvit Facultatea de Științe Juridice din București. Membru al CC al PCR din 1965, a fost prim-secretar al Comitetului Regional de Partid Oltenia (1964–1967), președinte al Consiliului Securității Statului (1968–1972), ministru de Interne (1972–1973), viceprim-ministru (1977–1978), ministrul al Turismului (1984–1990).

² Extrase din interviul publicat serial în ziarul *Jurnalul Național* în aprilie 2007.

unul dintre aceștia să fie prieten cu unul de-al nostru, consilier atașat la ambasada noastră din Varșovia – copilăriseră împreună. Polonezul a spus: România pentru mine e a doua țară, aici am copilărit, am făcut liceul... Ofițerul nostru lucrase înainte în centrala UTC-ului. Când a ajuns la Securitate, prin curierul diplomatic mi-a trimis o scrisoare. Că acela, prietenul din copilărie, a dat de înțeles că vrea să ajute România, că știe niște lucruri... Am luat și noi măsuri să nu fie o capcană și o lună de zile cât ne-am documentat, i-am dat tot așa, prin curierul diplomatic, instrucțiuni cum să procedeze: nu-l recrutezi ca informator, nu-l ții în evidență, dar discută cu el, vezi ce vrea să-ți dea. I-a spus: am informații de la un prieten care lucrează ofițer la Tratatul de la Varșovia că rușii pregătesc invazia. După aceea, chiar acest ofițer a fost numit la Tratatul de la Varșovia. Prima informație mai deosebită a fost în luna iunie.

O informație de factura aceasta ce răsplată aducea acelui om?

Nu trebuia răsplătit cu nimic un om care dădea informații. Și asta e o blasfemie care se spune. Nu aveam fonduri, se dădeau pentru cheltuieli de deplasare dacă venea la întâlnirea respectivă. Foarte puțin – un cadou de ziua lui de naștere, dar atât. Eu nu știu nici acum numele acelui polonez care ne-a ajutat. Îl știe ofițerul nostru.

V-ați dus la Ceaușescu cu acea șocantă informație! A crezut că partenerii din Tratat au asemenea „planuri secrete”?

M-am dus la Ceaușescu, nu îi venea să creadă. Zice: „Măi, dacă Brejnev face asta, înseamnă că e nebun! Adânciți voi bine treaba, să nu fie o capcană, să ne intoxice rușii, faceți o prelucrare a cadrelor.”

Și Hrușciiov făcuse la fel cu instalarea rachetelor în Cuba – nu-i informase pe ceilalți membri ai Tratatului de la Varșovia!

Nu ne-a anunțat. Ceaușescu s-a mirat. Pe 10 iulie, a cerut polonezul în mod expres să se întâlnească cu ofițerul nostru la Varșovia. A spus atunci mai concret, a dat schițe, planuri, cum concentrează trupele, cum trimit sub acoperire de turiști...

Ca în 1989?

Da. Au la graniță trupe. Urmau să ia televiziunea, poșta, parlamentul și așa mai departe...

După metoda lui Troțki, când făcuseră revoluția bolșevică...

Aveau trupe la granițe. Atunci, Ceaușescu a luat măsura că ne-a chemat pe mine, pe Ion Ioniță, care era ministrul Apărării Naționale, pe generalul Ion Gheorghe, care era șeful Marelui Stat-Major, și pe generalul Șandru V., care era vicepreședinte la Comitetul de Stat al Planificării și se ocupa cu rezervele de stat. Și-atunci s-a discutat concret... Se corobora și cu alte date, dar era clar că rușii vor să ne atace. Am decis să înființăm câteva divizii ale armatei în zona colinară, în ideea că, dacă ne atacă, noi să rezistăm în munți. Am creat 8 batalioane de trupe de Securitate în plus față de ce era, s-au pus bazele gărzilor patriotice. Nu le-am anunțat, dar le-am pregătit – partea organizatorică.

Chiar credeți că împotriva armatei sovietice rezistați în munți?

Vă spun imediat. Aproape o lună ne-am pregătit.

Acum se explică și o parte a discursului lui Ceaușescu. Era chiar de mirare cum în decursul unor ceasuri îi trecuseră atâtea prin cap!

Nu...! S-a luat un complex de măsuri. Am trimis un ofițer de la DIE să cumpere o mașină din RFG, de radio, în caz că fugim în munți să ne adresăm populației, am schimbat cifrul de stat și alte măsuri de felul acesta.

Ceaușescu, cel din 1989

Scuzați-mă că intervin... dar dacă în 1968 Ceaușescu se pregătise astfel, cum se face că în 1989 nu avusese nici un fel de plan? După cum spuneți dvs. nu era un om în criză de idei...

Eu așa l-am cunoscut. Nu știu cum a fost atunci, în 1989. Eram ministru al Turismului.

Erați ministru al Turismului, dar puteți să dați un răspuns la întrebarea cum se face că un om care deține încă formal toată puterea ajunge autostopist?

Ar trebui să-i întrebați pe Postelnicu, pe Vlad, pe cei care au fost în vremea aia. Eu ce pot să spun? Când s-a întâmplat la Timișoara, eram ministru al Turismului. Directorul de-acolo, Grozescu îl chema, mi-a dat telefon și mi-a spus că niște bande au atacat shopurile. I-am spus, „stai liniștit”. S-au dus Dăscălescu și cu Bobu la Timișoara. În loc să-i spună adevărata stare de lucruri lui Ceaușescu, aceștia l-au dezinformat, nu i-au zis adevărul, mai pe românește. Mai mult, eu i-am spus prin legătura mea de la guvern să nu plece în Iran, în condițiile care erau atunci atât de tulburi. Cea mai mare greșală.

Poți să dai vina doar pe colaboratori, pe subalterni? Mai era el în stare de raționamente corecte despre realitate?

Nu poți... Când a plecat, i-a dat mână liberă Elenei Ceaușescu și lui Manea Mănescu. Tot ce s-a întâmplat... nici când s-a întors înapoi, nu i-au spus adevărul. Cert e că s-a procedat tot așa – cu turiști. Au fost ruși, maghiari, sârbi. Aveți documente și se știe. Iar cu petarda? L-ați urmărit pe Nica Leon?! A avut o emisiune la Kosmos TV, a clarificat acolo. Nu mă pot pronunța.

Să revenim atunci la 1968, unde erați în miezul acțiunii...

El a plecat pe 15 august în Cehoslovacia. Și eu, și Ioniță i-am zis: „Nu plecați în Cehoslovacia, vă poate prinde acolo și vă duc la Moscova!” Aveam date, nu știam exact ziua, dar știam că invazia era iminentă. El s-a uitat încruntat și a zis: „Nu, mă duc!” A fost expresia lui, nu a ținut cont de sfatul meu și al lui Ioniță. Iar către mine: „Să-mi faci o notă în limba rusă, să i-o dau lui Dubček, să-l previn.”

Voia să evite translatorul. Dubček știa rusește. Dar dvs.?

Nu, rup, ca să zic așa, dar nu strălucit. S-a întors din Cehoslovacia, bineînțeles, nu s-a întâmplat nimic. Eu nu am fost atunci la Praga, dar îl așteptam la aeroport unde îmi spune: „Să știi că ai avut dreptate. Știi ce a zis Dubček? Dacă vin tovarășii sovietici, îi primim cu flori.” Aceasta a fost expresia lui Dubček.

Dubček știa că „un grup de tovarăși” din CC-ul lui făcuseră o sesizare la Moscova cum că e comunismul în pericol și-i roagă să intervină?

Nu, nu știa. Aceia erau oamenii rușilor. Și Manifestul acela cu 2 000 de cuvinte tot rușii l-au făcut. Agenții lor NKVD. Ca să aibă motiv de intervenție. Cehii au descoperit după circa doi-trei ani, după ce îl schimbaseră pe Dubček, venise Svoboda... Polonezul ne-a mai dat informații, după vizita lui Ceaușescu, că e iminentă invazia spre sfârșitul lunii august.

Dar Ceaușescu nu informase Comitetul Executiv.

Nu, era Prezidiul Permanent. Maurer a știut, să-i fie țărâna ușoară, eu l-am informat, am avut o discuție cu el. Eram vecini, stăteam în Aviatorilor. Să-mi fie scuzat, în ultima vreme era senil și pe mine m-a acuzat cu accidentul lui... Nu contest ce spun Popișteanu și Tinu și toți ăștia trimiși la Praga pe linia presei. Că i-au dat telefon lui Mizil și așa mai departe. Așa s-a întâmplat. Dar noi știam dinainte. Că puțini au crezut, e altceva. Dar de la CC, pe la 00.30,

mă sună ofițerul de serviciu pe minister, colonelul Mihăilă, șeful Direcției contrainformații militare. A murit săracul... „Tovarășe președinte, zice, a venit un lucrător al ambasadei sovietice și a lăsat un plic deschis.” Eu zic „Vorbește cu căpitanul Marinescu să vadă despre ce e vorba.” Citește acela și revine cu un telefon unde zice că rușii au intrat la Praga. Și-atunci eu zic: „Ia repede mașina și vino cu plicul la mine.” Eu stăteam pe Aviatorilor, lângă Maurer, m-am dus repede la Ceaușescu. Se inauguraseră primele mașini Dacia la Pitești, Ceaușescu venise seara de-acolo cu toată suita. Și m-am dus cu plicul. Maiorul Pricop, unul dintre aghiotanți – bodyguard, cum se zice acum –, nu a vrut să-l deranjeze: „Cum să îl scol eu pe tovarășul Ceaușescu?” M-am certat cu el în curte, iar din cauza gălăgiei – a lătrat și-un câine – a venit chiar Ceaușescu personal. I-am dat plicul spunându-i că se realizează ce bănuiam. Eu cu Neagoe am mobilizat Comitetul Executiv. Pe la 3 a fost ședința. Au urmat plenara CC și mitingul despre care se știe. Mizil a telefonat și el, primind telefon de la Popișteanu și Tinu. Ne pregăteam să facem paradă militară pentru ruși, ca să știe că luptăm. Era teoria războiului întregului popor. Era doctrina noastră.

A fost și a lui Hitler...

Eu așa știu că era doctrina noastră. Era pe 22, în ajunul lui 23 august. Mă pomenesc cu un telefon de la Belgrad... Ministrul federal cu care mă întâlnisem – și pe care-l prevenisem că urmează și la ei – îmi dă telefon că vrea să vină și el la paradă, la demonstrația oamenilor muncii.

Ca să arate că apreciază poziția României!

Bine, am zis eu, aveți răbdare să informez. Ceaușescu avea diabet, era bolnav și dormea la prânz. Și l-am lăsat să se odihnească. Ceaușescu zice: „De ce-ai mai venit să mă-ntrebi?

Trebuia să-i spui să vină imediat!” M-a și luat la rost. A și venit în după-amiaza aceea. A participat la paradă. Ceaușescu a zis: „Cum sunt eu foarte prins, du-te cu el la vânătoare, pe urmă vorbesc cu el.” În avion, întorcându-ne la București – el era mai în vârstă, cam de vârsta mea acum –, zice: „Tovarășe Stănescu, aș dori părerea dvs. personală, dacă rușii vor invada România, ce veți face dvs. ca șef al instituției?” I-am răspuns: „Nu e numai părerea mea, e părerea partidului, a poporului, e părerea tuturor – ne vom vinde scump pielea! Vom lupta și vom da o lecție, pentru că e inadmisibil ca în relațiile dintre țările socialiste să subjugi cu forța armelor un popor!” Și-atunci s-a ridicat și m-a îmbrățișat. L-a primit apoi Ceaușescu, i-a zis de măsuri și-așa a venit apoi întâlnirea cu Tito.

Când o citești, nu-ți vine să crezi că e vorba de fostul comandant de partizani Tito!

S-a dat stenograma cu Tito, în presă. Tito, dacă rețineți, a pus condiții. Dacă rușii vă atacă, puteți veni la noi, dar fără arme... Așa stau lucrurile.

După întâlnirea cu Tito, Ceaușescu renunță la spiritul belicos. A revenit, a plecat într-o vizită de lucru prin țară, i-a trimis „în teren” și pe ceilalți...

Stenograma o găsiți în presă.

Cea cu Tito s-a dat abia după 1990.

Nu, s-a dat atunci.

Să nu intrăm în dispute, domnule Stănescu. Era o întâlnire secretă, nici nu fusese înștiințată populația despre deplasarea lui Ceaușescu la Virșeș. Dvs. trăiați în altă realitate a informațiilor. Până după 1990, în România s-a știut că numai Ceaușescu refuzase să participe la invazie, nu bănuiseră oamenii că el nici măcar nu fusese înștiințat oficial de planificarea ei înainte de a se produce...

Consecințele lui 1968 în dosarele Securității

Există o versiune că atunci s-a luat și decizia de a microfilma arhiva Securității, deoarece sovieticii împușcaseră și ofițeri de informații când au invadat Cehoslovacia... Care este adevărul?

E real că noi am microfilmata arhiva ca să nu pună rușii mâna pe ea. Rușii au transferat toată arhiva SSI la Moscova, au luat multe alte documente.

Există vreun act care atestă acest transfer?

Nu, eu, cel puțin, nu am găsit. Consilierii sovietici au luat tot ce era, cu cartoteci cu tot.

Și ați microfilmata toată arhiva?

Tot ce prezenta interes. Nu toate astea... Pe linie de spionaj, contraspionaj – acestea erau importante și problemele interne legate de agentura lor, a sovieticilor – mă rog, ce știam noi – din România.

Ce-ați făcut cu această arhivă microfilmată?

Am dus-o în munți, am îngropat-o frumos în munți.

A rămas acolo?

Am dezgropat-o. A durat până în octombrie 1968.

Dacă ați dezgropat-o, puteți spune și unde fusese îngropată.

Nu știu, o dusese generalul Stan, dar nu știu unde. Nici nu trebuia să știu. După ce rușii s-au liniștit – știți bine că a fost presiune mare, că au intervenit și americanii, spune și Corneliu Mănescu că se întâlnise cu Rusk, că Johnson avertizase să nu fie dezlegați câinii războiului, au intervenit și chinezii, De Gaulle... Tinu, să-i fie țărâna ușoară, deși avea datoria să spună, a trântit o blasfemie cât capul lui de mare, spunând că Ceaușescu făcuse un acord cu rușii ca să apărem în ochii Occidentului... A scris în *Adevărul*, a avut două articole. De aceea

am scris cartea, pentru că istoricii noștri s-au lăsat înșelați. Doar Florin Constantiniu a spus adevărul.

6. Scrisoarea adusă la sediul CC al PCR în noaptea de 20 spre 21 august 1968 din partea Ambasadei URSS la București

Comitetului Central al Partidului Comunist Român¹

Comitetele Centrale ale Partidului Comunist Bulgar, Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, Partidului Socialist Unit din Germania, Partidului Muncitoresc Unit Polonez și Partidului Comunist al Uniunii Sovietice consideră de datoria lor să vă comunice că majoritatea membrilor Prezidiului CC al PC din Cehoslovacia și al guvernului RS Cehoslovace ni s-au adresat cu rugămintea de a acorda poporului cehoslovac ajutor neîntârziat în lupta împotriva forțelor de dreapta, antisocialiste și contrarevoluționare, întrucât, ca urmare a evoluției evenimentelor din RS Cehoslovacă, a apărut pericolul real al contrarevoluției și al pierderii cuceririlor socialismului.

Ce s-a petrecut în Cehoslovacia în ultimul timp? Defăimând tot ce a făcut poporul cehoslovac în cei 20 de ani după revoluția socialistă, activitatea PC din Cehoslovacia, forțele antisocialiste, contrarevoluționare au adus un serios prejudiciu pozițiilor PC din Cehoslovacia, au subminat într-o mare măsură influența lui în rândul maselor, inclusiv în rândurile clasei muncitoare. Acest lucru îl demonstrează cât se poate de convingător asemenea fapte, ca alegerea, în multe întreprinderi, de comitete sindicale fără comuniști, larga răspândire în țară a lozincii „Soviete fără comuniști”.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 3u/1968–1970, vol. II, f. 6–23.

Partidul Comunist trece în prezent printr-o grea perioadă de efectivă sciziune, care a lovit atât conducerea sa, cât și, într-o anumită măsură, organizațiile de bază. Ca urmare a schimbării în masă a cadrelor, în cursul căreia a fost dată o lovitură multor comuniști cinstiți care în majoritatea lor nu au avut nimic comun cu greșelile trecutului, organizațiile de partid din regiuni și raioane au fost slăbite. Teroarea morală împotriva comuniștilor cinstiți a dezorientat masele de membri de partid, a băgat teama în mulți tovarăși.

Discreditarea socialismului, a cuceririlor acestuia, lovitura dată Partidului Comunist au dus la dezorientarea maselor populare care, în mare măsură, au fost derutate, iar o anumită parte din oameni, mai puțin pregătiți din punct de vedere politic, a fost de fapt antrenată în campania antisocialistă.

Dimpotrivă, în cele 8 luni care au trecut, forțele contrarevoluționare s-au organizat, au creat un sistem de organizații și partide politice care acționau sub lozinci fățiș antisocialiste, au acaparat mijloacele de informare în masă care constituie o parte importantă a aparatului de stat și le-au folosit pentru activitatea lor subversivă. Acestea promovează în mod consecvent o linie de îndepărtare a comuniștilor de la putere, de reîntoarcere la democrația burgheză, la rânduielile capitaliste.

Forțele reacționare din Cehoslovacia încearcă să reorienteze politica ei externă, să determine ieșirea RS Cehoslovace din Organizația Tratatului de la Varșovia, din comunitatea socialistă. Ele desfășoară o largă campanie de discreditare a Tratatului de la Varșovia și a participanților la acest tratat și înfăptuiesc măsuri care urmăresc să pregătească reorientarea Cehoslovaciei spre Occident.

Activitatea forțelor reacționare din Cehoslovacia constituie o parte a acțiunilor antisocialiste ale imperialismului

internațional. Forțele și organizațiile antisocialiste din RS Cehoslovacă acționează în strânsă legătură și de fapt sub conducerea centrelor reacționare străine. Astfel, Partidul Socialist este legat de centrul ceh contrarevoluționar de emigranți de la Paris. Același centru și organul său de presă *Sfideťtvo* sunt strâns legate de clubul „231”, în conducerea căruia se află mulți foști agenți ai serviciilor de spionaj imperialiste. Partidul Popular (catolic) întreține contacte cu centrul de la Viena, în frunte cu iezuitul Glinița și Kostelički – agenți ai Partidului Popular (catolic) austriac. Partidul Social-Democrat din Cehoslovacia, care a fost de fapt reconstituit, acționează la indicațiile Internaționalei Socialiste, de care acesta este legat în primul rând prin intermediul social-democrației austriece, precum și al celei vest-germane. El menține, de asemenea, contacte permanente cu centrul din străinătate al așa-numitului Partid Social-Democrat Cehoslovac în exil. În sfârșit, mulți din conducătorii organizațiilor contrarevoluționare au strâns legături cu cercurile imperialiste americane și din Europa Occidentală. Astfel, unul din cei mai înrăiți anticomuniști, conducătorul ideologic al clubului celor fără de partid activi, Ivan Sviták, întreține o legătură permanentă cu persoane apropiate de cercurile imperialiste americane. Elementele antisocialiste au stabilit contacte directe cu postul de radio reacționar „Europa Liberă”. Din străinătate parvine o parte considerabilă a mijloacelor folosite de organizațiile antisocialiste din Cehoslovacia.

În Cehoslovacia a apărut o opoziție antisocialistă legală, care se pregătește să ia puterea în mâinile sale.

Dumneavoastră vă este cunoscut faptul că Comitetele Centrale ale PC Bulgar, PMSU, PSUG, PMUP și PCUS au făcut, în ce le privește, tot ceea ce este posibil pentru ca, în calitate de prieteni, să ajute popoarele Cehoslovaciei, Partidul ei

Comunist, să învingă criza periculoasă, să dea o lovitură, prin mijloace politice, forțelor crescânde ale contrarevoluției.

Contactele permanente ale conducătorilor partidelor comuniste și guvernelor țărilor socialiste, convorbirile bi- și multilaterale cu reprezentanții conducerii cehoslovace au fost dictate de năzuința sinceră de a-i sprijini pe frații noștri comuniști, pe toți oamenii muncii din RS Cehoslovacă, să preîntâmpine o întorsătură periculoasă a evenimentelor. Acelorași scopuri au servit întâlnirile dintre Biroul Politic al CC al PCUS și Prezi-diul CC al PC din Cehoslovacia care au avut loc la Čierna nad Tisou, iar ulterior consfătuirea celor șase partide frățești de la Bratislava.

La aceste întâlniri, reprezentanții CC al PC din Cehoslovacia au dat asigurări că ei vor lua în timpul cel mai scurt măsuri concrete pentru îmbunătățirea situației din țară, pentru întărirea și apărarea cuceririlor socialiste. Noi toți am dorit să sperăm că aceste asigurări reflectă hotărârea de a face tot ce este necesar pentru respingerea contrarevoluției. Dacă, într-adevăr, ar fi fost îndeplinite în practică toate cele asupra cărora s-au înțeles la Čierna nad Tisou conducătorii PCUS și PC din Cehoslovacia, precum și la Bratislava conducătorii celor șase partide, inclusiv PC din Cehoslovacia, atunci în dezvoltarea politică a Cehoslovaciei ar fi intervenit o cotitură.

Însă, după întâlnirea de la Čierna și consfătuirea de la Bratislava, conducătorii RSC au încălcat înțelegerea reciprocă și nu au făcut nimic pentru a da o ripostă contrarevoluției, iar forțele de dreapta, antisocialiste și-au intensificat și mai mult activitatea.

Țelul pe care și l-au pus forțele reacționare a fost formulat de către acestea într-o serie de documente, inclusiv în Memorandumul adresat poporului Cehoslovaciei, elaborat de comitetul de organizare al Partidului Socialiștilor cehoslovaci dreapți.

În acest Memorandum se spune: „Legea pe care o vom adopta trebuie să interzică orice activitate comunistă în Cehoslovacia. Noi vom interzice PCC și-l vom dizolva, pentru că este un partid criminal, fascist”. În apelul difuzat de Comitetul revoluționar al Partidului Democrat din Slovacia în ilegalitate au fost formulate, de exemplu, cereri de a fi restituite țăranilor, până la sfârșitul lunii septembrie, pământurile colectivizate și de a fi despăgubiți pentru pământul care le-a fost „luat”; să se permită activitatea legală a Partidului Democrat-Burghez din Slovacia; alegerile pentru organele puterii să fie organizate sub controlul internațional al Angliei, SUA, Italiei și Franței; să înceteze publicarea în presa comunistă a articolelor îndreptate împotriva statelor occidentale, îndreptând eforturile acestora spre demascarea „agresiunii comuniste rusești în Vietnam. Acest document se termina cu cuvintele „Moarte partidului comunist!”

În ultimele zile, forțele antisocialiste au organizat campanii pentru strângerea de semnături în favoarea cererilor privind dizolvarea miliției muncitorești, care a fost creată în cursul luptei pentru socialism în anul 1948. Aceste campanii au fost însoțite de mitinguri și demonstrații cu caracter antisocialist. A avut loc o manifestație ai cărei participanți au aruncat cu pietre în clădirea CC, strigând lozinci huliganice, anticomuniste. În presă s-a desfășurat o campanie antisocialistă deșănțată. Unele publicații, ca, de exemplu, *Literárny Listi*, care se situează pe poziții deosebit de reacționare, au început să publice materiale în care politica țărilor socialiste era identificată, oricât ar părea de monstruos, cu politica hitleristă, iar presa țărilor frățești era pusă pe același plan cu mașina de propagandă a lui Goebbels.

Intențiile forțelor și organizațiilor contrarevoluționare antisocialiste constau în aceea ca, făcând presiuni asupra delegaților la cel de-al XIV-lea Congres extraordinar prin

intermediul mijloacelor de informație de masă și pe alte căi, să obțină alegerea noului CC îndeosebi din rândurile elementelor revizioniste de dreapta, iar după congres să anunțe alegeri, înainte de termen, în Adunarea Națională și în organele locale ale puterii, sub lozinca „Să nu fie aleși comuniștii”. Se urmărea înlăturarea Partidului Comunist de la putere și venirea la putere a forțelor antisocialiste.

Atrage atenția faptul că tactica contrarevoluției în Cehoslovacia se deosebește de aceea care a fost aplicată în anul 1956 în Ungaria. În Cehoslovacia, reacțiunea a început cu discreditarea Partidului Comunist, a întregii cauze a socialismului pentru a ridica masele împotriva lor, iar apoi să-i învingă pe comuniști în alegeri.

Este foarte evident că reacțiunea s-ar fi putut să aducă o ofensivă organizată împotriva socialismului, a PCC, dacă ea nu s-ar fi bucurat de sprijinul unor persoane cu munci de răspundere din conducerea de stat și de partid cehoslovacă, persoane care se situează pe poziții revizioniste de dreapta sau direct antisocialiste. Despre existența în conducerea cehoslovacă a unor asemenea persoane și înainte vorbeau o mulțime de fapte, inclusiv participarea unor lideri ai PCC la manifestațiile antisocialiste, revizuirea deschisă a marxism-leninismului în cuvântările lor. Acest lucru l-a demonstrat și Plenara din iulie a CC al PC din Cehoslovacia, organizată ca un spectacol bine gândit, cu participarea unor persoane alese în mod tendențios până la corespondenții presei burgheze și care a adoptat o hotărâre ce revizua hotărârile plenarelor precedente cu privire la pericolul de dreapta ca pericol principal în etapa actuală de dezvoltare a RS Cehoslovace.

În cursul întâlnirii de la Čierna nad Tisou a apărut o delimitare a forțelor în Prezidiul CC al PCC. În timp ce minoritatea

membrilor prezidiului, în frunte cu A. Dubček, acționa de pe poziții fățiș de dreapta oportuniste, majoritatea a adoptat o linie principială și a arătat necesitatea unei lupte hotărâte împotriva forțelor reacționare antisocialiste, împotriva tolerării reacțiunii.

Elementele revizioniste de dreapta din conducerea Partidului Comunist și a Guvernului Cehoslovaciei au zădărnicit îndeplinirea înțelegerii realizate la Čierna nad Tisou și Bratislava cu privire la apărarea pozițiilor socialismului în Cehoslovacia, lupta cu forțele antisocialiste și respingerea uneltirilor imperialismului. Declarându-și, pentru a se masca, intenția lor de a apăra socialismul, acești oameni de fapt au încercat doar să câștige timp încurajând contrarevoluția. În urma acțiunilor mișelești, trădătoare a apărut pericolul real pentru cuceririle socialiste în Cehoslovacia.

În aceste împrejurări, majoritatea membrilor Prezidiului Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia și ai Guvernului Republicii Socialiste Cehoslovace s-au adresat pentru ajutor statelor socialiste frățești.

Soarta Cehoslovaciei Socialiste este scumpă și apropiată popoarelor tuturor țărilor socialiste. Ele nu pot fi de acord ca dușmanii noștri comuni să abată Cehoslovacia de la calea socialismului, să creeze pericol pentru ruperea ei de comunitatea socialistă. Jertfe prea grele au dat popoarele țărilor noastre, prea mult sânge au vărsat ele în luptele încordate ale războiului trecut, în lupta pentru eliberarea socială și națională, pentru a permite contrarevoluției să rupă Cehoslovacia de familia statelor socialiste.

Apărarea socialismului în Cehoslovacia este nu numai o treabă internă a poporului acestei țări, ci este după cum

înțelegeți, problema asigurării securității țărilor noastre, problema apărării pozițiilor socialismului mondial.

Conducându-se după aceste considerente, am considerat necesar să îndeplinim cererea prietenilor cehoslovaci și să venim în ajutorul popoarelor Cehoslovaciei pentru apărarea cuceririlor socialismului, am dat indicația unităților noastre militare să ia măsurile necesare pentru acordarea de ajutor oamenilor muncii cehoslovaci.

Adoptând această hotărâre de răspundere, Comitetele Centrale ale partidelor noastre au avut în vedere faptul că este vorba de lupta cea mai înverșunată dintre imperialism și socialism, că trecerea Cehoslovaciei în lagărul capitalismului ar însemna o mare înfrângere a socialismului mondial, a mișcării revoluționare internaționale.

Nu se poate scăpa din vedere că o astfel de trecere, dacă s-ar fi înfăptuit, ar fi creat un pericol pentru securitatea și a celorlalte țări socialiste. Ea ar fi dus la o schimbare serioasă a raportului de forțe în Europa, nu numai în Europa. Ea ar fi inspirat imperialismul american, precum și pe cel vest-german să-și activeze acțiunile îndreptate spre subminarea sistemului mondial al socialismului din afară și dinăuntru.

Nu este și nu poate fi vorba de a ne amesteca în treburile interne ale Partidului Comunist din Cehoslovacia și ale poporului cehoslovac. După cum am spus de nenumărate ori încă de la început, noi am înțeles că în Cehoslovacia este necesar un proces de înlăturare a greșelilor trecutului, de dezvoltare a democrației socialiste, de îmbunătățire a metodelor de conducere a economiei naționale și de ridicare a nivelului de trai al maselor. Aceasta este treaba Partidului Comunist din Cehoslovacia însăși, treaba poporului cehoslovac. Armatele aliate vor fi scoase de pe teritoriul Cehoslovaciei imediat după

înlăturarea pericolului față de independența și securitatea ei, viitorul socialist al popoarelor ei.

Ne dăm seama că propaganda burgheză, acum, declanșează o campanie antisocialistă dezlănțuită, va țipa despre „amestec” în treburile interne ale Cehoslovaciei. Probabil, vor apărea greutăți temporare și pentru partidele frățesti. Însă, pierderea pentru cauza socialismului, pentru mișcarea comunistă mondială ar fi fost incomparabil mai mare dacă în Cehoslovacia ar fi învins contrarevoluția.

Acordând tovarășilor cehoslovaci ajutor frățesc, țările noastre își îndeplinesc datoria lor internaționalistă față de poporul cehoslovac, față de mișcarea comunistă muncitorească internațională și de eliberare națională. Iar această datorie este pentru noi mai presus de toate.

7. „Eu am dat prima știre despre invazia sovietică!”

Interviu cu Eugen Ionescu¹, corespondentul Agerpres la Praga în august 1968

„Au intrat tovarășii noștri!”²

Lavinia Betea: Știați ceha, domnule Eugen Ionescu, când ați fost trimis corespondent la Praga?

¹ Eugen Ionescu (n. 1938 la Iași) a absolvit Facultatea de Limbi Străine, Universitatea din București, secția română-rusă. După două luni de catedră, „a fost luat” ziarist la secția externe a ziarului *Scînteia*. În 1967–1971 a fost trimis corespondent permanent Agerpres la Praga. A revenit la *Scînteia* (1971–1978), după care a fost angajat de Ministerul Afacerilor Externe (1978–2000). Dintre funcțiile sale diplomatice, menționăm secretar I la Ambasada României din Moscova, ambasador în Columbia, consilier la Moscova și Bratislava.

² Interviu publicat în cotidianul *Jurnalul Național* din 20 august 2007.

Eugen Ionescu: Nu, dar am învățat-o pentru că trebuia să fac revista presei. Am fost trimis corespondent direct și permanent Agerpres, dar lucram singur pentru toate ziarele, și pentru Lumea, și pentru Radio.

Ați primit, la plecare, niște indicații mai speciale față de ceilalți corespondenți români din străinătate?

Nu. În februarie 1967, când am sosit eu la Praga, nu începuse mișcarea. Dar în orașul acesta, care e în centrul Europei, trebuia să avem un corespondent permanent.

Nici pe parcurs nu vi s-au cerut niște informații mai deosebite?

Se cereau de la Ambasadă. Eu lucram în presă.

Presimțeați că va fi ceva... aparte?

Știți evenimentele. L-au dat pe Novotný jos, asta a fost pe la sfârșitul anului 1967. Sigur, se întâmplau niște lucruri... Ei – de cehi vorbesc –, spre deosebire de noi, erau mult mai liberi. Vorbeau și în tramvai, și pe stradă, în gura mare, că nu e bine. Aveau voie, nu umbla Securitatea după ei să-i bage în pușcărie pentru că spusese cine știe ce. Și în 1968, prin februarie, a început „Primăvara de la Praga”. Am notate multe, dar asta nu vă prea interesează, pentru că despre ele s-a tot scris și s-a rescris. În august deci, după ce a fost tevatura cu Dubček, a venit o delegație de-a noastră foarte importantă, cu Ceaușescu, cu Maurer, cu Bodnăraș, cu Mănescu... Erau vreo 15 persoane. Și ca să transmit în țară ce se întâmpla... cam obosisem. Ziariștii veniți cu delegația de mine trăgeau și ei. Pe 20 august, după ce plecase delegația română și trebuia să dau revista presei de acolo cu vizita lui Ceaușescu, îi spun soției: „Nu mai pot.” Pe la 9 jumătate seara m-am culcat. Pe la 11 sună telefonul. Vă spun, a sunat cu atâta insistență, încât a trebuit să mă dau jos din pat și să răspund. Și vocea de dincolo îmi spune: „Eugene, e jale!” Cel care mă suna era Petrina,

redactorul-șef adjunct de la *Rudé Právo*, *Scînteia* lor. „E groasă de tot!”, continuă Petrina. „Da' ce e?”, am întrebat. „Păi, zice, tu nu vezi că la televizor nu mai e nici o emisiune? Ia dă drumul la radio, și-ai să auzi numai muzică simfonică.”

Semn de evenimente grave când se înlocuia neanunțat programul radio cu muzică simfonică!

„Au intrat tovarășii noștri aici!”, mi-a zis Petrina. „Mai puțin voi, România nu.” Eu nu l-am crezut. Îl știam în spital că era bolnav, se internase cu vreo cinci zile înainte. Zic: Dar tu unde ești? Nu ești în spital? „Nu, sunt în redacție”, răspunde el. Zic: Da? Atunci pune telefonul jos, că te sun eu în redacție ca să văd dacă ești acolo. Că nu pot să cred așa ceva. Am dat telefon și, într-adevăr, era acolo. „Dar ce, nu mă credea?” Măi, dar eu trebuie să verific. „Cât mai sunt legături, transmite la București știrea asta!”, m-a grăbit el. Era august și ceilalți corespondenți erau bine-mersi în țările lor, stăteau în concediu. Urma să plec și eu peste o săptămână în concediu, fusese însă vizita lui Ceaușescu și... mai pleacă dacă poți! Și pun mâna pe telex. Norocul meu a fost că din delegația aia făcuse parte și un telexist de la Agerpres care rămăsese, stătea la mine în casă. M-am dus și l-am sculat.

Locuiați în incinta Ambasadei României?

Nu, aveam o locuință chiar vizavi de Ministerul de Interne, între centru și aeroport.

Înseamnă că aveți o vizibilitate extraordinară asupra invaziei...

Și având auz bun, puteam auzi de pe aeroportul din Praga avioanele aducând vestitele tancuri.

Când a început debarcarea? La ce oră?

Păi, pe la 11 seara.

Cu avioanele au adus tancurile?

Altfel cum? Dacă treceau granița, nu ieșea cu scandal? Ei au vrut să-i ia prin surprindere. Nu pentru impresie, pentru intimidare!

Câte tancuri au adus așa, oare?

Ei, cine le știe? Multe! Au adus în Praga o parte. Restul au început să treacă granița că, dacă ocupaseră Praga, nu mai aveau probleme. Se știa deja că Praga e ocupată. Cine să se mai împotrivescă? Unde? ... Și am dat la Agerpres.

„Gata, au fost eliberați!”

Ați transmis știrea acestui dezastru doar pe baza înștiințării redactorului-șef adjunct de la Rudé Právo sau ați mai făcut și alte verificări?

Deja auzeam ce se întâmplă. Auzeam motoarele avioanelor, pe urmă au început să vină tancurile spre centru. Nu vă mai spun că mi-au proptit un tanc chiar în ușă. Ieșeam așa, într-o rână, din casă, ca să pot ocoli tancul acela. Poate nu știți, dar eu am fost primul corespondent care a vorbit despre intrarea trupelor sovietice în Cehoslovacia. Prima știre în lume despre invazia sovietică de la mine a venit. Am transmis-o la Agerpres, că nu aveam alte căi de difuzare. Am dat-o în lucru, Agerpresul a băgat-o pe flux, și toate celelalte agenții occidentale – Alsa, Associated Press și altele – au luat-o de la Agerpres, cu mențiunea „corespondentul Agerpres Eugen Ionescu transmite”.

Ce-ați transmis?

„Din câte se pare, Cehoslovacia este invadată în aceste momente de trupele Tratatului de la Varșovia...” Și că aștept confirmări oficiale.

Petrina vă informase că sunt trupele Tratatului?

Da, da, el mi-a spus! Am dat știrea și am deschis radioul și televizorul...

La televizor ce era?

Nimic. La radio, numai muzică. Mai târziu, pe la 12, radioul a dat știrea: „Cehoslovacia a fost invadată! Aeroportul din Praga a fost ocupat de trupele sovietice. Dinspre granițe pătrund trupe ale celorlalți aliați din Tratatul de la Varșovia.” Și atunci am confirmat imediat știrea. La capătul celălalt al firului, la Agerpres, era Mircea Moarcăș. Lăsam telexul deschis, căci era singurul mijloc de comunicare. Și pe telex îmi vine: „Am indicație să transfer acum legătura la cabinetul lui Paul Niculescu-Mizil, așa că nu mai ești cu mine în discuție.”

Asta cam la ce oră din noapte?

După 12.

Pe la ora 1–1.30 a fost trezit Ceaușescu, la 3 era adunat tot Comitetul Executiv în ședință...

Nu știam ce se întâmplă la București. Cu legătura transferată la cabinetul lui Mizil, mi s-a cerut să spun tot ce văd, tot ce aud, tot-tot. Dacă pot, să ies și pe stradă. Zic: „Ăștia vin, mă saltă, e clar! Dacă noi nu participăm, eu sunt ras aici.” I-am anunțat între timp și pe cei de la Ambasada noastră, care habar nu aveau. Că „să le dau și lor”, au cerut ei. Cum să vă dau, băi fraților? Că eu tot ce dădeam, ce băteam, mă duceam la toaletă și dădeam foc. Cu Mizil am avut legătura vreo 12 ore, după care s-a întrerupt. Dar nici nu mai aveam ce să spun. Mi-am refugiat soția la Ambasadă – așa primisem dispoziție – și rămasesem doar cu Cristian Popescu, telexistul de la Agerpres... Pe stradă nu am ieșit. Vedeam de pe fereastră soldații sovietici ce „apărau” Ministerul de Interne! De fapt, îl luaseră și acum trebuia păzit.

Fotografii făceați?

Doamne ferește! Păi, te împușca pe loc dacă încercai! Doar dacă ai fi fost pe undeva, pierdut prin mulțime! Nu s-a comunicat niciodată câți soldați au adus. Au fost și cazuri hazlii. De pildă, polonezii care veniseră pe partea de nord, prin Boemia, după ce-au ajuns în primul oraș mare, s-au dus la Primărie și au spus că ei veniseră să elibereze Cehoslovacia de imperialism. Dar primarul zice: „Dar noi suntem liberi, de mult eliberați!” Și-atunci a dat ordin comandantului lor: „Gata, au fost eliberați, noi plecăm înapoi!” Sigur, astea-s glume, dar undeva există un sâmbure de adevăr, pentru că polonezii s-au întors.

Da, au fost multe lucruri confuze și manipulări. Sovieticii au anunțat că primiseră o scrisoare din partea unor membri ai CC-ului din Praga prin care erau chemați în ajutor să salveze socialismul în Cehoslovacia... Dvs. ce surse de informații aveți?

Nu exista nimic. CTK-ul a dat știri în prima zi după invazie, dar pe urmă și ei s-au oprit. Agenția lucra însă într-un loc cunoscut doar de câțiva oameni. Printre care și eu, bineînțeles. Mă informau telefonic. Telex nu mai aveam. După ce-am stat 12 ore pe telex, s-au terminat toate legăturile. Au scos centrala telex din funcțiune.

Și la București cum comunicați?

După ce-au scos centrala telex din funcțiune, am dat telefon la centrala telefonică. Pentru că eram corespondentul român, mi-au făcut o legătură prin Germania, pe nu știu unde, pe urmă a venit prin Austria, Serbia și București. În zilele următoare am mers cu telexistul pe stradă, mă gândeam ca măcar el să știe dacă mă împușcă aici. Mergeam la tipografia clandestină a CTK-ului, într-un magazin.

Ce tipăreau ei acolo?

Știri. Și le difuzau pe măsură ce venea cineva. Spunea parola, i se dădea drumul înăuntru, lua buletinele de știri și pleca. Știam parola, mă duceam și luam.

Praghezii ce făceau?

Ca orice om când i-a pătruns un străin în casă. Numai că cehii nu sunt români, sunt mai calmi din fire, nu se manifestă ca noi. De vorbit, vorbea toată lumea, îi înjura, dar nu aveau curajul să se apropie mai mult de ei.

Oficial, erau îndemnați chiar de conducătorii lor la liniște. Dar dumneavoastră ce gândeați despre cauzele acelor evenimente?

Eu am spus de atunci: „Ce tâmpenie pot să facă! Ce caută ei aici?” Cel mai bun mijloc să-i constrângă – le luau petrolul și gazele. Cu asta i-ar fi terminat pe toți – ungurii, cehii, polonezii –, toți depindeau de petrolul și gazele rusești. Sovieticii au spus că Cehoslovacia a căzut sub influența Occidentului și că noua echipă care venise la conducere vrea s-o smulgă din lăgărul socialist. Și fiind un Tratat – care e un contract –, ei vin și-i apără. Adevărul este că cehii și slovaci nu voiau să plece din comunism și să fugă în capitalism. Ei voiau reformă economică, mai multe libertăți pentru oameni, pentru că aveau și un sistem pluripartit. Nu voiau „să scape din sistem”. Celorlalți le-a fost frică să nu-i scape.

Aveți feedbackul de la București? Știați ce făcea și spunea Ceaușescu?

Aveam un aparat de radio, dimineața la 7 era obligatoriu să ascult buletinul de știri și revista presei... În acele zile însă, dacă prindeam postul românesc dimineața, mai târziu pierdeam semnalul. Știam din dimineața de 21 august că va avea loc un mare miting în Piața Palatului. Nu și ce a spus Ceaușescu. Pe mine nu mă informa nimeni de la București. Dar ce, eu nu știam poziția României? Atunci începuse?! Știam

că Ceaușescu nu va consimți niciodată... Îmi veneau și mie ziarele dar cu întârziere, după trei zile...

„Prost ai fost!”

Au mai fost și alți jurnaliști români la Praga în 21 august. Cum veniseră?

Cristian Popișteanu și cu George Ionescu, care pe atunci era la radio, veniseră în vizită cu avionul lui Ceaușescu – că se mai putea, mai pătrundea câte un ziarist, doi –, dar nu făceau parte din delegație. Urmau să participe curând la un seminar internațional pe linie de presă. Aflați acolo, au început să transmită. Eu însă am fost primul care a transmis știrea. Corespondenții marilor agenții de presă erau în concediu, era august. Mi s-a spus, nu o dată, după aceea: „Prost ai fost! Te-ai fi umplut de bani! Puteai vinde știrea aceea de senzație unei agenții occidentale și abia după aceea s-o transmiți la București.” Alții au zis că în locul statuii lui Lenin m-ar fi pus pe mine. Însă când mi-am încheiat misiunea la Praga, în 1971, nu mai aveau la *Scînteia* nici măcar loc de-un birou pentru mine.

În august 1968, ca ziarist român la Praga, erați mai expus pericolului decât toți ceilalți...

Dacă ați ști cum eram eu cu inima! Că mergeam la CTK, luam riful, îl băgam pe sub cămașă, strângeam bine cureaua de la pantaloni ca să nu mă vadă că ies cu ceva de acolo. Dar nu am pățit-o cu rușii, ci cu cehii. Aveam un Moskvici prăpădit, jigărit. De la 9 seara erau restricții de circulație, nu mai aveai voie să ieși pe stradă. Dar eu trebuia să ies, îi mai informam și pe ăia de la Ambasadă, că ei nu ieșeau, tot de frică. Mă mai informau și ei cu noutățile lor. Cu prăpăditul meu de Moskvici mă duceam la ei. Și m-a prins un grup de cehi odată

pe malul Vltavei, cum veneam dinspre Ambasada spre casă și m-au oprit. Se băgaseră în fața mașinii și voiau să-i dea foc...

Credeau că sunteți sovietic...

Da. Norocul meu a fost că le-am spus că sunt român. Când aflau că ești român, te pupau, te îmbrățișau.

Cât a durat dragostea aceasta euforică pentru români?

În 1971, când mi-am terminat eu misiunea și am plecat, oamenii încă ne iubeau. Probabil că azi nu mai găsești mulți care să-și amintească. Cred că a fost unul dintre puținele lucruri bune pe care le-a făcut Ceaușescu. Dar ecourile de atunci în presa internațională – că în a noastră el era un ecou veșnic! – a fost bun... L-au luat în brațe și l-au folosit cât au putut!

8. Prima știre despre invadarea Cehoslovaciei transmisă de Radiodifuziunea română, 21 august 1968

PRAGA¹ – Agenția CTK transmite: ieri, 20 august 1968, în jurul orei 23, trupele Uniunii Sovietice, Republicii Populare Polone, Republicii Democrate Germane, Republicii Populare Ungare și Republicii Populare Bulgaria au trecut frontiera de stat a Republicii Socialiste Cehoslovace. Acest lucru a avut loc fără știrea președintelui Republicii, președintelui Adunării Naționale, președintelui guvernului și primului-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, la fel ca și a acestor organe.

În acest timp, se desfășura o ședință a Prezidiului Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia la care se discutau pregătirile în vederea Congresului al XIV-lea al Partidului. Prezidiul Comitetului Central al Partidului Comunist

¹ Arhiva Radio, București, document primit prin amabilitatea doamnei Maria-Elena Negoescu.

din Cehoslovacia cheamă pe toți cetățenii republicii noastre să păstreze calmul și să nu opună rezistență trupelor care pătrund în țară. Armata noastră, securitatea și milițiile populare n-au primit ordin pentru apărarea țării.

Prezidiul Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia consideră aceste acțiuni drept un act care contravine nu numai tuturor principiilor privind relațiile dintre statele socialiste, ci și o încălcare a normelor fundamentale ale dreptului internațional.

Toți conducătorii statului, Partidului Comunist din Cehoslovacia și Frontului Național rămân în posturile lor în care au fost aleși ca reprezentanți ai poporului și membri ai organizațiilor lor, potrivit legilor și celorlalte norme în vigoare în Republica Socialistă Cehoslovacia.

Reprezentanții constituționali au convocat neîntârziat o ședință a Adunării Naționale, a guvernului republicii, Prezidiul Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia convoacă plenara Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia pentru discutarea situației care s-a creat.

CTK – transmite: Președintele Republicii Socialiste Cehoslovace, Ludvík Svoboda, a făcut, prin telefon, următoarea declarație televiziunii cehoslovace:

„Dragi concetățeni, în ultimele ore, în țara noastră a apărut o situație complexă. În prezent, nu pot spune nimic mai mult pentru explicarea ei. Ca președinte al Republicii Socialiste Cehoslovace, mă adresez dumneavoastră cu întreaga răspundere pe care mi-am asumat-o acceptând acest post și vă rog cu toată convingerea să dați dovadă de întreaga înțelepciune și de un calm absolut. Conștienți de răspunderea dumneavoastră

cetățenească și de interesele republicii, nu admiteți acțiuni nehibzuite. Cu demnitatea și disciplina de care ați dat dovadă în zilele precedente, așteptați următorii pași ai organelor constituționale ale republicii.

Agencia CTK transmite: Declarația adresată de Prezidiul Adunării Naționale a Republicii Socialiste Cehoslovace – președinților guvernelor și parlamentelor din Republica Populară Bulgaria, Republica Democrată Germană, Republica Populară Polonă, Republica Populară Ungară și Uniunea Sovietică.

Prezidiul Adunării Naționale a Republicii Socialiste Cehoslovace exprimă un dezacord profund și principial față de acțiunile trupelor aliate care au început astăzi în mod neîntemeiat să ocupe teritoriul republicii noastre. În acest fel, s-a produs încălcarea suveranității statului nostru, acțiune inadmisibilă în cadrul relațiilor noastre reciproce viitoare.

Ne adresăm dumneavoastră cu cererea hotărâtă, în momentul când pe străzile orașului Praga se aud împușcături, să dați imediat ordin de retragere imediată a tuturor trupelor de pe întregul teritoriu al republicii noastre.

Colectivul redacțional al ziarului *RUDÉ PRÁVO*, organ al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, a făcut următoarea declarație în ediția specială din dimineața zilei de miercuri, 21 august:

În acest ceas important, noi sprijinim necondiționat Prezidiul Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia și ne identificăm total cu Declarația sa în legătură cu situația creată.

Sprijinim cu fermitate conducerea Partidului Comunist din Cehoslovacia, în frunte cu Dubček, pe președintele

Republicii Socialiste Cehoslovace, Ludvík Svoboda și guvernul Černík.

Ne adresăm tuturor comuniștilor cehoslovaci, tuturor cetățenilor Republicii Socialiste Cehoslovace. În acest moment serios din istoria noastră este nevoie să păstrăm în cel mai înalt grad calmul și rațiunea. Aceasta este singura cale posibilă pentru crearea condițiilor în vederea lichidării rapide a situației create. Să dovedim că poporul cehoslovac este capabil să-și rezolve problemele sale vitale în mod independent, cu rațiune și calm, cu demnitate și curaj – calități pe care le-a dovedit nu o dată în istoria sa.

Țara și poporul nostru nu vor ca treburile lor interne să fie soluționate prin mijloace de opresiune. În tradițiile idealurilor sale socialiste, el nu va suporta ocuparea nici de către dușmani, nici de către prieteni. Noi suntem profund convinși că ciocnirea de idei, care a devenit mai acută în aceste zile, nu poate și nu trebuie să constituie motivul unor represii.

Având în vedere gravitatea situației, este necesar să se păstreze un calm plin de demnitate și să se manifeste încrederea față de organele constituționale și de partid, a căror unitate a rezistat încercărilor evoluției din ultimele câteva luni.

Suntem convinși că acțiunile armatelor aliate sunt un rezultat al informării imperfecte a celorlalte state socialiste cu privire la adevărata situație internă de la noi. De aceea, presupunem că este vorba de acțiuni care vor fi schimbate în câteva zile. De aceea, noi exprimăm deplina încredere față de organele noastre guvernamentale și de partid, față de președintele republicii și față de Adunarea Națională, în sensul că, după stabilirea contactelor directe cu guvernele statelor socialiste, ei vor obține schimbări radicale în poziția politică și că vor fi lichidate cauzele gravelor neînțelegeri și ale apariției sentimentului de nedreptate.

Ideile socialismului sunt atât de puternice, că în condițiile noastre democratice ele vor obține victoria fără a fi susținute prin mijloace pornind de pe poziții de forță.

Păstrați calmul, urmăriți activitatea organelor noastre guvernamentale și de partid, aveți încredere în ele.

Unitatea popoarelor noastre constituie o forță puternică.

Unitatea socialistă a poporului nostru este de neînvinc.

În cadrul obligațiilor noastre de aliați, în cadrul Tratatului de la Varșovia, noi suntem un stat suveran.

Capitolul 2

Ziua mândriei naționale

București, România, noaptea de 20 spre 21 august 1968, aproximativ ora 3. Un diplomat de la Ambasada Uniunii Sovietice bătea la poarta Comitetului Central al PCR, să lase un mesaj. Ce-i drept, clădirea ambasadei era la o azvârlitură de băț – cât e de la Ambasada URSS din Kisselef nr. 6 până la sediul CC din Piața Palatului? Dar ce să fi scris în răvaș, ca să merite osteneala drumului, fie el și scurt, tocmai în crucea nopții? În acele ore, atâta considerație credea Marele Frate de la Răsărit că merită liderul comunist de la București: anunțul că trupele a cinci state-membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia, din care și România făcea parte, au invadat Cehoslovacia era făcut Bucureștiului printr-o notă, și aceea nesemnată, adusă de un funcționar oarecare, la câteva ore după pornirea tăvălugului. Nu înainte, și nu prin canalele de comunicare firești între aliați.

Imediat, telefoanele au început să sune în reședințele din Snagov, cartierul Primăverii, în alte locuri din București unde domiciliau membrii Comitetului Executiv. Ceaușescu abia se întorsese dintr-o vizită de lucru, de la Pitești. Vestea a luat și n-a luat prin surprindere, după cum spune Ianoș Fazekas. „Când am primit telefon – descrie acesta

momentul primirii veștii –, m-am gândit la două lucruri: am întrebat dacă s-au întors tovarășii de la Pitești, să nu se fi întâmplat vreo nenorocire, și a doua problemă a fost aceasta cu Cehoslovacia.”

Mai degrabă decât data nașterii din registrele stării civile, 21 august 1968 poate să rămână în istoria comunismului autohton drept „ziua lui Ceaușescu”. Aflat în preajma protagoniștilor acelei zile, lui Dumitru Popescu i-au atras atenția reacții, gesturi aparent neînsemnate, inedite la oamenii obișnuiți cu exercițiul îndelung al puterii. Comportamentul atipic al lui Ceaușescu și al celor din preajma lui dă măsura unei zile ieșite din rutină.

Nesiguranță, teamă, mândrie, surprindere, nevoia de a face ceva, toate trebuie să-l fi încercat pe secretarul general al PCR, pe cei din cercul puterii și, probabil, pe mulți dintre români. Trupele din cinci state socialiste invadaseră Cehoslovacia în noaptea ce tocmai se încheiase. Prin glasul lui Ceaușescu, România, stat socialist din sfera de influență sovietică, a condamnat public intrarea armatelor străine într-un alt stat, numit, în teorie, „prieten”. Ieșirea din rând ar fi putut avea consecințe dramatice. Văzând că Brejnev nu glumește, liderii de la București s-au întrebat dacă nu cumva România e următoarea destinație a tancurilor sovietice. Iar pe Ceaușescu, luarea de poziție împotriva intervenției putea să-l coste funcția. Nu s-a întâmplat nimic. Posteritatea a reținut gestul ca pe un act de curaj, România a câștigat simpatia lumii occidentale, iar Ceaușescu, epitetul de lider mare al unei țări mici, dar curajoase.

Imediat după primirea notei din partea Ambasadei URSS, membrii Prezidiului Permanent al Comitetului Executiv – nucleul prim de decizie al partidului – s-au întâlnit

într-o ședință-fulger. La 6.30, pe măsură ce titularii se trezeau din adormire și reușeau să ajungă în miezul faptelor, s-a reunit Comitetul Executiv. Ceaușescu a expus situația și pașii de urmat în orele imediat următoare, iar ceilalți ocupanți ai fotoliilor de membru și-au prezentat punctul de vedere. Solidaritate deplină, unanimitate de păreri. S-a mai decis trimiterea unei note de protest pe adresa celor cinci partide comuniste din țările invadatoare. Pentru a ne apăra în caz de invazie, a mai spus Ceaușescu, trebuie luate măsurile necesare pentru a nu permite ocupația. Prima idee care i-a venit în minte a fost ca aeroporturile să fie puse sub pază. Desigur, după „mobilizarea poporului”.

În cursul dimineții de miercuri, 21 august, a fost convocată o ședință extraordinară a Comitetului Central, organul suprem de decizie în partid, conform statutului. Verdictul său avea să fie adus la cunoștința opiniei publice de către Ceaușescu personal, la mitingul din Piața Palatului (actuala Piață a Revoluției). După o noapte lungă și grea, în fața mulțimii poate nu atât de spontan adunată pe cât scria *Scînteia*, dar care, oricum, întrecuse așteptările oficialilor, Alexandru Bârlădeanu spune că Ceaușescu s-a „montat” și s-a înflăcărat singur: „Nu era momentul ca, după ce ieși în fața tigrlui, să-l tragi și de coadă. Însă a prins foarte bine la lume, care a fost foarte impresionată de discursul lui. În acea perioadă îl lua gura pe dinainte. Printre altele, se visa și orator ce înflăcărează masele.” În discursul de condamnare a invaziei, Ceaușescu califica pătrunderea trupelor celor cinci state în Cehoslovacia drept „o mare greșeală” și „o primejdie pentru pacea din Europa”.

Joi, 22 august, Marea Adunare Națională s-a reunit în sesiune extraordinară, așa cum fusese anunțat. În mod excepțional, Televiziunea Română a transmis-o în direct, începând cu ora 10. Ulterior programul a revenit la normal. Bunăoară, în seara de 22 august 1968, românii s-au putut delecta cu filmul serial *Vikingii*, cu un program de cântece și dansuri susținut de ansamblul „Perinița” și cu emisiunile „Tinerețea petrolului”, respectiv „Lira – album de poezie”.

După cuvântul lui Ceaușescu, de la tribuna MAN a vorbit premierul Ion Gheorghe Maurer. Apoi, rând pe rând, deputații au venit la microfon pentru a-și expune punctul de vedere. Alături de intervențiile deputaților Dumitru Balalia, Traian Ionașcu, Ștefan Tripșa, Alexe Vasile, Constantin Mateescu, *Scînteia* a mai consemnat și luările de cuvânt ale lui Ion Iliescu, la acea dată prim-secretar al CC al UTC și ministru pentru Problemele Tineretului, Iustin Moisescu, viitor Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, la acea dată mitropolit al Moldovei și Sucevei, Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor, și istoricul Constantin Daicoviciu.

În zilele următoare, membrii Comitetului Executiv au fost trimiși în județe pentru a lua pulsul populației și a nu lăsa spiritele să se încingă prea tare. Înainte de a suna răspândirea în teritoriu, Ceaușescu s-a întâlnit cu Tito la Virșeț. Căuta posibili aliați și soluții pentru retragerea armatei în caz de invazie. Cunoscut pentru relațiile proaste cu sovieticii, și asta chiar în timpul atotputernicului Stalin, liderul iugoslav n-a fost sedus de perspectiva unei colaborări cu românii. „Situația trebuie dezamorsată”, le-a spus el vizitatorilor, „ursul sovietic nu trebuie provocat foarte tare.” Știa mai bine, din propria experiență. Atât teama, cât și entuziasmul s-au domolit, iar viața și-a intrat în ritmul ei firesc.

1. Reportaj apărut în *Scînteia*, referitor la atmosfera din Piața Palatului, înaintea și în timpul mitingului din 21 august 1968¹

Adunarea populației din Capitală în Piața Palatului Republicii. Peste 100 000 de locuitori ai Bucureștiului și-au manifestat încrederea și devotamentul nețărmurit față de politica Partidului Comunist și a guvernului țării, hotărârea de a face zid în jurul conducerii de partid și de stat.

Zeci de mii de cetățeni care au aflat de la radio comunicatul cu privire la convocarea ședinței Comitetului Central al PCR, Consiliului de Stat și Guvernului RSR în legătură cu situația creată în Cehoslovacia au pornit spontan din toate colțurile Capitalei spre sediul Comitetului Central. În jurul orei 11, în Piața Palatului Republicii era o mare de oameni. (...)

Deși plouă, participanții la demonstrație rămân în continuare în Piața Palatului. Între timp, de pe arterele Capitalei sosesc alte mii de cetățeni care doresc să-și manifeste atașamentul nețărmurit față de politica partidului și guvernului. Zecilor de mii de cetățeni care au venit spontan la orele dimineții în fața sediului Comitetului Central spre a-și manifesta atașamentul față de Partidul Comunist Român li s-au adăugat, în orele următoare, alte zeci de mii de cetățeni – muncitori din întreprinderile Capitalei, intelectuali, activiști de partid și de stat, studenți și tineret. Peste o sută de mii de oameni erau adunați în fața sediului Comitetului Central al PCR. În timp ce se desfășurau lucrările ședinței comune a Comitetului Central, Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri, imensa piață dintre sediul CC al PCR și Palatul Republicii [actuala Piața a Revoluției – *n.n.*] a devenit o mare de oameni. Pe Calea

¹ *Scînteia*, 22 august 1968, p. 1.

Victoriei, pe celelalte artere care duc spre piață se află alte mase de cetățeni. Nenumărați oameni se văd pe zidurile clădirilor din jur, pe acoperișurile caselor și la balcoane. [...]

Cuvintele mobilizatoare rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu înainte de începerea ședinței Comitetului Central și a guvernului purtate din om în om, din gură în gură, au produs o adâncă impresie asupra mulțimii aflate în piață care, în așteptarea hotărârilor ședinței, le comentează, exprimându-și aprobarea și încrederea în partid. În piață domnește o atmosferă de însuflețire, calm, sobrietate și maturitate politică.

Ca ecou al gândurilor și sentimentelor pe care le trăiesc în aceste momente toți oamenii patriei noastre, mulțimea din piață scandează: „Comitet Central iubit în jurul tău facem zid!”, „PCR!”, „Ceaușescu!”

Este ora 13.10. În balcon își fac apariția conducătorii partidului și statului nostru, toți membrii Comitetului Central și invitații participanți la ședință. Din mulțime izbucnesc ovații și urale, care nu conțin minute în sir.

Cu o deosebită atenție este ascultat comunicatul ședinței Comitetului Central și a guvernului, care a fost citit de tovarășul Paul Niculescu-Mizil. Îndelungi aplauze exprimă aprobarea deplină și entuziastă a poporului față de acest document.

În aplauzele și ovațiile mulțimii, ia cuvântul secretarul general al CC al PCR, președintele Consiliului de Stat, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Fiecare frază a cuvântării tovarășului Nicolae Ceaușescu a fost subliniată de aplauzele și ovațiile mulțimii. În piață domnește o atmosferă de puternică însuflețire și entuziasm, în care patriotismul fierbinte se îmbină cu sentimentele de profundă solidaritate internaționalistă față de oamenii muncii din Cehoslovacia și Partidul Comunist din Cehoslovacia, de atașament față de cauza socialismului și a păcii.

Cuvintelor tovarășului Nicolae Ceaușescu, care se referă la hotărârea fermă de a apăra independența și suveranitatea patriei, cuceririle revoluționare, integritatea teritorială a patriei, le răspund ca un ecou din peste 100 000 de piepturi lozincile „Jurăm, facem legământ, să apărăm acest pământ!”, „Comitet Central iubit, în jurul tu facem zid!”, „Vom munci și vom lupta, patria vom apăra!”.

Ultimele cuvinte rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu la acest miting, care va rămâne viu în memoria tuturor participanților și se va înscrie în istoria partidului și a patriei noastre, sunt acoperite de uralele și ovațiile mulțimii.

Participanții intonează imnul de luptă al proletariatului, „Internaționala”.

2. Dumitru Popescu, martor la evenimente¹

Întorcând ochii minții spre evenimentele de acum aproape patru decenii, spre acea noapte fierbinte, revăd culoarele și cabinetele sediului Comitetului Central intrate într-o sobrietate laborioasă, exprimând o mută, spectrală febrilitate, ca interiorul unei mari cancelarii unde se pun la cale, decisiv și silențios, nu numai pagini de istorie națională, ci și destine mondiale. Ici-colo întâlneai lucrători gravi, ducând în mâini benzi de teleximprimator sau proaspete pagini dactilografiate, închizând și deschizând uși ca într-un vis cețos și apăsător. Lumina electrică avea o strălucire obosită, lăptoasă, ascunzând prin unghere mistere de curând volatilizate sau care ezi-tau să se exteriorizeze. Liderii politici ai momentului, unii abia coborâți din mașini negre, la cele trei intrări ale clădirii, alții pregătindu-se să intre în sala de ședințe ori, dimpotrivă, ieșind

pentru a mai culege informații din birourile conectate telefonic la diferite puncte sensibile, se distingeau printr-o neobișnuită economie de gesturi și cuvinte și o mare lentoare, de parcă timpul îi aștepta în toată imensitatea veșniciei lui sau, invers, se consumase în întregime și ei ajunseseră în afara lui. Nicolae Ceaușescu avea o mină de gânditor melancolic, surprins într-o blândă meditație metafizică, rămas pe chip cu revelații neduse până la capăt. Se arăta neobișnuit de atent și respectuos cu toată lumea, ca și când se afla acolo în calitate de dispecer însărcinat să afle dorințele abstracte ale fiecăruia. Îmi dădeam vag seama că sunt tentat să interpretez altfel toate lucrurile. Susura în mine încet, fără să-i detectez izvoarele, un început de bucurie copilărească, de genul celei trăite la Crăciun sau la Paște, când prin preajmă foșnesc personaje supranaturale, devenite familiare în repetarea periodică a etericelor întâlniri. Sigur că îmi era clar fondul dramatic al evenimentelor, că vedeam schema politică și înlănțuirea de cauze și efecte concrete, de opțiuni și consecințe periculoase, dar dincolo de acestea se profila un fel de naștere sau de înviere, și aceasta mă umplea de tainica fericire a miracolului. Mă întreb, nu aceasta era starea de spirit generală în acele zile în România? [...]

Mi s-a întipărit în minte efigia balconului Comitetului Central într-o dublă ipostază: real, aproape palpabil, așa cum l-am simțit în dimineața de 22 august, când Ceaușescu condamnă URSS și Tratatul de la Varșovia și ne-a angajat în opoziție față de imperialismul sovietic agresiv și, transfigurat artistic, ca un simbol de epocă și de renaștere națională, în basorelieful de lut ars, cărămiziu, realizat de sculptorul Oscar Han la scurt timp după consumarea evenimentului. Pe marmura pavimentului aceluia balcon, conceput poate ca ornament arhitectural, nu ca tribună politică de masă, au încăput toți membrii Comitetului

¹ *Scinteia*, 22 august 1968, p. 1.

Central și invitații plenarei abia încheiate. Demnitarii de frunte de atunci se înghesuiau cu modestie în spațiul restrâns, nu atât pentru a încăpea mai bine, cât pentru a-și eclipsa importanța conferită de gestul istoric, cumva intimidată de propria temeritate în exercitarea unei autorități ce avea să afecteze nu numai propria țară, ci și opinia publică de dincolo de granițele ei. Persoanele aflate în rândul din față, colaboratorii apropiați ai șefului României, arborau involuntar expresii muștrătoare la adresa celor pe care tocmai îi incrimina vorbitorul, în proclamația sa politică acuzatoare, nelăsând nici un dubiu asupra verdictului românesc și a angajării țării. Ceilalți își auzeau ecoul propriului vot unanim, abia pronunțat în sala mare a plenarelor.

Piața Palatului, ticsită de bucureștenii puși în mișcare din viul nopții de informațiile radiodifuzate, ca și colectivele din care făceau parte reacționau ca un uriaș aparat electronic ultrasensibil. Urechile asistenților prindeau spontan și exact nu numai cuvintele emise de vorbitor, ci și unda gândirii și voinței sale, culegând din zbor sensurile profunde ale unui apel infinit mai semnificativ și mai bogat în înțelesuri decât lexicul său.

3. Stenograma ședinței Comitetului Executiv din 21 august 1968 (fragmente)

Stenograma ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR din 21 august 1968¹

Participă tovarășii Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Emil Bodnăraș,

¹ Dumitru Popescu, *Cronos, autodevorându-se. Panorama răsturnată a mirajului politic, Memorii II*, Editura Curtea Veche, București, 2006, pp. 137–139.

Chivu Stoica, Paul Niculescu-Mizil, Virgil Trofin, Ilie Verdeț, Maxim Berghianu, Florian Dănălache, Constantin Drăgan, Ianoș Fazekaș, Leonte Răutu, Vasile Vâlcu, Ștefan Voitec, Iosif Banc, Petre Blajovici, Dumitru Coliu, Mihai Gere, Petre Lupu, Manea Mănescu, Dumitru Popa, Mihai Dalea, Vasile Patilineț.
Ședința începe la ora 6.30.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu: Iată, tovarăși, scopul acestei ședințe de Comitet Executiv așa de dimineață. Azi-noapte, după cum am fost informați din Praga – de altfel, a fost și un comunicat oficial al Agenției TASS –, trupele sovietice și ale celorlalte țări socialiste au ocupat Cehoslovacia.

La 3 noaptea, un funcționar de la Ambasada sovietică din București a adus o notă, nesemnată, pe care a lăsat-o la Cancelaria Comitetului nostru Central, în care se arată istoria evenimentelor din Cehoslovacia, că acolo există elemente contrarevoluționare și față de această situație, la cererea majorității Prezidiului Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, au intervenit în această țară.

Din materialele pe care le avem, trupele străine au ocupat sediul Comitetului Central, un post de radio și alte instituții. De altfel, toată Cehoslovacia a fost pur și simplu ocupată de trupele sovietice.

Într-o convorbire cu un secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, însărcinat de Dubček, acesta ne-a informat că cei cinci nu au luat nici o legătură cu Comitetul Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, că toată această acțiune este făcută peste capul Comitetului Central, peste capul Guvernului Cehoslovaciei, că ei nu intenționează să se adreseze celor cinci în această situație și

consideră că ar fi bine ca România, care este și membră a Tratatului de la Varșovia, să facă ceva.

Toată operațiunea aceasta s-a produs noaptea. După știrile pe care le avem, populația a început să se adune și sunt cereri de a se opune rezistență din partea populației, însă oficial nu s-a dat nici o indicație de a se opune. Dimpotrivă, postul de radio Praga a spus să nu se opună rezistență. Fostul adjunct al ministrului de Interne s-a prezentat să ia el conducerea. Sigur, nu știm ce vor face tovarășii cehoslovaci, dar practic Cehoslovacia este sub ocupație. Prin aceasta s-a creat o situație deosebită și să stabilim aici ce poziție trebuie să adoptăm.

În primul rând, ar fi bine să convocăm plenara Comitetului Central încă în dimineața aceasta. La județe, să rămână ceilalți secretari și membrii biroului, iar astăzi, în jurul orei 10, să aibă loc plenara Comitetului Central, împreună cu guvernul. Ținând seama de aceasta, să anunțăm acest lucru și public, să dăm o informație – după ce informăm că în Cehoslovacia au pătruns trupele celor cinci țări – că în legătură cu situația creată, prin intrarea trupelor străine în Cehoslovacia, Comitetul Executiv al Comitetului Central a hotărât convocarea Comitetului Central și guvernului în cursul acestei dimineți pentru a analiza și a stabili care este poziția României față de această situație. La plenară, să avem prezenți și șefii de secții, iar aparatul Comitetului Central să rămână pe loc, acolo unde se găsește.

Tovarășul Iosif Banc: Poate ar fi bine să vină și primii-secretari ai comitetelor județene de partid, care nu sunt membri ai Comitetului Central.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu: Să vină și ei. Asta să nu spunem acum, ci să informăm că la plenară au participat și primii-secretari ai comitetelor județene de partid.

Trebuie să ne gândim ce poziție trebuie să luăm și ce să punem în fața plenarei. Sigur, va trebuie să informăm despre activitatea desfășurată de delegația noastră care a vizitat Cehoslovacia, despre situația din această țară, despre cele constatate acolo și despre situația care s-a creat. Aceasta este o problemă care are un caracter informativ. Apoi să cerem aprobarea plenarei asupra felului cum am acționat până acum în problema aceasta. Deoarece am primit și scrisoarea aceea nesemnată, există și comunicatul Agenției TASS care spune că la cererea unui grup de activiști au intervenit în Cehoslovacia, să propunem Comitetului Central să ne adresăm imediat celor cinci partide și să ne exprimăm surprinderea noastră, îngrijorarea noastră pentru această acțiune care constituie o gravă încălcare a principiilor pe care se bazează relațiile dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste, o gravă încălcare a prevederilor Tratatului de la Varșovia, declarând în același timp că noi am constatat că în Cehoslovacia conducerea partidului este stăpână pe situație și că nu împărtășim punctul lor de vedere că acolo există elemente contrarevoluționare și considerăm că este o gravă greșală intervenția militară în Cehoslovacia. În sensul acesta să ne adresăm celor cinci. Să nu facem publică această scrisoare, dar s-o trimitem imediat.

A doua problemă, să ne adresăm și să arătăm poziția noastră tuturor țărilor socialiste. Să ne adresăm, de asemenea, tuturor partidelor comuniste și muncitorești cam în același sens, exprimând îngrijorarea noastră față de situația grea care se creează pentru țările socialiste, pentru partidele comuniste,

pentru întreaga mișcare comunistă, că această acțiune este o gravă lovitură dată mișcării, că se creează o situație grea ș.a.m.d.

Să pregătim o declarație a partidului și guvernului român în legătură cu situația creată după ocuparea Cehoslovaciei și necesitatea de a lua toate măsurile pentru asigurarea securității României, în care să exprimăm poziția partidului nostru că nimeni, în nici un fel, nu poate să-și aroge dreptul să se amestece în treburile altor state, că nu are nici un fel de justificare să se adreseze vreun grup, că numai guvernul, partidul și organele alese și oficiale poartă răspunderea, că Comitetul Central și guvernul cheamă întregul popor la apărarea integrității teritoriale a României, să nu se admită nici un fel de amestec în treburile interne ale țării noastre. Să ne gândim ca această declarație să o aducem și la cunoștința membrilor Organizației Națiunilor Unite. Este clar că drumul pe care s-a pornit în Cehoslovacia este un drum de aventură, care nu mai dă nici o încredere că aceste state pot să garanteze în vreun fel securitatea, și atunci trebuie să ne luăm măsurile pentru a ne asigura independența și suveranitatea națională. Sigur, este de înțeles că se creează o situație grea, dar considerăm că nu avem altă ieșire. Dacă se va ajunge la o ciocnire militară, până la urmă forța ar trebui să se impună, dar alta este de a admite și de a te face părtaș la subjugarea țării. Este trist că am ajuns să punem problema aceasta față de țările socialiste, dar aceasta este situația creată de oameni iresponsabili.

Tovarășul Manea Mănescu: Acesta este singurul drum pe care trebuie să mergem, să ne apărăm patria.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu: E bine ca poporul să cunoască, să fie mobilizat, să luăm și măsurile necesare pentru a

nu admite să fim ocupați. Aceasta presupune ca și aeroporturile să fie puse sub pază.

Comitetul Executiv are răspundere, sigur vom vedea și ce va spune Comitetul Central, să judecăm cu toții, dar, după părerea mea și a celorlalți tovarăși din Prezidiul Permanent, nu avem de ales decât această cale.

4. Cuvântarea rostită de Nicolae Ceaușescu la mitingul din Piața Palatului Republicii din 21 august 1968

Dragi tovarăși,

Cetățeni ai țării românești¹,

În aceste momente grele pentru poporul frate cehoslovac, pentru situația din Europa, doresc ca, în numele Comitetului Central, al Consiliului de Stat și al guvernului, să mă adresez dumneavoastră, exprimând încrederea noastră deplină în hotărârea poporului român de a asigura construcția pașnică a socialismului în patria noastră. (*Aplauze puternice, urale.*)

Pătrunderea trupelor celor cinci țări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greșală și o primejdie pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume. Este de neconceput în lumea de astăzi, când popoarele se ridică pentru a-și apăra independența națională, pentru egalitatea în drepturi, ca un stat socialist, ca state socialiste, să încalce independența altui stat. Nu există nici o justificare, nu poate exista nici un motiv de a admite, pentru o clipă numai, ideea intervenției militare în treburile unui stat socialist frățesc. (*Aplauze, urale puternice, prelungite.*)

¹ *Scînteia*, 22 august 1968, p. 1.

Delegația noastră de partid și de stat, care a vizitat săptămâna trecută Cehoslovacia, s-a convins că poporul cehoslovac, Partidul Comunist din Cehoslovacia, clasa muncitoare cehoslovacă, bătrâni, femei, tineri, în unanimitate sprijină conducerea de partid și de stat în eforturile de a îndrepta stările de lucruri negative moștenite din trecut, pentru a asigura triumful socialismului în această țară. (*Aplauze, urale prelungite.*)

Problema alegerii căilor de construcție socialistă este o problemă a fiecărui partid, a fiecărui stat, a fiecărui popor. Nimeni nu se poate erija în sfătuitoare, în îndrumător cu privire la felul cum trebuie construit socialismul în altă țară. Noi considerăm că, pentru a așeza relațiile dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste pe baze cu adevărat marxist-leniniste trebuie, o dată pentru totdeauna, să se pună capăt amestecului în treburile altor state, altor partide. (*Aplauze prelungite, urale puternice.*)

În cadrul măsurilor pe care Comitetul Central, Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri au hotărât să le ia se are în vedere să se supună Marii Adunări Naționale o Declarație care să precizeze modul cum înțelegem să clădim relațiile noastre cu țările socialiste, cu toate țările lumii, pe baza respectului independenței și suveranității naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, dorința noastră de a așeza aceste relații pe o colaborare cu adevărat marxist-leninistă, care să contribuie la triumful ideilor lui Marx, Engels și Lenin, la triumful comunismului, de a milita pentru restabilirea autorității și încrederii în ideile marxism-leninismului. (*Aplauze, urale puternice.*)

Am hotărât ca începând de astăzi să trecem la constituirea gărzilor patriotice înarmate, alcătuite din muncitori, țărani și intelectuali, apărătoare ale independenței patriei noastre

socialiste. (*Aplauze însuflețite, urale.*) Dorim ca poporul nostru să-și aibă unitățile sale înarmate, pentru a-și apăra cuceririle revoluționare, pentru a-și asigura munca pașnică, independența și securitatea patriei socialiste (*Aplauze, urale puternice, prelungite.*)

Noi pornim în activitatea noastră de la răspunderea pe care o avem față de popor, față de toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. Noi, cu toții, români, maghiari, germani, oameni de alte naționalități, avem același destin, aceleași năzuințe – făurirea comunismului în patria noastră – și suntem hotărâți, într-o unitate deplină, să asigurăm împlinirea acestui ideal. (*Aplauze, urale prelungite.*)

S-a spus că în Cehoslovacia există pericolul contrarevoluției; se vor găsi poate, mâine, unii care să spună că și aici, în această adunare, se manifestă tendințe contrarevoluționare. Răspundem tuturor: întregul popor român nu va permite nimănui să încalce teritoriul patriei noastre (*Aplauze furtunoase, urale îndelungi.*) Uitați-vă, aici e întregul nostru Comitet Central, Consiliul de Stat, guvernul. Cu toții suntem hotărâți să servim cu credință poporul în construcția socialismului, în apărarea cuceririlor revoluționare. (*Aplauze, urale.*) Suntem aici mulți comuniști și antifasciști care am înfruntat închisorile, am stat în fața morții, dar nu am trădat interesele clasei muncitoare, ale poporului nostru. Fiți siguri, tovarăși, fiți siguri, cetățeni ai României, că niciodată nu vom trăda patria noastră, nu vom trăda interesele poporului nostru. (*Aplauze, aclamații, urale.*)

Avem încredere că partidele comuniste și muncitorești vor ști să găsească căile pentru a face să se pună cât mai iute capăt acestui moment rușinos din istoria mișcării revoluționare. Avem convingerea că nu se va găsi nicăieri un comunist care să poată aproba această acțiune militară împotriva Cehoslovaciei,

că toți comuniștii își vor ridica glasul pentru promovarea libertății, pentru promovarea principiilor marxist-leniniste, pentru ca poporul cehoslovac, pentru ca orice popor să poată trăi așa cum dorește societatea socialistă.

Noi suntem hotărâți să acționăm cu toate forțele, cu toată răspunderea pentru a contribui la găsirea căilor în vederea rezolvării cât mai rapide a situației create prin pătrunderea trupelor străine în Cehoslovacia, pentru ca poporul cehoslovac să-și poată desfășura activitatea în liniște. Suntem ferm hotărâți să acționăm împreună cu celelalte țări socialiste, cu celelalte partide comuniste și muncitorești pentru a contribui la eliminarea divergențelor, la întărirea unității țărilor socialiste, a partidelor comuniste. Suntem convinși că așa servim interesele poporului și interesele socialismului în întreaga lume. (*Aplauze.*)

Îi rugăm pe cetățenii patriei noastre ca, având încredere în conducerea partidului și statului, în partidul nostru comunist, să dea dovadă de unitate deplină, să acționeze calm și cu fermitate. Fiecare, la locul lui de muncă, să-și întetească eforturile pentru a asigura îndeplinirea programului de dezvoltare a societății noastre socialiste. Să fim gata, tovarăși, să ne apărăm în orice moment patria noastră socialistă, România. (*Aplauze, aclamații, urale prelungite.*)

Mulțumesc tuturor cetățenilor Capitalei pentru această manifestare caldă, tuturor locuitorilor patriei noastre pentru încrederea ce ne-o acordă, pentru atenția cu care urmăriți și sprijiniți politica partidului nostru. Vă dorim, tovarăși, multă sănătate, succes în activitatea pentru triumful socialismului în patria noastră. (*Aplauze, urale.*) Vă rugăm, tovarăși, să vă întoarceți la activitatea dumneavoastră; aveți încredere că vă vom ține la curent cu desfășurarea evenimentelor.

La revedere, tovarăși!

(*Aplauze prelungite, urale minute în șir.*)

5. Declarația Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România cu privire la principiile de bază ale politicii externe a României, din 22 august 1968¹

Marea Adunare Națională, întrunită în ședință extraordinară în ziua de 22 august 1968, consideră necesar, ca urmare a situației create prin pătrunderea forțelor armate a cinci state socialiste pe teritoriul Republicii Socialiste Cehoslovace, să expună cu toată claritatea în fața întregului nostru popor, a opiniei publice internaționale, poziția principială a României în legătură cu relațiile dintre țările socialiste, dintre toate statele lumii, fără deosebire de orânduire socială.

Întreaga politică externă a partidului și statului român este pătrunsă de grija și preocuparea plină de răspundere pentru cauza prieteniei și colaborării dintre statele socialiste, a unității sistemului socialist mondial, pentru găsirea căilor în vederea depășirii neînțelegerilor create în relațiile dintre unele țări socialiste, pentru întărirea coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Activitatea desfășurată de țara noastră pe plan extern demonstrează cu prisosință că Partidul Comunist Român, Guvernul Republicii Socialiste România sunt animate de un profund spirit internaționalist, că lor le sunt scumpe relațiile de prietenie frățească cu toate țările socialiste, cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele ce luptă împotriva imperialismului, pentru democrație și progres social, libertate și independență națională, pentru pace în lume.

¹ *Scînteia*, 22 august 1968, p. 1.

Marea Adunare Națională, ca și întregul popor român, acordă o importanță deosebită dezvoltării colaborării tovarășești cu statele sistemului socialist. Colaborarea și cooperarea multilaterală economică, politică, științifică și culturală dintre țările CAER – la care România ia parte activă – dintre toate statele socialiste permite accelerarea propășirii fiecărei țări în parte, întărirea forței și prestigiului în lume al întregului sistem socialist.

Condiția fundamentală a desfășurării cu succes a acestei colaborări, a întăririi alianței lor militare și politice, a consolidării unității și coeziunii lor, a lichidării divergențelor existente – condiție asupra căreia partidul și statul nostru s-au pronunțat și se pronunță cu consecvență – este așezarea relațiilor pe baza principiilor marxism-leninismului, ale internaționalismului proletar, pe baza respectării independenței și suveranității fiecărui stat, a egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, a avantajului reciproc și întrajutorării tovarășești. Aceasta reprezintă cheia de boltă a unității țărilor socialiste, cerința cea mai imperioasă a întăririi sistemului socialist mondial, unul din factorii fundamentali de care depind mersul înainte al orânduirii socialiste și comuniste, înfăptuirea idealurilor popoarelor care și-au luat soarta în propriile mâini, a idealurilor de dreptate socială și națională ale tuturor popoarelor.

Este știut că aspirația majoră a popoarelor în epoca contemporană, aspirație care se afirmă cu forță de nestăvilit pe arena mondială, este cucerirea dreptului de a-și hotări singure soarta, conform voinței și intereselor lor, fără amestec din afară, cucerirea și apărarea libertății și independenței naționale, consolidarea suveranității fiecărei națiuni. Acest ideal străbate ca un fir roșu lupta tuturor forțelor revoluționare, a maselor largi

populare de pretutindeni, este un deziderat ce câștigă tot mai mulți aderenți pe toate continentele, mobilizează și însuflețește cercurile cele mai largi ale opiniei publice mondiale.

În aceste condiții, îndatorirea supremă a țărilor socialiste este de a oferi un model convingător, viu, de realizare în viață a acestor idealuri, de materializare în practică a aspirațiilor popoarelor dornice să trăiască în pace și prietenie, în stimă și respect reciproc. Considerăm că misiunea țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești este aceea de a se situa permanent în avangarda luptei revoluționare pentru libertate și independență națională, ca portdrapelul acestor idealuri arzătoare ale epocii noastre, de a mobiliza în această luptă toate popoarele, uriașul front antiimperialist mondial. Baza obiectivă a realizării acestui țel este comunitatea orânduirii sociale din țările socialiste, ideologia comună marxist-leninistă, interesele și idealurile supreme comune ale întregii mișcări comuniste și muncitorești.

Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România își exprimă convingerea că nimic nu poate dăuna mai mult prestigiului internațional al socialismului, autorității statelor socialiste pe arena mondială, influenței ideilor comunismului în lumea întreagă decât încălcarea acestor principii în relațiile dintre statele socialiste, folosirea metodelor, reprobabile, de amestec în treburile interne ale unei țări socialiste. Recurgerea la asemenea metode, condamnate de mult de mișcarea comunistă și muncitorească internațională și incriminate la timpul său de toate țările socialiste – și cu atât mai mult intervenția armată, ocuparea militară a teritoriului unui stat frățesc –, aduce cel mai grav prejudiciu luptei forțelor revoluționare din toate țările pentru idealurile de libertate socială și națională, pentru triumful cauzei lui Marx, Engels și Lenin.

Numai organele alese ale partidului și statului poartă răspunderea asupra destinului unei națiuni socialiste, pot hotărî când sunt și când nu sunt în pericol cauza socialismului și cuceririle revoluționare ale poporului, pot solicita sau nu ajutorul politic, militar sau de altă natură al celorlalte țări socialiste. A nesocoti aceste organe, a acționa în pofida voinței și peste capul lor, a aprecia situația dintr-o țară socialistă – și a acționa în consecință – pe baza informărilor unilaterale sau tendențioase făcute de anumite grupuri sau persoane înseamnă a călca în picioare principiul sacru al suveranității unui popor socialist, a unui partid comunist frățesc aflat la conducerea țării, a crea o situație de arbitrar deosebit de periculoasă pentru relațiile dintre țările socialiste, pentru cauza colaborării și prieteniei între popoare.

Întărirea prieteniei și colaborării între partidele și popoarele noastre este strâns legată de asigurarea unei informări a opiniei publice din fiecare țară cu privire la stările de lucruri din alte partide sau țări socialiste. Numai pe această bază popoarele pot cunoaște realitățile din celelalte țări socialiste, numai pe această cale se poate contribui cu adevărat la dezvoltarea prieteniei și colaborării între țările socialiste, între partidele comuniste și muncitorești.

Realitatea politică, viața au demonstrat că unica modalitate rațională și eficientă de soluționare a divergențelor, a deosebiriilor de păreri ivite între țări socialiste este discuția tovarășească, bazată pe respect și încredere reciprocă, între conducerile partidelor și statelor respective, găsirea prin eforturi răbdătoare, perseverente, sincere, a unor soluții reciproc acceptabile care să elimine neînțelegerile dintre partide, să asigure relații de colaborare tovarășească, internaționalistă între țările socialiste. Ne pronunțăm cu hotărâre împotriva practicii etichetărilor

aplicate unor partide sau țări socialiste frățesti pe baza unor informări culese din afară și peste capul conducerilor de partid și de stat. Această practică nu poate decât să învenineze raporturile și să împiedice colaborarea frățească între partidele și țările socialiste. De aceea, trebuie să acționăm pentru a înlătura cu desăvârșire și pentru totdeauna asemenea practici. Ele sunt străine principiilor pe care se bazează relațiile dintre partidele și țările noastre, străine spiritului marxism-leninismului: a le admite în continuare înseamnă a tolera încălcarea principiilor marxism-leninismului. Partidul nostru este ferm hotărât să facă totul pentru a contribui la întronarea în viața sistemului mondial socialist, a mișcării comuniste și muncitorești a principiilor comunismului – ale marxism-leninismului, așa cum a fost conceput de Marx și Lenin, ale ideologiei noastre atotbiruitoare, care asigură perspectiva înfloririi multilaterale a tuturor națiunilor.

Totodată, considerăm că în nici un caz deosebirile de vederi – care pot surveni între țările socialiste în legătură cu interpretarea uneia sau alteia dintre problemele construcției socialismului, mișcării comuniste și situației internaționale – nu trebuie să aibă repercusiuni pe planul relațiilor interstatale, să ducă la presiuni economice, politice sau de orice altă natură.

Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România, partidul și guvernul, întregul popor român declară că sunt ferm hotărâte să acționeze în raporturile de colaborare și prietenie cu țările socialiste exclusiv pe baza principiilor internaționalismului socialist, militând cu fermitate pentru respectarea dreptului intangibil al fiecărui popor de a-și hotărî singur propriile destine, de a-și alege formele concrete de edificare a socialismului. Este de competența exclusivă a fiecărui partid comunist sau stat socialist de a stabili metodele

practice de construire a societății socialiste, politica internă și externă a țării, aplicând în mod creator învățăturile generale ale marxism-leninismului la situația concretă din țara respectivă. Aceasta nu poate și nu trebuie să fie obiect de dispută sau de ingerințe la treburile interne ale unui stat socialist.

România își afirmă loialitatea deplină față de alianțele sale politice și militare cu țările socialiste frățesti, hotărârea fermă de a le respecta întocmai, văzând în aceasta o cheazășie a apărării fiecărui stat socialist în fața unei agresiuni imperialiste, a întăririi forței de apărare a întregului sistem socialist, a apărării păcii în lume. Marea Adunare Națională exprimă dorința poporului român de a dezvolta relațiile de prietenie tovrășească cu popoarele Uniunii Sovietice, de care suntem legați prin vechi tradiții de amicitie și bună vecinătate, prin raporturi de solidaritate internaționalistă, de a extinde și întări alianța și prietenia trainică cu celelalte țări socialiste vecine, Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Republica Democrată Germană – primul stat socialist al muncitorilor și țăranilor din Germania –, cu Albania, cu statele socialiste din Asia, Republica Populară Chineză, RD Vietnam, RPD Coreeană, Mongolia, cu primul stat socialist de pe continentul american, Cuba. Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România adresează Sovietului Suprem al URSS, parlamentelor din celelalte țări frățesti, guvernelor și partidelor comuniste din toate țările socialiste frățesti un apel solemn de a face totul pentru promovarea fermă a principiilor internaționaliste în relațiile din sânul sistemului socialist, de a nu permite nici un fel de încălcare a acestor principii, nici un fel de știrbire a libertății, independenței și suveranității naționale a vreunui popor. Prin aceasta ne dovedim la înălțimea încrederii popoarelor, la înălțimea încrederii și așteptărilor întregii omeniri.

Desfășurarea întregii vieți internaționale scoate în relief pericolul deosebit pe care îl reprezintă pentru cuceririle popoarelor activitatea imperialismului contemporan care înfăptuiește o politică agresivă, de încordare, pune la cale comploturi și lovitură de stat, atentează la independența popoarelor, încurajează forțele militariste, creează și menține focare de război în lume. În aceste condiții, asigurarea capacității de apărare a țărilor socialiste, lupta lor unită constituie o datorie sacră a partidelor comuniste și muncitorești din aceste țări, a guvernelor și organelor supreme ale statului, o îndatorire de supremă responsabilitate față de propriul popor, față de clasa muncitoare și forțele păcii din întreaga lume.

Corespunzător acestor scopuri și ca urmare a creării blocului agresiv NATO, a fost creată Organizația Tratatului de la Varșovia, din care România face parte încă de la constituirea organizației. În mod neabătut, țara noastră și-a îndeplinit și își îndeplinește îndatoririle ce-i revin ca membră a Tratatului, îngrijindu-se neobosit de întărirea capacității sale de apărare a forțelor sale armate care străjuiesc liniștea și securitatea patriei, dezvoltând colaborarea militară cu forțele armate ale celorlalte țări socialiste participante la Tratat. Considerăm că, atât timp cât va exista blocul NATO, este necesară și menținerea Organizației Tratatului de la Varșovia.

În același timp, România subliniază cu toată fermitatea că Tratatul de la Varșovia a fost creat exclusiv ca instrument de apărare a țărilor socialiste împotriva unei agresiuni din afară, a unui atac imperialist. Aceasta a fost, este și va fi unica rațiune a existenței sale. Sub nici un motiv, în nici un caz și în nici o formă Organizația Tratatului de la Varșovia nu poate fi folosită sau invocată pentru acțiuni militare împotriva vreunei țări socialiste.

Tratatul de la Varșovia poate fi conceput numai ca o organizație a unor state socialiste egale în drepturi. De aceea, orice act întreprins în numele Tratatului, orice acțiune militară înfăptuită sub egida sa trebuie să fie rezultatul consultărilor și al hotărârii comune, unanime, a tuturor statelor membre – așa cum prevede însuși Tratatul.

Măsurile care contravin acestor norme nu pot angaja în nici un fel Tratatul de la Varșovia ca organizație, toate statele membre ale acesteia.

În spiritul Tratatului de la Varșovia, țările participante au datoria de a ajuta reciproc în cazul unei agresiuni imperiale. În conformitate cu principiile democrației, ale normelor constituționale și cu înseși prevederile Tratatului, cererea de ajutor militar sau hotărârea de a participa la acțiuni militare comune sunt de resortul exclusiv al organelor legale ale statului respectiv. Acestea, și numai ele, sunt în măsură să ia hotărâri în problemele de asemenea însemnătate majoră.

Are o uriașă importanță în viața țărilor socialiste realizarea principiilor diplomației preconizate de Lenin – o diplomație deschisă, profund democratică și populară, emanație a voinței și intereselor întregii națiuni. Un popor liber și stăpân pe soarta sa are dreptul să fie informat, să cunoască întreaga activitate internațională a statului, toate obligațiile derivate din tratatele și pactele politice și militare în care este angajată țara respectivă.

Marea Adunare Națională consideră că tratatele care leagă România de alte țări trebuie să fie în mod obligatoriu aprobate de forul suprem al statului, ca toate îndatoririle poporului nostru privind colaborarea și cooperarea militară cu celelalte țări, orice clauze privind staționarea unor trupe aliate pe teritoriul său să fie exclusiv rezultatul hotărârii exprese a parlamentului,

organul suprem al puterii de stat a națiunii noastre socialiste. Aceasta este deosebit de necesar pentru a asigura ca toate angajamentele țării să fie emanația voinței suverane a poporului, a întregii națiuni, pentru ca poporul să poată acționa ca un tot unit în vederea înfăptuirii lor.

Marea Adunare Națională reafirmă poziția cunoscută a României de a-și dezvolta relațiile cu toate țările, indiferent de orânduirea socială, pe baza principiilor independenței, suveranității, egalității, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc. Numai respectarea acestor principii, care constituie norme fundamentale ale dreptului internațional, poate asigura afirmarea spiritului de legalitate și justiție în raporturile dintre state, poate asigura dreptul inalienabil al fiecărui popor de a-și decide singur soarta. Promovarea lor consecventă, înrădăcinarea lor trainică în viața internațională este o cerință de însemnătate hotărâtoare pentru dezvoltarea unor raporturi de încredere între state, pentru apropierea între popoare și întărirea prieteniei lor, pentru dezvoltarea colaborării și consolidarea păcii în lume.

Marea Adunare Națională dă o înaltă apreciere activității desfășurate de guvernul român pentru dezvoltarea relațiilor pe toate planurile cu statele de pe continentul nostru, pentru înfăptuirea securității europene și consideră că trebuie intensificate eforturile pentru așezarea raporturilor dintre toate națiunile Europei pe baze noi, pentru buna colaborare în toate domeniile a tuturor popoarelor continentului, corespunzător intereselor păcii în întreaga lume.

Adresăm cu acest prilej parlamentelor, organelor supreme de conducere, guvernelor tuturor țărilor mari sau mici, care poartă răspunderea destinelor națiunilor lor și a păcii, apelul de a dezvolta cooperarea internațională, de a acționa neobosit

pentru micșorarea încordării, pentru înlăturarea surselor de suspiciune din relațiile între state, pentru afirmarea spiritului de colaborare și respect reciproc în viața internațională, pentru statornicirea unui climat trainic de pace în întreaga lume.

Acționând în acest spirit ne îndeplinim una din obligațiile primordiale în fața popoarelor noastre, în fața viitorului întregii lumi.

România consideră că trebuie militat cu hotărâre pentru a se ajunge la dezarmarea generală și, în primul rând, pentru a se înfăptui în cel mai scurt timp eliminarea armelor atomice care constituie un pericol pentru însăși existența omenirii. Aceste arme trebuie să fie scoase în afara legii, pentru ca popoarele să trăiască fără teama pericolului unui război termuclear. Trebuie să facem totul pentru a realiza acest deziderat al omenirii.

România participă activ la întreaga activitate a Organizației Națiunilor Unite îndreptată spre destindere, spre asigurarea păcii și securității în lume, acordă o deosebită atenție înfăptuirii principiilor înscrise în Carta acestei organizații.

Marea Adunare Națională consideră că trebuie realizată universalitatea Organizației Națiunilor Unite pentru ca toate statele lumii să-și poată aduce contribuția activă, în cadrul acestei organizații, la înșănătoșirea vieții internaționale. Conform principiilor Cartei ONU și Țelurilor sale, această organizație are datoria de a lua măsurile necesare atunci când independența și suveranitatea unui stat membru al organizației sunt încălcate, când o țară devine obiectul unei intervenții armate străine. Respectarea suveranității și independenței tuturor națiunilor lumii este o îndatorire internațională primordială.

Marea Adunare Națională își exprimă aprobarea deplină față de politica și activitatea externă internațională desfășurată de Partidul Comunist Român și de guvernul țării noastre, față

de eforturile lor neobosite pentru lichidarea încordării între țările socialiste, între partidele comuniste și muncitorești, pentru întărirea unității țărilor socialiste și a partidelor comuniste frățești. Marea Adunare Națională aprobă întru totul concluziile ședinței comune a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri ținută la 21 august anul acesta, precum și măsurile adoptate cu acest prilej în vederea creșterii aportului țării noastre la depășirea acestui moment greu prin care trec relațiile dintre țările socialiste. Marea Adunare Națională își exprimă dezaprobarea față de amestecul în treburile interne ale poporului cehoslovac, față de intervenția militară a celor cinci țări în Cehoslovacia. Ea își manifestă convingerea că sunt necesare eforturi noi și perseverente pentru soluționarea principală a crizei survenite ca urmare a intervenției militare împotriva poporului cehoslovac. Interesele supreme ale socialismului, ale țării cer să se facă apel la rațiune, la înțelegere, la spirit tovarășesc. Încă nu este prea târziu pentru a face să triumfe principiile colaborării internaționaliste, pentru a se întreprinde măsurile menite să creeze premise soluționării judicioase a crizei intervenite în raporturile cu Cehoslovacia, pentru îmbunătățirea relațiilor între țările socialiste.

Singura cale pentru stingerea conflictului creat este retragerea neîntârziată a tuturor trupelor străine de pe teritoriul Republicii Socialiste Cehoslovacia, crearea condițiilor ca poporul frate cehoslovac, partidul și guvernul legal cehoslovac să-și poată rezolva treburile interne fără nici un amestec din afară. Este de o importanță vitală ca organele de partid statutare și organele de stat constituționale ale Cehoslovaciei să-și poată desfășura nestingherite activitatea de conducere a vieții economice, politice și sociale, astfel încât cu ele și numai cu ele

să se discute despre modalitățile de soluționare a crizei actuale din Cehoslovacia. Marea Adunare Națională își exprimă încrederea deplină în capacitatea poporului frate cehoslovac, a partidului său comunist și a guvernului țării, a organelor alese în mod legal și constituțional de a rezolva cu succes problemele interne ale dezvoltării socialismului în Cehoslovacia, de a învinge greutățile care s-au creat, de a asigura mersul înainte al patriei lor pe calea socialismului și comunismului.

Marea Adunare Națională cheamă în aceste zile pe toți oamenii muncii, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul popor să-și înzecească eforturile pentru realizarea programului de dezvoltare multilaterală a țării elaborat de partid și guvern pentru îndeplinirea mărețelor sarcini ale construcției socialismului, pentru dezvoltarea economiei, științei, culturii, artei, pentru realizarea politicii partidului de ridicare a nivelului de trai al maselor, de înflorire a națiunii noastre socialiste.

Marea Adunare Națională reafirmă voința fermă a partidului și guvernului, a forului suprem al țării de a face totul pentru ridicarea pe o treaptă superioară a operei de edificare a socialismului, punând la baza întregii noastre vieți sociale principiile democratismului socialist, care asigură participarea activă a tuturor cetățenilor la elaborarea și îndeplinirea politicii interne și externe a țării, la rezolvarea treburilor statului, împlinirea multilaterală a personalității fiecăruia corespunzător principiilor umanismului socialist, valorificarea energiei, talentului și capacității fiecărei persoane în folosul societății, al patriei socialiste.

Ne exprimăm convingerea că poporul nostru nu-și va precupeți eforturile pentru realizarea acestor sarcini, își va strânge și mai puternic rândurile în jurul conducerii de partid și de stat, făcând zid în apărarea cuceririlor noastre

revoluționare, a independenței și suveranității patriei. Suveranitatea și independența națională sunt bunuri neprețuite pe care poporul român, în frunte cu partidul comunist, le-a cucerit prin lupte și jertfe grele, la capătul unui drum istoric zbuciumat. Ele sunt cuceriri fundamentale ale orânduirii socialiste, la care oamenii muncii, întregul popor țin ca la propria lor viață, căci de ele depind însăși viața, însuși viitorul lor.

Tocmai de aceea politica promovată de partid și guvern este îmbrățișată cu încredere și atașament nețărmurit de toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate, de întreaga noastră națiune socialistă, este considerată de poporul român ca expresia fidelă a năzuințelor și aspirațiilor sale fundamentale, a intereselor supreme atât ale generațiilor de azi, cât și ale celor de mâine ale patriei noastre. Îndeplinind neabătut această politică, poporul român își îndeplinește îndatorirea sfântă față de patria noastră socialistă, precum și obligațiile sale internaționaliste de detașament activ al frontului revoluționar antiimperialist mondial, obligațiile față de cauza unității țărilor socialiste, a colaborării și prieteniei tuturor popoarelor, a păcii și securității în întreaga lume.

6. Intervenții ale deputaților Ion Iliescu, Iustin Moisescu, Constantin Daicoviciu, Zaharia Stancu în timpul sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale, din 22 august 1968 (fragmente)

Cuvântul deputatului Ion Iliescu¹ (fragmente):

Lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale se desfășoară într-un moment de o deosebită gravitate pentru soarta socialismului și păcii în lume. [...]

¹ *Scînteia*, 23 august 1968, p. 4.

Împărtășesc întru totul aprecierea conducerii partidului nostru – exprimată de tovarășul Nicolae Ceaușescu – că nimic nu poate justifica intervenția armată din partea unor state socialiste în treburile interne ale altei țări, încălcarea suveranității și independenței sale naționale, nerespectarea dreptului legitim al poporului de a hotărî de sine stătător asupra destinului său. În zilele noastre, când ideile de libertate, independență și suveranitate națională au devenit stindardul de luptă al zeci de popoare, aspirația lor supremă – este inadmisibilă încălcarea suveranității unei țări socialiste de către alte țări socialiste. [...]

Vreau să exprim totala adeziune la acțiunea promptă a conducerii noastre de partid și de stat, la expunerea prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, la textul proiectului de declarație a Marii Adunări Naționale, care dau glas, cu hotărâre și claritate, poziției țării, a întregului nostru popor. Se impune de urgență ca cele cinci state socialiste să dea ascultare cererii legitime a poporului cehoslovac, a conducerii sale – cerere susținută de un număr tot mai mare de partide comuniste, de state, de opinia publică internațională – de a fi imediat retrase din Cehoslovacia trupele de ocupație, de a da posibilitatea poporului cehoslovac, conducerii sale de partid, organelor constituționale de stat să se ocupe în liniște de rezolvarea propriilor probleme.

Conștiința ne este dominată de o profundă emoție, de sentimente de indignare și protest. Întregul nostru popor înțelege pe deplin ideea subliniată de tovarășul Nicolae Ceaușescu că în aceste momente deosebit de grele sunt mai necesare ca oricând manifestarea unui înalt simț de răspundere patriotică și vigilență, luciditate și stăpânire de sine, întărirea unității depline a întregului popor în jurul partidului, a conducerii sale.

Este un fapt de o deosebită semnificație că forul nostru suprem de stat reafirmă în aceste momente, cu claritate și fermitate, principiile pentru care militează neabătut partidul și statul nostru în relațiile dintre statele socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești, în întreaga viață internațională.

Vreau să aduc la cunoștința Marii Adunări Naționale că tineretul nostru, educat în spiritul internaționalismului socialist, al solidarității internaționaliste, și care a urmărit cu adâncă preocupare desfășurarea evenimentelor din Cehoslovacia, a primit cu deplină satisfacție comunicatul Comitetului Central al partidului, manifestându-și întreaga adeziune la poziția și hotărârile adoptate de conducerea partidului nostru. Tinerii noștri de la orașe și sate, indiferent de naționalitate, vor fi gata oricând, la chemarea partidului, să facă dovada înaltului lor devotament față de patrie, să-și îndeplinească în mod exemplar sarcinile ce le revin în înfăptuirea programului de desăvârșire și perfecționare a construcției socialiste, să apere chiar cu prețul jertfei supreme cuceririle revoluționare ale poporului, suveranitatea și integritatea teritorială a țării, să facă zid în jurul partidului, Comitetului său Central în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Un ecou puternic a avut în rândurile tineretului hotărârea de a reînființa gărzile patriotice înarmate, formate din muncitori, țărani și intelectuali. Întregul tineret al țării va fi gata să se înroleze în gărzile patriotice, să răspundă oricărei chemări a partidului și a patriei. După cum se știe, Uniunea Tineretului Comunist a primit înalta îndatorire de a se ocupa de pregătirea tineretului pentru apărarea patriei. Ea își va face pe deplin datoria în fața partidului și poporului.

Sunt deplin de acord cu textul proiectului de Declarație a Marii Adunări Naționale, document de înaltă ținută

principială, pe care îl voi vota cu convingerea fermă că prin aceasta ne îndeplinim – în acest moment de înaltă responsabilitate civică – îndatorirea supremă în fața poporului nostru, a celor ce ne-au încredințat mandatul de a le apăra interesele și aspirațiile lor vitale. Această declarație va primi, fără îndoială, sprijinul unanim al întregului popor, ca expresie a voinței și hotărârii sale de a urma neclintit politica internă și externă a partidului și statului nostru, îndreptată spre înflorirea și prosperitatea continuă a patriei socialiste, spre întărirea unității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, pe baza principiilor egalității, ale stimei și încrederii reciproce, ale respectului independenței și suveranității naționale, ale neintervenției în treburile interne, ale internaționalismului socialist.

Ea va fi salutată cu satisfacție – ca un act de înaltă responsabilitate socială, corespunzător intereselor națiunii noastre socialiste, prieteniei și unității tuturor țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, cauzei socialismului și păcii în lume.

*

Cuvântul deputatului Iustin Moiescu¹:

În vremea noastră, când întreaga lume iubitoare de progres și pace privește cu încredere înfăptuirea treptată a marilor idealuri ale omenirii de libertate, bunăstare și înfrățire a oamenilor în aria statelor socialiste, vestea pătrunderii unor unități militare din alte cinci state vecine și prietene în Cehoslovacia, fără îngăduința guvernului ei legal, a căzut ca un trăsnet în plină zi.

¹ *Scînteia*, 23 august 1968, p. 4.

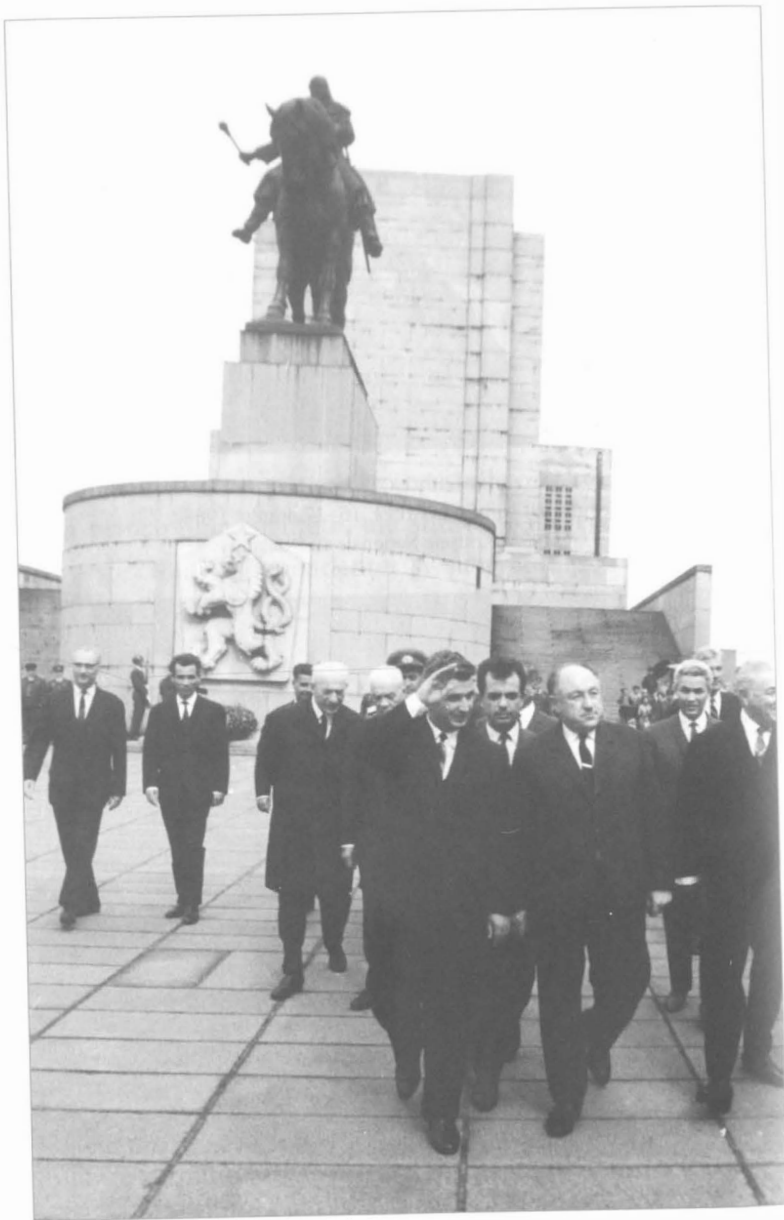
Nicolae Ceaușescu și Alexander Dubček, în timpul vizitei întreprinse de liderul comunist român la Praga, 15–17 august 1968.

SURSA: Arhivele Naționale ale României

Întâlnire româno-cehoslovacă la nivel înalt. De la stânga la dreapta: Ludvík Svoboda, președintele Cehoslovaciei, Nicolae Ceaușescu, secretarul general al PCR, și Alexander Dubček, prim-secretar al PC din Cehoslovacia, Praga, 15–17 august 1968.

SURSA: Arhivele Naționale ale României

Imagine din timpul vizitei lui Nicolae Ceaușescu în Cehoslovacia. Depunerea unei coroane de flori din partea delegației române, Praga, 15–17 august 1968.

SURSA: Arhivele Naționale ale României

Leonid Brejnev, secretarul general al CC al PCUS, după discursul susținut în fața activiștilor sovietici, octombrie 1968.

SURSA: Arhiva RIA Novosti

Mesaj al studenților marxiști ai Universității din Lyon în timpul evenimentelor din mai – iunie 1968.

SURSA: George Garrigues

Președintele francez Charles de Gaulle a întreprins o importantă vizită de stat în România, în mai 1968.

SURSA: Fototeca Online a Comunismului Românesc, Cota 118/1968

Tancuri sovietice pe străzile Pragăi, 21 august 1968.

SURSA: Arhiva František Dostál

Trupele celor cinci state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia nu au întâmpinat rezistență în Cehoslovacia în timpul intervenției militare din 21 august 1968.

SURSA: Arhiva František Dostál

1968 a fost și anul mișcării contestatare hippy.

SURSA: Arhiva František Dostál

Imagine din balconul Comitetului Central spre mulțimea adunată la manifestația din 21 august 1968, în care Nicolae Ceaușescu a condamnat public intervenția militară din Cehoslovacia. În Piața Palatului Republicii erau cca 100 000 de oameni.

SURSA: Fototeca Online a Comunismului Românesc, Cota 175/1968

Nicolae Ceaușescu, secretar general al CC al PCR, însoțit de toți membrii de frunte ai partidului, București, 21 august 1968.

SURSA: Fototeca Online a Comunismului Românesc, Cota 174/1968

Aspect din timpul discursului lui Nicolae Ceaușescu la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, în care s-au dezbătut evenimentele din Cehoslovacia, București, 22 august 1968.

SURSA: Fototeca Online a Comunismului Românesc, Cota 179/1968

Împotriva intervenției militare a „celor cinci” – Uniunea Sovietică, Polonia, RDG, Bulgaria și Ungaria – au avut loc proteste și la Helsinki, capitala Finlandei.

Centrul istoric al orașului Praga, iarna lui 1968.

SURSA: Arhivele Naționale ale României

În iarna lui 1968, membrii conducerii PCR s-au deplasat din nou în Cehoslovacia. Între timp, atitudinea critică a României față de intervenția militară se atenuase. De la stânga la dreapta: Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, Nicolae Ceaușescu, secretar general al PCR, și Paul Niculescu-Mizil, secretar al CC al PCR.

SURSA: Arhivele Naționale ale României

Toate statele cu orânduire socialistă au simțit din plin amărăciunea ocupației străine, nici unul n-a fost scutit de împilări, silnicii și umilințe de tot felul în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat. Este oare cu puțință ca frăția pecetluită cu sânge pe câmpul de luptă împotriva unei îndelungate cotropiri străine să se fi destrămat într-o singură clipă de rătăcire, să fi dispărut oare din memoria unor state socialiste victoriile obținute împreună în lupta pentru apărarea păcii? Să fi fost oare date uitării strădaniile comune de aproape un sfert de veac pentru zidirea unei vieți mai bune și mai frumoase ca înainte, în fiecare din cele șase țări socialiste spre care sunt îndreptate acum cu îngrijorare privirile întregii lumi? Este greu de crezut, dar este adevărat. Între Cehoslovacia și cele cinci state socialiste, un zid al despărțirii s-a ridicat. Spre Cehoslovacia și spre cele cinci state socialiste poporul nostru privește desigur cu simțăminte de prietenie, căutând colaborare multilaterală pentru desăvârșirea construirii socialismului și apărarea păcii în întreaga lume.

Dacă astăzi, când ne manifestăm solidaritatea noastră deplină cu poporul cehoslovac și îngrijorarea față de pacea lumii, ne exprimăm și durerea față de încălcarea independenței sale de alte state socialiste, o facem tocmai din aceste simțăminte de prietenie față de ele. Dorința noastră este ca toate statele socialiste care au câștigat binemeritată prețuire pe plan mondial ca slujitoare ale progresului, omeniei și păcii să nu fie știrbite în prestigiul lor din pricina unor acțiuni pripite și cu totul neîndreptățite. Dorința noastră este ca nimeni să nu sufere vreo nedreptate din partea vreunui stat socialist. Dorința noastră este ca statele socialiste să fie pilde vii în viața internațională, respectându-și în întregime principiile pe care este întemeiată așezarea lor socială.

Onorată Mare Adunare Națională,

În aceste momente grele, când întreaga omenire se arată preocupată de evenimentele din Cehoslovacia, biserica nu poate rămâne indiferentă. Desigur, suprimarea independenței naționale a unui stat de către alte state constituie un act de abatere de la etica internațională, înfățișându-se, pe de o parte, ca abolire a principiului de egalitate între popoare, iar pe de altă parte, ca amestec în treburile interne ale altui stat. Sub aspect moral, încălcarea independenței naționale constituie, în fond, îngrădirea sau anularea libertății unui popor, care fie că este împiedicat să-și manifeste voința ca stat suveran, fie că organisme sale sunt împiedicate a funcționa potrivit intereselor obștești, fie că individul este împiedicat a trăi potrivit voinței sale.

Prin suprimarea libertății, etica umană este suprimată în însăși esența ei. Lipsit de libertate, omul încetează să mai fie om. Or, în concepția noastră creștină, ca slujitori ai lui Dumnezeu, noi suntem slujitori ai omului. De aceea suntem încadrați cu toții în marele front al păcii. În acțiunile pentru abolirea tuturor discriminărilor, în opera de apărare a libertății oamenilor și a popoarelor, în această lucrare noi ne simțim angajați cu întreaga ființă.

Prin glasul președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, a vorbit întregul nostru popor. În cuvintele sale s-au oglindit limpede simțul înalt de răspundere pe plan internațional, îmbrățișarea năzuințelor tuturor popoarelor pentru o viață din zi în zi mai prosperă și mai frumoasă, dragostea de țară și hotărârea fermă de apărare a păcii, de care sunt însuflețiți toți fiii patriei noastre scumpe. Iar în declarația de politică externă, care este supusă acum debaterii Marii Adunări Naționale, sunt cristalizate principiile

pe care poporul nostru este hotărât să le păstreze la temelia relațiilor sale cu toate țările lumii.

Votând această declarație, se cade să ne întetăm eforturile pentru ca din zi în zi să contribuim la înflorirea patriei noastre, la apărarea păcii între popoare, la pregătirea unui viitor luminos întregii lumi.

*

Cuvântul deputatului Constantin Daicoviciu¹ (fragment):

Încordată atenție cu care am ascultat și urmărit expunerea limpede a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român și președinte al Consiliului de Stat, aplauzele îndelungate, entuziaste și apăsate cu care am însoțit cu toții proiectul solemnei Declarații pe care a prezentat-o spre aprobarea Marii Adunări Naționale, în numele conducerii de partid și de stat, m-ar dispensa și pe mine, ca și pe ceilalți, de a mai lua cuvântul.

Dacă, totuși, țin de cuviință și consider necesar a mă urca la această tribună a țării întregi, o fac îndemnat de un imbold lăuntric de a sublinia cu toată tăria, de a exprima cu întreaga convingere însușirea pe deplin a temeiurilor pe care se bazează cele propuse de tovarășul secretar general al partidului nostru, ca și adeziunea cinstită, fără rezervă și integrală, la politica externă și internă a partidului și guvernului, la cele ce s-au hotărât de organele de conducere competente, legale și constituționale ale Republicii Socialiste România. Fac aceasta, tovarăși, și ca o datorie de a-mi îndeplini mandatul miilor și miilor de cetățeni români, maghiari, germani care m-au trimis în această reprezentanță a țării ca un delegat al gândurilor și voinței lor nestrămutate. Fie-mi permis să mai adaug la

¹ *Scînteia*, 23 august 1968, p. 5.

mandatul meu de deputat și dreptul de a vorbi în numele miilor de studenți și absolvenți ai centrului universitar din cetatea Clujului și al miilor de intelectuali, oameni de știință din acest oraș și județ al Ardealului, ale căror concepții și convingeri le cunosc, le simt că bat la unison cu toată suflarea românească din cele patru colțuri ale patriei române.

Evenimentele petrecute în Republica Socialistă Cehoslovacă până în momentul de față le cunoaștem, ele ne amărăsc, ne dor și ne indignează. Situația care s-a creat în țara prietenă și frățască Cehoslovacia, împotriva tuturor legilor și normelor de conviețuire socială și internațională o condamnăm cu ultima energie. (...)

Cuvântul deputatului Zaharia Stancu¹ (fragment):

Vestea cu privire la ceea ce s-a întâmplat în Cehoslovacia am primit-o aproape în zorii zilei de ieri, când un prieten mi-a telefonat. În primele clipe am socotit că la celălalt capăt al firului se află cineva care pur și simplu vrea să facă cu mine o glumă proastă, una din acele glume absurde, poate că voia să-mi facă mie cea mai absurdă dintre toate glumele absurde pe care unii oameni le fac. Dar, după ce am închis telefonul, am deschis aparatul de radio și ceea ce mi s-a părut la început cea mai absurdă dintre toate glumele absurde posibile era un mare adevăr. Vă mărturisesc că în primele clipe mi-a înghețat capul. Nu am putut să cred nici ceea ce-mi spusese telefonul, nici ceea ce îmi spuneau crainicii a căror voce o recunoșteam. Pentru că ce s-a întâmplat acolo era, într-adevăr, un lucru îngrozitor. Pe noi ne-a învățat partidul, pe noi, scriitorii și jurnaliștii, să nu folosim niciodată ascuțișul condeielor, sub nicio formă

¹ *Scînteia*, 23 august, p. 4.

și nicăieri, împotriva oamenilor care construiesc socialismul, chiar dacă sunt între noi și ei păreri diametral opuse cu privire la construcția socialismului. Am folosit mereu și mereu condeiele noastre pentru construcția socialismului. Am folosit mereu și mereu condeiele noastre pentru a sublinia eforturile pe care unii dintre vecinii noștri sau alții dintre vecinii noștri le făceau în construcția socialismului.

7. Fragmente din stenograma completă a discuțiilor dintre Nicolae Ceaușescu și Iosif Broz Tito de la Virșeț, din 24 august 1968¹ (fragmente)

Tito (T.): Cum ați călătorit?

Nicolae Ceaușescu (N.C.): Foarte bine.

T.: Ce oră era când ne-am înțeles definitiv?

N.C.: Trei.

T.: Știți fazele stării din Moscova. Dubček e acolo. Au reușit să ajungă la o înțelegere și se înapoiază la Praga. Nu suntem încă siguri însă că Dubček a participat. E sigur că atunci când i-a ridicat i-a dus direct la Moscova.

N.C.: Așa se aude.

T.: Probabil în cursul discuțiilor de acum o să aflăm.

N.C.: Așa am auzit și noi, dar nu suntem siguri.

T.: Comunică situațiile acestea pe rețea, care sunt permanente. Au o rețea de semnalizare a situației extraordinar de bună. Se pare că s-au pregătit pentru aceasta. Să începem imediat, să vedem care e situația la dv. Noi am avut ieri o Plenară. Au fost discuții și o unitate deplină.

¹ Stenograma a fost publicată de Ioan Scurtu, fragmentar, în *Magazin istoric*, nr. 2 din februarie 1998, și integral în *Dosarele istoriei*, nr. 8 (24) din 1998, pp. 50–58.

N.C.: Am avut Plenară acum două zile. Chiar în ziua când au avut loc evenimentele din Cehoslovacia. A fost o unanimitate deplină pentru condamnarea intervenției și luarea tuturor măsurilor. Am considerat că trebuie să întrunim Marea Adunare Națională, pentru a da mai multă greutate poziției pe care am stabilit-o și a afirma încă o dată principiile pe care înțelegem să așezăm relațiile noastre cu țările socialiste și cu toate țările lumii. Pentru a nu da posibilitatea să se interpreteze. Asta e problemă de partid, de înțelegere; am înțeles că trebuie adoptată de forul suprem al statului și am făcut aceasta pentru că am vrut să arătăm tuturor statelor lumii această declarație.

T.: Deci acum așa transmem.

N.C.: Am și transmis. În care am pus și problema că prezența oricăror trupe străine nu poate fi aprobată decât de Marea Adunare, pentru a evita orice posibilitate să se spună că un grup de activiști a cerut prezența trupelor străine.

Emil Bodnăraș (E.B.): Și pentru că în Tratatul de la Varșovia sunt prevederi echivoce.

N.C.: Am afirmat acolo fidelitatea față de alianțe, inclusiv față de Tratatul de la Varșovia, față de CAER, inclusiv relațiile cu Uniunea Sovietică și celelalte țări socialiste, dar am precizat pe ce principii trebuie să fie aceste relații. Dorim, pentru a da greutate tuturor acestora și a nu lăsa loc pentru nici un fel de interpretare, am considerat că e bine să aprobe Marea Adunare. Declarația a fost adoptată în unanimitate deplină. Am trecut la organizarea gărzilor patriotice.

T.: Cehii au aceste gărzi foarte bine organizate. Ei au ținut congresul sub acest...

N.C.: Noi le-am avut, le-am desființat și acum le-am reînființat din nou. În general, în țară e o atmosferă bună, o

unitate deplină în partid, în rândul poporului. Realmente, nici un activist, nimeni nu a manifestat cel puțin vreo reținere sau șovăială în condamnarea acestei intervenții. Vrem să căutăm să temperăm puțin, îndeosebi la activiștii mai vechi.

În ce privește relațiile practice cu Uniunea Sovietică și celelalte țări, după ce a avut loc invazia în Cehoslovacia, se pare că sunt destul de încordate. Faptul că noi am condamnat deschis această intervenție nu e de natură să-i bucure. Poate dă cunoașteți mai mult ce i-a determinat să facă acest pas. În orice caz, după ce s-au întâlnit la Čierna și Bratislava, se părea „că merg” mai sigur spre o înțelegere.

T.: Au vrut să slăbească vigilența.

N.C.: Noi am fost, după cum știți, imediat după de ați fost dv., în Cehoslovacia, am avut discuții destul de largi cu tovarășii cehi. E adevărat că în domeniile în care am discutat ei erau îngrijorați; primiseră deja scrisoarea în care se atrăgea atenția că nu respectă angajamentele luate la Čierna și Bratislava. Am vorbit cu Dubček și mi-a spus că nu există nici un angajament.

T.: Și mie mi-a spus același lucru.

N.C.: Și că toate acestea nu sunt decât motive pentru a înăspri din nou situația. În seara aceea îi dăduse Kádár telefon și urma să se întâlnească după ce am plecat noi.

T.: Totuși, e adevărat.

N.C.: Ce au discutat, nu știm. Noi ne-am înțeles: dacă e ceva, să ne comunice, dar lucrurile s-au precipitat.

T.: Ce a discutat cu Ulbricht?

N.C.: Cu Ulbricht a avut o discuție generală, mai mult de relații bilaterale. Se pare că a fost chemat mai mult să le adoarmă vigilența.

T.: Da.

N.C.: Am constatat la tovarășii cehi că doresc să atenueze și să normalizeze relațiile cu cei cinci, și noi i-am sfătuit în același fel. Și în pozițiile publice pe care le-am luat acolo eu, Dubček și Svoboda au stat în direcția aceasta. La mitingul pe care l-am avut a și contaminat pe tineri, care au cerut desființarea miliției populare. Deci, se părea că ei au o poziție de a nu da nici un fel de motiv, de pretext, că ei nu sunt femei.

T.: Da.

N.C.: Am avut o întâlnire cu presa, unde s-a spus să se abțină și să facă totul pentru a nu înăspri relațiile. Deci mergeau pe linia de a căuta să nu înăsprească, ci, dimpotrivă, să îmbunătățească relațiile. De aceea e de neînțeles.

T.: Însă ceilalți mergeau pe linia înăsprii.

N.C.: Se pare că faptul că nu se consultă nu le-a plăcut și și-au dat seama că va avea loc și congresul.

T.: Ei au avut nevoie de această provocare.

N.C.: Frica de congres, care va consolida definitiv, au căutat să urgenteze.

T.: Aceasta e și aprecierea noastră. [...]

N.C.: Noi am vorbit cu Hojek seara și le-am spus, le-am explicat că ei actualmente au autoritate legală. Trebuie să țină seamă de părerea pe care o au tovarășii din țară, inclusiv cu problema ridicării la Consiliul de Securitate a problemei, că nu e bine să acționeze peste capul președintelui, care consideră că nu e bine să se ridice această problemă de ministrul de Externe.

T.: Și însărcinatul cu afaceri din America a spus că nu e cazul ca ministrul de Externe să o ridice.

N.C.: Seara, i s-a comunicat de către tov. Šik să nu ridice problema la Consiliul de Securitate. Noi am spus că acum, când Svoboda e la Moscova și duce această convorbire, nu e bine să îngreuneze situația și a căzut de acord cu acest punct

de vedere și credem că e bine de procedat așa ca să ajutăm la clarificarea lucrurilor.

T.: Noi am recunoscut aici ca reprezentanți legali și le-am dat posibilitatea să acționeze ca atare.

N.C.: Sigur, vom vedea cum se va rezolva situația la Moscova. Însă noi i-am spus și tov. Šik că, dacă președintele Svoboda și Marea Adunare vor accepta un guvern, acesta va trebui să fie acceptat, pentru că altfel s-ar crea o situație grea. Sigur că dacă se va impune.

T.: Întrucât Svoboda a primit încrederea partidului și a înțregii națiuni, va trebui să se accepte ceea ce el stabilește acolo. [...]

N.C.: În ceea ce privește partidul, sigur, poziția e puțin mai complicată. A avut loc un congres în acest timp, care a ales o conducere nouă. Noi, principial, avem părerea că trebuie să sprijinim conducerea aleasă de acest congres, în fruntea căreia se găsește tot Dubček.

T.: Sunt reprezentanți legali care acum au fost din nou aleși.

N.C.: Se vede că și congresul și-a păstrat o porțiță, că a rămas în sesiune în continuare. Dar oricum ar fi, există o conducere, chiar și cea veche și cea nouă, în fruntea căreia se găsește Dubček.

T.: Asta e o Plenară. Plenara din ianuarie, când Dubček a fost ales și ceilalți spun că recunosc Plenara.

N.C.: În orice caz, noi suntem pentru ca Comitetul Central, primul-secretar să poată să-și ducă activitatea, urmând ca în continuare congresul să se poată întruni în condiții normale și să aprobe guvernul, plan pe care îl avea pentru congres. Așa cum s-au desfășurat lucrurile, acest congres, oricum va fi el, va confirma o conducere care să asigure un program progresist. Am văzut că *Pravda*, astăzi, a condamnat congresul ca ilegal.

T.: Așa cum și ocupația e ilegală.

N.C.: Delegații la congres au fost aleși în condiții legale și numai datorită ocupației celor cinci țări socialiste a trebuit să se țină ilegal, însă nu din cauza lor, ci din cauza celor care nu le-au dat voie să-l țină legal.

T.: Din cauza celor ce apără socialismul.

N.C.: Sigur că problemele acestea trebuie în primul rând tovarășii cehi să le rezolve. Noi nu excludem, poate se va ajunge la vreun compromis.

E.B.: Lor nu le place actualul Comitet Central, să discute cu Comitetul Central din ianuarie. Și acolo e Dubček, Smrkovský, Čisťák.

T.: Și mai mult, dacă se poate face un compromis, să se țină congresul în mod legal și să vadă și ei.

N.C.: Tovarășii cehi să învețe ceva din toate acestea. Inițial, vedeau mai restrâns. Noi le-am spus că ar fi bine să învețe de la toată lumea că e în avantajul lor și au căzut de acord. Deci, să le creeze condiții ca acest congres să aibă loc în fața întregii mișcări comuniste. Mai democratic decât așa e imposibil. Nu în prezența ostașilor sovietici, germani, polonezi, unguri. Deci, din acest punct de vedere noi considerăm că trebuie să sprijinim poziția...

T.: Ar avea condiții și mai bune, dacă s-ar convoca legal.

N.C.: Deci, în felul acesta privim noi problema și cu partidul. În sprijinul tovarășilor cehi ne-am gândit ieri să propunem o întâlnire a tuturor partidelor socialiste și comuniste din Europa.

T.: Asta a fost și ideea noastră.

N.C.: La care să participe conducerea lor, în frunte cu Dubček, și să discutăm împreună cum să soluționăm situația care

s-a creat. Sigur, e un fel de amestec, dar în situația care s-a creat, noi am considerat că acum trebuie să mergem pe această cale.

T.: Când într-un partid se amestecă, se poate cere și din afara partidului.

N.C.: Am văzut că tovarășii cehi, în congres, au adoptat acest punct de vedere. Ar trebui să vedem dacă va reuși să se ajungă la aceasta. Cei cinci cu greu vor fi de acord, pentru că își dau seama că nu au nici un sprijin acolo, dar în orice caz, o poziție care e greu să o respingă și e în spiritul de a mobiliza toate partidele comuniste pentru a acorda sprijin partidului comunist din Cehoslovacia. [...]

În legătură cu activitatea de a putea să găsim căi de discuție cu Uniunea Sovietică, cu Ungaria și Bulgaria. Noi ne-am adresat URSS (?), prin ambasada lor la București, de a organiza o întâlnire bilaterală cu reprezentanții conducătorilor de partid și de stat, individual. Încă n-am primit răspuns; aseară am spus acest lucru.

T.: Care ar fi scopul acestei întâlniri?

N.C.: Să discutăm problemele care s-au creat ca urmare a intrării trupelor în Cehoslovacia, inclusiv relațiile dintre noi. Noi ne-am gândit la aceste trei țări, că sunt vecine, și atunci s-a introdus în discuțiile cu Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria și Uniunea Sovietică. Prima am început-o cu dv.

T.: Aceasta e cel mai ușor.

E.B.: Ideea aceasta ne-a venit ieri după-masă.

N.C.: Noi am avut în vedere aceasta și datorită faptului că, în ultimele două-trei zile, sunt o serie de știri și de observații: oarecare concentrare de trupe la granița noastră cu Uniunea Sovietică, Ungaria și Bulgaria. Această concentrare există deocamdată la un nivel nu prea mare, dar poate fi începutul și vrem să discutăm cu ei și această problemă și să căutăm să

clarificăm relațiile dintre noi, pentru a nu ajunge la invadare. În ce privește eventualitatea unei intervenții din partea lor, la noi s-a luat hotărârea unanimă, a întregului Comitet Central, de a respinge cu armele orice încercare de pătrundere pe teritoriul țării noastre. Ne dăm seama că raportul de forțe nu e chiar egal, să zic așa. Dar considerăm că nu există altă posibilitate, dacă se va ajunge acolo. Însă dorim și vom acționa ca să excludem această eventualitate. Însă, după cele întâmplate în Cehoslovacia, se pare că oamenii aceștia nu mai au nici un fel de rațiune și judecată. E clar că aceste acțiuni nu numai că nu întăresc forța de apărare a țărilor noastre, dar o slăbesc. Ei au dus în Cehoslovacia până acum 20 de divizii. Dacă ar trebui să intre cu trupe în România, le va mai trebui ceva divizii și vor pierde și diviziile din Cehoslovacia și pe cele românești, la care se adaugă și popoarele noastre, care trebuiau să constituie o forță materială în această organizație. E de înțeles că țările capitaliste vor încerca să tragă foloase din aceasta. Noi nu înțelegem ce calcule și cum judecă oamenii aceștia, pentru că prin aceasta nu numai că nu întăresc capacitatea de luptă a Uniunii Sovietice, dar o slăbesc. Acum trebuie avut în vedere că trebuie să țină ceva trupe și în Ungaria.

E.B.: Și mai multe decât au acum.

N.C.: Pentru că n-au încredere în poporul ungar. În Budapesta, sunt două divizii. De fapt, Budapesta e ocupată, ca și Praga, cu două divizii, cu alta în Polonia, trebuie să țină divizii și acum duc și în Bulgaria divizii. Dispersarea acestor forțe e sub orice logică militară, nu mai zic politică. [...]

În acest sens, noi avem în vedere, dacă vom ajunge în această situație, să avem legături mai strânse cu dv., dacă veți fi de acord, să vedem ce gândiți și dv., dacă e bine cum gândim

noi și contăm într-o anumite măsură și pe o poziție mai activă de sprijin, a chinezilor. De altfel, la recepție...

T.: L-am salutat ieri pe Ciu.

N.C.: A fost la recepție și a spus că vine în mod special, împreună cu al doilea vicepremier, și a afirmat că România poate conta în apărarea independenței sale pe sprijinul poporului chinez.

E.B.: Și asta a repetat și când a primit declarația Marii Adunări.

N.C.: Sigur că acestea sunt eventualități, dacă se va merge în continuare pe calea aventurii, cum s-a mers în Cehoslovacia. Poate or fi tras ceva învățăminte din Cehoslovacia și noi vrem să acționăm și de aceea v-am propus și întâlnirea, pentru a evita să ajungem aici.

E.B.: Noi credem că lor trebuie să le fie clar că, în cazul unei încercări similare cu Cehoslovacia, noi vom lupta cu arma în mână. Ceea ce nu le-a fost clar în Cehoslovacia.

N.C.: În popor e un suport unanim în acest domeniu. Iată, tov. Tito.

T.: Vă mulțumesc mult pentru informații. Cred că ați luat o poziție foarte justă. Nu contribuiți cu nimic la ceea ce ar putea folosi ei ca pretext împotriva dv. și e bine ca și mai departe să se aibă în vedere felul în care se ia poziție în mase, ca să nu se ajungă la luarea de poziții care ar afecta poziția noastră, că asta le-ar folosi lor. Cred că ați procedat bine că ați cerut acum convorbiri bilaterale, deoarece prin aceasta arătați că luați asemenea măsuri prin care nu căutați înăsprirea situației. Chiar și în răspunsurile care s-ar da la escaladarea acestor violențe care au loc în Bulgaria și în alte țări, trebuie date numai răspunsuri principiale. Situația e destul de încărcată, cu atât mai mult cu cât nu e vorba de sfârșitul lucrurilor, ci de un plan care

vizează mai departe. Trebuie spus că de la început ei au dat peste ceva la care nu s-au așteptat în împlinirea acestui plan, și anume de Cehoslovacia. Acum, acolo au întărit așa de mult coeziunea poporului și partidului din Cehoslovacia, cum nu s-au așteptat. Armata Cehoslovaciei, care e destul de mare, ei au exclus-o din efectivele lor militare. Au pierdut, de asemenea, acele simpatii pe care armata sovietică le câștigase în Cehoslovacia și va fi foarte greu să le mai recapete. Eu sunt complet de acord cu ceea ce spuneți dv. Că armata Cehoslovaciei, armata română, care aveau efective mari în Tratatul de la Varșovia, ei le pierd. [...]

Cehoslovacii ne-au invitat pe noi la convorbirile de la Čierna. În timp ce era încă la Čierna și Brejnev, ei credeau că o să termine într-o zi-două și ne-au fixat o dată pentru convorbirile bilaterale. În mod sigur și dv. Ați primit atunci invitație. Eu voiam să merg cu trenul, să mă întâlnesc la Budapesta cu Kádár. La început, Kádár a acceptat, apoi ne-a comunicat că nu poate. Și cehii ne-au spus că se pregătește întâlnirea și ne vor comunica atunci când se va termina. A durat destul de mult și, când ne-au dat data exactă, ne-au dus cu avionul peste teritoriul Austriei.

Convorbirile noastre cu tovarășii cehi au fost foarte largi. Am avut și convorbiri cu toată delegația lor și o întâlnire personală cu Dubček. Dubček mi-a spus că la Bratislava nu s-a stabilit nici o altă înțelegere în afară de ceea ce s-a publicat în declarație. Tovarășii ne-au povestit ce presiuni s-au făcut asupra lor la Čierna. Noi am fost acolo cu două trenuri ale noastre, pe cale îngustă, și ale sovieticilor, pe cale largă. Să ne dăm din tren în tren. A vorbit împotriva Brejnev, a vorbit Dubček, după aceea l-a atacat Šelest, l-a acuzat că nu e comunist. Dubček a plecat și a spus: în felul acesta nu se poate. După

aceea a venit Kos și s-a scuzat. Într-un cuvânt, nu le-a fost ușor, însă în ultimul moment au ajuns la o anumită înțelegere. Urma ca la înțelegerea de la Čierna să se întâlnească și cu ceilalți patru, numai să confirme această înțelegere și nimic altceva.

Conducerea lui Dubček ne-a vorbit despre planurile lor, ce gândesc să facă. Ei ne-au convins că nu gândesc să iasă din Tratatul de la Varșovia, că își vor îndeplini obligațiile care le revin și în CAER, de asemenea, însă că în CAER vor trebui anumite modificări, poate și în Tratatul de la Varșovia.

În ce privește dezvoltarea internă, au spus că ei merg în direcția modernizării. Nu avem intenția, au spus ei, să tolerăm și să dezvoltăm sistemul cu mai multe partide. Avem Frontul Popular, însă nu ca o coaliție de partide, ci ca un front popular. Intenționăm, au spus ei, să realizăm federalizarea, respectiv Cehia să aibă guvernul său, Slovacia unul al său și un guvern federal. Ne gândim să desființăm acele cluburi, respectiv să lichidăm acele elemente antisocialiste, care trebuie lichidate treptat, se înțelege; nu dintr-odată se poate face totul. [...]

Ați văzut cum v-au primit și pe dv., și pe noi ne-au primit bine. Am văzut că întregul popor e unit, că poporul are o anumită teamă, însă are speranța să primească ajutor din partea noastră. Noi le-am spus acolo că le vom da tot ajutorul pe care îl va cere situația și va fi posibil, și acest lucru îl facem acum. [...]

Oricât de grea ar fi situația astăzi, e mult mai ușor pentru dv. astăzi decât a fost pentru noi în 1948.

Trebuie să luptăm, frățioare, dacă ei au uitat de principiile socialismului și internaționalismului. Noi trebuie să luptăm pentru ele, pentru că noi îl considerăm un revizionism de mare putere.

Eu, totuși, mă gândesc că e posibil, măcar în ultimul moment, să ajungă la o rezolvare mai obiectivă. O mică rază de privire mai realistă. Ei s-au îndepărtat de Congresele XX și XXII. Plenara lor, care a fost acum, în iulie, când am fost în Japonia, mi-au spus că hotărârile acestei Plenare vor fi prelucrate în toate organizațiile. Și știți ce hotărâri au fost acolo: pregătirea membrilor de partid, a poporului, pentru un curs care seamănă destul de mult cu ceea ce a fost pe timpul lui Stalin. [...]

E.B.: Noi, tov. Tito și tov., a propus ca să ne apropiem cu locul de întâlnire de granița țării noastre, pentru motive pe care le înțelegeți.

T.: Da, da.

E.B.: Față de faptul cum s-a procedat în Cehoslovacia, noi nu excludem să se procedeze la noi peste noapte. Aventura e aventură. Hotărârea e clară, așa cum tov. Ceaușescu a expus-o: lupta cu arma în mână. Îmi pare foarte bine că am ascultat și hotărârea dv., care e aceeași. [...] În cazul unui atac al României, trei frontiere vor fi atacate... Nu avem decât un singur front deschis – Iugoslavia.

T.: Poate să fie spatele frontului la noi.

E.B.: Noi vom face tot posibilul ca acest flanc să fie deschis cu toate mijloacele noastre. Avem în vedere sectorul Timișoara și Turnu Severin. Și, pentru că lucrurile se pot petrece pe neprevăzute, noi vrem să cunoaștem dacă putem conta pe cursul dv. ca acest coridor să rămână deschis și să fie apărat.

T.: În ce sens să fie apărat acest coridor?

E.B.: În cazul că se va ajunge la aceasta, nu știu dacă ei se vor opri numai la teritoriul român. Noi aici dispunem de forțe care se vor întregi pe teritoriul nostru, partea care e a noastră. Nouă ne e teamă de o înțelegere care să surprindă teritoriul Iugoslaviei și să încerce prin surprindere.

T.: Noi nu vom permite așa ceva. V-ați convins că și noi suntem atenționați.

N.C.: Aceasta e o problemă. Deci, dorim la această discuție tot pentru legătura cu dv., pentru că până la urmă e singura cale să ne aprovizionăm cu armament și cu mijloace de luptă și ajutoare.

T.: E bine.

N.C.: E de înțeles că Marea Neagră o pot bloca cu totul pentru noi. Prin Marea Neagră nu vom putea primi ajutoare.

E.B.: Noi vorbim principial.

T.: Aici aveți spatele frontului. Acum e o altă problemă: problema dacă vă strâmtorează pe dv. până la front și veți trece frontul în Iugoslavia cu echipament militar și cu totul. Dacă veți veni cu echipament militar aici nu veți mai putea opune rezistență aici. Așa că noi vom opune rezistență. Atunci vă vom accepta ca militari, însă armamentul pe care îl aveți va trebui lăsat. Mă înțelegeți ce am în vedere, ca URSS să nu ne atace și pe noi. Să nu le dăm pretexte.

E.B.: Cel mai probabil e că va trebui să luptăm împreună.

T.: Asta e altă treabă.

E.B.: Noi nu vrem să părăsim teritoriul național, noi vom lupta. Coridorul nu e pentru retragerea noastră.

T.: Eu v-am vorbit pur și simplu din punctul de vedere al normelor de drept internațional. Mă gândesc la armamentul greu. Cred că o să putem avea controlul asupra Dunării.

E.B.: Tov. Ceaușescu a enunțat în principiu această legătură. Și teritoriul e foarte impropriu: legătura cu Iugoslavia socialistă.

N.C.: Desigur, pentru noi problema se pune: în orice condiții, trebuie să luptăm, pentru că suntem hotărâți să apărăm independența țării. Sigur că aceasta va cere o încordare

serioasă și poate îmbrăca și forme diferite și va îmbrăca. Condițiile reliefului țării sunt avantajoase din multe puncte de vedere – Carpații.

T.: Noi n-am discutat. Ceea ce am spus în pregătire, cu eventualitatea retragerii dv. a armamentului numai până la graniță – armamentul greu –, eu am vorbit numai din punctul de vedere al dreptului internațional.

E.B.: Eu nu știu ce drept poate fi opus unor tâlhari.

T.: Să nu vorbim așa, să fim realiști. Mă gândesc că un anumit armament greu, care n-a căzut în mâinile lor, când ajunge pe teritoriul lor, să nu fie folosit de noi, pentru a nu le da pretextul să înceapă și împotriva Iugoslaviei, deoarece nu puteți să-l duceți în altă parte. El rămâne armamentul dv., nu avem nici un fel de pretenții, însă acest armament greu care va fi dislocat aici, el ar rămâne și mai departe în proprietatea dv. Acea primă parte despre care ați vorbit, eu am vorbit astăzi cu militarii noștri și aveți ajutorul nostru. Aprovizionarea, și mai departe nici nu mai discutăm, e o problemă la care trebuie să ne gândim bine.

E.B.: Noi, în Constituția țării, avem o prevedere în care se spune că nimeni nu poate semna cotopirea țării. Așa că, concepția noastră e să ducem războiul atâta timp cât vom fi aici, indiferent din ce parte vom fi atacați. Probabil că și orientarea dv. e ca poporul să lupte pe teritoriul său. Iar problemele acestea despre care vorbea tov. Tito să le lăsăm în contactul ulterior.

N.C.: Nu ne gândim să luptăm pe alt teritoriu.

E.B.: Eu am înțeles așa, dacă România va avea posibilitatea ca pe teritoriul Iugoslaviei să se aprovizioneze cu cele trebuincioase. Această problemă nu e discutabilă.

T.: Eu spun că acest armament greu trebuie să fie peste tot și să se păstreze și forțe vii. În momentul în care și Iugoslavia ar fi atacată, indiferent în ce sector, atunci vom merge împreună.

E.B.: Însă un atac împotriva României ar crea și pentru Iugoslavia o situație specifică. Și aici trebuie să avem angajament de colaborare reciprocă.

N.C.: Dacă va fi atacată România, mai devreme sau mai târziu va fi atacată și Iugoslavia.

T.: Asta înseamnă că va începe războiul pe teritoriul european.

E.B.: Ordinea pe care vor s-o stabilească e ordinea de „campion de ciomag”.

N.C.: Agitația pe care o fac bulgarii nu e agitația cu Macedonia.

T.: Noi suntem conștienți că face parte componentă din acest plan. Știm că nu e numai planul bulgarilor. Eu am discutat cu colaboratorii mei militari, în sensul că ar fi bine ca contactele să fie restabilite între dv. și noi pe linia serviciilor de contrainformații.

N.C.: De acord. Sigur că trebuie gândit asupra acestor probleme.

T.: Mă gândesc ca o pură pregătire.

N.C.: Sunt de acord cu serviciul de contrainformații, însă ca problemă discutată, pentru că e clar că, dacă ei doresc să-și ducă planul până la capăt și nu vor trage învățăminte din Cehoslovacia, înseamnă că vor într-adevăr acum s-o ducă până la capăt.

T.: O să vedem zilele acestea cum vor evolua. Trebuie să vă spun că la noi e situația foarte grea pe granița italiană. Noi trebuie să avem acolo forțe foarte întărite. Avem informații că militarii italieni se gândesc că, în cazul că Iugoslavia ar avea

greutăți, să recâștige toate teritoriile iugoslave luate la război. [...] De aceea, eu insist să folosim toate mijloacele legale, ca să evităm o asemenea situație ca italienii să folosească aceasta.

E.B.: Poziția Partidului Comunist Italian e de a apăra.

T.: Avem informații că italienii contează și pe Albania. În Albania se desfășoară o campanie pentru Kosovo și acolo trebuie să menținem forțe. Trebuie să menținem și față de Bulgaria și față de Grecia, așa că nu suntem într-o poziție cu nimic mai bună decât dv. [...] Așa că și pentru noi, românii sunt tot spatele nostru.

E.B.: Acum înțelegem: tot trebuie să ținem strâns legătura și pentru apărarea ființei noastre naționale și pentru a ridica steagul acesta al socialismului.

N.C.: Sigur, esențial e acum să evităm să se ajungă aici și cred că aici ar fi bine ca și cu tovarășii iugoslavi să vedem cum am putea acționa în direcția aceasta de a preveni.

T.: Eu cred că e bine ca dv. să folosiți cât mai mult luarea de poziție pozitivă, ca țară socialistă și în ceea ce privește relațiile pe care le doriți cu țările socialiste, în așa fel încât nimeni să nu poată spune că aveți o comportare negativă, care să creze pretext pentru ceva. Să subliniați că rămâneți fideli Tratatului de la Varșovia, fără a sublinia acum necesitatea unor îmbunătățiri, în așa fel încât să rămână fără pretext, nici un fel de pretext pentru ei pentru a lua astfel de măsuri. Noi știm că bulgarii și ungurii și presa sovietică vor născoci tot felul de lucruri. Dv. însă trebuie să faceți în așa fel încât să arătați în presa dv. că nimic din ceea ce se scrie nu e adevărat, că vreți în continuare să vă mențineți ca țară a Tratatului de la Varșovia și ceea ce se intenționează nu e din cauza României și să arătați clar scopul lor de a subjuga țara dv. Vedeți, pentru Cehoslovacia, argumentul lor principal a fost că e în pericol granița

occidentală și că trebuie să aibă acolo forțe care să împiedice pătrunderea imperialismului. Dv. nu aveți graniță cu țările imperialiste, de aceea un asemenea element cade. Care element ar fi acum să dea pretext? Numai scopul ocupării țării; aveți graniță cu Bulgaria, Uniunea Sovietică, Ungaria, cu țara noastră și nu se mai știe acum cât de socialiste mai sunt după procedeul cu Cehoslovacia. Însă trebuie ca în fața întregii lumi să avem o poziție foarte clară.

N.C.: În această privință avem o poziție clară. În declarația adoptată la Marea Adunare, lucrurile nu se pot spune mai clar că România rămâne fidelă alianțelor sale alături de celelalte țări socialiste împotriva imperialismului. Deci, din acest punct de vedere, lucrurile nici nu pot fi puse în discuție. Eu mă gândeam că și dv., pe plan internațional, ați putea depune o activitate mai mare, de exemplu, pentru conferință, și chiar în discuții cu sovieticii și cu alte țări socialiste.

T.: Sprijinul față de dv. va fi acela că noi, în presă și în declarațiile noastre, vom arăta lucrurile așa cum sunt și cum nu trebuie să fie. Veți avea sprijin ca și Cehoslovacia din partea noastră. În cazul că se va ajunge la o situație care ne privește și pe noi, să procedăm așa cum ne-am înțeles. Noi avem contacte cu partidele francez, italian ș.a.m.d. și discutăm cu ei în această direcție și pentru întâlnire. [...]

N.C.: Noi ne-am adresat și francezilor și italienilor. [...]

Capitolul 3

„Ne exprimăm deplina adeziune”

Nealinierea României la invadarea Cehoslovaciei i-a adus lui Nicolae Ceaușescu o popularitate imediată în afara țării și printre români. De la „inginerii sufletului” până la „oamenii muncii”, toți au strâns rândurile în jurul „conducătorului iubit”. Prin scrisori, articole, creații artistice și intrări în partid și gărzi patriotice, și-au exprimat cu toții „deplina adeziune” față de politica externă a secretarului general.

Scriitorii, „detașamentul artistic cel mai atașat lui Ceaușescu” după cum credea Dumitru Popescu, s-au „manifestat” printre primii. Imediat după condamnarea invaziei, Paul Goma, Alexandru Ivasiuc, Adrian Păunescu au făcut cerere de înscriere în partid. Marin Preda, Ana Blandiana și alții l-au laudat prompt pe Ceaușescu în ziare și reviste literare.

Până în august 1968, gazetarii perioadei comuniste aveau „sarcina” de a convinge numele mari ale literaturii să dea „ceva” în cinstea zilelor de 1 Mai, 7 Noiembrie, 23 August sau cine mai știe ce aniversare. „Greii” culturii românești se lăsau greu, invocau felurite pretexte, jucau mici scenete în fața nefericitului sosit în „vizită de lucru”, iar în final, obosiți de insistențe, cedau în fața „intereselor superioare”. O tabletă, o poezioară, câteva rânduri scrise de un Arghezi ori Marin Preda goleau

casieria gazetelor de fondurile pe câteva luni. Scump, scump, da’ făcea, ar spune înțelepciunea populară.

Mărturiile de epocă afirmă însă că în acel august fierbinte n-a mai fost așa. Scriitorii, gata să se-nflăcăreze mai iute și mai tare decât omul neînzestrat cu un har anume, au fost sincer impresionați de dramatismul acelor clipe. Trăiau într-o țară în primejdie și aveau un conducător gata să o apere! Pericolul și mândria i-au adus în zidul creat în jurul „forței conducătoare a societății” – Partidul Comunist condus de Ceaușescu. De data aceasta, din câte se pare, nu mânați de obișnuitele interese. În vâltoarea evenimentelor, unii s-au dus de bunăvoie să se înscrie în partid. Mulți s-au oferit voluntar pentru gărzile patriotice anunțate de Ceaușescu ca apărătoare ale „patriei în primejdie”.

De pildă, ca să intre în Brigăzi, lui Paul Goma i s-a spus că trebuie să intre mai întâi în partid. „Am scris – după dictare – că eu, cutare, deși am făcut închisoare pentru delikte politice, în momentul de față, când Patria se află în pericol, cer să fiu primit în Partidul Comunist Român – ca singura forță organizatoare a rezistenței patriotice, întru apărarea pământului românesc contra «agresiunilor din afară, oricare ar fi acelea»”, povestește autorul în volumul *Soldatul câinelui*. În aceleași împrejurări, Paul Goma își amintește că au făcut cerere și au fost primiți scriitorii Alexandru Ivasiuc, Aurel-Dragoș Munteanu, Mariana Costescu, Adrian Păunescu, Paul Schuster. Muzicieni, artiști plastici și actori au condamnat și ei în cor „forța brutală” și „cruda și inumană agresiune”. Printre semnatarii „luărilor de poziție” se regăsesc, bunăoară, pianistul Dan Gri-gore, actrița Irina Petrescu, pictorul Ion Bițan.

În acele zile, fiecare a slujit patria și partidul „după posibilități”. Unii s-au dus să se înscrie în gărzile patriotice, alții și-au dat adeziunea în scris ori de la tribuna Marii Adunări Naționale.

Cu vorbe mai puțin meșteșugite, i-au scris epistole de recunoștință secretarului general Nicolae Ceaușescu și „oamenii muncii”. Sute de asemenea scrisori au fost păstrate în arhiva Comitetului Central al PCR, „trecută” între timp la Arhivele Naționale.

În misive, redactate și trimise atunci din proprie inițiativă, oamenii îl gratulau cu epitețe precum „izbăvitorul nației”, „român adevărat”. Întocmai ca pe timpul domniilor medievale, înainte chiar ca propaganda de partid să-l compare pe Nicolae Ceaușescu cu vechii voievozi, sunt oameni ce i se adresează secretarului general al PCR cu... „Măria Ta”.

Care să fi fost starea de spirit a românilor în august 1968? Ce gânduri îi animau atunci în prag de război cu URSS, una dintre superputerile militare ale vremii? Din epistole reiese că oamenii se așteptau să înceapă războiul. Scrisorile dezvăluie toate trăirile: încredere și îngrijorare, îndârjire și speranță, dar mai ales patriotism. Convinși că e nevoie de ei, oamenii au propus diverse soluționări ale crizei (înarmare, mobilizare generală, alianțe militare și diplomatice etc.). Pentru prima oară în istoria regimului, lozinca „unității strânse” în jurul „conducerii de partid și de stat” devenise o realitate. Oamenii au răspuns cu entuziasm apelului de înființare a gărzilor patriotice care fuseseră create pe 21 august, la inițiativa Comitetului Central, a guvernului și Consiliului de Stat.

Constituirea de gărzi de muncitori, țărani și intelectuali care să reziste în fața oricărei „agresiuni” aduse „ordinii socialiste a țării” a devenit sarcina de capătăi a activiștilor de partid. Printr-o mobilizare „exemplară”, aceștia raportau în numai 24 de ore „rezultate mărețe” în organizarea gărzilor. În județul Dolj s-au înregistrat peste 20 000 de cereri, în Argeș și Ilfov câte 8 000, la uzinele de tractoare și autocamioane Brașov peste

2 000. În întreaga țară, mii de „oameni ai muncii” de diferite categorii sociale și naționalități, bărbați și femei, au cerut insistent înrolarea în gărzi.

Potrivit documentelor provenite din arhiva CC al PCR, Secția Organizatorică, până în seara zilei de 22 august se formaseră gărzi patriotice în 3 180 de unități, dintre care 1 646 în întreprinderi, 1 052 în comune și 482 în instituții, cu un total de 192 230 de luptători. În localitățile de frontieră, românii au intrat „cu mic, cu mare” în gărzi. Comitetele județene de partid au numit în funcții de comandă ofițeri și subofițeri în rezervă și au repartizat voluntari pentru paza obiectivelor mai importante.

La mobilizarea generală au participat și turiștii cehi și slovaci, pe care vara fierbinte din 1968 i-a surprins în concediu de odihnă în România. Îngrijorați de războiul de acasă, și-au prelungit șederea printre români. Printre turiști, N. Ceaușescu a devenit la fel de simpatic precum Dubček al lor. La manifestațiile din 23 august 1968, cehii și slovaci au constituit delegația neoficială care l-a adulat, de bunăvoie, pe Nicolae Ceaușescu!

Războiul pentru care românii se pregăteau de zor nu a avut loc, dar Ceaușescu câștigase glorie și popularitate pentru tot restul vieții. Cucerise simpatia conaționalilor, comportându-se ca un „român adevărat”.

1. Mărturia scriitorului Paul Goma referitoare la decizia de a se înscrie în PCR (extras din volumul *Soldatul câinelui*)¹

„Eram la mare, la Doi Mai, când s-a întâmplat întâmplarea – scrie Goma. Și ca și cum istoria n-ar fi fost destul de

¹ Paul Goma, *Soldatul câinelui*, pp. 37-48, http://paulgoma.free.fr/dl_links/marturie/soldatul_cainelui.php.

brutală, i se alăturase... meteorologia: ploua, bătea vântul rece... O parte din dimineață o petrecusem pe plajă, printre cehi și germani din Est, cu Ana, încercând să-i îmbărbătam, să-i «sfătuim» – Ana, deși femeie, își descoperise vaste și amănunțite cunoștințe de... geografie, așa că le explica nefericiților cehi traseele de urmat, ca să scape din Lagăr – firește, nemaîntorcându-se în baraca lor, peste noapte «normalizată».

Hotărâserăm să ne întrerupem vacanța la mare (și luna de miere – ne căsătoriserăm pe 7 august), drept care eu plecasem la Mangalia, ca să iau bilete pentru trenul cel mai apropiat. (...) Așadar, eram din nou la București. De ce mă întorsesem la București (în plină vacanță, în miezul verii – în inima lunii de miere)? – când ceilalți, în majoritate, fie își continuaseră vacanța (la mare, la munte), fie plecaseră din București (în vacanță, la munte, la mare, după posibilități...)?

Așa. Ca să fiu la București în caz-că... În caz-că, ce? Doar nimeni nu avea nevoie de mine, de prezența mea la București – dar să nu anticipez: în tren, în primele ore acasă, eram doar excitat. Chiar exaltat – dar lucid. Îmi spuneam, îi spuneam Anei: «Nu le putem rezista rușilor mai mult de... O zi-două. Dar chiar și un ceas-două de rezistență...».

Ana era într-un tot de acord cu «analiza». Ea îmi adusese vestea că, ieri, mulți dintre foștii ei colegi de liceu *manifestaseră* în fața ambasadei Cehoslovaciei și în fața celei sovietice; pe de altă parte, socru-meu [Petre Năvodaru, membru de partid din ilegalitate – *n.n.*] îmi spusese că un număr de scriitori protestaseră, în presă, împotriva invaziei. Foarte bine, foarte bine, și așa: cu proteste, însă mie îmi era gândul la altceva: deja la Doi Mai, apoi în tren; aflasem, de la Radio București, că se constituie Brigăzi patriotice. Nu știam să trag cu pușca (în prima studenție, făcusem doi ani de «teorie», dar când să

fac și «convocarea» – la Cilibia – m-au găsit inapt, din pricina vederii deficiente – așa că fusesem trimis la vatră...), însă îmi spuneam că te poți opune rușilor invadatori («o zi, un ceas»), nu doar cu pușca, ci și cu orice altceva...

Bine, bine, se constituiau Brigăzi patriotice, dar unde? Unde le găsești eu? Și ca ce (mai pe românește: în ce calitate?) m-aș fi prezentat pentru «înrolare»?

Fiindcă eu eram... nimic; nimeni; nu aveam «statut»: student nu mai eram (fugisem, ca să scap de insistențele securistului Achim...) – ca să mă pot prezenta la Universitate; nu eram slujbaş pe undeva, măcar muncitor – ca să mă prezint la instituție, la întreprindere, să cer să intru, «în mod organizat», în brigăzi; nu eram utemist, sindicalist – nici măcar membru al Uniunii Scriitorilor. (...)

Așadar, mă întorsesem de la mare plin de avânt; gata de sacrificiu: cu drag (și cu avânt!) m-aș fi înrolat în vreo Brigadă patriotică – dar în care? Unde? Aparținând de ce, de cine? (...)

Mi-am zis că încercarea moarte n-are: m-am dus la sediul Uniunii Scriitorilor. Am ciocănit pe la uși, până am dat de Ioanichie Olteanu.

Am zis bună-ziua, am spus cum mă cheamă... el m-a oprit: nu-i nevoie să mă prezint, «doar ne cunoaștem»... Eu, da, îl cunoșteam, dar nu credeam că el ... M-a poftit pe un scaun și m-a îndemnat să spun «în ce problemă»... «În problema... Brigăzilor patriotice, am zis. Adevărat, nu sunt încă membru al Uniunii, dar cum am publicat un volum, iar dosarul de primire se află în curs de... de rezolvare – sper, favorabilă... Mi-am zis că, totuși, aici, la Uniunea Scriitorilor trebuie să mă adresez, în problema... în problema pe care v-am spus-o... Cu Brigăzile...»

Ioanichie se înroșise brusc în obraz – fiindcă se străduia să nu pufnească în râs. A privit în jur – nu mai era nimeni

în birou – a zis, în șoaptă: «Dumneata altă treabă n-ai? – dar pentru că pe coridor se auziseră glasuri, a schimbat și el glasul: Și, în plus, tovarășe, dumneata ai făcut pușcărie! Politică!»

Asta cam așa era; era, de-a dreptul. Uitasem, ori doar mă prefăcusem? Am început să mă ridic de pe scaun, zicând: «Când patria-i în pericol...»

Numai de n-ar crede că o spuneam în derâdere... Fiindcă n-o spuneam. Ioanichie a înțeles, m-a luat în serios – dar a spus, bătându-mă pe umăr: «Lasă, tovarășu', are cine s-o apere, la caz de pericol...»

Ca să intre în Brigăzi, scrie Paul Goma în continuare, i s-a spus că trebuie să intre mai întâi în partid. „Am scris – după dictare – că eu, cutare, deși am făcut închisoare pentru delictе politice, în momentul de față, când Patria se află în pericol, cer să fiu primit în Partidul Comunist Român – ca singura forță organizatoare a rezistenței patriotice, întru apărarea pă-mântului românesc contra «agresiunilor din afară, oricare ar fi acelea.»”

2. Mesaje de adeziune ale unor scriitori și artiști la politica internă și externă a PCR (Marin Preda, Zaharia Stancu, Dan Grigore, Irina Petrescu, Ion Bițan)

Marin Preda, scriitor: Agresiunea cea mai crudă și inumană¹

„E de necrezut să constatăm că rațiunea poate să fie înlocuită printr-o flagrantă încălcare a principiilor în relațiile fundamentale dintre statele socialiste, prin forță brutală. Civilizația noastră europeană a fost însoțită de războaie crâncene – două în răstimp de câteva decenii – și e stupefiant să vezi cum țări, care au fost ele însele victime ale agresiunii celei

mai crude și inumane, nu sunt imune și n-au căpătat suficiență onoare față de folosirea forței ca să distrugă, douăzeci de ani mai târziu, toate nuanțele mai mult sau mai puțin declarate, pe care agresiunea le poate căpăta. Oare viața istoriei e atât de oarbă? Atitudinea partidului și guvernului nostru, așa cum reiese din comunicatul dat publicității și din cuvântarea secretarului general al CC și președinte al Consiliului de Stat, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ținută la impresionantul miting din Piața Palatului, din declarația adoptată de Marea Adunare Națională – și față de care ne exprimăm deplina adeziune –, ne arată cu fermitate și calm că nu există altă cale de urmat față de aceste surprize brutale ale istoriei decât apărarea până la capăt a principiilor înalte de conduită proprii relațiilor dintre țările socialiste. Între acestea, respectarea suveranității și independenței naționale a altor popoare constituie dovada adevăratei poziții internaționaliste care decurge din idealurile socialismului. Poporul nostru, el însuși greu încercat de-a lungul istoriei, înțelege bine ce înseamnă asta. Manifestarea sa unanimă de solidaritate cu conducerea partidului și statului nostru capătă astfel o înaltă semnificație. Îndemnul de a munci calm și de a urmări atenți evenimentele este astfel investit cu deplinele puteri pe care în aceste momente de răspundere poporul nostru le reafirmă cu tărie pentru ca întreaga națiune să acționeze ca un tot.”

*

Zaharia Stancu, scriitor: Respectarea principiilor de relații – premisă a solidarității țărilor socialiste¹

„Intrarea în Cehoslovacia suverană, independentă și socialistă a armatelor unor state cu care victima era legată, de

¹ *Scînteia*, 22 august 1968, p. 3.

¹ *Scînteia*, 22 august 1968, p. 3.

îndelungată vreme, printr-o multilaterală comunitate – de ideal, de ideologie, de interese, de luptă – reprezintă una dintre cele mai dureroase pagini ale istoriei moderne, cu atât mai dureroasă cu cât caracteristica cea mai apăsătoare și cea mai profundă a acestei epoci este avântul biruitor al spiritului revoluționar internaționalist, este marșul victorios al socialismului.

Dacă în momente ca acesta se mai poate pronunța cuvântul bucurie, atunci putem spune că poporul nostru poate fi bucuros de rezultatul examenului său de conștiință, care îi îngăduie să privească în ochii oricui, cu ochii limpezi.

Partidul Comunist Român, statul român au militat neabătut și vor milita pe viitor cu și mai aprigă hotărâre pentru respectarea absolută – fără nici o rezervă, fără nici o posibilitate de concesie, fără nici o eventualitate de tranzacție – a suveranității, independenței și egalității tuturor statelor lumii și tuturor partidelor comuniste. Stat independent și suveran în toate problemele de stat, partid independent și suveran în toate problemele construirii socialismului și comunismului – iată cele două categorii fundamentale ale concepției și acțiunii românești de stat și de partid. Numai în cadrul acestor două categorii – au afirmat întotdeauna Partidul Comunist Român și statul român – se poate asigura o puternică, invincibilă frăție internaționalistă a partidelor comuniste, o înflorire neîncetată a cauzei socialismului. Respectul sfânt al suveranității și independenței unui stat, respectul sfânt al suveranității și independenței unui partid comunist, al conducerii sale – aleasă liber și recunoscută de întreg poporul – în problemele proprii, iată – afirmă statul și partidul nostru – singura premisă a păcii, singura premisă de rodnicie a frăției comuniste internaționale. Cu aceste convingeri adânci,

statul și Partidul Comunist Român au acționat în din ce în ce mai îngrijorătoarea criză cehoslovacă, manifestându-și respectul față de statul cehoslovac, încrederea deplină în Partidul Comunist din Cehoslovacia și în programul conducerii sale și prietenia față de poporul cehoslovac, atât de greu încercat în trecuta sa istorie, atât de greu încercat astăzi, când se devotează cu trup și suflet cauzei construirii socialismului.

Toți cetățenii patriei sunt astăzi un singur om și un singur suflet și o singură hotărâre cu partidul Comunist Român și cu statul român, afirmându-și solidaritatea cu poporul, statul și Partidul Comunist din Cehoslovacia.

Evenimentul din Cehoslovacia este pentru români un prilej de și mai strânsă mobilizare în jurul Partidului Comunist Român și al politicii sale internaționaliste, într-o luptă din ce în ce mai dârză pentru respectarea sfintelor principii ale conviețuirii internaționale și ale frăției comuniste mondiale.”

*

Dan Grigore, pianist: Străvechi idealuri¹

„Ca orice cetățean al României socialiste, am luat cunoștință în aceste zile, cu maxim interes, de documentele de mare însemnătate elaborate de Comitetul Central al Partidului Comunist Român și de Marea Adunare Națională. Mi-e greu să găsesc cuvintele capabile să exprime mândria și entuziasmul, mulțimea sentimentelor ce m-au cuprins ca tânăr artist și cetățean al României socialiste ascultând cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu în fața Marii Adunări Naționale și cu prilejul vizitelor de lucru în țară. Străvechile idealuri ale poporului nostru, năzuințele lui cele mai de preț și-au găsit o expresie adâncă în politica internă și externă a Partidului Comunist

¹ *Contemporanul*, 30 august 1968, p. 6.

Român. Simt în aceste zile un nou și puternic imbold și sunt hotărât să dau ceea ce este mai bun în mine pentru a contribui, cu modestele puteri ale artei mele, alături de întregul nostru popor, la continua înălțare a mărețului edificiu al României socialiste.

*

Irina Petrescu, actriță: Filmul politic, manifest viu¹

„Zilele pe care le-am trăit impun o concentrare a eforturilor și a atenției. Ele m-au obligat să mă gândesc la ce se întâmplă – mai mult decât oricând la meseria mea. Niciodată n-am simțit atât de puternic nevoia de a fi utilă, niciodată n-a fost atât de intensă conștiința condiției mele de individ care face parte dintr-o largă unitate umană, fără să fie închis în limitele unei meserii care ar putea să pară artă de divertisment. Cred că ne putem îndeplini rostul numai în filmul politic, în teatrul politic. De multe ori, ce facem noi oglindește ce a fost ieri; pentru a fi utile, filmele noastre, spectacolele noastre trebuie să meargă măcar cu o jumătate de pas înaintea zilei de azi, să-și realizeze sincer și integral calitatea de manifest viu, de artă activă.”

*

Ion Bițan, plastician: „Atitudine înțeleaptă și constructivă”²

„Pentru toți oamenii muncii din țara noastră, în aceste momente spiritul de înaltă răspundere și principialitate al politicii interne și externe a PCR, atitudinea înțeleaptă și constructivă a Comitetului său Central, a guvernului țării noastre, hotărârea luată subliniază și mai puternic încrederea în partidul nostru

care construiește socialismul în România și militează pentru triumful lui în întreaga lume. Îmi exprim adeziunea deplină și sunt alături de toți cei care au făcut zid de granit în jurul partidului la cuvântul rostit de tovarășul Nicolae Ceaușescu în uriașa adunare din fața Comitetului Central, la principiile enunțate în Declarația Marii Adunări Naționale. Personal, voi munci și voi depune toate eforturile ca să sprijin, cu tot devotamentul, politica partidului nostru, independența și suveranitatea patriei socialiste. Înțelepciunea politicii partidului găsește în sufletul nostru o puternică adeziune.”

3. Scrisori adresate conducerii partidului în urma evenimentelor din Cehoslovacia (august – decembrie 1968)

Tovarășe Secretar General Ceaușescu¹,

Referitor la tragica situație din Republica Socialistă Cehoslovacia care a avut loc și continuă să evolueze în același sens, îmi iau permisiunea de a face o serie de reflecții care nu se justifică decât datorită sincerului respect și devotament pe care vi-l port.

Mai curând sau mai târziu, Republica Socialistă România va trece prin aceleași încercări. Atât timp cât nu se mai ține seama de nici o normă, se calcă în picioare cele mai elementare drepturi unanim recunoscute și se sfidează orice act rațional, precum și întreaga opinie publică, cred că nu este o greșală dacă admit această ipoteză.

Cauze se vor găsi imediat și chiar mai multe decât ar fi necesare (indiferent de conținut) care să justifice agresiunea.

¹ *Contemporanul*, 30 august 1968, p. 5.

² *Idem*, p. 3.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 231/1968, f. 10–11.

Motivul principal invocat ar fi acela că facem parte din Tratatul de la Varșovia și nu admitem (în ultimul timp) acțiunile celorlalte părți etc. etc.

Apărarea granițelor noastre în lungime totală de 2 606,7 km (se elimină porțiunea de frontieră cu RSF Iugoslavia), fiind nevoiți a face față în fapt unei încercuiri de forțe mult prea numeroase și bine dotate, ar fi o imposibilitate de necontestat.

În același timp este evident că nu ne putem aștepta la nici un ajutor, oricare ar fi acesta.

Direcțiile principale de invazie vor fi două, și anume:

- a) din sud – în zona Calafat și
- b) din vest – în zona Cenad – Arad, pentru a se face joncțiunea și a fi încercuiți total.

Având în vedere cele de mai sus și luând seama de întâmplările din Republica Socialistă Cehoslovacă, consider că este absolut necesar a se lua următoarele măsuri:

1. Montarea unor stații de radio în jurul localității Oravița și una de televiziune, inclusiv o tipografie.

2. Dispunerea unor forțe armate (35–50% din respectivul total) pe granițele actuale cu RPU – URSS și RPB. Dobrogea să fie abandonată deoarece creează mari dificultăți de apărare și retragere. Aceste forțe să constituie doar acoperirea și prin angajamente sporadice să conducă la câștigarea de timp.

3. Dispunerea restului de forțe armate (70–50% din efective total) în zona de apărare naturală (și dacă este posibil de fortificat imediat) pe arcul Sârba Mare, Gruia, Strehaia, [ilizibil] Deva, Bârzava, Arad, Cenad.

4. În acest semicerc (în afara trupelor) să se maseze majoritatea forțelor blindate, aviație, artilerie și depozitele. Este singura zonă geografică care prezintă un spate asigurat și o posibilitate de retragere.

În cazul când această ipoteză dramatică și nedorită de ni-meni se va verifica, sunt convins că măsurile de mai sus sunt obligatorii de a se realiza din timp.

Existența unui plan de atac al celor cinci state membre ale Tratatului de la Varșovia la adresa Republicii Socialiste România nici nu mai poate fi pus la îndoială.

În momentul de față se așteaptă reacția Europei și restului lumii privind ocuparea RS Cehoslovacia și în cazul în care ni-meni nu va lua nici o măsură energetică, soarta RS România nu mai poate fi decât identică.

Doresc din toată inima să fiu cel mai nerealist profet și, deși am convingerea că Marele Stat-Major știe ce are de făcut, am considerat util să-mi expun câteva idei privind această gravă problemă care ne stă în față și care trebuie să constituie o pre-ocupare pentru oricare bun român.

Cu respect, Ștefan

*

Stimate Tov. Ceaușescu¹,

Bolnav în pat de câteva zile, ascult cu înfrigurare comunicatele cu privire la ocuparea Cehoslovaciei. Din crizele mele renale, am tăria să-mi exprim prin scris simpatia ce o am pentru tot ce e drept în această lume. Discursul Domniei Voastre la Marea Adunare Națională la fel l-am îmbrățișat cu căldură.

Atacul mișelesc asupra Cehoslovaciei este o mare rușine la adresa Kremlinului în special și apoi celelalte țări care au executat un ordin injust, semnând această odioasă hotărâre sovietică.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 231/1968, f. 26–27.

Rog pe Domnia Voastră să fie foarte prudent în fiecare clipă, fiindcă s-ar putea să pierdem și din ceea ce am câștigat cu greu o bună parte sau totul și atunci nu ne mai rămâne decât calea pribegiei. Ginta noastră trebuie cu dinții apărată. Rușii nu ne-au fost niciodată prieteni; dacă ne gândim la: Rusia Țaristă, Rusia lui Miliukov, a lui Kerenski și chiar a lui Stalin. La ce bun să ne mai așteptăm.

Am pierdut destul din cauza lor și nu mai vrem aceasta niciodată să se mai repete. Multă atenție în acțiunile de zi cu zi.

Cu toată stima, un comunist fără de carnet
Buc. 22 VIII '968.

*

Scumpe tovarășe Ceaușescu¹,

Azi, 21 august orele 13.10, am deschis radioul și deodată am auzit glasul Dumneavoastră, care a fost întărit de o forță supranaturală. Cuvintele Dumneavoastră mi-au înfiorat fizicul, emoțiile m-au cuprins și durerea m-a răpus la pat. Scumpe tovarășe Nicolae Ceaușescu, sunt aproape de vârsta D-vstră, sunt mamă a celor doi copii care au fost studenți Melania și Octavian, băiatul azi de 25 ani inginer de mine, iar fiica Melania asistentă pediatră pe care cu mult drag îi iubesc.

Am simțit ca mamă această durere ce ați simțit-o D-vstră ca un tată adevărat, ce aveți mulți, mulți copii, studenți și întreaga populație a scumpei noastre țări România.

Cuvintele D-vstră au străbătut ca o săgeată în inimile tuturor care bat în aceeași inimă de român ca a D-vstră.

Țara întreagă este frământată. Fețele triste. Casa din vecini arde, e în flăcări, frații noștri plâng, oare cum să-i ajutăm?

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 231/1968, f. 36-38.

Înfiorarea ne-a cuprins, scapă-i Doamne cu ajutorul tău de sus, păsul greu peste care trec și ne apără cu brațul tău puternic. Țara noastră e în primejdia dușmanilor.

Drag părinte al țării mele, ai grijă de fiii noștri dragi; mamele din România, în numele cărora eu mă adresez, te întărim cu puteri, suntem alături de tine. Zicem:

Avem o țară dragă și scumpă
Avem și iarăși vom avea
Dușmanul care astăzi râde
Va tremura privind la ea
Nu ne-nfiorează moartea.
Noi suntem nemuritori
Moartea-i dulce dacă soarta
Ne va-ncununa cu flori.
Dar s-aude-un glas de-aramă
S-auzim de bine, frați,
Țara fi-va împărăție
Ceaușescu (împărat) comandant.

Cu stimă și drag o inimă de româncă, M.Z.

*

Ca cetățean al RSR și ca patriot, mă declar întrutotul de acord cu politica externă a partidului și guvernului¹.

Consider însă necesar ca România să se retragă din odiosul bloc militar agresiv de la Varșovia, care, cu excepția țării noastre, a dezlănțuit agresiunea împotriva RS Cehoslovace.

Este nedemn, rușinos, să mai facem parte din acest bloc. Sub nu știu ce pretext, el poate dezlănțui o agresiune și împotriva republicii noastre.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 231/1968, f. 40.

Să dăm bani pentru înzestrarea armatei noastre, nu a blocului agresiv de la Varșovia, ca armele plătite de noi să se îndrepte tot împotriva noastră ca în Cehoslovacia.

Nu suntem amenințați de capitaliști, ci de țările blocului de la Varșovia – cele 5 țări!

Putem trăi în liniște fără acest bloc, ca și celelalte țări socialiste.

Trăiască PCR în frunte cu tov. Nicolae Ceaușescu!

Nesemnat

*

Către Comitetul Central al PCR¹

București

Asigurând în aceste momente Patria noastră scumpă de supremul nostru sacrificiu, ne alăturăm cu fermitate actului istoric înscris în „Declarația Partidului și Guvernului RS România”.

Și cerem cu hotărâre ca trupele sovietice să părăsească de îndată pământul RS Cehoslovacă, inclusiv pământul sfânt al Moldovei vechilor Mușatini a cărui locuitori vorbesc aceeași limbă cu noi.

Sibiu, 22 august 1968

Harea Pavel, Bd. 23 August nr. 4

*

24 august 1968

Tovarășe Ceaușescu²,

Noi, oamenii simpli, oamenii pădurilor, ne manifestăm deplina încredere în dvs. și, în simplitatea noastră, vă asemuim

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 231/1968, f. 69.

² *Idem*, f. 70.

marelui voievod al Țării Românești, Vlad Țepeș. Fie să ne îngăduiți a ne adresa dvs. cu formula „Măria Ta”. Nu cultivăm cultul personalității, dar vedem în dvs. izbăvitorul acestei nații. De aceea, vă rugăm a lua măsuri pentru protecția corpului dvs. Dubček este un erou, dar n-a reușit să-și salveze poporul. Dvs. trebuie să fiți eroul care să reușască. Suntem siguri că veți reuși.

Formați-vă o puternică gardă personală, înarmată chiar cu mortiere și cu oameni de bună credință.

Îmbrăcați cămașa de zale.

Schimbați-vă mereu locul de muncă.

Nu primiți în audiență decât câte o singură persoană.

Întăriți-vă apărarea personală cât mai mult, căci imperialiștii v-au pus gând rău: să vă răpească sau poate și mai rău.

Înarmați poporul astfel ca să nu rămână un singur metru pătrat din pământul scumpei noastre patrii care să nu fie încredințat spre apărare unui cetățean.

Extindeți gărzile cetățenești la cele mai mici întreprinderi, ateliere, ferme, sate, școli, biserici, străzi, case, blocuri, etc. etc. (...)

Daniil Sihastru

Răspundeți pe penultima pagină a ziarului *Scînteia*, astfel:

S-au mai primit scrisori de aderare la politica României de la următorii tovarăși: Ionescu Ion, [ilizibil] Ion Ilie, Vasile Dumitrache, Daniil Sihastru, Vasile [ilizibil] etc. etc.

Moarte imperialiștilor

Biruință”

Tovarășe Președinte¹,

Vă mulțumesc pentru tot ceea ce faceți pentru România. Am plâns ore întregi de parada militară. Vă rugăm însă să avem cel puțin două aerodroame în munți, subterane așa zicând.

Cred că știți că în Rusia au lucrat un milion de cetățeni pentru ca să facă depozite pentru alimente subterane. Și noi putem face în Munții [ilizibil] pentru că este necesar, să nu ne lăsăm amăgiți de vorbe. Paza bună păzește primejdia rea. Nu strică deci dacă avem aceste depozite de alimente subterane. Vă rugăm prin români buni să aveți grijă de Dv., atât pe linie de securitate personală, cât și în Partid. Comorile de artă să fie ocrotite și averea noastră. Comandați de urgență tancuri din alte țări, ca, de exemplu, din Anglia, și avioane din Franța, să nu ne lăsăm amăgiți și încântați de nimeni și nimic. Poporul care vă iubește, pe care ați reușit să-l unificați, vă roagă din tot sufletul aceste lucruri amintite.

Cu tact și dragoste de țară puneți și prin ambasade oameni printre ceilalți oameni de cultură și dragoste de țară. Să nu uităm nici marina noastră cu vedete rapide îmbogățite și alte vase noi. Poporul vă iubește, vă scrie acest lucru un român care nu este membru de partid, dar care apreciază lucrurile bune ce le faceți Dv. Și oamenii de bine din Partid.

Un cetățean

Stimate Tov. Ceaușescu¹,

Secretar G-ral al Comitetului Central al Partidului Comunist Român

Onor. Comitet Central al Partidului Comunist Român cât și Guvern al RPR

În simplitatea mea am înțeles și am simțit situația gravă ce ne înconjoară față de cele întâmplate în Cehoslovacia, înfăptuite de Uniunea Sovietică – Rusia. Fapt cu care s-a dovedit total lipsită de omenie și încredere. Considerăm cu toții, căci nu mai este cazul nici să mai gândim de a mai avea o prietenie cu Rusia și totodată să tragem și învățăminte de prietenie sovietică, lingușitoare și plină de șiretlicuri în spatele căreia se ascunde scopul de cotropire și să nu ne mai lăsăm înșelați.

Vă facem cunoscut că avem toată încrederea în domniile voastre, cum că RSR se află în mâini capabile să o conducă și să o apere, căci sunteți români adevărați. Iar la rândul nostru, de la mic la mare, vă stăm alături și vom apăra Țara cu toată ființa noastră până la ultima picătură de sânge. Ceea ce va face să îi coste f.f. mult vreo încercare de a cotropi. Și să încerce dacă are să le convină, căci și femeile vor lupta acum, doar să li se dea, căci cu toții, de la mic la mare, ce vor putea ține și mânuși arma în mână, atât femei, cât și bărbați până la 70–80 de ani, vom lupta să ne apărăm Patria. Și atunci trebuie să considerăm că nu suntem doar o mână de oameni și suntem o armată de 18 000 000 și dacă în cazul de rigoare nu se va putea cu nici un chip să ne apărăm și Domniile voastre iubiți cu adevărat Poporul Român și patria lui, RSR, întindeți

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cămară, Dosar nr. 231/1968, f. 71.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cămară, Dosar nr. 231/1968, f. 71.

mâna unui stat în măsură și cu caracter mai omenos să ne ajute decât să cadă în ghearele Rusiei, care s-a dovedit lipsită de omenie și încredere, față de ceea ce a făcut în Cehoslovacia și în felul acesta vă veți situa pe cele mai înalte culmi ale gloriei în istoria RSR, în istoria României, în istoria poporului român.

În încheiere. Dacă am făcut o greșală cu aceasta, vă stau la dispoziție. Sunt muncitor mecanic la betonieră la întreprinderea IPMC Constanța și locuiesc pe str. Sarmisegetuza nr. 22, Constanța.

Ungureanu M. (Petre)

Tov. Nicolae Ceaușescu¹,

Prim-secretar al PCR București

Am 70 de ani, dar sunt sănătos. Am făcut două războaie: 1916–1940. Pentru drepturile sacre ale României, pentru pământul strămoșesc, vrem să murim și să biruim. Nu vrem *Pohod na Sibir*. Cereți ca diplomații noștri să lucreze febril, folosind orice minut. Dați-ne arme! Apel la China, Franța, Italia și la toate țările lumii să ne apărăm cauza noastră sfântă sub lozincă: „Pe aici nu se trece.”

Trăiască România liberă și independentă!

Trăiască Partidul Comunist Român în frunte cu conducătorul său iubit de tot poporul, Nicolae Ceaușescu!

Trăiască dreptatea!

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 231/1968, f. 94–96.

Semnează Nicolae Gună, Membru de partid din orașul Drăgășani, Județul Vâlcea, str. Cișmelei nr. 2. Așteptăm! Viața sau moartea neprecupețită!!! Suntem daci! Suntem români!

1 octombrie 1968

Stimate Tovarășe Ceaușescu¹,

La ruși nu e scopul de socialism sau comunism, aceasta e o perdea. Sub această perdea ei vor să cuprindă toată lumea.

După ce cuprinde toată lumea, atunci vor face schimb de populații. Ne va duce în Siberia, iar de acolo vin la noi în țară unde găsesc de toate: case mobilate, recolte bogate, bogății de tot felul. Ca să scăpăm de ruși trebuie să fie înconjurați Rusia din toate părțile de dușmani. Să le sară în cap și chinezii și japonezii și americanii și tot globul. Nu vom scăpa de ruși până nu va pierde comunismul rusesc. Ei sunt mincinoși, nerușinați de lumea întreagă și cei mai lingușitori. Este un proverb: „Ferește-mă, Doamne, de prieteni, că de dușmani mă pot păzi.” Ei au cerut dezarmare, ei au cerut eliberarea tuturor țărilor, dar ei nu supun cele mai multe țări? Că nu sunt oare un imperiu care deține sub jugul lui multe popoare?

Fără vărsare de sânge, fără carne de tun, toate țările pe ei, să se liniștească în țara lor și să ne lase în pace, căci tare trăim bine și avem de toate și bune și ieftine!

Să se stârpească socialismul și comunismul rusesc!

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 231/1968, f. 119–120.

Dumnezeu să vă învrednicească să vă dea idei să scape globul de comunismul și socialismul rusesc, perdeaua de care se folosesc rușii.

Să vă dea Dumnezeu sănătate și izbândă!

Un român care a trecut prin războiul din 913, 916 și 918. Am luptat la Mărășești, știu ce au făcut rușii și acolo.

*

Tov. Secretar General al CC al PCR București¹,

Subsemnatul Statie Ștefan, cu domiciliul or. Făgăraș, str. N. Bălcescu nr. 13, jud. Bv. De 18 ani sunt angajat la C.C. [ilizibil] Secț. 15 amoniac. Funcția mecanic compresorist. Am 45 ani. Sunt născut com. Stoenеști, jud. Vâlcea. Sunt căsătorit și am trei copii mari de 20 ani, de 19 ani și de 17 ani. Cu Regimentul 2 Dorobanți Bat. 1 din R. Vâlcea am luptat pe frontul de vest contra armatei germano-fascisto-hitleriste și hortiste. Aceste lupte au fost la București și pădurea Băneasa, în zilele de 24-25-26 august 1944 și după aceea în continuare pe frontul din Ardeal-Ungaria-Cehoslovacia până la Praga, până la terminarea războiului, 9 mai 1945.

Și acum în legătură cu situația internațională. Să știți, eu întotdeauna am iubit foarte mult poporul român și patria mea, România. Nu admit alte popoare străine să ne calce în picioare Patria noastră scumpă România. Țara noastră România este o țară frumoasă și bogată și pentru acest fapt alte popoare râvnesc la ea.

Tov. Secretar General, încă o dată vă fac cunoscut, în caz de război, deși am 45 ani și sufăr cu reumatismul, totuși sunt gata oricând să iau din nou mitraliera în mână și, cu sete și

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Căcancelarie, Dosar nr. 231/1968, f. 148-150.

răzbunare, să fac ceva pentru apărarea patriei și națiunea română. Pe frontul de vest am fost sergent și am condus 4 cuiburi de mitralieră. Unde poate am omorât mii de inamici. Deci știu să trag cu mitraliera. Deci știu să lupt pentru apărarea patriei. Și pe copiii mei i-am învățat să fie la fel ca mine. Ungaria cere Ardealul să fie la ei. Asta nu se va întâmpla niciodată. Românii din Ardeal nu sunt de acord să cedeze Ardealul la Ungaria. Acest lucru vă rugăm și pe dvs. personal să nu cedați Ardealul la Ungaria.

Tov. Secretar General, vă fac cunoscut eu personal țin foarte mult la dvs. și la PCR și pentru acest fapt eu vă fac atent să nu aveți încredere în prietenii dvs. din alte țări, indiferent ce țară este ea, comunistă sau socialistă sau capitalistă. Pentru că s-ar putea întinde o cursă. Eu nu vă recomand să mergeți în vizită în alte țări.

Deci eu sunt român adevărat și părinții mei sunt români adevărați și am fost țărani săraci, care am muncit cu ziua pe la boieri. Și tatăl meu a luptat în anul 1916-1918 pentru apărarea Patriei românești, așa cum am luptat și eu și voi lupta și mai departe alături de copiii mei.

Tovarășe Secretar General, să știți că îmi place foarte mult politica pe care o duceți dv. Asta înseamnă că sunteți Român adevărat, unde țineți foarte mult la poporul român, la patria noastră, la națiunea română. Pentru acest fapt eu vă felicit. Și vă doresc și mai departe multă sănătate și fericire și mult succes în munca dvs. politică, socială și construcția țării românești.

Pentru fericirea poporului român,

Pentru independența țării,

Pentru apărarea patriei RSR.

Tov. Secretar General, am o rugămințe foarte mare la dv., dacă se poate, bineînțeles. Pe adresa unde lucrez eu, să-mi trimiteți și mie două rânduri dacă ați primit această scrisoare de la mine sau nu. Dar până atunci vă transmit dvs. personal multă sănătate și bucurie și mult succes la munca dvs. politică și la familia dv., la fel și la tot CC al PCR.

Cu mult respect, Statie

4. Note informative ale Secției Organizatorice a CC a PCR privind evenimentele din RS Cehoslovacă, din august – septembrie 1968

Notă¹

Comitetele județene de partid informează că oamenii muncii din unitățile industriale, agricole, din instituții și de la sate au primit cu indignare vestea pătrunderii trupelor sovietice, bulgare, est-germane, polone și maghiare pe teritoriul Cehoslovaciei. Cetățenii de diferite categorii sociale își exprimă dezacordul față de această acțiune pe care o consideră ca un act fără precedent în relațiile dintre țările socialiste.

În comentariile pe care le fac, cetățenii apreciază acțiunea comună a celor cinci state socialiste ca o intervenție directă și brutală în treburile interne ale Cehoslovaciei, o încălcare a independenței și suveranității acestui stat. Oamenii muncii urmăresc cu un deosebit interes emisiunile de radio în care se transmit vești din Cehoslovacia. [...]

Totodată, comitetele județene de partid informează că în unitățile industriale, agricole și în instituții, la căminele culturale și cluburi s-a organizat audierea și vizionarea colectivă

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 2-4.

a mitingului de la București. În orașele Brașov și Craiova s-au folosit difuzoarele instalate pe străzi pentru demonstrațiile oamenilor muncii din ziua de 23 August, în jurul cărora s-au grupat unii din oameni pentru a asculta comunicatul ședinței comune a CC al PCR, Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri și cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, ținută la mitingul din fața sediului Comitetului Central, a produs o impresie deosebită și a fost aprobată prin aplauze și ovații în întreprinderi și pe stradă (Brașov, Craiova, Tg. Neamț ș.a.).

Toți oamenii muncii își manifestă deplina satisfacție față de poziția fermă și principială a partidului și statului nostru, față de evenimentele din Cehoslovacia. [...]

Vii comentarii se poartă în prezent în întreprinderi, instituții, pe străzi, în autobuze, în locurile aglomerate, prin care cetățenii își manifestă dezaprobarea față de intervenția împotriva Cehoslovaciei și hotărârea de a-și apăra cu orice preț patria și de a nu admite să fie încălcată independența și suveranitatea țării. [...]

Colectivele de muncă și numeroși cetățeni au adresat telegrame CC al PCR, personal tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin care își exprimă acordul deplin pentru măsurile adoptate și poziția hotărâtă a partidului și a guvernului. În telegrame și comentariile făcute se cere cu insistență retragerea trupelor străine de pe teritoriul Cehoslovaciei.

În momentul de față, activiștii de partid au fost trimiși în întreprinderi, instituții și sate pentru a explica poziția partidului nostru față de evenimentele care au loc. Peste tot s-au luat măsuri speciale pentru întărirea pazei la sediile organelor de partid, întreprinderi industriale și agricole, instituții.

În majoritatea județelor s-au luat măsuri pentru organizarea plenarelor de comitet cu activul de partid încă în cursul

acestei seri. Paralel cu pregătirea acestor plenare s-a trecut la organizarea gărzilor muncitorești.

Comitetele județene de partid Arad, Bihor, Cluj și cel al municipiului București informează că la magazinele alimentare au început să se formeze cozi, iar populația cumpără cantități sporite (între 5-10 kg de persoană) de zahăr, ulei, făină și paste făinoase, orez și sare.

Comitetul județean de partid Sibiu informează că în noaptea de 20 august, în jurul orelor 23, un ostaș a sustras o carabină, un pistol automat, cartușe și un pistol de rachete, cu care a încercat să fugă în munți. Ostașul respectiv a fost prins.

21 august 1968

Notă¹

În seara zilei de 21 august a.c. au avut loc plenarele cu activul ale comitetelor județene de partid: Argeș, Bihor, Bistrița-Năsăud, Brașov, Buzău, Cluj, Covasna, Dâmbovița, Dolj, Gorj, Ialomița, Ilfov, Maramureș, Mehedinți, Mureș, Prahova, Sălaj, Satu Mare, Teleorman, Timiș și municipiul București.

Participanții la plenare, în unanimitate deplină, au aprobat activitatea desfășurată de conducerea partidului, măsurile stabilite de Plenara Comitetului Central și au dat o înaltă apreciere problemelor subliniate în expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, și-au exprimat hotărârea fermă de a milita pentru înfăptuirea politicii partidului. În cadru plenarelor s-a afirmat cu putere unitatea activului din întreaga țară în jurul Comitetului Central, atașamentul său deplin față de conducerea partidului.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 12-14.

În moțiunile și telegramele aprobate cu acest prilej, se exprimă îngrijorarea și dezaprobarea față de intervenția armată în Cehoslovacia, se cere cu insistență să se intervină pe lângă guvernele celor cinci țări pentru a-și retrage imediat trupele și a lăsa poporul cehoslovac să-și rezolve singur treburile sale interne, sunt de acord cu poziția pe care partidul și guvernul nostru au adoptat-o față de aceste evenimente.

Birourile comitetelor județene de partid au luat măsuri ca în cursul zilei de astăzi, în întreprinderi, instituții și într-un număr de comune, să se organizeze adunări de partid în care comuniștii să fie informați despre evenimentele din Cehoslovacia și poziția partidului și statului nostru față de acestea. Activiștii de partid au fost repartizați să ia parte la pregătirea și desfășurarea acestor adunări.

Comitetele județene de partid informează că la adunările acestora, la comitetele de partid în întreprinderi, instituții, comune se prezintă numeroși cetățeni care solicită să fie încadrați în gărzile muncitorești, țărănești, ale intelectualilor, să li se încredințeze sarcini oricând este nevoie pentru apărarea patriei noastre. [...] Menționăm că în toate județele s-au luat măsuri în întreprinderi și comune pentru selecționarea celor care vor face parte din gărzile muncitorești, țărănești și ale intelectualilor, precum și în cadrele de conducere. [...]

Toate comitetele județene de partid au luat măsuri pentru asigurarea securității sediilor de partid și ale consiliilor populare, întreprinderilor, instituțiilor. În tot cursul nopții s-a organizat controlul asupra felului cum se respectă indicațiile date cu privire la întărirea pazei. [...]

Unele comitete județene de partid au informat că, în după-amiaza zilei de 21 august, s-a accentuat tendința populației de a-și face aprovizionări mai mari decât cele

obișnuite și de a retrage banii de la CEC. Astfel, în orașul Tg. Mureș, cetățenii au retras peste 350 000 lei din depunerile personale; la Galați, disponibilul de numerar pe care îl aveau agențiile CEC n-a acoperit cererile de retragere a depunerilor. Cereri mari de retragere a economiilor de la CEC s-au mai semnalat în Capitală și județul Suceava.

22 august 1968

*

Notă¹

În dimineața zilei de azi 22 august, au avut loc plenarele comitetelor județene de partid cu activul în celelalte 19 județe. Participanții la plenare au aprobat în unanimitate comunicatul ședinței comune a CC al PCR, Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri și au dat o înaltă apreciere conținutului expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu la mitingul oamenilor muncii din Capitală. [...]

Birourile comitetelor județene de partid au luat măsuri pentru organizarea adunărilor de partid în toate întreprinderile și instituțiile, în comune, pentru informarea membrilor de partid cu evenimentele din Cehoslovacia și cu poziția adoptată de Partidul Comunist Român față de aceasta.

În cursul dimineții, comitetele județene de partid au luat măsuri pentru difuzarea operativă a presei centrale și locale, au organizat în numeroase întreprinderi, instituții, cămine culturale audierea în colectiv a emisiunilor de radio și televiziune.

Cercuri tot mai largi de oameni ai muncii continuă să urmărească cu maximă atenție evoluția situației din Cehoslovacia, înfierează intervenția militară străină în această țară și se

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 15-17

solidarizează în unanimitate cu poziția fermă și principială adoptată de partidul și statul nostru. În scrisorile care continuă să sosească la organele locale de partid și în comentariile pe care le fac numeroși cetățeni califică ocuparea Cehoslovaciei ca o încălcare flagrantă a relațiilor între state, a suveranității și independenței naționale a poporului cehoslovac și cer insistent retragerea trupelor străine de pe teritoriul acestei țări. [...]

La uzinele 23 August din Capitală, 300 muncitori au solicitat încadrarea în gărzile muncitorești, la Combinatul de îngrășămintă cu azot Tg. Mureș – 250, la Uzinele Electroputere și 7 Noiembrie Craiova – câte 200, Uzina de vagoane din Arad – 100, unitățile economice din județul Vrancea – peste 150, din județul Teleorman – 115, județul Bacău – 90 etc. În județul Brașov, circa 150 de profesori, învățători, ingineri și medici au cerut să facă parte din gărzile patriotice. Asemenea cereri au fost formulate și de numeroși țărani cooperatiști din județele Bacău, Teleorman, Vaslui, Vâlcea ș.a.

Potrivit indicațiilor date de conducerea partidului, în toate județele s-a trecut efectiv la organizarea gărzilor, crearea de nuclee ale acestora în întreprinderi, instituții mai importante și comune și pregătirea lor cu sarcinile curente și pentru demonstrațiile de la 23 August. În capitală au fost echipați și înarmați 5 100 luptători. [...]

Comitetele județene de partid Galați, Iași și Vaslui informează că au primit comunicări de la partea sovietică, că delegațiile care urmau să participe la demonstrațiile de 23 August din orașele Bârlad, Galați, Iași și Vaslui nu vor mai veni din motive neprevăzute sau cauză de boală.

22 august 1938

[...] În ziua de 22 august, comitetele județene de partid au organizat adunări ale membrilor de partid în principalele întreprinderi, instituții și într-un număr de comune în care au fost dezbătute documentele plenarei Comitetului Central și ale sesiunii Marii Adunări Naționale. Au avut loc peste 5 800 adunări, la care au participat cca 577 000 comuniști¹. [...]

În adunările care s-au ținut au luat cuvântul peste 20 800 membri de partid pentru a-și exprima voința de a urma fără șovăire linia partidului; dintre aceștia, o mare parte au cerut înrolarea în gărzi patriotice. În multe locuri, nemembrii de partid aflând că se dezbate documentele plenarei au cerut să li se permită să vină la adunări și au participat în număr mare. [...]

În unele întreprinderi, colectivele de muncitori s-au angajat din propria inițiativă să lucreze în zilele de 23–24 august pentru a îndeplini și depăși sarcinile de plan și livrările la export. [...]

Lucrările sesiunii MAN au fost urmărite cu viu interes de către numeroși cetățeni. În urma măsurilor luate s-au creat posibilități ca zeci de mii de oameni să urmărească la radio și televiziune desfășurarea acestei sesiuni, precum și a ședinței festive închinată celei de-a 24-a aniversări a insurecției naționale. În municipiul București au avut loc 100–300 audiții colective la radio și televiziune, în județele Buzău – 170, Satu Mare – 160 etc. În orașele Botoșani, Bârlad, Constanța, Ploiești, Vaslui ș.a., mii de cetățeni au ascultat expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la difuzoarele instalate pe traseele de desfășurare a

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 48–51.

demonstrației din ziua de 23 August. Din relatările primite rezultă că numeroși cetățeni care au urmărit emisiunile radio-televiziunii au subliniat prin aplauze și urale, în mod spontan, diferite pasaje din expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la sesiunea MAN și din declarația adoptată.

În cursul zilei de 22 august a.c., comitetele județene de partid au trecut efectiv la organizarea gărzilor muncitorești, țărănești și de intelectuali. În numeroase întreprinderi, instituții și comune au avut loc, în această zi, adunări ale oamenilor muncii pentru aprobarea cererilor celor care și-au exprimat dorința de a face parte din gărzi. Înființarea gărzilor patriotice a prilejuit puternice manifestări de patriotism, de hotărâre fermă de a lupta pentru apărarea independenței și suveranității țării, a cuceririlor revoluționare.

În întreaga țară, mii de oameni ai muncii de diferite categorii sociale și naționalități, bărbați și femei, au cerut insistent înrolarea în gărzi. În numeroase locuri, când s-a anunțat că se constituie gărzile, în mai puțin de o oră, zeci și chiar sute de oameni s-au prezentat să fie încadrați în aceste formațiuni. De exemplu, în județul Dolj s-au înregistrat peste 20 000 de cereri, Argeș și Ilfov câte 8 000, la Uzinele de tractoare și autocamioane Brașov peste 2 000. De menționat că printre solicitanți se află și un număr foarte important de femei. Comitetele județene de partid Caraș-Severin, Sibiu, Cluj, Galați, Brașov, Dolj, Timiș informează că organizații întregi de partid au solicitat încadrarea în gărzile muncitorești.

Până în seara zilei de 22 august s-au constituit gărzi patriotice în 3 180 unități, din care 1 646 în întreprinderi, 1 052 în comune și 482 în instituții, care cuprind în total 192 230 luptători [110 000 (57%) în întreprinderi și 68 400 (35%) în

mediul sătesc]. S-au format gărzi în principalele întreprinderi, comune mai mari și toate localitățile de la frontieră.

Comitetele județene de partid au selecționat în funcțiile de comandă ofițeri și subofițeri în rezervă. Aceștia au fost instruiți cu sarcinile curente ce le revin, iar luptătorii au fost repartizați pentru a asigura paza obiectivelor mai importante; cei care participă la demonstrația de 23 August au fost pregătiți în acest scop.

Organele și organizațiile de partid s-au ocupat în mod susținut de pregătirea mitingurilor și demonstrațiilor oamenilor muncii, a manifestărilor cultural-artistice care vor avea loc cu prilejul zilei de 23 August. S-au luat măsuri pentru asigurarea pazei și securității sediilor organelor de partid și consiliilor populare, întreprinderilor, unităților agricole și instituțiilor; colective formate din activiști de partid și lucrători ai organelor de stat au controlat în permanență modul cum se respectă indicațiile date cu privire la paza obiectivelor. [...]

Din mai multe județe s-a informat că Ministerul Forțelor Armate a emis un ordin prin care limitează numărul de luptători care să fie încadrați în gărzi la 4 500-7 000, în funcție de posibilitățile de asigurare cu armament. De asemenea, în ordin se arată că cetățenii care sunt în evidența serviciilor de mobilizare să nu fie recrutați pentru gărzi. Aceste măsuri împiedică aplicarea indicațiilor date de CC al PCR privind constituirea de gărzi în întreprinderi și în toate comunele.

23 august 1968

*

Informare¹

[...] În cursul zilei de 23 august, în toate județele au continuat să aibă loc adunări ale comuniștilor pentru dezbaterile documentelor plenarei CC al PCR și sesiunii extraordinare a MAN. În total au avut loc 8 934 adunări la care au participat peste 1 000 000 de membri de partid, din care au luat cuvântul 54 500.

Ca și în ziua precedentă, adunările se caracterizează printr-un înalt spirit de răspundere în analiza situației care s-a creat pentru țările socialiste și mișcarea comunistă, prin angajamentul ferm de luptă pentru întărirea patriei și apărarea ei față de orice pericol din afară, prin unitatea deplină a comuniștilor în jurul Comitetului Central al partidului. [...]

În toată țara a continuat acțiunea de organizare a gărzilor patriotice. Până în seara zilei de 23 August au fost constituite gărzi patriotice în 5 312 unități, din care 2 237 în întreprinderi, 2 426 în comune, 649 în instituții, care cuprind 354 605 luptători. Au fost numiți în funcții de comandanți ai formațiunilor patriotice 5 700 ofițeri în rezervă, un însemnat număr de subofițeri și sergenți. Cei recrutați pentru posturile de comandă au fost instruiți cu sarcinile ce le revin și au trecut la îndeplinirea lor.

În toate județele, aflul cetățenilor pentru a se înscrie în aceste unități este mare. Organizații de partid întregi și grupe de cetățeni au cerut încadrarea în formațiunile de luptă. [...]

În aproape toate județele sunt mari insistențe din partea unor cetățeni mai vârstnici, dintre care unii au luptat în cel de-al doilea război mondial pentru eliberarea Cehoslovaciei,

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 87-90.

pentru înrolarea în gărzi. Cereri mari sunt și din partea femeilor.

24 august 1968

*

Notă¹

Comitetele județene de partid informează că, în cursul zilei de 27 august, organizațiile de partid din întreprinderi, instituții și comune au desfășurat în continuare munca de informare a cetățenilor cu privire la conținutul documentelor de partid și de stat, în legătură cu poziția partidului nostru față de evenimintele din Cehoslovacia. [...]

În mai multe județe au fost atrași în această muncă și deputații MAN care au întâlniri cu cetățenii. [...]

În acțiunea de constituire și instruire a gărzilor patriotice, în prezent are loc întocmirea planurilor de activitate pentru fiecare formațiune, începând pregătirea militară a luptătorilor. În județele Sibiu, Mehedinți, Caraș-Severin au avut loc exerciții de instrucție în principalele unități ale gărzilor patriotice din întreprinderi, urmând ca în zilele viitoare să se inițieze asemenea acțiuni în toate formațiunile. În municipiile București, Oradea, pregătirea luptătorilor se face zilnic, câte circa 2 ore, după lăsarea lucrului.

În județele Hunedoara, Brăila, Galați, Timiș, Cluj au fost trimiși ofițeri activi care ajută formațiunile gărzilor patriotice în întocmirea sau îmbunătățirea planurilor de activitate ale acestora, în organizarea instrucțiunii luptătorilor.

Toate comitetele județene de partid informează că se desfășoară în continuare acțiunea de organizare a centrelor,

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 138-140.

detașamentelor și grupelor pentru pregătirea premilitară a tineretului.

S-a intensificat munca politică educativă în rândul tineretului, se fac expuneri pe teme patriotice, se explică tinerilor semnificația și importanța pregătirii lor militare. Ca urmare, un număr tot mai mare de tineri solicită să fie încadrați în formațiuni.

Unii tineri încadrați în detașamente de pregătire premilitară au cerut să fie înrolați în gărzile muncitorești. Acest lucru l-au solicitat 300 de tineri de la Uzinele Tractorul, elevii din tabăra de la Bran, precum și 30 de tineri șoferi de la Trus-tul Utilaj Greu din Brașov. Printre aceștia mai mulți tineri de naționalitate maghiară și germană.

În mai multe județe, tinerii participă la confecționarea unor materiale simple de instrucție, la amenajarea terenurilor de instrucție și a poligoanelor. Tinerii din județul Iași au luat parte la amenajarea a 53 de terenuri de instrucție și 34 poligoane.

Au fost selecționați majoritatea comandanților acestor formațiuni și s-a trecut la instruirea lor. În prezent, în toate județele sunt convocați comandanții la centrele militare pentru pregătirea de 3 zile, așa cum s-a stabilit în indicații.

În cele mai multe localități urbane și rurale s-au stabilit locurile de instrucție și de tragere, precum și spațiile pentru depozitarea materialelor de pregătire premilitară.

Comitetele județene de partid Bihor, Brașov, Cluj, Maramureș, Mehedinți, Suceava și Satu Mare semnalează că se manifestă în continuare tendința populației de a cumpăra mari cantități de produse agroalimentare: făină, mălai, ulei, paste făinoase, orez, zahăr etc. Față de cererile crescânde au fost luate măsuri pentru aprovizionarea neîntreruptă a magazinelor. În

același timp, s-a desfășurat munca de lămurire a populației pentru combaterea acestei tendințe.

Un fenomen care crește este retragerea economiilor de la CEC. Astfel, în ziua de 26 august a.c., de la unitățile CEC din municipiul București s-au retras 20 milioane lei, de trei ori mai mult decât depunerile; la Cluj peste 9 milioane lei, în județul Bihor 6 milioane lei.

Comitetul județean de partid Suceava informează că unii muncitori de la I.F. Vatra Dornei și Iacobenii au părăsit lucrul și au plecat acasă motivând că țara va fi ocupată.

În județul Cluj, unii cetățeni de naționalitate maghiară au avut manifestări dușmănoase în comentariile lor pe care le fac pe marginea evenimentelor din Cehoslovacia. Kovaci Gheorghe, muncitor la fabrica de produse refractare din Dej, a afirmat că acum este momentul ca maghiarii să ceară Ardealul. [...]

27 august 1968

5. Informări ale Secției Organizatorice a CC al PCR referitoare la situația turiștilor cehi și slovaci aflați pe teritoriul RSR, august 1968

CC al PCR, Secția Organizatorică

Notă¹

La redacția ziarului *Făclia* s-a prezentat un grup de turiști cehoslovaci care au spus că li s-a comunicat de la ambasada cehoslovacă că orașul Cluj ar fi fixat ca punct de întâlnire al

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 33.

turiștilor și al altor cetățeni cehoslovaci care se află în țara noastră.

Până în prezent, în Cluj au sosit și s-au prezentat pentru cazare și hrană peste 200 turiști cehoslovaci.

De asemenea, la Turda s-au prezentat cca 114 turiști cehoslovaci care au fost cazați la unele internate din oraș.

Fiind un număr însemnat pentru care trebuie organizată hrana și cazarea, tovarășul Crișan întreabă cine va suporta aceste cheltuieli.

Acești turiști au cerut ca să participe și ei la demonstrația oamenilor muncii de 23 August cu lozinci și drapele de stat ale Cehoslovaciei.

Această notă a fost comunicată de către tovarășul secretar cu problemele organizatorice – Crișan Constantin.

22 august 1968

*

Comitetul Central al PCR, Secția Organizatorică

Notă¹

Comitetul județean de partid Cluj comunică următoarele:

Mai mulți turiști cehoslovaci aflați în Cluj, îndeosebi intelectuali, și-au exprimat dorința de a li se crea condiții să lucreze pe perioada cât vor sta în țara noastră. De asemenea, ei roagă, dacă este posibil, ca prin postul de radio București să se transmită în limba cehă, către familiile lor care au rămas în Cehoslovacia, că ei se află în RS Română și sunt în siguranță.

23 august 1968

*

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 38.

Comitetul Central al PCR Secția Organizatorică

Notă¹

Tovarășul Has Teodor, prim-secretar al Comitetului județean de partid Arad, comunică:

Reprezentanții ONT-ului au comunicat turiștilor cehoslovaci aflați în comuna Nădlac și orașul Arad, că organele maghiare de la punctul de frontieră au cerut să se aducă la cunoștința turiștilor cehoslovaci că pot merge acasă prin Ungaria.

Au mulțumit pentru informarea primită, dar roagă organele competente să se mai accepte staționarea lor în țara noastră cel puțin o zi, pentru a vedea cum mai evoluează evenimentele și să se mai convingă dacă au siguranța trecerii prin Ungaria.

Reprezentantul ONT a răspuns că noi nu forțăm plecarea dacă au această dorință, pot să mai stea.

24 august 1968

*

Comitetul Central al PCR, Secția Organizatorică

Notă²

Din evidența ONT rezultă că, în prezent, în țara noastră se află un număr de cca 8 000 turiști cehoslovaci, din care 4 500 în stațiunile de pe litoral, iar restul în orașele București – 1 000, Arad – 600, Timișoara – 350, Cluj – 350, Oradea – 300, Brașov – 200, precum și în alte localități.

În cursul zilelor de 22–23 august au mai sosit cca 400 de turiști care s-au aflat la odihnă în Bulgaria.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Organizatorică, Dosar nr. 51/1968, f. 66.

² *Idem*, f. 85–86.

Pe baza indicațiilor date de conducerea partidului, comitetele județene de partid, prin agențiile ONT județene au luat măsuri pentru asigurarea tuturor condițiilor pe perioada cât turiștii respectivi vor sta în țară.

Colectivul format din activiști ai CC al PCR, cadre de conducere de la ONT, Ministerul Sănătății și Ministerul Comerțului Interior, împreună cu organele locale de partid și de stat au rezolvat următoarele probleme:

– În toate localitățile unde se află grupe compacte de turiști din Cehoslovacia s-a asigurat integral cazarea în cămine și hoteluri, la campinguri.

– S-au luat măsuri ca turiștilor să li se servească câte 3 mese pe zi la prețuri accesibile, iar pentru cei care nu au bani, să nu achite hrana, cazarea; cheltuielile au fost preluate de ONT.

– Pentru buna servire, mai ales că printre turiști sunt multe familii cu copii, pe lângă cantinele căminelor studențești din București (Grozăvești, Regie și Agronomie), s-au organizat chioșcuri și tonete cu produse de panificație, lactate, fructe, răcoritoare etc.

– Pe lângă fiecare cămin s-au organizat puncte sanitare care funcționează zi și noapte, asigurând asistența medicală gratuită.

ONT, pe baza indicațiilor primite, a dat dispoziții ca toate agențiile în subordine să efectueze, la cerere, schimbul valurilor prezentate de turiștii cehoslovaci, fără limitarea cuantumului.

– Pentru informarea operativă a turiștilor cu principalele evenimente care au loc în Cehoslovacia, cu poziția partidului și statului nostru față de acestea, zilnic se tipărește și se difuzează un buletin Agerpres în limba cehă. Primul buletin cu un tiraj de 3 000 exemplare a fost difuzat în ziua de 23 August și a cuprins știri privind evoluția evenimentelor din Cehoslovacia. Al doilea buletin va apare în cursul zilei de astăzi

și va cuprinde: Cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la mitingul oamenilor muncii din capitală; Comunicatul Plenei CC al PCR din 21 august; Declarația MAN, precum și ultimele știri.

– De asemenea, comitetele județene de partid au organizat colective de activiști care îi informează pe turiști cu știrile din presă și de la radio. În toate căminele și hotelurile unde sunt cazați au fost instalate televizoare și aparate de radio.

Din informările primite de la comitetele județene de partid, precum și din discuțiile purtate cu turiștii de la cele trei cămine din București, se desprinde că aceștia au apreciat în mod deosebit poziția constructivă a partidului și statului nostru față de evenimentele tragice care au loc în Cehoslovacia, precum și grija cu care sunt înconjurați de către organele de partid și de stat, de către populație. Ei au adus cele mai calde mulțumiri conducerii partidului și statului nostru, tovarășului Nicolae Ceaușescu personal.

24 august 1968

Capitolul 4

Strict secret – între Brejnev și Ceaușescu

Declarațiile lui Nicolae Ceaușescu la mitingul organizat în Piața Palatului la 21 august 1968 puteau să se sfârșească tragic pentru România, existând posibilitatea unei invazii sovietice. Și totuși, la 40 de ani de la invadarea Cehoslovaciei, istoricii n-au reușit încă să afle dacă România a fost cu adevărat în pericol să fie ocupată de Armata Roșie. Informațiile legate de acest subiect sunt adesea contradictorii, iar arhivele rusești, care ar putea lămuri controversa, rămân în continuare inaccesibile cercetătorilor.

Cele mai vehiculate informații sunt furnizate de mărturiile liderilor politici ai vremii ori ale responsabililor serviciilor de informații. Primul care s-a „pronunțat” pe această temă a fost generalul-dezertor Ion-Mihai Pacepa. În cartea pe care a semnat-o *Orizonturi Roșii*, apărută în America în anii 1970, susține că Ceaușescu a fost speriat „de moarte” când a aflat despre invazie. Trezit din somn pentru a fi informat despre desfășurarea evenimentelor, liderul de la București ar fi intrat în panică, strigând buimac: „Acu-i rândul meu!” Episodul a fost dezmințit ulterior tocmai de unul dintre cei doi protagoniști ai săi – șeful serviciilor speciale de la acea vreme, Ion Stănescu, cel care îi anunțase vestea lui Ceaușescu.

Ar fi avut Uniunea Sovietică motive temeinice să atace România, pe lângă poziția în „problema” Cehoslovaciei? Încă din ultimii ani ai „perioadei Dej”, guvernul de la București se îndepărtase de la „linia” Moscovei, încercând o apropiere de Occident, mai ales în relațiile economice. Tocmai de aceea, România compromitea ierarhia prestabilită a Tratatului de la Varșovia, susținând că relațiile dintre state trebuiau să se bazeze pe principiul egalității și neamestecului în treburile interne. Prin apropierea de China lui Mao, regimul de la București căuta un partener alternativ în lumea comunistă, sperând că va scăpa de „cizma” sovietică. Românii au îndrăznit chiar să facă șicane vecinului de la Răsărit, refuzând să accepte tranzitul prin țara noastră a unei căi ferate ce lega URSS de Bulgaria. Mai mult, în 1967 a oferit Israelului piese de schimb pentru tancurile sovietice capturate de la egipteni în Războiul de șase zile. Însă aceste „infracțiuni” nu erau suficiente pentru a argumenta invadarea unei „țări-surori”. Chestiunea trecerii Prutului de către soldații sovietici, conduși cu onoruri la graniță în timpul retragerii din 1958, ținea mai degrabă de situația geopolitică a lumii de la acea vreme.

Statutul României depindea foarte mult de poziția americanilor față de conflictul apărut în estul Europei. În prima fază, președintele Statelor Unite, Lyndon Johnson, a declarat la 22 august că nu are nici o obiecție față de pătrunderea trupelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia, fiind o chestiune internă a „blocului comunist”. Din punct de vedere politic, americanii nu puteau face prea mult caz de intervenția Moscovei contra „Primăverii pragheze”, deoarece, în Vietnam, „yankeii” erau implicați într-un conflict la fel de controversat.

La București, situația a devenit destul de tensionată, așa cum rememora și prim-ministrul de la acea vreme, Ion Gheorghe

Maurer, în interviul cu Lavinia Betea din anul 2000: „Nu omul de rând este îndatorat să evalueze riscul unui act politic. Or, ceea ce făcuse Ceaușescu echivala cu un risc enorm pentru țară.” În primele zile ale conflictului din Cehoslovacia, sovieticii au „jucat tare”, trimițând amenințări Bucureștiului inclusiv prin intermediul presei americane. Astfel că agenția UPI (United Press International) a transmis „pe surse” o știre conform căreia o invazie asupra României era inevitabilă dacă Nicolae Ceaușescu nu se retrăgea de la conducere.

Aceeași stare de incertitudine și-o amintea, în ultimii ani de viață, și Corneliu Mănescu, care în perioada invadării Cehoslovaciei era ambasador al României la ONU:

Apucasem să vorbesc și cu președintele Turciei, Cevdet Sunay. El mi-a spus: „Asta e o chestiune care vă privește. Sunteți membri ai Tratatului de la Varșovia. Este o problemă ce vă privește pe voi.” Eu am spus că nu e cazul să facem tevatură. Și am plecat la ONU – așa cum mă înțelesesem cu Ceaușescu – să văd ce se mai poate face acolo, unde te puteai întâlni cu ceilalți (Betea, 2001).

Însă liderii lumii nu erau dispuși să înfrunte Uniunea Sovietică de dragul României, cel puțin nu în mod deschis. Corneliu Mănescu însă a persistat în efortul său de a nu lăsa țară descoperită, găsind în cele din urmă ascultare la George Bol, reprezentantul Statelor Unite la ONU: „El m-a întrebat de ce avem nevoie, cu ce poate să ne ajute? «Vezi care e situația, faceți tot ce puteți și ajutați-ne să evităm invazia noastră, i-am spus. În principal, am avea nevoie de o declarație a președintelui Americii.»”

În cele din urmă, americanii și-au dat seama că nu-i puteau lăsa pe sovietici să „măture pe jos” cu estul Europei, decizând să intervină în problema invadării Cehoslovaciei. Aflat

la o conferință a producătorilor de lapte din San Antonio (Texas), președintele Lyndon Johnson a deviat pentru moment tema discursului pe care și-l pregătise pentru eveniment, declarând că „nu trebuie asmuțiți câinii războiului” (30 august). Declarațiile sale se refereau, evident, la situația Europei de Est, fiind preluate de presa internațională. Moscova a răspuns pozitiv „provocării” americanilor, dezmințind a doua zi, pe căi diplomatice, zvonurile că ar plănui invadarea României.

Totuși, Uniunea Sovietică nu-și permitea să nu ofere Guvernului de la București o lecție după „devierea” din 21 august 1968. Corneliu Mănescu își amintea astfel momentul „descălcării” sovieticilor în România, după „liniștirea apelor”:

Ulterioară declarației lui Johnson a fost, la București, vizita mareșalului Iakubovski, comandantul trupelor Tratatului de la Varșovia. A venit însoțit și de primul adjunct al ministrului de Externe sovietic, Andrei Gromiko. Primul său adjunct era Kuznețov. Deci, această delegație venită în România nu mai avea caracter pur militar. Kuznețov nu avea ce să caute într-o delegație militară – nu-și afla locul acolo. Există dorința de a calma atmosfera, spiritele care, într-adevăr, urcaseră la cele mai înalte temperaturi. Pentru că pe Kuznețov îl cunoșteam foarte bine, am organizat o masă la mine acasă. Am început prin a invoca absurditatea amenințării invaziei noastre, despre care se vorbește în lume. În același timp, am spus cât de nefiresc este să fim înconjurați la granițe de armatele lor. Normal că știam ce forțe desfășuraseră ei la granițele noastre. M-am uitat peste hârtii și pot să vă spun. La granițele noastre făceau manevre de intimidare și diversiune 10-12 mari unități sovietice, 4-5 mari unități maghiare și 2-3 unități de bulgari. Este contrar percepțelor dreptului internațional, principiilor dintre țările socialiste. Interlocutorul meu era Iakubovski. El nu putea însă, în virtutea funcției ce-o avea,

să susțină discuții sub această formă. Și atunci a fost ajutat de Kuznețov, care a spus că nici vorbă nu poate fi ca Uniunea Sovietică să aibă intenții agresive cu noi, că nu avem nici un motiv să ne temem de ceva. A dat asigurări în privința relațiilor pașnice dintre noi (Betea, 2001).

Anul 1968 a reprezentat „vârful de imagine” pentru România comunistă în lume. Vizita lui Charles de Gaulle din mai, dar mai ales poziția în „problema cehoslovacă” din august i-au construit lui Ceaușescu aura de lider democrat într-o Europă de Est totalitară. Alături de soția sa, Elena, a vizitat principalele capitale ale lumii, întâlnindu-se la nivel înalt cu „puternicii zilei”. România a beneficiat de contracte economice avantajoase cu țările dezvoltate, construind-și o industrie la cei mai înalți parametri pentru acele vremuri.

Valul de solidaritate internă și externă ce a urmat discursului de la balcon din 21 august l-au făcut pe Ceaușescu să creadă că poate controla inimile și mințile românilor. Adesea, cuvântarea din 1968 este comparată cu încercarea disperată din 22 decembrie 1989 de a se menține la putere. Atunci a vorbit tot despre „pericolul străin”, „forțele oculte” și solidaritatea națională.

România nu a fost singura țară socialistă care a „condamnat” invazia sovietică în Cehoslovacia. O poziție asemănătoare a fost adoptată de Guvernul de la Tirana, aflat de mai mulți ani în conflict cu Moscova. Însă Albania era o țară prea mică pentru a fi luată în seamă de URSS, mai ales că „disidența” ei era susținută de China. Cu toate că respingea reformele democratice inițiate de Dubček în Cehoslovacia în 1968, conducerea albaneză a emis un comunicat „de protest” asemănător discursurilor staliniste din anii 1930. Așadar, liderii de la Tirana considerau că Cehoslovacia aparținea „sferei de dominație revizioniste sovietice”, iar invazia trupelor Tratatului de la

Varșovia avusese aprobarea „alianței contrarevoluționare americano-sovietice”. La 13 septembrie același an, Adunarea Populară a Albaniei a emis un decret de „neutralitate”, susținând că „poporul albanez nu recunoaște zonele de influență ale marilor puteri imperialiste și revizioniste”. Comuniștii albanezi își exprimau „temerea” față de o invazie sovietică, afirmând că Tratatul de la Varșovia putea servi „noilor țări de la Kremlin” pentru a „justifica dreptul de a întreprinde o acțiune brutală militară contra Republicii Populare Albania”.

Albanezii avuseseră o atitudine asemănătoare și în 1956, când sovieticii înăbușiseră Revoluția din Ungaria. Și atunci, ca și în 1968, conducătorii de Kremlin i-au ignorat pe liderii comuniști de la Tirana. Hrușciiov declarase în 1956 că „cele 1,6 milioane de locuitori ai Albaniei consumau mai puțin grâu decât șoarecii din silozurile sovietice!”.

Documentele din Fondul Comitetului Central al Partidului Comunist Român – Secția Relații Externe, depozitat la Arhivele Naționale ale României, dezvăluie natura reală a relațiilor dintre români și sovietici față de problema invadării Cehoslovaciei, în august 1968. Deși pe plan internațional Guvernul de la București a apărut ca promotorul păcii și al independenței politice a statelor din „blocul socialist”, în corespondența oficială cu Moscova, Ceaușescu a domolit tonul, încercând să justifice natura „democratică” a poziției țării sale. Mai mult, în scrisorile trimise spre capitala Uniunii Sovietice, americanii și vest-europenii erau „gratulați” cu apelativul de „forțe dușmane imperialiste”.

Liderului de la București i-au prins bine aprecierile din presa internațională și cele venite pe cale diplomatică din partea „statelor imperialiste”, văzându-se un mediator al tensiunilor în estul Europei. A încercat să adopte această tactică, în mai

multe rânduri, și cu liderii de la Moscova, chemându-l pe Leonid Brejnev la masa negocierilor. De fiecare dată, Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice a reacționat prompt, transmițându-i lui Ceaușescu că-și depășea atribuțiile în cadrul „lagărului”. Nu Brejnev trebuia convocat la București, ci Ceaușescu la Moscova!

În vara anului 1969, Ceaușescu realizase deja că nici unui lider comunist nu i se putea permite să fie „disident” în cadrul „lagărului”, renunțând la orice tentativă de șicană adusă Moscovei. Cu ocazia evenimentelor din 1968, România refuzase să mai trimită bani pentru „Fondul de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stânga”, destinat sprijinirii partidelor comuniste din țările capitaliste. În iulie 1969, însuși Brejnev trimite o scrisoare prin care-i semnală lui Ceaușescu acest „lapsus”, considerat de Moscova o tentativă de sfidare. Liderul de la București renunță la poziția de rezistență, răspunzându-i că România va plăti datoria, în condițiile în care „Partidul Comunist Român acordă o mare importanță ajutorului acordat partidelor frățești”.

1. Scrisoarea predată de A.V. Basov, ambasadorul URSS la București, în cadrul unei audiențe la Nicolae Ceaușescu, în ziua de 25 august 1968

[24 august 1968, Moscova¹]

Scrisoarea a fost predată de A.V. Basov, ambasadorul URSS la București, în cadrul unei audiențe la tov. N[icolae] Ceaușescu, în ziua de 25 august 1968, ora 9.00.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar nr. 3u/1968-1970, vol. II, f. 24-33.

Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român

Stimați tovarăși,

Ambasadorul nostru a comunicat că la 21 august a.c. a fost invitat la C[omitetul] C[entral] al P[artidului] C[omunist] R[omân], unde tov.[arășul] M.[ihai] Dalea, secretar al C[omitetului] C[entral], i-a comunicat reacția dumneavoastră la măsurile comune întreprinse de cinci țări socialiste în vederea acordării de ajutor imediat poporului frate cehoslovac, inclusiv ajutor cu forțele armate.

Dumneavoastră în pripă și profund greșit calificați acțiunea internaționalistă a țărilor socialiste ca „intervenție, încălcarea suveranității R[epublicii] S[ocialiste] C[ehoslovace], amestec în treburile ei interne, încălcarea flagrantă a prevederilor Tratatului de la Varșovia”. Acest punct de vedere a fost confirmat la ședința comună a C[omitetului] C[entral] al P[artidului] C[omunist] R[omân] și guvernului R[epublicii] S[ocialiste] R[omânia], la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale a R[epublicii] S[ocialiste] R[omânia] și este larg răspândit înăuntrul țării și peste granițele ei.

Noi respingem în mod hotărât denaturarea poziției principale a Uniunii Sovietice și a altor țări socialiste și nu putem să trecem pe lângă gălăgia nesănătoasă care se face în România în legătură cu aceasta.

Poziția Uniunii Sovietice, Bulgariei, Ungariei, R[epublicii] D[emocrate] G[ermane] și Poloniei față de aprecierea evenimentelor din Cehoslovacia, punctul nostru de vedere în această problemă au fost expuse atât în documente publice, cât și în informarea confidențială care vi s-a trimis. În același timp,

având în vedere că în hotărârile dumneavoastră, între altele la ultima sesiune a Marii Adunări Naționale, în cuvântări oficiale, dumneavoastră, declarați că doriți relații prietenești cu Uniunea Sovietică și alte țări socialiste, considerăm posibil, fără a repeta ceea ce s-a spus deja, încă o dată să ne pronunțăm în esența problemei legată de ultimele evenimente în R[epublica] S[ocialistă] Cehoslovacă.

A fost evident că introducerea trupelor aliate va fi folosită de către reacțiunea internațională pentru a încerca să discrediteze țările socialiste. Și mai evident era însă faptul că refuzarea unui asemenea pas ar fi adus după sine consecințe dintre cele mai grave nu numai pentru R[epublica] S[ocialistă] Cehoslovacă, dar și pentru toate țările socialiste.

Era evident că reacțiunea internațională va dezlănțui o isterie anticomunistă în legătură cu această acțiune. Însă și mai real se contura pericolul unor lovituri dintre cele mai grele împotriva întregii mișcări comuniste în cazul pieirii Cehoslovaciei socialiste.

Era evident că forțele imperialismului se vor strădui să folosească întorsătura bruscă a evenimentelor pentru a semăna discordie în comunitatea socialistă, în cadrul întregului front antiimperialist. Însă absolut perceptibil exista primejdia unor noi încercări de a rupe o verigă după alta, din cadrul sistemului mondial socialist.

A adopta în această situație o poziție de observator lăturalnic ar fi însemnat a se face jocul reacțiunii internaționale, a ceda interesele fundamentale nu numai ale poporului cehoslovac, ci și ale tuturor țărilor socialiste, ale mișcării comuniste și muncitorești în ansamblu.

În aceste condiții, datorită internațională, interesele apărării cuceririlor socialiste ale poporului cehoslovac, ale tuturor

țărilor socialiste ne-au poruncit să răspundem la apelul grupului de membri ai C[omitetului] C[entral] al P[artidului] C[omunist] din Cehoslovacia, guvernului și Adunării Naționale a R[epublicii] S[ocialiste] Cehoslovace, și să luăm măsuri hotărâte și eficiente în sprijinul Cehoslovaciei socialiste.

Adoptând această hotărâre foarte grea și de răspundere, Uniunea Sovietică, Bulgaria, Ungaria, R[epublica] D[emocrată] G[ermană] și Polonia au declarat în mod clar și fără echivoc că nici nu poate fi vorba despre amestecul trupelor aliate în treburile interne ale poporului cehoslovac.

Cu toată claritatea, noi ne-am exprimat în sprijinul schimbărilor progresiste, legate de hotărârile Plenei din ianuarie a C[omitetului] C[entral] al P[artidului] C[omunist] din Cehoslovacia, îndreptate spre consolidarea și dezvoltarea socialismului în R[epublica] S[ocialistă] Cehoslovacă, întărirea rolului conducător al clasei muncitoare și a avangardei sale – Partidul Comunist.

Desfășurarea evenimentelor deja după introducerea armatelor aliate în R[epublica] S[ocialistă] Cehoslovacă a confirmat în întregime că măsurile extreme îndeplinite de țările socialiste au fost oportune și urgente. Au ieșit la iveală fapte noi care arată existența unui complot larg îndreptat împotriva Cehoslovaciei socialiste, forțele antisocialiste dispuneau de grupuri înarmate special pregătite, la dispoziția lor se afla o rețea largă de posturi de radio ilegale, ele aveau legături directe cu serviciile de spionaj imperialiste. Pregătirea pentru o lovitură contrarevoluționară se intensifica și nu este nici o îndoială că, dacă nu ar fi fost luate măsuri, situația ar fi putut să devină ireparabilă. Raportul forțelor mondiale s-ar fi schimbat în dauna socialismului, situația în Europa s-ar fi înrăutățit în mod brusc, interesele și securitatea tuturor statelor socialiste ar fi fost puse

în pericol, încrederea în justetea învățăturii marxist-leniniste ar fi fost subminată.

În prezent, cercurile imperialiste au dezlănțuit o campanie deșănțată împotriva statelor socialiste, întrucât au eșuat calculele lor în a rupe Cehoslovacia de comunitatea socialistă, de a restabili capitalismul în R[epublica] S[ocialistă] Cehoslovacă. Ele nu numai că calomniază țările socialiste și denaturează politica lor, dar încearcă să acționeze în mod activ asupra lor, să aprindă manifestările naționaliste, să slăbească legăturile de solidaritate frățească care unesc comunitatea socialistă.

De noi toți, de fiecare stat socialist, depind acum foarte multe lucruri. În interesele noastre generale ar fi extrem de important să se contrapună reacțiunii imperialiste frontul unit al țărilor socialiste, bazate pe principiile marxism-leninismului, internaționalismului proletar. Acest lucru este necesar tuturor țărilor socialiste, mișcării comuniste și muncitorești, mișcării de eliberare națională. Noi suntem convinși că un alt punct de vedere, denaturarea voită sau nevoită a poziției principiale a țărilor socialiste pentru apărarea Cehoslovaciei socialiste, ar reprezenta o lovitură dată cauzei păcii, democrației, independenței naționale și socialismului.

În ce privește Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, am urmat și vom urma neschimbat normele încercate ale relațiilor frățești dintre statele socialiste – principiile egalității în drepturi, respectării independenței naționale și suveranității, neamestecului în treburile interne ale altuia. Noi vom fi credincioși îndeplinirii noastre revoluționare internaționaliste, vom apăra cu fermitate și consecvent securitatea și cuceririle socialiste ale popoarelor de atentatele imperialismului.

Noi am dori să ne exprimăm speranța că, pentru a nu permite înrăutățirea relațiilor româno-sovietice, slăbirea prieteniei

României socialiste cu celelalte țări socialiste, ceea ce corespunde, de asemenea, și intențiilor noastre, din partea dumneavoastră vor fi trase concluziile care să corespundă în mod real situației create și acestora vor corespunde pașii întreprinși în mod practic de dumneavoastră.

Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

Moscova, 24 august 1968

2. Stenograma ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR din 25 august 1968

25 august 1968, București¹

La ședință au participat tovarășii: Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Emil Bodnăraș, Chivu Stoica, Paul Niculescu-Mizil, Virgil Trofin, Ilie Verdeț, Maxim Berghianu, Florian Dănălace, Constantin Drăgan, Ianoș Fazekas, Gheorghe Rădulescu, Leonte Răutu, Vasile Vâlcu, Ștefan Voitec, Iosif Banc, Petre Blajovici, Dumitru Coliu, Emil Drăgănescu, Mihai Gere, Petre Lupu, Manea Mănescu, Dumitru Popa, Dumitru Popescu, Gheorghe Stoica.

Au fost invitați tovarășii: Mihai Dalea, Vasile Patilineț.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Tovarăși, am convocat Comitetul Executiv pentru două motive:

Primul, să facem o informare despre întâlnirea pe care am avut-o cu Tito și alți tovarășii iugoslavi;

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Cămară, Dosar nr. 135/1968, f. 5-29.

Al doilea, pentru a lua cunoștință și a stabili și răspunsul la scrisoarea Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice adresată către Comitetul Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Noi ne-am adresat în ziua de 23 august a.c. tuturor partidelor comuniste din Europa cu propunerea de a avea o întâlnire a reprezentanților acestor partide la Praga cu conducerea Partidului Comunist din Cehoslovacia în prezența lui Dubček, pentru că aci am avut în vedere fie conducerea veche, fie conducerea nouă, pentru că Dubček este fie din conducerea veche, fie nouă. Până acum, reacțiile din țările occidentale sunt în general pozitive, dar toți leagă de participarea celor 6 partide. Cehii sunt de acord, în principiu, și consideră bun acest lucru, dar în fond rămâne acordul celor 5 care n-au dat nici un răspuns, însă, noi am considerat că în orice caz este o formă utilă de a se putea ajunge ca într-adevăr discuțiile să se poarte cu reprezentanții legali și ca partidele comuniste într-adevăr să-și aducă contribuția la găsirea unor soluții care să pornească de la o asigurare ca Partidul Comunist din Cehoslovacia să-și desfășoare activitatea. Și acest lucru merge chiar și pe linia care o spun și tovarășii sovietici, ca problemele să se rezolve în familie, că este o ceartă în familie. Aceasta a fost o problemă.

Pe urmă, tot în ziua de 23 august a.c. am avut o întrevedere cu Ota Šik, membru al Prezidiului CC al PC din Cehoslovacia, vicepreședinte al Guvernului Republicii Socialiste Cehoslovace, și František Vlasák, membru supleant al CC al PC din Cehoslovacia, ministru și președinte al Comisiei de Stat a Planificării. Ei au cerut să vină până aci și le-am spus că noi îi primim în calitatea pe care o au.

Le-am spus că noi considerăm că trebuie să se asigure condiții conducerii partidului și guvernului și că problemele să se rezolve de către conducerea constituită.

Le-am spus părerea noastră că noi considerăm că nu este bine să se pornească în nici un fel peste capul conducerii interne și că orice acțiune trebuie să aibă acordul președintelui, să nu acționeze peste capul președintelui – că ei aveau această idee – și le-am spus că, dacă președintele nu este de acord, n-ar fi bine; că noi stăm pe poziția ca organele legale, președintele, partidul, să stea de vorbă cu ei și considerăm că am făcut bine și corespunde poziției și principiilor care le-am spus – că se pare că ei au fost ceva sfătuiți de tovarășii iugoslavi ca să facă în afară un guvern – și le-am spus că ar fi o prostie și trebuie să vă fie clar că, dacă Svoboda și Marea Adunare vor accepta un alt guvern, acel guvern va trebui acceptat pentru că aceasta va presupune o luptă internă, dar nu se poate altfel, pentru că se va agrava situația din Cehoslovacia, și pe această bază am și acționat și acționăm.

Ați văzut că am dat și ce spune Svoboda, pentru că considerăm că în acest spirit trebuie să procedăm.

În aceeași zi ne-am adresat țărilor socialiste vecine: Uniunea Sovietică, Bulgaria, Ungaria și Iugoslavia, cu propunerea să organizăm întâlniri bilaterale pentru a discuta problemele create și relațiile, cum să acționăm pentru a putea să normalizăm sau să intrăm pe calea normalizării.

Răspuns n-am primit decât de la tovarășii iugoslavi, cu care am avut aseară întâlnire, cu tovarășii Tito, Kardelj și alți conducători iugoslavi.

A fost o informare de ce-am constatat noi în Cehoslovacia, în spiritul în care am spus și cum privim noi că trebuie să se pornească de la faptul că trebuie să se creeze condiții ca

guvernul, președintele, partidul să-și desfășoare normal activitatea. Că trebuie problemele să fie discutate cu aceste organe legal constituite și că desigur trebuie să se ajungă la retragerea trupelor, dar esențial și primul lucru care trebuie pus și realizat – și le-am spus și cehilor acest lucru – este ca organele actuale să-și poată desfășura activitatea și să se ajungă la retragerea trupelor. Practic, acest lucru nu se va face mâine.

Primul lucru care trebuie obținut este ca guvernul, partidul, președintele să poată să-și desfășoare activitatea în compoziția în care sunt ele, și ele să devină active, să ajungă la înțelegere cu cele 5 țări privind retragerea.

În acest spirit le-am explicat și iugoslavilor punctul nostru de vedere și ei au fost de acord.

Le-am explicat și în legătură cu congresul care a avut loc în Cehoslovacia. Desigur, este o situație mai complicată, totuși noi considerăm legal constituit Congresul, pentru că delegații au fost aleși în conferințe. Faptul că s-a întrunit ilegal se datorește condițiilor care li s-au creat. Dacă se vor reglementa lucrurile, ei continuă congresul, pentru că n-au rezolvat toate problemele care stau în fața congresului.

Noi considerăm că trebuie să sprijinim ca conducerea de partid să-și desfășoare activitatea în frunte cu Dubček și ei să hotărască când să se țină congresul sau să se continue. Adică, noi să pornim de la recunoașterea a ceea ce a hotărât Congresul dacă ei consideră aceasta just, adică congresul lor, și noi să sprijinim aceasta.

Am exprimat părerea noastră că nu ar fi bine ca să se ridice problema aceasta la Organizația Națiunilor Unite. În sensul acesta, de altfel, am și trimis pe Corneliu Mănescu, ministrul nostru de Externe, la ONU, și cu indicația de a nu face nici o declarație la Consiliul de Securitate. În general, să nu se

antreneze nici în declarații de presă și ar fi de dorit să nu se ajungă la o discuție în Adunarea ONU, dar în orice caz toată problema aceasta este legată de președintele și de guvernul legal al RS Cehoslovace și noi să nu susținem nici o altă acțiune de convocare a ONU decât dacă guvernul legal și președintele cer acest lucru și, după câte știm, ei nu cer și sunt chiar împotriva, pentru că acolo sunt tendințe din partea americanilor, a altora să propună convocarea Adunării Generale a ONU în problema Cehoslovaciei.

Tov. Gheorghe Stoica: După câte știu, acolo a plecat acum ministrul de Externe al Cehoslovaciei.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Da, și el a primit indicația să ceară scoaterea de pe ordinea de zi a Consiliului Securității a acestei probleme. Eu spun acum ce i-am spus lui Mănescu.

Tov. Gheorghe Stoica: Dar atitudinea cehilor?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Și ei sunt împotriva ca această problemă să se discute la Consiliul de Securitate, și Dubček, și președintele Svoboda.

Așa că în acest spirit le-am explicat tovarășilor iugoslavi poziția noastră și ne-am exprimat îngrijorarea cu situația care este creată cu faptul că se discută și sunt unele semne de concentrare de trupe și că, sigur, noi suntem hotărâți să facem totul ca să acționăm să se evite orice încordare, dar, așa cum am stabilit în plenară, dacă se va ajunge acolo, noi ne vom opune. Dar, că considerăm că ceea ce trebuie să facem acum este să acționăm pentru a împiedica să ajungem acolo și să acționeze și ei.

Le-am spus că noi am cerut întâlnire cu tovarășii sovietici.

Sigur, ei ne-au făcut o expunere lungă privind vizita pe care au făcut-o în Japonia și ne-au spus și cum au fost în Cehoslovacia, ce-au văzut, lucruri care au fost și în presă și în discuții.

Despre părerea și poziția lor ne-au vorbit mai puțin, aproape că au uitat.

Ne-au spus că sunt de acord cu noi și că este bine să dăm dovadă de atenție, de moderație, numai că ei fac invers lucrul acesta.

Ne-au vorbit că au avut o plenară și că au elaborat o rezoluție pe care o vor publica, în care și ei pun problema că vor respinge orice încercare de intervenție, o declarație constructivă. Atât ne-au spus. Și că aceasta a fost adoptată în unanimitate în Comitetul Central.

Ne-au spus că în popor există o unitate. Ne-au explicat că au și o situație grea care ar putea fi folosită de italieni care revendică o parte din teritoriu, de albanezi, de greci, care într-o anumită situație ar putea să profite. Dar ei au spus că desigur noi nu avem altă posibilitate, dacă se va acționa împotriva noastră nu avem decât să ne apărăm.

Însă noi le-am spus că am dori și considerăm că trebuie acționat – și au fost și ei de acord – ca să nu se ajungă aci, și în acest sens să insistăm pentru întâlnirile bilaterale, să căutăm soluții politicos. Să facem tot ceea ce depinde de noi, să nu se poată spune că n-am întreprins nimic.

Iată felul cum am acționat în aceste zile și ce-am discutat în poziția noastră.

Tov. Gheorghe Stoica: Iugoslavii au fost pentru întâlnire cu partidele?

Tov. Nicolae Ceaușescu: În principiu, ei consideră bun acest lucru, dar nu prea văd șansele. Dar dacă va fi, vor veni și ei.

Tov. Emil Bodnăraș: În tot timpul au manifestat un deplin acord.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Și ei au spus că ar fi o greșeală să se formeze un guvern în exil, dar înainte i-au sfătuit puțin altfel. Însă el a spus că acest lucru ar fi o greșeală și în general a fost de acord cu poziția noastră.

Eu aş propune spre aprobare, dacă Comitetul Executiv este de acord cu felul cum am acționat, dacă este bun și dacă este bună și poziția pe care am stabilit-o.

(Toți tovarășii sunt de acord.)

Să vă citim scrisoarea trimisă de către Biroul Politic al Comitetului Central al PCUS (se anexează).

Tovarășul Nicolae Ceaușescu dă citire scrisorii, la care s-au făcut următoarele discuții:

Tov. Nicolae Ceaușescu: [...]

Deci ce dovezi: existența posturilor de radio și a grupurilor înarmate (gărzile muncitorești); într-adevăr acestea acționează să apere întreprinderile, au apărut congresul și apără postul de radio.

[...]

Și unde mai puneți că afirmă că ele nu vor interveni pentru că este o problemă de familie.

Tov. Ilie Verdeț: Chiar așa se și spune.

[...]

Tov. Leonte Răutu: Când s-a primit scrisoarea?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am primit-o azi-dimineață la ora 9.00. Este semnată din 24 august 1968.

Tov. Leonte Răutu: Când am trimis noi propunerea noastră de întâlnire bilaterală?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Pe 23 august a.c.

Tov. Leonte Răutu: Deci anterior acestei scrisori.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Iată ce-am răspuns eu.

Tov. Gheorghe Stoica: S-a și răspuns?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am avut o convorbire cu A.V. Basov, ambasadorul URSS la București, astăzi dimineață (25 august a.c.), și i-am spus că o să informăm Comitetul Executiv.

Ceea ce aş dori să spun este faptul că partidul, atât în Comitetul, cât și în Marea Adunare Națională, a afirmat hotărârea sa de a face totul pentru dezvoltarea relațiilor cu Uniunea Sovietică și cu țările socialiste, fidelitatea sa față de alianțele existente. Deci, a da putere de lege, ca să spun așa, punând în fața Marii Adunări Naționale orientarea politică a partidului și poporului nostru; am făcut aceasta pentru a exclude orice speculație din partea cercurilor imperialiste.

Toți tovarășii: Așa este, foarte bine.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Îmi pare rău că din scrisoarea PCUS nu reiese că sunt cunoscute aceste documente ale partidului și Marii Adunări Naționale.

El a intervenit, că sunt cunoscute documentele, că el a informat corect.

Eu am spus că spun ceea ce reiese din scrisoare, tocmai ca să marchez acest lucru, pentru că din scrisoare nu reiese.

Nu doresc să mă refer la problemele legate de Cehoslovacia; părerile noastre, cel puțin deocamdată, sunt deosebite, dar ca o părere preliminară, dacă tovarășii sovietici și celelalte partide dispuneau de date de care se afirmă aici, de ce nu au mers pe linia de a discuta aceste probleme și cu partidul și guvernul român, care sunt membre ale Tratatului de la Varșovia, tocmai pentru a clarifica și a evita orice înțelegere greșită?

Trebuie să spun drept că ar fi fost de un deosebit folos pentru toată mișcarea dacă s-ar fi făcut o consultare chiar și cu alte partide din țările capitaliste, tocmai pentru a asigura o unitate deplină, a împiedica ivirea situației care s-a creat și care, fără îndoială, servește numai imperialismului și reacțiunii.

Eu spun acestea ca păreri personale.

Noi am afirmat nu o dată că, chiar dacă sunt păreri deosebite, consultarea, discutarea este obligatorie pentru a le putea înțelege și lămurii. În declarația Comitetului Central, îndeosebi a Marii Adunări Naționale, unde se oglindește și punctul de vedere al Comitetului Central, noi ne-am exprimat cu toată claritatea părerea că situația care s-a creat în Cehoslovacia trebuie să fie rezolvată prin tratative cu reprezentanții legali ai statului și partidului și am declarat, adevărat, că noi recunoaștem numai aceste organe legale, dar considerăm că nici nu puteam face altfel. Adică, nu recunoaștem un grup de activiști.

Ne-a bucurat faptul că, până la urmă, s-au început discuțiile cu Svoboda. În *Scînteia* este redat comunicatul de ieri, inclusiv apelul lui Svoboda pentru liniște, pentru calm, și considerăm că nici nu putem proceda altfel.

Sigur, *Izvestia* are părerea însă că sprijinind guvernul legal și pe președintele Republicii, Svoboda, Comitetul Central – și am spus pe Dubček – înseamnă a sprijini elementele contrarevoluționare. Ne miră interpretarea aceasta a unui ziar al guvernului sovietic. Eu îmi pun întrebarea: Să publicăm în *Scînteia* acest articol? Va servi aceasta prieteniei româno-sovietice? Sau chiar declarația Agenției TASS de aseară, în care afirmă că România face corp cu imperialiștii? Să publicăm declarația aceasta în România? Normal ar trebui s-o publicăm. Dar ne întrebăm: va servi aceasta prieteniei româno-sovietice? În fond, ambele aceste documente sunt în contradicție cu scrisoarea Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Agenția TASS este o agenție oficială a guvernului sovietic, a PCUS, care este forța conducătoare în Uniunea Sovietică. Dacă Agerpres o să dea un comunicat, nu se va putea spune că el nu oglindește punctul de

vedere al României și al partidului nostru – și m-am referit aici pentru că Basov a spus că el încă n-a citit *Izvestia*.

Nu știu dacă tovarășul Basov a putut constata că tocmai în perioada aceasta de frământări și de încordare, deși într-un șir de probleme avem păreri deosebite, inclusiv în problema cehoslovacă, am căutat să punem un accent deosebit tocmai pe relațiile de prietenie cu Uniunea Sovietică și să subliniem – și în cuvântările mele și ale tovarășului Maurer –, și în documentele de la Marea Adunare Națională, aceasta. Am făcut aceasta tocmai pentru a nu lăsa nici un moment impresia în rândul poporului că în unele probleme avem păreri deosebite și că trebuie pusă în discuție prietenia dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre popoarele român și sovietic.

Sigur, nu reușesc să citesc toată puzderia de ziare, dar nu cred să fi apărut vreun articol în care să se pună în discuție Uniunea Sovietică și conducerea sa. Nu știu, poate dumneavoastră ați găsit ceva și de aceea v-aș ruga să ne spuneți.

El a răspuns că n-a văzut nimic de felul acesta, că nu a citit ziarele din provincie, dar în presa centrală nu a văzut nimic.

După cum i-am mai spus tovarășului Basov data trecută, noi considerăm că aceste deosebiri de păreri sunt vremelnice și dorim să fie lichidate cât mai repede. De aceea ne-am și adresat cu propunerea de a avea o întâlnire cu tovarășii sovietici și nu din cauza noastră sau a partidului nostru nu s-a realizat această întâlnire. Ne-am adresat cu această propunere și înainte, și după întâlnirea de la Varșovia.

El aci a răspuns că de-abia alaltăieri s-a făcut propunerea și au avut apoi și plenara. I-am spus că ne-am adresat cu această propunere și înainte, și după întâlnirea de la Varșovia, deci nu este numai de două zile.

Deci, dacă într-adevăr tovarășii sovietici sunt preocupați de pericolul, cum se spune, din Cehoslovacia, era normal să se întâlnească cu partidul și guvernul nostru, să arate aceste fapte tocmai pentru a nu exista nici un fel de neînțelegere.

Noi am declarat nu o dată, am declarat acest lucru și la Marea Adunare Națională, că, dacă un stat socialist este atacat de imperialiști, România este gata să-și facă datoria și și-o va face. Dar pentru asta trebuie să ne întâlnim și să vedem lucrurile.

Trebuie să remarc că în scrisoarea Biroului Politic al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice se exprimă dorința de a se ajunge la întărirea unității între partidele noastre. Ea corespunde pe de-a-ntregul și dorinței partidului nostru. Noi vom saluta rezolvarea cât mai grabnică a stărilor de lucruri din Cehoslovacia, ca urmare a tratativelor cu conducerea de partid și de stat din Cehoslovacia. Suntem de acord că trebuie să facem în așa fel ca să se reglementeze și să se normalizeze cât mai repede situația din Cehoslovacia, ca organele de partid și de stat să-și poată desfășura activitatea și să poată într-adevăr respinge orice propagandă imperialistă.

Iată câteva reflecții pe care am vrut să le fac. Vom discuta în Comitetul Executiv și vom răspunde în mod oficial la această scrisoare.

Și în continuare m-am mai referit la alte probleme.

Armata cehoslovacă era o armată puternică, printre cele mai puternice și bine înarmate din țările socialiste, bineînțeles în afară de Uniunea Sovietică. Știți bine că Cehoslovacia are o industrie de armament veche și bună, fabrică avioane și rachete. Poporul cehoslovac se prezenta cu o forță puternică în cadrul tratatului nostru pentru apărarea împotriva agresiunii imperialiste. Este clar că în urma acestor evenimente nu avem o întărire.

Suntem de acord și am spus să se ajungă la o înțelegere cu organele conducătoare pentru a întări poziția în Cehoslovacia, și trebuie să ne fie clar, tovarășe Basov, că orice acțiune care înrăutățește relațiile dintre țările noastre nu întărește forța noastră, ci o slăbește. Pentru a evita acest lucru, trebuie să acționăm cu toții și să nu întreprindem acțiuni care să slăbească această unitate în loc s-o întărească.

Trebuie să ne fie clar că participarea unei țări socialiste la lupta împotriva intervenției imperialiste cere ca forțele sale armate să fie bine organizate, ca întregul popor să sprijine aceasta și în spiritul acesta noi ne străduim.

Știm că în astfel de situații pot apare tot felul de greutăți, că se poate recurge la diverse forme și în interior. De aceea noi am apreciat că, ca urmare a acestor evenimente, situația în Europa s-a agravat și ne preocupă serios de a pregăti țara să facă față îndatoririlor care-i revin. Este de înțeles că nu trebuie să facem nimic care să înrăutățească relațiile dintre țările noastre, dintre țările socialiste, în general. Orice înrăutățire nu servește cauzei socialismului.

Cred că nu este nimeni indiferent dacă poporul român, armata sa vor participa cu toată forța, cu toată hotărârea la respingerea oricărei agresiuni imperialiste. Vedeți în România lucruri care nu corespund celor spuse de mine?

El a spus că nu vede.

În ce privește Cehoslovacia, noi am și luat măsuri ca să dăm în presă numai ceea ce este oficial. Acum se dau în presă lucruri despre Cehoslovacia care n-ar fi bine să se dea, care nu sunt din surse oficiale.

I-am spus că am și luat măsuri ca acum să dăm în presă numai ceea ce este oficial. Într-adevăr, să nu luăm din auzite și să mergem în spiritul în care am și discutat.

A fost o delegație a Asociației de prietenie sovieto-română. Eu vreau să mă întâlnesc cu ei înainte de a pleca. Am vorbit puțin cu ei la recepție și i-am întrebat ce au văzut în România. Sigur, dacă tovarășii au spus cinstit – și cred că așa au făcut –, mi-au spus lucruri foarte frumoase, și despre felul în care au fost primiți, și despre constatările lor asupra modului cum se lucrează în întreprinderile noastre, despre felul cum partidul își îndeplinește rolul său conducător.

Au văzut demonstrația de 23 august și i-am întrebat: Ce părere aveți? Au spus că a fost o demonstrație internaționalistă, au fost lozinci de solidaritate cu toate țările socialiste, cu mișcarea comunistă. Poate au și alte constatări și nu mi le-au spus mie.

Basov mi-a spus că și lui i-au spus același lucru și că acestea sunt părerile lor.

Sigur că noi nu vrem ca partidul să fie administrator, pentru că în acest fel nu-și poate îndeplini rolul său. Pentru aceasta avem directori, organe de stat care lucrează. Deci, acestea sunt constatările făcute de tovarășii sovietici care au venit, să spunem așa, din afară.

Noi ne-am străduit mult ca să creăm în rândul poporului o atmosferă de prietenie cu popoarele Uniunii Sovietice, și aceasta nu de astăzi, ci de când acționează partidul. Eu am intrat în mișcare la vârsta de 14 ani (a fost, așa, o discuție mai liberă) și prima dată când am fost arestat, în 1933, arestarea a fost legată de sărbătorirea lui 7 Noiembrie. Deci problema prieteniei cu Uniunea Sovietică nu era numai o problemă de conjunctură, ci o problemă de convingere.

Sigur, nu pot să ascund că pe mulți comuniști vechi, bătrâni, i-a îndurerat mult cele ce s-au întâmplat în Cehoslovacia. N-au putut și nu pot înțelege, și aceasta nu pentru că nu ar avea sentimente de prietenie față de Partidul Comunist al

Uniunii Sovietice, ci tocmai pentru că sunt animați de cele mai sincere sentimente de prietenie față de PCUS. Mulți dintre ei au stat mult timp în Uniunea Sovietică, au luptat în Spania, au luptat și în armata sovietică, în activitatea ilegală din România și tocmai că acest lucru este de neînțeles. Ne dăm seama că acțiunea aceasta nu servește Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, mișcării noastre comuniste.

Tovarășii noștri au luptat cu cei mai mulți dintre ei în Spania, au luptat cu Svoboda pe front împreună. Deci, noi cunoaștem oamenii aceștia. Ei și-au pus viața în pericol de atâtea ori în condiții grele. Cum putem noi să credem că astăzi ei vor să vândă Cehoslovacia imperialismului, când noi îi cunoaștem, am luptat cu ei în condiții în care la orice pas puteau să fie împușcați? Astăzi, aceștia sunt conducători ai partidului și statului și nu știm ce i-ar putea determina să ducă o activitate dușmănoasă, contrarevoluționară. Trebuie să fie ajutați mai bine să se organizeze.

Basov a intervenit aci: da, dar nu știu să se organizeze, că n-au luat măsuri.

Trebuie atunci să fie ajutați mai bine să se organizeze și noi le-am făcut anumite critici când am fost acolo. Le-am spus: trebuie să apelați mai mult la clasa muncitoare. Am fost în fabrici și am văzut că clasa muncitoare îi sprijină pe deplin, dar cu toate acestea le-am spus: trebuie mai mult subliniat rolul clasei muncitoare și ei au fost de acord cu noi. Le-am spus și o serie de observații în legătură cu presa.

Sigur, nu trebuie revenit la metode represive, pentru că acestea nu servesc socialismului; ar trebuie totuși un control, o disciplină, o ordine. Am constatat că tovarășii sunt de acord cu noi și că acționează în direcția aceasta.

La conferința de presă am spus că presa trebuie să servească în primul rând prieteniei și colaborării între țările noastre.

Tovarășii noștri au stat cot la cot în tranșee cu ei în lupta împotriva fascismului. Tovarășul Gheorghe Stoica, care a fost în delegație, s-a întâlnit cu foarte mulți comandanți, cu subordonați, mă rog, relațiile care erau între ei și în Spania, și au discutat. Ei au spus: noi înțelegem și suntem hotărâți să apărăm socialismul. Nu mai vrem însă să recurgem la represiune, pentru că aceasta a slăbit partidul. Vrem să mobilizăm opinia publică în combaterea unor manifestări, dar pentru aceasta ne trebuie timp mai mult. Aveau și au dreptate în ce spuneau.

De ce oare să nu acordăm încredere acestor comuniști, care nu au apărut peste noapte în funcția partidului și statului, ci care în condițiuni grele, ilegale, au condus lupta poporului, clasa muncitoare din Cehoslovacia și din alte state? Oamenii pot face și greșeli, dar cine nu face greșeli? Există vreun om care să nu greșească? După cât am citit și eu, Lenin nu o dată nu numai că a spus că se pot face greșeli, dar a luat și poziție autocritică, a spus: aici am greșit, aici am greșit. Nu o dată s-a războit foarte dur cu o serie de activiști de partid, dar cu toate acestea i-a pus la muncă, le-a dat încredere. Și eu cred că a făcut bine, pentru că toți acești oameni au contribuit la Revoluția din octombrie. Dacă ar fi pus mâna să-i împuște, n-ar fi întărit revoluția, ci ar fi slăbit-o.

Eu nu-mi aduc aminte să fi citit ca pe timpul lui Lenin, deși a fost o confruntare de idei foarte tare, să fi luat pe vreunul și să-l fi împușcat. Și aceasta nu a slăbit nici revoluția, nici PCUS.

Iată, sunt toate materialele acestea – și am arătat volumele din bibliotecă –, este bine să ne uităm din când în când la ele, nu pentru a lua citate de acolo, pentru că ele sunt legate de

stările de lucruri de atunci, dar pentru a vedea cum a gândit, cum a acționat Lenin și a trage învățăminte.

El a criticat mult și o serie de comuniști din alte partide, însă întotdeauna a făcut apel să se unească aceștia, deși erau păreri deosebite și în Germania, și în Anglia, și în alte țări. Atunci, de ce oare să existe atâta lipsă de încredere că alte conducători de partide, că alte partide nu doresc să construiască socialismul și nu doresc să-l apere?

Toate acestea nu fac parte din observațiile la scrisoare. Este, așa, o convorbire liberă între noi.

Noi dorim să se normalizeze situația, dar pentru asta trebuie să ne întâlnim, să discutăm. Trebuie să se înțeleagă că problemele politice nu se rezolvă cu armele, cu forța armată; unitatea mișcării comuniste, a țărilor socialiste nu se realizează pe calea forței.

Sigur, poți obține la un moment dat ca lumea să zică ca tine, dar la primul moment prielnic te va părăsi. Aceasta nu este unitate, care se obține prin forță, aceasta slăbește unitatea. Unitatea se poate obține tocmai ca rezultat al convingerii. Sigur, aceasta presupune discuții și confruntări de păreri, dar ce e rău în asta? Dacă vrem într-adevăr să fim o forță, să acționăm împreună, hai să discutăm pentru a ne clarifica asupra problemelor. Să învățăm din felul cum proceda Lenin și în partidul său, și în relațiile cu celelalte partide. Și chiar Stalin, deși a avut multe lipsuri – eu nu vreau acum și nu mi-am propus niciodată să-l judec, pentru că pentru aceasta trebuie să cunoști bine lucrurile –, dar în orice caz, chiar în situația creată în 1948 a mers pe linia de a discuta cu toate partidele. Nu este un secret că, atunci, în problema Iugoslaviei noi am avut rezerve. A fost aci Jdanov și, când i s-a pus problema aceasta, el s-a adresat lui Stalin și s-a

amânat întâlnirea. Stalin a spus: chemați pe iugoslavi să se încerce și acolo să se stea de vorbă cu ei.

Tov. Leonte Răutu: Iugoslavii au renunțat.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Nu a luat poziție, deși este cunoscută autoritatea lui Stalin, că spunea: așa am gândit eu și guvernul.

Sigur, ulterior s-a dovedit că s-a greșit cu Iugoslavia, dar, chiar în acele condiții, Stalin nu a folosit armata, deși era în altă situație, când de abia se terminase războiul și într-adevăr erau condiții ca imperialiștii să se folosească de acest lucru. Și atunci s-a înțeles că problemele trebuie să fie rezolvate de poporul și de Partidul Comunist din Iugoslavia. Sunt totuși probleme asupra cărora ar trebui puțin gândit. Unde o să ajungem dacă o să începem să ne luptăm între noi, dacă o să pătrundem astăzi într-o țară cu arma, mâine în alta? Întărim în acest fel, tovarășe Basov, unitatea țărilor socialiste? După noi, nu. O slăbim. Aceasta ne preocupă pe noi. Ne pronunțăm pentru a discuta problemele.

Dacă într-o țară socialistă sau alta apar probleme, să-i acor-dăm ajutor politic, să discutăm cu tovarășii. Dacă Cehoslova-cia ar fi fost atacată de Germania sau de o altă țară imperialistă, toată lumea ar fi înțeles și am fi putut într-adevăr să mobilizăm întreaga opinie publică.

Vedeți, pe mulți comuniști, și de la noi, și din alte țări, îi doare tocmai faptul că aceste lucruri se întâmplă din partea PCUS, pentru că toți, sau mulți dintre ei, l-au cunoscut pe Lenin, toți au intrat în partid și de la primii pași au fost legați de PCUS și Uniunea Sovietică; oamenii și-au făcut un ideal și este foarte bine aceasta. Nu pot să nu fie preocupați și îndurerați oame-nii tocmai pentru că țin și sunt legați de PCUS, de Uniunea Sovietică. De aceea am și propus, hai să ne întâlnim cu toate

partidele, să discutăm problemele, să vedem cum să acționăm, cum să depășim acest moment. Așa am învățat noi că trebuie să procedeze comuniștii și că nu se poate altfel.

Oamenii gândesc, judecă și nu poți să le spui: crede și nu cerceta. Aceasta o spune numai Biblia, dar noi trăim în altă epocă. Biblia este rezultatul unei epoci când gândirea era des-tul de limitată, numai când câțiva gândeau. Astăzi, am ajuns la un nivel de dezvoltare în care sute de milioane de oameni sunt absolvenți ai universităților, sunt intelectuali, citesc, gândesc, judecă și nu se mulțumesc să le spui așa: așa am zis eu. Omul vrea să-i demonstrezi de ce este just așa. Trebuie să înțelegem aceasta și în viața noastră socială și numai așa întărim rolul și autoritatea partidului. Dar cu atât mai mult între partide.

Sigur, este mai greu, eu îmi dau seama de aceasta, că trebuie să stai de vorbă, să discuți, să argumentezi, să aduci fapte. Se poate întâmpla și așa. Și noi am fost în Cehoslovacia, ați fost și dumneavoastră. Noi am venit cu concluzia că acolo nu este nici un pericol pentru socialism, iar dumneavoastră ați venit cu concluzia că acolo există pericol pentru socialism. Atunci, hai să ne adunăm și să căutăm să clarificăm lucrurile. Aceasta într-adevăr cere ceva timp, dar altfel nu se poate. Nu poți spune trebuie să mă crezi pe mine pe cuvânt. Încredere există, dar și dumneavoastră judecați și noi judecăm.

S-a ajuns la concluzii deosebite într-o problemă. Poate, într-adevăr, datele noastre sau felul nostru de a judeca nu sunt bune. Dar ca să ne putem convinge că am greșit, trebuie să ni se documenteze că este altfel.

Acesta este un lucru elementar și se pare că Lenin așa a procedat. Prin 1919, 1920, 1921 a fost delegația Partidului So-cialist Român la Lenin în legătură cu aderarea partidului la Internaționala a III-a. A avut o discuție foarte contradictorie,

dar Lenin nu s-a supărat și a găsit soluții la problemă, pentru că el a pornit de la faptul că totuși problemele din România sunt cunoscute mai bine de cei din România. Noi să procedăm așa cum a procedat Lenin. Îl sărbătorim acum peste doi ani. Să învățăm ceva din metodele lui, din felul lui de a lucra.

Noi ne-am adresat și tovarășilor maghiari, bulgari și iugoslavi pentru schimb de păreri. Iugoslavii au răspuns imediat și ne-am întâlnit aseară. Am avut un schimb de păreri asupra problemelor actuale. Dorim să acționăm în așa fel încât să se ajungă la o soluționare care să contribuie la rezolvarea cât mai grabnică a problemelor și la întărirea relațiilor dintre țările socialiste.

De ce oare nu a fost chemată și România ca să rezolvăm aceste probleme?

Și noi suntem de părere că n-ar trebui să se ajungă cu această problemă la Organizația Națiunilor Unite. După cum ați văzut, am transmis deja reprezentantului nostru la ONU să nu ia nici un fel de poziție acolo. În întâlnirea cu Šik i-am spus părerea noastră, să nu facă nimic peste capul președintelui republicii, pentru că nu se poate admite ca cineva să acționeze peste capul organelor legale care sunt singurele în drept să hotărască. Așa că și noi considerăm că n-ar fi bine să se ajungă la discutarea în ONU a acestei probleme, ci ca să fie soluționată pe alte căi.

Iată, acestea au fost discuțiile pe marginea acestei probleme.

Nu s-au referit direct la faptul că sunt atâtea zvonuri despre o intervenție în România, dar din ce i-am spus cred că a înțeles.

Tov. Emil Bodnăraș: Foarte bine.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Cam acesta ar fi conținutul, elementele principale cu privire la scrisoarea de răspuns.

Tov. Leonte Răutu: Și în sensul acesta să stabilim.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Eu cred, tovarăși, sigur, scrisoarea conține multe absurdități, dar cred că n-are rost să ne apucăm acum să discutăm despre acestea, pentru că n-ar ajuta cu nimic.

Noi să menționăm că, în ce privește atitudinea față de Cehoslovacia, aprecierile noastre se deosebesc, dar considerăm că trebuie să punem accent și să acționăm ca să depășim acest lucru și în sensul acesta să răspundem.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Trebuie să răspundem în așa fel ca să nu se interpreteze răspunsul nostru ca o adeziune. Sigur că noi nu putem intra în polemică și nici nu putem intra.

Tov. Emil Bodnăraș: Să luăm ca bază partea aceasta care i-am expus-o lui Basov.

Tov. Gheorghe Stoica: Eu sunt complet de acord și cred că e bine ca Comitetul Executiv să aprobe în totul atitudinea avută în problema în discuție, cu tovarășii cehi, pentru că sunt câteva momente importante. Declarația tovarășului Ceaușescu la Marea Adunare Națională este încă vie.

Sunt de acord și cu discuțiile și atitudinea tovarășilor noștri care au fost și au discutat cu Tito.

În al treilea rând sunt de acord cu scrisoarea, că într-adevăr n-are nici un rost să intre în polemică, pentru că este o combinație, dracul să o ia, în care se combină și perfidia, și minciuna, toate le conține.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Atunci să dăm aprecierea aceasta scrisorii.

Tov. Gheorghe Stoica: Nu știu dacă există în istoria relațiilor sau în diplomatie, tovarășul Maurer poate să știe mai bine, ca un guvern să intre cu armata într-o țară la cererea unui grup.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: S-a întâmplat să răspundă, dar n-a găsit niciodată că este justificat.

Tov. Emil Bodnăraș: Și nu s-a spus niciodată că acest lucru este o datorie internaționalistă.

Tov. Gheorghe Stoica: Așa că eu cred că să fim de acord cu spiritul în care s-a răspuns, să fim de acord complet cu felul în care s-a răspuns, cu conținutul răspunsului, al tonului și stăpânirii, pentru că nu poate să nu te revolte această scrisoare care vezi că vine în contradicție cu cele mai elementare lucruri. Și totuși, tovarășul Ceaușescu a răspuns foarte calm, ceea ce este foarte mult și foarte bine, cu sânge rece și argumentat la toate lucrurile, ca să se înțeleagă că căutăm o soluție și căutăm altceva.

Cred că asta e bine cum s-a răspuns.

Totuși, în ce privește chestiunea întâlnirii, trebuie avute în vedere trei lucruri. Sigur că o să se meargă acolo la un compromis, că fără compromis nu se poate. Aceasta în politică, mai cu seamă în asemenea situație, când el este cu tancurile acolo, nu se poate altfel. Totuși este și problema pericolului.

Tov. Nicolae Ceaușescu: O informare. După cuvântarea lui Svoboda, acum el declară că la convorbiri participă și Dubček, și Smrkovský, și Cernik.

Tov. Gheorghe Stoica: Este un lucru foarte pozitiv. Aceasta este de acum o recunoaștere oficială.

Tov. Paul Niculescu-Mizil: Este o cuvântare a lui Svoboda care a fost transmisă de mai multe agenții, în care se adresează poporului. Le spune că n-ar fi stat nici un minut în plus la Moscova dacă acest lucru n-ar fi slujit rezolvării... ș.a.m.d., că vrea să-i asigure că alături de el sunt prezenți Dubček, Cernik și Smrkovský, că se pregătesc împreună convorbirile viitoare și că din partea tuturor – și repetă –, din partea lui Dubček, Cernik, Smrkovský și a lui, le face un apel să fie calmi, să nu întreprindă nici un fel de acțiuni, că acesta este sprijinul cel mai bun pentru acțiunea pe care o întreprind la Moscova.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Și cred că așa este.

Tov. Gheorghe Stoica: Întrucât noi accentuăm sau, cel puțin, dacă eu am înțeles bine din ceea ce a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu, este un lucru bun recunoașterea și începerea normală a activității organelor constituționale. Dar în nici un fel sau altul nu poate exista nici un fel de activitate normală cu tancurile și cu trupele străine. Acesta este un lucru de foarte mare importanță nu numai ca principiu. Acesta este un lucru care, după părerea mea, în propaganda noastră, nu putem concepe, independența popoarelor.

În al doilea rând, tovarășe Nicolae Ceaușescu, eu cred că trebuie accentuat și va trebui ca în viitoarele discuții cu ei să se pună problema mai ascuțit, că noi suntem împotriva acestui lucru, că și ocuparea unei alte țări ni se anunță printr-un portar.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Al nostru nu era portar, era ofițerul de serviciu.

Tov. Paul Niculescu-Mizil: Al lor era curier.

Tov. Gheorghe Stoica: Problema aceasta trebuie pusă că este un fapt și mi se pare că acolo este prevăzută și luarea hotărârilor în unanimitate. Nu-mi aduc bine aminte, dar tovarășii care au fost acolo...

Tov. Emil Bodnăraș: Ei n-au acționat în conformitate cu pactul.

Tov. Gheorghe Stoica: Sunt o serie de fapte, Varșovia, Bratislava.

În al treilea rând, aprob în totul linia în această privință, însă totuși trebuie să vedem, să nu închidem ochii și să vedem dacă se confirmă faptele că trupele se îndreaptă spre granițele noastre. Acesta este un fapt mai cu seamă având în vedere practica, perfidia, minciuna, surpriza.

Cel puțin noi care am fost la Praga, ce ne-a despărțit de aceste evenimente și nimic nu s-a simțit. Nici măcar când am avut convorbiri cu Ulbricht, asemenea fapte n-au fost. Mai mult, eu am trecut luni seara pe acolo și am stat o oră și jumătate la Praga.

Trebuie de văzut cu toată atenția dacă spre granița noastră se îndreaptă trupe. Poporul nostru trebuie să știe lucrul acesta. Bineînțeles, liniștit, și dacă nu se retrag trupele și continuă...

Tov. Dumitru Coliu: De unde?

Tov. Gheorghe Stoica: ...de la granița noastră. Trebuie de văzut lucrul acesta. Cred că nu se găsește nimeni care să creadă că România se pregătește să atace Uniunea Sovietică sau altă țară. Nu trebuie să lăsăm până la urma urmei să fie o surpriză. Dacă într-adevăr este vorba să discutăm de prietenie și vrem să menținem această prietenie, n-au ce căuta trupe în apropierea granițelor noastre. Înșuși faptul prezenței lor nu poate fi un act de prietenie.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Eu aș vrea să ne lămurim cu problema cu trupele. Sigur, problema aceasta este o problemă serioasă. Ceva în tot ce se spune este adevărat, mișcare de trupe au, cum tot așa este adevărat că în toată această zonă ei au de regulă trupe. În Debrețin sunt două divizii sovietice și sunt și maghiarii. Ele într-adevăr s-au mișcat. La fel în Chișinău sunt câteva divizii permanente, după câte cunoaștem noi. Ele într-adevăr s-au mișcat, fac pregătire. E greu să spui: „Domnule, de ce-ți miști trupele?” Poate să-ți răspundă: „Dar ce, n-am voie să fac ce vreau cu ele?”

Tov. Gheorghe Stoica: Este clar ce s-a întâmplat în Cehoslovacia după manevrele acelea.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Însă sigur ceva este clar, aceste mișcări au caracterul cel puțin administrativ, și noi va trebui să urmărim, să fim atenți.

Tov. Emil Bodnăraș: Întrebarea este dacă e oportun să o facem noi în scrisoarea aceasta?!

Tov. Nicolae Ceaușescu: În discuții da, dar în scrisoarea aceasta nu.

Tov. Gheorghe Stoica: În discuții.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Eu aș zice să nu ne apucăm în momentul de față, dacă ne-am înțeles în esență în ce privește conținutul scrisorii, și ne-am înțeles (mai mulți tovarăși: da), să nu intrăm în polemică, pentru că este foarte rău și n-ar servi la nimic.

În al doilea rând, neintrând în polemică, totuși subliniem în scrisoare – pentru că pentru un moment sunt totuși puncte de vedere diferite – că, pentru lămurirea tuturor lucrurilor sunt bune discuțiile și am și propus o întâlnire, nu numai a partidelor, dar și a guvernelor, la nivel înalt de conducere, pentru a discuta o serie întreagă de probleme. Mi se pare că, dacă spunem acest lucru, spunem destul.

Ce se va discuta la întâlnire, acestea sunt mult mai multe lucruri.

Tov. Gheorghe Stoica: Bine, dar dacă ei nu acceptă?

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Dacă nu acceptă, este o situație nouă pe care o vom analiza.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Dacă nu acceptă, atunci înseamnă că scrisoarea aceasta nu este decât o încercare de a camufla.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Dacă este să ne gândim la ce avem de discutat împreună cu conducerea sovietică, cu partidul și statul sovietic, atunci lista problemelor este mai lungă.

Tov. Gheorghe Stoica: Dar aceasta mi se pare una dintre chestiuni.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Nimeni nu contestă, dar este și această socoteală pe care tovarășul Ceaușescu a spus-o și este de la sine înțeles că pe noi ne preocupă ce se întâmplă la granița noastră. Nu stăm deloc cu mâna în sân. Informațiile vin din oră în oră. Suntem foarte atenți la treburile acestea: se cântărește cu gramul. Este o chestiune care preocupă.

Tov. Gheorghe Stoica: Când stai cu armele și cu tancurile la graniță...

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Da, această treabă trebuie să facă demersul unui obiect separat, în afară de discuțiile acestea. Atunci vom vedea, dar deocamdată să nu luăm hotărâri.

Tov. Gheorghe Stoica: Dar dacă chestiunea se mai îngroașă, întâlnirea este cu semn de întrebare dacă o să fie sau nu și această problemă să stea pe agenda noastră nr. 1.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Aceasta este. Dar, din acest punct de vedere, să nu existe vreo grijă că Prezidiul Comitetului Central și toate organele care au sarcină din acest punct de vedere nu sunt atente la această problemă, cu toate posibilitățile lor de atenție individuale și tehnice. Așa că mie mi se pare că, deocamdată, discuția se poate limita la cuprinsul scrisorii.

Tov. Gheorghe Apostol: Tovarăși, eu cred că răspunsul care de fapt a fost dat de tovarășul Ceaușescu la înmânarea scrisorii din partea Biroului Politic al PCUS poate fi considerat ca bază pentru răspunsul care trebuie să-l dăm oficial conducerii PCUS.

Eu socotesc că această discuție care a avut loc cu Basov s-a înscris pe linia care a fost stabilită de Comitetul nostru Central și care se vede și în Declarația care a fost adoptată la Marea Adunare Națională.

Nu se pot aplica acum decât soluții politice pentru a rezolva problema Cehoslovaciei, și eu cred că modul în care tovarășul Ceaușescu a pus problema în fața lui Basov este cel mai bun și sigur că el va transmite acest lucru acolo.

Tov. Gheorghe Stoica: Minus răspunsul lui.

Tov. Gheorghe Apostol: Nu știu răspunsul lui.

Tov. Nicolae Ceaușescu: A stenografiat și secretarul lui. Și noi am constatat că informează corect și-și spune și părerile lui.

Tov. Gheorghe Stoica: Nu e uliu.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Este un om de treabă, nu este nici uliu, nici porumbel.

Tov. Gheorghe Apostol: Mi se pare că problema ridicată de tovarășul Gheorghe Stoica trebuie să fie reținută și de altfel trebuie să știți că Prezidiul Comitetului Central s-a gândit la o serie de măsuri pentru a face față oricăror împrejurări, și lucrul acesta a fost arătat, că am înființat gărzile muncitorești. Forțele Armate știu ce au de făcut.

Cred că în răspunsul la această scrisoare [trebuie] să găsim un ton de moderație care să ajute la rezolvarea problemelor, care să ajute și Cehoslovaciei, și întregii mișcări.

Faptul că noi am propus această întâlnire cu Moscova, Sofia și celelalte ne va da posibilitatea să abordăm toate problemele.

Desigur că această problemă care-l preocupă pe tovarășul Stoica și pe noi toți, a trupelor străine la granița noastră, este o problemă care trebuie să stea în atenție și tovarășii care merg acolo vor reține acest lucru.

De aceea eu socotesc că răspunsul este bine să se dea așa cum s-a dat aci, subliniind că noi susținem discuțiile bilaterale în situația care s-a creat ca urmare a ocupării Cehoslovaciei.

Răspunsul trebuie să corespundă bazei discuțiilor pe care le-a avut tovarășul Ceaușescu cu Basov.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Atunci, tovarăși, sunteți de acord? (Toți tovarășii sunt de acord).

Tov. Emil Bodnăraș: Pentru liniștea tovarășului Stoica, toate măsurile care sunt în curs, acelea merg înainte.

Tov. Gheorghe Stoica: Nu la asta m-am referit, ci pe cale diplomatică. Eu văd că aci nu pot intra ca în brânză.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Poziția noastră este că ar fi un lucru grav pentru mișcarea noastră și trebuie să acționăm ca să fie totul bine.

De acord?

(Toți tovarășii sunt de acord).

Tov. Nicolae Ceaușescu: Atunci ridicăm ședința, tovarăși.

3. Răspunsul CC al PCR la scrisoarea sovieticilor din 25 august 1968

[26 august 1968, București¹]

*Text predat [de] tov. P[aul] N[iculescu] Mizil ambasadorului
[A.V.] Basov, 26 august 68*

Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

Stimați tovarăși,

Comitetul Executiv al Biroului Central al Partidului Comunist Român a primit scrisoarea dumneavoastră din 24 august a.c. și a examinat-o cu toată atenția și seriozitatea impuse de însemnătatea problemelor la care se referă.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar nr. 3u/1968-1970, vol. II, f. 1-5.

Dorim să vă spunem, de la bun început și în modul cel mai sincer tovarășesc, că nu putem împărtăși aprecierile din această scrisoare cu privire la poziția partidului nostru în legătură cu situația creată prin intrarea trupelor celor cinci țări socialiste în Republica Socialistă Cehoslovacă. Desigur, nu ne propunem acum să expunem această poziție și temeiurile care au determinat-o, întrucât ele vă sunt cunoscute din informațiile pe care le-am făcut anterior conducerii Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, precum și din documentele de partid și de stat date publicității de noi în această problemă. Dorim numai să amintim că Prezidiul Permanent, Comitetul Executiv, Comitetul Central al partidului, Consiliul de Stat, Consiliul de Miniștri și organul suprem al puterii în stat – Marea Adunare Națională –, analizând situația creată ca urmare a ultimelor evenimente din Cehoslovacia, au ajuns la concluzia unanimă că nu era necesară trimiterea de forțe militare ale unor state socialiste pe teritoriul acestei țări și nu pot aproba acest act, întreprins fără consimțământul forurilor legale răspunzătoare, de partid și de stat, cehoslovace.

În această situație extrem de grea, care afectează relațiile dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești, pornind de la dorința de a acționa în direcția soluționării cât mai grabnice, ținând seama că orice slăbire a prieteniei dintre țările socialiste nu poate folosi decât forțelor dușmane imperialiste, și pentru a exclude orice posibilitate de speculații din partea acestor forțe, noi am considerat necesar să reafirmăm cu toată claritatea orientarea fundamentală a politicii externe a României spre dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare frățească cu Uniunea Sovietică și cu celelalte țări socialiste, orientare căreia i-am dat încă o dată putere de lege prin Declarația adoptată de Marea Adunare Națională la 22 august

a.c. În acest document se subliniază din nou loialitatea deplină a României față de alianțele sale politice și militare cu țările socialiste, hotărârea fermă de a le respecta întocmai, văzând în aceasta o cheazășie a apărării fiecărui stat socialist în fața unei agresiuni imperialiste, a întăririi sistemului mondial socialist, a salvărdării păcii în lume.

Noi împărtășim părerea, exprimată și în scrisoarea dumneavoastră, privind dezvoltarea relațiilor dintre țările socialiste pe baza principiilor egalității în drepturi, independenței naționale și suveranității, neamestecului în treburile interne, solidarității și internaționalismului socialist. După convingerea Partidului Comunist Român, în momentul de față este hotărâtor pentru țările socialiste ca, pe baza acestor principii și norme de relații, să se depună eforturi pentru a se depăși dificultățile apărute, să se creeze condiții care să asigure desfășurarea normală a activității Partidului Comunist din Cehoslovacia, a statului socialist cehoslovac, a organelor sale conducătoare legale și, prin discuții cu acestea, să se găsească soluții corespunzătoare care să ducă la retragerea trupelor trimise în Cehoslovacia, la dezvoltarea operei de construcție socialistă, la exercitarea integrală a prerogativelor suveranității Republicii Socialiste Cehoslovace. Aceasta corespunde intereselor majore ale sistemului socialist mondial, ale întregii mișcări comuniste și muncitorești și constituie calea cea mai bună pentru a împiedica intensificarea propagandei anticomuniste a forțelor imperialiste. În acest sens, noi urmărim cu cel mai înalt interes convorbirile dintre conducătorii Uniunii Sovietice și președintele Republicii Socialiste Cehoslovace și alți conducători cehoslovaci și ne exprimăm dorința ca ele să dea rezultate pozitive.

Comitetul Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român consideră că este de datoria fiecărei țări socialiste, a fiecărui partid comunist, să contribuie la depășirea acestui moment greu. În ceea ce le privește, Partidul Comunist Român, Republica Socialistă România, sunt ferm hotărâte să facă tot ce le stă în putință pentru a ajuta la rezolvarea acestor probleme, la eliminarea divergențelor, la întărirea unității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești.

Noi apreciem în mod deosebit intențiile dumneavoastră exprimate în scrisoarea cu privire la dezvoltarea pozitivă a relațiilor româno-sovietice. Partidul Comunist Român este animat în modul cel mai sincer de aceleași intenții. Așa cum este știut, prietenia și alianța cu Uniunea Sovietică au reprezentat dintotdeauna, atât în condițiile luptei ilegale, cât și după eliberare, o cauză scumpă pentru partidul nostru, el a educat și educă poporul în spiritul solidarității internaționale cu partidul și statul făurite de Lenin. Nutrim convingerea fermă că nu există nici un fel de probleme între partidele și statele noastre care să nu poată fi rezolvate pe baza discuțiilor tovarășești, principiale, duse în spiritul prieteniei și respectului reciproc. De aceea, nu considerăm necesar să subliniem că interesele partidelor și popoarelor noastre, interesele prieteniei româno-sovietice și interesele generale ale socialismului cer să nu se mai întreprindă nimic care să înrăutățească aceste relații de prietenie și colaborare, ci, dimpotrivă, trebuie să se facă totul pentru a asigura continua lor dezvoltare. Partidul Comunist Român, România socialistă sunt ferm hotărâte să-și aducă și de aici înainte întreaga contribuție la adâncirea prieteniei, colaborării și cooperării frățești cu Uniunea Sovietică, în interesul celor două popoare și al socialismului.

În legătură cu aceasta, ne exprimăm convingerea că a devenit de cea mai mare actualitate propunerea noastră, făcută în repetate rânduri, de a se realiza o întâlnire la nivelul conducerilor noastre de partid și de stat. De aceea, Comitetul Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român adresează Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice propunerea de a se realiza această întâlnire în cel mai scurt timp posibil. Noi am fi foarte bucuroși dacă Biroul Politic al CC al PCUS ar accepta invitația noastră ca această întâlnire să aibă loc la București. Noi considerăm, stimați tovarăși, că o asemenea întâlnire, desfășurată în spiritul înțelegerii, respectului și încrederii reciproce, ar fi o contribuție substanțială la găsirea prin eforturi comune de soluții reciproce acceptabile la problemele care ne preocupă în prezent, la întărirea relațiilor de colaborare tovarășească dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre popoarele noastre și ar contribui, fără îndoială, la îmbunătățirea relațiilor între țările socialiste, între partidele comuniste frățești, în interesul unității sistemului socialist mondial, al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, al cauzei luptei împotriva imperialismului, pentru pace și progres în lume.

Comitetul Executiv al Partidului Comunist Român

4. Răspunsul CC al PCUS la propunerea României de a se convoca o reuniune a țărilor comuniste pentru a se discuta chestiunea Cehoslovaciei de către trupele
Tratatului de la Varșovia

[3 septembrie 1968, Moscova¹]

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar nr. 3u/1968-1970, vol. II, f. 63.

Comunicare din partea C[omitetului] C[entral] al P[artidului] C[omunist al] U[niunii] S[ovietice], transmisă de însărcinatul cu afaceri al URSS la București, Ilin, în cadrul unei audiențe la tov.[arășul] Mihai Dalea (4 septembrie 1968).

C[omitetul] C[entral] al P[artidului] C[omunist al] U[niunii] S[ovietice] nu consideră neacceptabilă propunerea C[omitetului] C[entral] al P[artidului] C[omunist] R[omân] privind convocarea consfăturii reprezentanților partidelor comuniste din Europa în problema situației din Cehoslovacia. Noi considerăm că drumul just de rezolvare a problemelor legate de lupta împotriva forțelor antisocialiste din Cehoslovacia este indicat în Declarația de la Bratislava și în Comunicatul de la Moscova cu privire la tratativele sovieto-cehoslovace. C[omitetul] C[entral] al P[artidului] C[omunist al] U[niunii] S[ovietice] pornește de la faptul că, în condițiile actuale, internaționalismul adevărat trebuie să-și găsească expresia în acordarea unui larg sprijin organelor conducătoare legale ale partidului și statului cehoslovac în organizarea riposteii împotriva forțelor antisocialiste, contrarevoluționare, în lupta pentru întărirea pozițiilor socialismului, pentru normalizarea situației în țară.

În ceea ce privește propunerea referitoare la întâlnirea bilaterală dintre reprezentanții P[artidului] C[omunist al] U[niunii] S[ovietice] și P[artidului] C[omunist] R[omân], este evident că ținerea acesteia cere o altă atmosferă decât cea care a fost creată în prezent datorită acțiunilor neprietenești ale conducerii P[artidului] C[omunist] R[omân] față de Uniunea Sovietică și alte țări socialiste.

3 septembrie 1968

5. Invitație adresată de Nicolae Ceaușescu lui Leonid Brejnev de a face o vizită neoficială în România, pentru a discuta probleme legate de situația internațională

[Aprilie 1969, București¹]

Tovarășului Leonid Ilici Brejnev, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

Tovarășului Alexei Nikolaevici Kosîghin, președintele Consiliului de Miniștri al URSS

Moscova

Stimați tovarăși,

Avem plăcerea de a vă invita pe Dumneavoastră, împreună cu alți tovarăși din conducerea de partid și de stat a Uniunii Sovietice, într-o vizită neoficială de prietenie în țara noastră, așa cum am convenit cu prilejul discuției avute la Moscova în timpul sesiunii CAER.

Cu acest prilej am putea avea un schimb de păreri cu privire la problemele de interes comun pentru partidele și statele noastre, precum și în problemele legate de situația internațională și mișcarea muncitorească internațională.

Noi am propune ca vizita să aibă loc la 16 mai a.c., dacă data vă este convenabilă.

Suntem convinși că această vizită va contribui la mai buna înțelegere reciprocă și la dezvoltarea relațiilor între țările și partidele noastre.

Cu salutări tovarășești,

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar nr. 3U/1968-1970, vol. II, f. 149.

Nicolae Ceaușescu, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român

6. Răspunsul lui Leonid Brejnev la invitația adresată de Nicolae Ceaușescu în aprilie 1969, în care refuză vizita în România, chemând o delegație a CC al PCR la Moscova pentru a dezbate chestiuni de politică internațională

[12 mai 1969, Moscova¹]

Tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român

Tovarășului Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România

Stimați tovarăși,

Permiteți-ne să vă exprimăm mulțumiri pentru invitația amabilă pe care ne-ați adresat-o nouă și altor tovarăși din conducerea de partid și de stat a Uniunii Sovietice de a face o vizită neoficială de prietenie în țara dvs.

În timpul discuției avute cu prilejul sesiunii CAER, noi ne-am exprimat deja atitudinea pozitivă față de faptul ca, în viitorul cel mai apropiat, să se realizeze o scurtă întâlnire neoficială între conducătorii de partid și de stat ai Uniunii Sovietice și României. Deoarece însă încă de pe atunci era evident că calendarul acțiunilor planificate anterior pentru luna mai a.c. este foarte încărcat, ne-am înțeles atunci să stabilim data și locul acestei întâlniri mai târziu, încercând totuși să găsim o zi pentru ea tocmai în această lună.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar nr. 3U/1968-1970, vol. II, f. 153-154.

Examinând încă o dată în mod amănunțit calendarul pe luna mai, cu regret noi am ajuns la concluzia că este extrem de greu să realizăm întâlnirea în luna mai, iar o asemenea întâlnire care ar cere plecarea noastră din țară practic este imposibilă.

Ținând totuși seama de utilitatea echilibrului personal de păreri în problemele de interes comun, precum și în problemele privind situația internațională și mișcarea muncitorească internațională, noi suntem gata să acceptăm propunerea dumneavoastră cu privire la ținerea întâlnirii la 16 mai a.c., ea urmând să aibă loc la Moscova.

Vom fi bucuroși să vă salutăm aici și, în ceea ce ne privește, vom lua toate măsurile pentru ca această scurtă vizită neoficială să poate fi realizată într-o atmosferă de lucru, prietenească și să contribuie la o mai bună înțelegere reciprocă între țările și partidele noastre. [...]

Cu salutări tovarășești,

L. Brejnev, secretar general al CC al PCUS

A. Kosîghin, președintele Consiliului de Miniștri al URSS

12 mai 1969

7. Notă de audiență a lui A.V. Basov (ambasadorul URSS în România) la Nicolae Ceaușescu, în care se stabilesc detalii despre vizita lui Leonid Brejnev la București, cu ocazia semnării unui nou tratat între cele două țări

[24 iunie 1969¹]

Notă de audiență

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar nr. 3u/1968-1970, vol. II, f. 159-163.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a primit în audiență la 24 iunie 1969 pe ambasadorul URSS la București, A.V. Basov, la cerea acestuia.

Ambasadorul sovietic a trimis o scrisoare din partea tovarășilor L.[eonid] I.[lici] Brejnev și A.[lexei] N.[ikolaevici] Kosîghin adresată tovarășilor N.[icolae] Ceaușescu și I.[on] G.[heorghe] Maurer, prin care se propune ca vizita delegației de partid și guvernamentale a URSS în România să aibă loc la 15 iulie a.c.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Ieri am încercat să vorbesc cu tovarășul Brejnev în legătură cu această problemă. Când am plecat de la Moscova, ne-am înțeles ca vizita să aibă loc la sfârșitul lunii iunie sau la începutul lunii iulie. Am discutat în Prezidiu și am hotărât că ar putea fi luată în considerare și o altă dată, chiar dacă va fi în apropierea Congresului. Scrisoarea aceasta clarifică tocmai bine problema.

Tov. [A.V.] Basov: În perioada aceasta sunt prevăzute o serie de acțiuni. Pe 26 iunie începe plenara CC al PCUS. Ordinea de zi nu este cunoscută, însă probabil va fi prezentată o informare despre rezultatele Consfătuirii internaționale. Apoi urmează o delegație a RDG să facă o vizită la Moscova.

De aceea, timpul pentru vizita în România a fost „cucerit” cu greutate din cadrul calendarului de vizite. Această vizită va fi de scurtă durată – două zile, adică 15 și 16 iulie. Se are în vedere semnarea noului Tratat – ca act principal, precum și un schimb de păreri în probleme privind relațiile bilaterale și unele probleme internaționale. Nu se prevede să aibă loc vizite în provincie, pentru aceasta nu este timp.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Aș dori să salut stabilirea acestei date. Cred că vom fi de acord cu data propusă. Voi consulta și pe ceilalți tovarăși din conducere, dar în principiu suntem de acord.

În privința duratei – să mai discutăm; două zile sunt totuși puțin.

Tov. [A.V.] Basov: Având în vedere că timpul va fi scurt, aș ruga, dacă este posibil, să primesc unele date, în linii generale, asupra programului, pentru a putea informa direct pe tovarășii care vor veni să semneze noul Tratat.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Pentru asta ar trebui să cunoaștem mai întâi ce doresc tovarășii.

Tov. [A.V.] Basov: Practic, vizita să se limiteze numai la București. La sosire și la plecare, pe aeroport, precum și la semnarea Tratatului să fie rostite cuvântări.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Poate să viziteze cel puțin o întreprindere în București, la Ploiești sau Pitești, întrucât distanța nu este mare. Ar fi bine dacă tovarășii ar putea rămâne cel puțin trei zile. După aceea, mai oferim și o recepție.

Tov. [A.V.] Basov: Și noi de asemenea.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Apoi poate facem un miting în Sala mare a Palatului Republicii. Dacă tovarășii ar sta mai mult, ar putea vedea mai bine ce se realizează în România și ar culege și impresii mai bune.

Tov. [A.V.] Basov: Voi transmite dorințele dumneavoastră. Eu cunosc că tovarășii aveau în vedere ca vizita să se limiteze numai la orașul București. Desigur, însă, șeful delegației este acela care hotărăște în ultimă instanță. (...)

Tov. [A.V.] Basov: Au fost invitate la Congres, în afara partidelor comuniste, și alte mișcări revoluționare, democratice?

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Vrem să invităm mai ales mișcări de eliberare națională. Nu știm însă cum va fi. Spre

exemplu, algerienii vor refuza să vină, din moment ce este invitat și partidul comunist; au și declarat, spre exemplu, că secretarul general al partidului comunist, care a participat la Consfătuirea de la Moscova, nu reprezintă pe nimeni. În general, acolo unde partidele comuniste sunt în ilegalitate, nu sunt condiții să participe și unii, și alții.

Tov. [A.V.] Basov: La cea de-a 25-a aniversare vor fi invitați delegați numai din țările socialiste sau și din alte țări?

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: N-am hotărât încă. Ne gândim să invităm și din alte țări, dar să vedem. Tocmai voiam să-i întreb și pe tovarășii sovietici când vor veni.

Tov. [A.V.] Basov: Dacă sunt delegați numai din țările socialiste, atunci și nivelul acestora va fi corespunzător.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Mai întâi însă așteptăm delegația dumneavoastră la Congresul al X-lea al PCR.

Tov. [A.V.] Basov: Cred că în timpul vizitei se va aborda în discuție și această problemă.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: La cea de-a 25-a aniversare așteptăm din partea dumneavoastră o delegație reprezentativă.

Tov. [A.V.] Basov: Desigur, având în vedere că 25 de ani nu se repetă atât de des. În legătură cu rezultatele consfătuirii, veți avea plenară?

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: În orice caz, vom informa. Noi avem avantajul față de PCUS că am ținut plenara înaintea consfătuirii. La Comitetul Executiv s-a discutat această problemă; a fost aprobată în întregime activitatea delegației noastre, inclusiv faptul că a semnat documentele. Cred că și plenara va aproba. Noi nu am depășit mandatul primit care prevedea că hotărârea de a semna documentele depinde de acestea. Și pentru că le-am considerat bune, le-am semnat.

Tov. [A.V.] Basov: Mai am o problemă legată de vizită, dacă vă permite timpul: este vorba de comunicatul de presă (dă citire proiectului de comunicat din partea sovietică). Am primi însărcinarea să vă comunic, când credeți că ar putea fi publicat.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Îl vom trimite la tradus și să-l mai vedem. La prima vedere, se pare că este acceptabil. Ar putea fi publicat la sfârșitul acestei săptămâni – sâmbătă sau duminică, sau la o altă dată.

Tov. [A.V.] Basov: Înțeleg că nu veți obiecta dacă se publică mai târziu.

Tov. N.[icolae] Ceaușescu: Nu, însă ar fi bine sâmbătă sau duminică. Deci, în ceea ce privește data, puteți transmite că este acceptată; cred că nu va interveni nimic. În privința programului, voi încerca să-l conving pe tov. Brejnev să fie de acord să rămână mai mult.

8. Scrisoarea lui Leonid Brejnev

către Nicolae Ceaușescu, în care solicită României să achite datoria pe anul 1968 la „Fondul de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stânga” (17 iulie 1969)

[17 iulie 1969, Moscova¹]

Comitetului Central al Partidului Comunist Român

Stimate tovarășe N.[icolae] Ceaușescu,

După cum știți, de mulți ani există Fondul de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stânga. La Fond participă P[artidul] C[omunist al] U[niunii] S[ovietice], P[artidul] C[omunist] R[omân], P[artidul] M[uncitoresc] U[nit] P[olonez],

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar nr. 3u/1968-1970, vol. II, f. 175.

P[artidul] M[uncitoresc] S[ocialist] U[ngar], P[artidul] C[omunist] din Cehoslovacia, P[artidul] C[omunist] B[ulgar] și P[artidul] S[ocialist] U[nit din] G[ermania].

P[artidul] C[omunist al] U[niunii] S[ovietice] împreună cu celelalte partide participante la Fond stabilesc anual cota parte a contribuției partidelor și informează cu regularitate despre cheltuirea mijloacelor financiare ale Fondului. În decursul anilor, P[artidul] C[omunist] R[omân], P[artidul] M[uncitoresc] U[nit] P[olonez], P[artidul] M[uncitoresc] S[ocialist] U[ngar] și P[artidul] C[omunist] din Cehoslovacia își aduc o contribuție în sumă de câte 500 000 dolari; P[artidul] C[omunist] B[ulgar] – 350 000 dolari, iar P[artidul] S[ocialist] U[nit din] G[ermania] – 1 200 000 dolari.

Anual, din mijloacele financiare ale Fondului se acordă ajutor unui număr de 70-80 partide comuniste și muncitorești din țările capitaliste. Numărul partidelor care solicită ajutor financiar crește permanent; crește de asemenea volumul ajutorului care le este acordat. Cota parte de contribuție a P[artidului] C[omunist al] U[niunii] S[ovietice] la Fond a crescut în ultimii ani și în prezent se cifrează la 14 milioane dolari anual.

În anul trecut, 1968, P[artidul] C[omunist] R[omân] nu a depus cota parte de contribuție la acest important Fond, deși s-a reamintit de nenumărate ori Comitetului Central al P[artidului] C[omunist] R[omân] despre această problemă. Nu a fost depusă contribuția nici pentru anul 1969.

Ne adresăm dumneavoastră cu rugămintea de a depune cota parte de contribuție la Fond pentru anul 1969, precum și a achita datoria pentru anul 1968.

Cu salutări comuniste,

L.[eonid] Brejnev

Secretar general al C[omitetului] C[entral] al P[artidului]

C[omunist al] U[niunii] S[ovietice]

17 iulie 1969

9. Răspunsul lui Nicolae Ceaușescu la scrisoarea lui Leonid Brejnev din 17 iulie 1969, în care îl anunță că România va achita datoria restantă la „Fondul de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stânga”

[31 iulie 1969, București¹]

Strict Secret

Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

Stimate tovarășe Brejnev,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 17 iulie a.c., referitoare la Fondul internațional de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stânga.

Analizând problema ridicată în această scrisoare, vă informăm că am luat hotărârea de a trimite cota parte de contribuție a Partidului Comunist Român pentru anul 1968.

Partidul Comunist Român acordă o mare importanță ajutorului acordat partidelor frățești și va continua și în viitor să-și manifeste și pe această cale solidaritatea internațională cu partidele comuniste și muncitorești.

După cum vă este cunoscut, Partidul Comunist Român acordă ajutor direct unor partide și mișcări de eliberare națională.

Nicolae Ceaușescu

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar nr. 3u/1968-1970, vol. II, f. 177.

Capitolul 5

În loc de concluzii

P.A. Rodionov, unul dintre istoricii oficiali ai PCUS, și-a povestit amintirile despre invazia Cehoslovaciei spre finele anilor 1980. Nici măcar Biroul Politic sovietic n-o aprobase, în plenul lui. Caracterul ei „ultrasecret” fusese atât de mare încât nu s-a discutat nici în Sovietul Suprem, nici în CC. Până în anii de „perestroikă” nu s-a vorbit despre cauzele pentru care fuseseră trimise armate la Praga.

Abia atunci ziariștii sovietici „din teren” și-au putut povesti public amintirile. În 1988, *Moskovskie Novosti* publica printre relatările foștilor corespondenți de presă, din 1968, de la Praga, întâlnirea acestora cu Brejnev. Liderul sovietic s-a pomenit asaltat de întrebări. „Ce să facem? Ce să scriem?”, întreba gazetarii. „Scrieți adevărul!”, le-a răspuns, scurt, Brejnev. „Într-un singur exemplar”, a adăugat tot el după câteva secunde. Iar acela să-i fie trimis lui.

A citit sau n-a citit Brejnev acele articolele scrise doar pentru el? Nimeni nu știe. Din arhivele sovietice s-au scos cu zgârcenie documente lămuritoare asupra relațiilor dintre Moscova și centrele de putere din celelalte țări comuniste. Nu cunoaștem să fi apărut, până în prezent, vreo lucrare de specialitate consacrată invadării Cehoslovaciei din vara lui 1968, documentată pe baza arhivelor sovietice.

În ceea ce privește istoria celei de-a doua jumătăți a secolului XX din România, ziua de 21 august 1968 e nodul multor evenimente. În absența documentelor de arhivă, reieșea din discursul public că singurul care avusese curajul să se opună intrării trupelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia fusese Nicolae Ceaușescu. În fața întregii lumi, prin mitingul din dimineața zilei de 21 august, liderul român condamnase amestecul unui stat în treburile interne ale altuia. Pledase deschis pentru suveranitate și libertate națională. Toți aceia care i-au ascultat ori citit spusele le-au interpretat în termeni de patriotism, insubordonare la comenzile Kremlinului, dorință de apropiere de valorile clasice ale democrației.

Prestigiul mondial al liderului comunist Ceaușescu s-a ridicat la cote pe care nu le mai atinsese vreodată un conducător român. „Solul României” a fost invitat, vizitat și onorat de mai marii-lumii de la acea vreme. În forumurile internaționale a venit cu inițiative, propuneri și soluții de mediere care îi confereau dimensiuni de mare lider. Între granițele țării însă, corul laudelor l-a asurzit pe însuși eroul căruia îi erau închinate, făcându-l să-și piardă mințile. Paranoia astfel declanșată a progresat până într-atât, încât, peste mai bine de 20 de ani, în decembrie 1989, a fost convins că prin cuvinte asemănătoare celor rostite pe 21 august 1968, din același balcon și cu ajutorul gărzilor muncitorești înființate atunci, va risipi mânia poporului umilit în dezamăgirea lui.

21 august 1968 fusese ziua apoteozei lui Ceaușescu! Conotații pozitive ar avea însă acea zi în memoria oricărui român de vârstă potrivită. Din trăirile ei afective, la scara globală a României ar reieși că a fost ziua mândriei naționale!

Iată de ce, când după patru decenii de la evenimente, Secția de istorie recentă a ziarului *Jurnalul Național* și-a început

documentarea, tema s-a dovedit peste așteptări de generoasă în „inedit”. Confruntând lucrările istoriografice cu documentele de arhivă puse de curând în circuitul cercetării, presa oficială a vremii cu mărturiile unor „actori” și „spectatori” de prim-plan, potențialul unui cotidian de a publica istorie cu golurile existente încă în circuitele și mediile de specialitate, ne-am hotărât să redactăm prezentul volum. Concepută ca o selecție reprezentativă a surselor consultate pentru redactarea articolelor publicate în august 2008 în ziarul *Jurnalul Național* pe tema evenimentelor din august 1968, destinată deopotrivă iubitorilor de istorie și istoricilor, lucrarea vine în sprijinul studierii și înțelegerii evenimentelor românești din vara lui 1968 în context internațional. Prin mărturiile și documentele provenite din arhivele istorice și de presă reproduse aici, sperăm a fi, totodată, suportul util al unor reflecții și studii de caz în arii complementare precum memoria socială, tehnicile de propagandă și influența socială, limba și discursul politic etc. Și, de ce nu – un prilej de comparație între documentarea jurnalistului specializat în istorie cu „măsurile” unui cotidian național de mare tiraj.

Cronologie (1 ianuarie – 31 decembrie 1968)

Ianuarie

3-4. O delegație de partid și guvernamentală condusă de N. Ceaușescu și I.Gh. Maurer face o „vizită de prietenie” în Iugoslavia.

5. A. Dubček este ales în locul lui A. Novotný în fruntea Partidului Comunist Cehoslovac.

8. Întâlnire între L. Johnson și L. Eshkol. Statele Unite se angajează să protejeze Israelul.

8-12. Procesul disidenților I. Galanskov și A. Ginzburg, condamnați la șapte și, respectiv, cinci ani de închisoare.

10. Acord între Republica Arabă Unită (Egipt-Siria) și Israel pentru efectuarea schimbului de prizonieri.

15. Washingtonul dezaprobă „acțiunile unilaterale” ale Israelului în teritoriile ocupate.

18. U Thant declară că încetarea bombardamentelor asupra Vietnamului de Nord este condiția oricărei negocieri.

24. I.Gh. Maurer este primit într-o audiență neoficială de către papa Paul al VI-lea la Vatican.

26. Incidente la Universitatea Paris-Nanterre.

29. A. Dubček face o scurtă „vizită de prietenie” la Moscova, conform cutumelor din cadrul blocului comunist.

Februarie

1. Începe Conferința Organizației Națiunilor Unite la New Delhi (care durează până pe 29 martie) asupra comerțului și dezvoltării.

4. Fondarea Statelor Central Africane de către generalul Mobutu (Congo-Kinshasa, Ciad, Republica Centrafricană).

14. Plenara CC al PCR care decide o nouă organizare administrativ-teritorială a României și poziția ce va fi adoptată de către delegația română la reuniunea pregătitoare de la Budapesta a conferinței internaționale a partidelor comuniste și muncitorești (Moscova 1969).

15–16. Vizita cancelarului H. Kissinger la Paris, în scopul dezvoltării Comunității Economice Europene.

17. Confruntări sângeroase la Saigon și la Huê.

17. Independența Insulei Mauritius.

21–23. Vizita la Praga a delegației conduse de N. Ceaușescu, pentru a participa la cea de-a XX-a aniversare a victoriei regimului comunist în Cehoslovacia. În discursul său, Dubček declară: „Vom urma calea noastră specifică.”

26. Deschiderea negocierilor dintre Israel și statele arabe sub egida ONU.

29. Delegația română, nemulțumită de spiritul imprimat reuniunii de la Budapesta, se retrage, stârnind ecou în presa internațională.

Martie

3. Ședința Biroului Politic al CC al PCUS, în care mareșalul V. Greciko menționează pericolul ieșirii României din Tratatul de la Varșovia.

4. Desființarea cenzurii în Cehoslovacia.

6–7. Delegația română condusă de N. Ceaușescu participă la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia. Delegația română insistă pentru controlul național asupra forțelor militare destinate cooperării în cadrul Tratatului.

8. Incidente la Varșovia între poliție și studenți.

16. Robert Kennedy își anunță candidatura la președinția SUA.

21. Demisia lui A. Novotný din funcția de președinte al Republicii Cehoslovacia („din motive de sănătate”).

22. Conflicte la Facultatea Paris-Nanterre. Apariția Mișcării lui 22 martie, grup studențesc de extremă stângă.

23. La Dresda se întâlnesc liderii din lagărul comunist european (cu excepția României). Concomitent în Ungaria și Germania de Est, Tratatul de la Varșovia organizează manevre militare.

24. Condamnarea Israelului de către Consiliul de Securitate al ONU.

27. Cosmonautul I. Gagarin moare în timpul unui antrenament.

29. Generalul L. Svoboda devine noul președinte al Cehoslovaciei.

31. Președintele L. Johnson se retrage din cursa electorală și anunță mai multe bombardamente asupra Vietnamului de Nord.

31.03–5.04. I.Gh. Maurer vizitează Finlanda.

Aprilie

1. Discuții între Washington și Hanoi pentru deschiderea negocierilor.

3. În România se înființează comitetele de direcție ale întreprinderilor economice.

4. Pastorul Martin Luther King este asasinat la Memphis.

8. Demisia șefului statului polonez E. Ochab. Va fi înlocuit cu mareșalul Spychalski (11 aprilie).

9. Partidul Comunist Cehoslovac dă publicității noul său program, în care își reafirmă ca „orientare fundamentală” alianța și cooperarea cu URSS și celelalte state socialiste.

18. Alegerea lui J. Smrkovský ca președinte al Adunării Naționale din Cehoslovacia.

22–24. Plenara CC al PCR care decide reabilitarea victimelor represiunilor staliniste și condamnă rolul jucat de Gh. Gheorghiu-Dej și Alexandru Drăghici în cazurile Pătrășcanu și Foriș.

23. Comitetul Olimpic Internațional exclude Africa de Sud de la Jocurile Olimpice din Mexico pentru a-și manifesta opoziția față de politica de apartheid.

27. Arestarea lui Daniel Cohn-Bendit, lider al studenților contestatari de la Universitatea Paris-Nanterre.

29. Cutremur în Iran (61 de morți).

Mai

1–30. Incidente și mișcări studențești în Franța, Germania Federală, Italia, Marea Britanie, Statele Unite și Spania.

3. Confruntări violente în Cartierul Latin din Paris (596 de arestați și peste 100 de răniți). Poliția evacuează Sorbona.

4. A. Dubček efectuează o vizită la Moscova.

6. Tulburări în mediul studențesc parizian (sute de arestați și răniți). Mișcarea se întinde în majoritatea orașelor franceze.

6. 30 000 studenți parizieni defilează, cântând „Internaționala”, în jurul mormântului Soldatului Necunoscut.

9. La Moscova sunt convocați Gomulka, Jivkov, Kádár și Ulbricht pentru a discuta situația din Cehoslovacia.

11. Sindicatele franceze cheamă la grevă generală pe 13 mai, în semn de protest față de represiunea poliției.

13. Este adoptată o nouă lege a învățământului.

14–18. Are loc o vizita oficială a generalului de Gaulle în România.

16–17. Muncitorii greviști ocupă uzinele din toată Franța.

18. A. Kosîghin sosește la Praga (rămâne în Cehoslovacia până pe 26 mai).

19. Are loc alegeri legislative în Italia, cu avantaje pentru stânga.

21. 18 episcopi din America Latină reclamă reforme sociale profunde.

27.05–1.06. Vizita unei delegații de partid și de stat condusă de N. Ceaușescu în Iugoslavia.

30. Război civil în Nigeria, din cauza noului stat Biafra.

Iunie

5. Atentat împotriva senatorului R. Kennedy, la Los Angeles.

11. Sfârșitul grevei liceenilor din Franța.

20. Încep manevrele Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia.

21–24. Marea Adunare Națională adoptă o nouă lege a organizării Băncii Române de Comerț Exterior, un nou Cod Penal al României și Legea „ilicitului”.

25. Reabilitarea condamnaților politici din procesele staliniste postbelice în Cehoslovacia decisă de Adunarea Națională.

27. La Praga se publică Manifestul celor „Două mii de cuvinte”.

Iulie

1. Semnarea simultană a Tratatului de Neproliferare Nucleară la Londra, Moscova și Washington.

1–3. J. Hájek, ministrul de Externe al Cehoslovaciei, vizitează România.

3–5. La București are loc reuniunea mixtă a unor comitete ONU, cu participarea secretarului general U Thant.

14–15. Conducătorii a cinci țări comuniste declară într-o scrisoare adresată liderilor praghezi din Varșovia: „Noi nu putem accepta ca forțe străine să scoată Cehoslovacia de pe căile socialismului.”

17. Lovitură de stat militară în Irak. Generalul Hassan al-Bakr este noul președinte al republicii.

19. A. Arguedas, ministrul de Interne al Boliviei, se refugiază în Chile deoarece a fost acuzat că transmisese jurnalul de campanie al lui Che Guevara în Cuba; *Pravda* publică un așa-zis „plan al CIA” de sabotaj al regimului din Cehoslovacia.

23. În URSS, rezerviștii sunt chemați sub arme.

25. Guvernul Boliviei demisionează.

26–27. Confruntări violente între polițiști și studenți în Mexic (7 morți).

28. Generalul Barrientos formează un guvern militar în Bolivia.

29.07–01.08. Întâlnire la nivel înalt sovieto-cehoslovacă la Čierna nad Tisou.

29. Trupele sovietice participante la manevrele militare părăsesc Cehoslovacia.

August

3. La Bratislava, are loc o nouă întâlnire sovieto-cehoslovacă, cu participarea liderilor celorlalte țări ce vor participa la invadarea Cehoslovaciei.

4–6. Incidente între armata israeliană și comandourile palestiniene în teritoriul iordanian.

5. R. Nixon este desemnat candidat la președinția SUA de către Partidul Republican.

9. I.B. Tito sosește în vizită la Praga și este primit cu mare entuziasm.

13. Atentat eșuat împotriva premierului grec G. Papadopoulos.

15-17. Vizita unei delegații de partid și de stat conduse de N. Ceaușescu la Praga pentru semnarea Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală româno-cehoslovac, cu o durată de 20 de ani.

20. CC al PCC se reunește pentru a pregăti Congresul al XIV-lea al partidului. În timpul ședinței se produce invazia trupelor Tratatului de la Varșovia (cu excepția României); ambasadorii sovietici anunță invazia – chiar în timpul producerii sale – la București, în SUA, Franța și Marea Britanie.

21. Are loc arestarea liderilor partidului și guvernului din Cehoslovacia, la ora 4 dimineața, de către parașutiști sovietici. Proteste la nivel mondial; Miting de protest la București, cu participarea a aproximativ 100 000 de persoane; sfârșitul Primăverii de la Praga.

22. Are loc sesiunea extraordinară a MAN pentru a adopta „Declarația cu privire la principiile de bază ale politicii externe a României”, transmisă ONU și tuturor parlamentelor și guvernelor din lume; la uzina Auto-Praha se organizează un congres clandestin al Partidului Comunist Cehoslovac.

23. În fruntea unei delegații, L. Svoboda este adus la Moscova pentru negocieri.

24. Întâlnire secretă între I.B. Tito și N. Ceaușescu, la Vîrșeț; Franța devine a cincea putere nucleară.

27. Conducătorii Cehoslovaciei revin la Praga după negocierile de la Moscova. Dubček și Svoboda cer populației să sprijine acordurile de la Moscova pentru ca trupele de ocupație să fie retrase.

29. La Conferința statelor neposesoare de arme nucleare de la Geneva (participă 92 de țări), reprezentantul României este ales vicepreședinte al reuniunii; ambasadorul sovietic la Washington, A. Dobrinin, a fost convocat de D. Rusk în legătură cu mișcările de trupe de la granițele României.

30. Cutremur în Iran (12 000 de morți și 17 000 de răniți).

31. Partidul Comunist Cehoslovac anulează congresul clandestin și îi elimină din structurile de conducere pe reformiștii radicali. Teama de arestări îi determină pe numeroși cetățeni să emigreze din Cehoslovacia.

Septembrie

1. Ibarra este noul președinte al Ecuadorului.

3. După unele statistici și comunicări de presă, invazia din Cehoslovacia s-a soldat cu sute de morți și mii de răniți.

4. La București se adoptă decretul pentru înființarea gărzilor patriotice, în spiritul doctrinei „apărării întregului popor”.

11–12. Trupele de ocupație evacuează Praga, Brno și Bratislava.

13. Albania se retrage din Pactul de la Varșovia; la Praga se reinstituie cenzura.

15. Alegerile legislative din Suedia sunt câștigate de social-democrați.

18. Armata încercuiește campusul studentesc din Mexico (18 morți și numeroși răniți).

23. Se închid lucrările celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a ONU, prezidată de Corneliu Mănescu, ministrul de Externe al României.

26. *Pravda* publică Doctrina Brejnev (fiecare partid și stat are dreptul la „propriul său drum spre comunism” în cadrul unei „suveranități limitate”).

Octombrie

3. Confruntări între studenți și armată în Mexico (30 de morți și o sută de răniți); lovitură de stat militară în Peru. Președintele Terry este expulzat în Argentina.

12. Guineea Ecuatorială devine independentă.

20. Jackie Kennedy se mărită cu Aristotel Onassis.

24–25. Se înființează Frontul Unității Socialiste, organizație care grupează în jurul PCR toate celelalte organizații din România, cu scopul mobilizării tuturor cetățenilor în fața unui pericol extern.

26. Conflicte israelo-egiptene legate de canalul Suez.

Noiembrie

1. După 45 de luni de raiduri aeriene, bombardamentele asupra Vietnamului de Nord încetează; moartea lui G. Papandreu.

5. R. Nixon este noul președinte al SUA.

11. Atentat eșuat împotriva șefului statului pakistanez, Ayub Khan.

13. La București, MAN adoptă Legea privind pregătirea tineretului pentru apărarea patriei.

15. În România se constituie consiliile oamenilor muncii de naționalitate maghiară, germană și de alte naționalități, în scopul „adâncirii democrației socialiste”.

16. Avertismentul ONU la adresa Moscovei: „Toate intervențiile ce vor afecta situația din Europa sau din Mediterana vor avea consecințe grave.”

Decembrie

1. R. Caldera este ales președintele Republicii Venezuela.

9. În SUA este inventat mouse-ul pentru calculator.

18. Adoptarea Planului Mansholt pentru modernizarea agriculturii europene.

28. Represaliile israeliene duc la distrugerea a 13 avioane civile libaneze pe aeroportul internațional din Beirut.

31. Condamnarea unanimă a Israelului de către Consiliul de Securitate al ONU pentru „acțiunea sa militară”.

Bibliografie

Documente editate

*** *Relațiile româno-chineze, 1880-1974, Documente* (coord. I. Budura), Ministerul Afacerilor Externe, Arhivele Naționale, București, 2005.

„Convorbirea telefonică dintre Brejnev-Dubček din 13 august 1968”, *Dosarele istoriei*, an III, nr. 8 (24)/1998, pp. 14–16.

„Plenara CC al PMR (30 noiembrie – 5 decembrie 1961)”, în *Dosarul Ana Pauker*, vol. I și II, Editura Nemira, București, 2006.

Periodice

Contemporanul, august 1968.

Scînteia, august 1968.

Literatură de specialitate

*** *Mai 68, Le Débat*, Gallimard, Paris, 2008.

*** *România și Primăvara de la Praga*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005.

Andrew, C., Gordievski, O., *KGB – istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Editura ALL, București, 1993.

Ball, T., Dagger, R., *Ideologii politice și idealul democratic*, Editura Polirom, Iași, 2000.

Betea, L., *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu*, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997.

Betea, L., *Partea lor de adevăr*, Editura Compania, București, 2008.

Calvoceossi, P., *Politica mondială după 1945*, Editura Allfa, București, 2000.

Carol, A., Garrigues, J., Ivernel, M., *Dicționar de istorie a secolului XX*, Editura ALL, București, 2000.

Compagnon, B., Thévenin, A., *O cronologie a secolului XX. Principalele tendințe și datele cele mai importante*, Editura ALL, București, 2000.

Constantiniu, F., *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.

Crampton, R.J., *Europa Răsăriteană în secolul al XX-lea... și după*, Editura Curtea Veche, București, 2002.

Duplan, C., Giret, V., *Viața în roșu*, Editura Nemira, București, 1997.

Giurescu, D.C., *Istoria Românei în date*, Editura Enciclopedică, București, 2007.

Goma, P., *Soldatul câinelui*, http://paulgoma.free.fr/dl_links/marturie/soldatul_cainelui.php.

Ionescu, M.E., „Doctrina Brejnev și politica sferelor de influență”, *Dosarele istoriei*, an III, nr. 8 (24)/1998, pp. 3–6.

Ivanova, G.V., *Pensionarii puterii. Din amintirile unor foști demnitari sovietici*, Editura Polirom, Iași, 1998.

Marcuse, H., „Une force de désintégration”, *Le Monde*, hors série, 1968, martie-aprilie 2008, p. 36.

Marcuse, H., Sartre, J.-P., „Ce qui font bouger les lignes”, *Le Monde*, hors série, 1968, martie – aprilie 2008, pp. 66–67.

Milza, P., Berstein, S., *Istoria secolului XX*, vol. 2: *Lumea între război și pace (1945-1973)*, Editura ALL, București, 1998.

Negri, A., „Nous avons tous '68 au corps”, *Le Monde*, hors série, 1968, martie-aprilie 2008, pp. 9-13.

Niculescu-Mizil, P., *O istorie trăită*, Editura Enciclopedică, București, 1997.

Otu, P., „Noaptea roșie a Cehoslovaciei”, *Dosarele istoriei*, an III, nr. 8(24)/1998, pp. 17–25.

Păiușan, C., Ion, N.D., Retegan, M., *Regimul comunist din România, o cronologie politică (1945-1989)*, Editura Tritonic, București, 2002.

Pop, A., „«Iarna»... «primăverii de la Praga»”, *Dosarele istoriei*, an III, nr. 8 (24)/1998, pp. 11–13.

Popa, C., Piotr Șelest, „Moscova și antireformiști”, *Dosarele istoriei*, an III, nr. 8 (24)/1998, pp. 7–9.

Popescu, Dumitru, *Cronos autodevorându-se... Panorama răsturnată a mirajului politic, Memorii II*, Editura Curtea Veche, București, 2006.

Retegan, M., 1968. *Din primăvară până în toamnă*, Editura RAO, București, 1998.

Soulet, J.-F., *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Editura Polirom, Iași, 1998.

Index

- Andropov, Iuri 48
- Apostol, Gheorghe, membru în
Comitetul Executiv al CC al
PCR 137, 234, 258–259
- Arguedas, A., ministrul de In-
terne al Boliviei 283
- Balalia, Dumitru, deputat MAN
131
- Banc, Iosif, membru în Comi-
tetul Executiv al CC al PCR
138, 234
- Bârlădeanu, Alexandru, mem-
bru în Comitetul Executiv al
CC al PCR 33, 130, 137, 234
- Barrientos, Rene Ortuno, gene-
ral, Bolivia 283
- Basov, A.V., ambasador al URSS
în România 41, 73, 229, 241,
243, 245, 246–247, 250, 253,
258–260, 268–272
- Bebel, August 46, 80
- Belaznov, Alexandru Gavriilo-
vici, „cetățean indignat” 46,
84
- Berghianu, Maxim, membru în
Comitetul Executiv al CC al
PCR 137, 234
- Bilak, Vasil 42, 55
- Bițan, Ion 183, 188, 192
- Blajovici, Petre, membru în Co-
mitetul Executiv al CC al
PCR 137, 234
- Blandiana, Ana 182
- Bobu, Emil 102
- Bodiul, I., prim-secretar al RSS
Moldovenească 96
- Bodnăraș, Emil, membru în
Comitetul Executiv al CC al
PCR 86, 116, 137, 166, 234,
239, 252–255, 257, 260
- Bol, George, reprezentant al
SUA la ONU în 1968 64, 225
- Borms, Kris 98
- Brejnev, Leonid 16, 36, 40–43,
49–51, 55, 57–59, 61–62,
66–69, 71, 74, 78, 88–89, 100,
129, 174, 223, 229, 266–269,
272, 274–275, 285

- Caldera, Rafael, președintele Republicii Venezuela 286
 Carrère d'Encausse, Hélène 12, 19
 Castro, Fidel 31
 Ceaușescu, Elena 227
 Ceaușescu, Nicolae *passim*
 Černík, Oldřich, prim-ministru al Cehoslovaciei în 1968 50, 54, 57, 126, 254
 Che Guevara 283
 Chivu, Stoica, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 30, 137, 234
 Cisar 50, 170
 Ciu, Enlai 18, 63, 64
 Clementis, Vladimír 34
 Cohn-Bendit, Daniel 282
 Coliu, Dumitru, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234, 256,
 Constantin, Dăscălescu 102
 Constantiniu, Florin, istoric 107
 Costescu, Mariana 183
 Covalciuc, Dumitru 97
 Crișan, Constantin 219
 Curilo 97
 Daicoviciu, Constantin, istoric, deputat MAN 13, 157, 163
 Dalea, Mihai, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 230, 234, 265
 Dănălache, Florian, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234
 Dobrinin, Anatoli, ambasador sovietic în SUA 63, 285
 Drăgan, Constantin, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234
 Drăgănescu, Emil, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 234
 Drăghici, Alexandru 25, 281
 Dubček, Alexander *passim*
 Duma, Aurel, ambasadorul României în RP Chineză 64
 Dumitrache, Vasile 199
 Duplan, Christian 54
 Dzúr, Martin, ministrul Apărării Cehoslovaciei 54
 Engels, Friedrich 142, 147
 Eshkol, Levi, prim-ministru al Israelului 279
 Fazekas, Ianoș, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 128, 137, 234
 Foriș, Ștefan 25, 281
 Franco, Francisco 7
 Gagarin, Iuri, cosmonaut sovietic 281
 Galanskov, Iuri, disident sovietic 279
 De Gaulle, Charles 6, 11, 27, 72, 106, 227, 282
 Gere, Mihai, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234

- Gheorghe, Ion, șeful Marelui Stat-Major 101, 131, 137, 224, 234, 253, 255, 257–259, 267
 Gheorghiu-Dej, Gheorghe 23
 Ginzburg, Alexander, disident sovietic 279
 Giret, Vincent 54
 Goma, Paul 182–183, 185–186
 Gomberadze, Ghenadie 96
 Gomułka, Władysław 21, 33, 39, 43, 49, 51, 282
 Gorbaciov, Mihail 16, 37, 68
 Gordievski, Oleg 36, 48
 Greciko, Andrei, ministrul Apărării URSS 30, 280
 Grigore, Dan 183, 188, 191
 Gromiko, Andrei, ministru de Externe al URSS 31, 226
 Gună, Nicolae 203
 Gustov, comandor sovietic 92
 Gutiérrez, G. Luis 7
 Habermas, Jürgen 7
 Hájek, J., ministru de Externe al Cehoslovaciei 283
 Han, Oscar, sculptor 135
 Has, Teodor 220
 Hassan al-Bakr, președintele Republicii Irak 283
 Hrușciov, Nikita Sergheevici 13, 15–19, 22–23, 25, 31, 88, 100, 228
 Husák, Gustáv 34, 62
 Iakovovski, mareșal al URSS 39, 26
 Ibarra, Velasco, președinte al Ecuadorului 285
 Ilie, Ion Ion 199
 Iliescu, Ion, prim-secretar al CC al UTC, ministru pentru problemele tineretului, deputat MAN 69, 131, 157
 Ilin, însărcinat cu Afaceri al URSS 265
 Ionașcu, Traian, deputat MAN 131
 Ionescu, Eugen, corespondent Agerpres 9, 115–116, 118
 Ionescu, George, ziarist 122
 Ioniță, Ion, ministrul Apărării Naționale 101–103
 Ivasiuc, Alexandru 182–183
 Jdanov, Andrei 249
 Jivkov, Todor 39, 43, 49, 51, 282
 Johnson, Lyndon 224, 226
 Kádár, Janos 21, 40, 43, 49, 51, 89, 167, 174, 282
 Kapek, Antonín 42
 Kardelj, Edvard, ministrul Afacerilor Externe al Iugoslaviei 236
 Kennedy, Jacqueline 286
 Kennedy, Robert 280, 282
 Kerenski, prim-ministru rus în 1917 196
 Khan Ayub, președintele Pakistanului 286
 Kissinger, Henri 280
 Klíma, Ivan, scriitor 36
 Kohout, Pavel, scriitor 36

- Kosighin, Aleksei Nikolaevici, prim-ministru al URSS 31, 39, 50, 57, 74, 78, 266, 268–269, 282
- Kovaci, Gheorghe 218
- Kundera, Milan, scriitor 36
- Kuznețov, prim-adjunct al ministrului de Externe al URSS 226–227
- Lenin, Vladimir Ilici 12, 37, 46, 58, 76, 83, 122, 142, 147, 149, 152, 248–252, 263
- Liebermann, economist sovietic 15–16
- Luca, Vasile 26, 34
- Lupu, Petre, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234
- Macovski, Valeriu 94
- Mao Zedong (Mao Tze-dun) 8, 16, 18–19, 47, 71, 74, 80, 81, 82, 84, 86, 224
- Marbeck, Georges 7
- Marcuse, Herbert 7–8, 10
- Marx, Karl 8, 14, 37, 142, 147, 149
- Mateescu, Constantin, deputat MAN 131
- Maurer, Ion Gheorghe, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR, prim-ministru, deputat MAN 27, 43, 52, 65, 103–104, 116, 131, 137, 225, 234, 243, 253, 255, 257–267, 269, 279, 281
- Mănescu, Corneliu 28, 33, 38, 43, 52, 63–64, 72, 106, 225–226, 237, 285
- Mănescu, Manea, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 102, 137, 140, 234
- Medvedev, disident sovietic 16
- Miliukov, politician rus 196
- Mizil, Paul-Niculescu, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR *passim*
- Mlynář, Zdenek 35, 37, 54
- Mobutu, Sese Seko, general 280
- Moisescu, Iustin, mitropolit al Moldovei și Sucevei, deputat MAN 131, 157, 160
- Munteanu, Aurel-Dragoș 183
- Muquio, Xue 16
- Năvodaru, Petre 186
- Neagoe, Marin, general 104
- Negri, Antonio 6
- Nica, Leon 102
- Nixon, Richard 284, 286
- Novotný, Antonin 30, 34, 88, 116, 279–280
- Nyers, Rezső 16
- Ochab, Edward, președintele RP Polonia 281
- Pacepa, Ion-Mihai 223
- Palach, Jan 61
- Papadopoulos, Giorgios, premier grec 284
- Papanace, Constantin 97
- Papandreu, Giorgios 286

- Părvulescu, Constantin 47–48
- Patilineț, Vasile, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 98, 137, 234
- Pauker, Ana 26, 34
- Pătrășcanu, Lucrețiu 25–26, 284
- Păunescu, Adrian 182–183
- Pelikán, Jiří 42, 50
- Petrescu, Irina 183, 188, 192
- Petrina, redactor-șef la *Rudé Právo* 116–118
- Podgornii, Nicolai 50
- Popa, Dumitru, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234,
- Popescu, Dumitru, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 119, 129, 134, 136, 182, 234
- Popovici, Radu 95–96
- Postelnicu, Tudor 102
- Preda, Marin 182, 188
- Radianski 97
- Rădulescu, Gheorghe, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 234
- Răutu, Leonte, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234, 240, 250, 252
- Richta, Radovan 35
- Rodionov, P.A., istoric 275
- Rusk, Dean, șeful Departamentului de Stat american 63, 106, 285
- Saharov, Andrei 16
- Sartre, Jean-Paul 6
- Scharf, Erwin, liderul PC Austriac 32
- Shaoqi, Liu 16
- Šik, Ota, membru al Prezidiului CC al PC din Cehoslovacia 16, 35, 37, 60, 168–169, 235, 252,
- Slánský, Rudolf 34
- Smrkovský, Josef, președintele Adunării Naționale a Cehoslovaciei 50, 170, 254, 281
- Spychalski, Marian, mareșal 281
- Stalin, Iosif Vissarionovici 15, 18–19, 21, 34, 36, 131, 176, 196, 249–250
- Stancu, Zaharia, președintele Uniunii Scriitorilor, deputat MAN 131, 157, 164, 188–189
- Stănescu, Ion, președintele Consiliului Securității Statului, 53, 72–73, 98–99, 105, 223
- Stoica, Gheorghe, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 234, 238–240, 248, 253–260
- Suslov, Mihail 50
- Svoboda, Ludvík, președintele R.S. Cehoslovacia *passim*
- Șandru, V., general 101
- Șelest, Piotr 42, 50, 174
- Șerbănescu, Gerard 98
- Tinu, Dumitru, ziarist 103–104, 106

Tito, Iosif Broz <i>passim</i>	Verdeț, Ilie, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234, 240
Tripșa, Ștefan, (deputat MAN) 131	Vlad, Iulian 102
Trofin, Virgil, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 98, 137, 234	Vlasák, František, membru supleant al CC al PC din Cehoslovacia 235
Turcin, disident sovietic 16	Voitec, Ștefan, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234
U Thant, Sithu 27, 279, 283	Voronin, colonel sovietic 93
Ulbricht, Walter 22, 43, 49, 51, 167, 256, 282	
Vaculík, Ludvík, scriitor 26	Xiaoping, Deng 22
Vâlcu, Vasile, membru în Comitetul Executiv al CC al PCR 137, 234	Yefang, Sun 16
Vasile, Alexe, deputat MAN 131	Zoti, Iuri 94

Cuprins

<i>Introducere</i> – Lavinia Betea	5
<i>Capitolul 1 – Solia lui Brejnev</i>	71
1. Notă de primire în audiență la Paul Niculescu-Mizil a însărcinatului cu afaceri ad-interim al URSS la București, din data de 16 februarie 1967, pe tema relațiilor sino-sovietice	73
2. Scrisori adresate lui Nicolae Ceaușescu de către cetățeni sovietici, în martie 1968	79
3. Notă de primire în audiență la Emil Bodnăraș a însărcinatului cu afaceri ad-interim al RP Chineze la București, din 24 iulie 1968, în legătură cu evenimentele din Cehoslovacia.	86
4. Informare făcută de Consiliul Securității Statului conducerii partidului, referitoare la atitudinea ostilă a autorităților sovietice față de România în cursul verii anului 1968, din 5 august 1968	91
5. Ce aflase Securitatea despre invazie. Interviu cu Ion Stănescu, președintele Consiliului Securității Statului (1968–1972)	99
6. Scrisoarea adusă la sediul CC al PCR, în noaptea de 20 spre 21 august 1968, din partea Ambasadei URSS la București ...	107
7. „Eu am dat prima știre despre invazia sovietică!”. Interviu cu Eugen Ionescu, corespondentul Agerpres la Praga în august 1968	115
8. Prima știre despre invadarea Cehoslovaciei transmisă de Radiodifuziunea română, 21 august 1968	123

Capitolul 2 – <i>Ziua mândriei naționale</i>	129
1. Reportaj apărut în <i>Scînteia</i> , referitor la atmosfera din Piața Palatului, înaintea și în timpul mitingului din 21 august 1968 132	
2. Dumitru Popescu, martor la evenimente	134
3. Stenograma ședinței Comitetului Executiv din 21 august 1968 (fragmente)	136
4. Cuvântarea rostită de Nicolae Ceaușescu la mitingul din Piața Palatului Republicii din 21 august 1968	141
5. Declarația Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste Ro- mânia cu privire la principiile de bază ale politicii externe a Ro- mâniei, din 22 august 1968	145
6. Intervenții ale deputaților Ion Iliescu, Iustin Moisescu, Constan- tin Daicoviciu, Zaharia Stancu în timpul sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale, din 22 august 1968 (fragmente) 157	
7. Stenograma discuțiilor dintre Nicolae Ceaușescu și Iosip Broz Tito de la Vîrșeș, din 24 august 1968 (fragmente)	165
Capitolul 3 – „ <i>Ne exprimăm deplina adeziune</i> ”	183
1. Mărturia scriitorului Paul Goma referitoare la decizia de a se înscris în PCR (extras din volumul <i>Soldatul câinelui</i>)	185
2. Mesaje de adeziune ale unor scriitori și artiști la politica internă și externă a PCR (Marin Preda, Zaharia Stancu, Dan Grigore, Irina Petrescu, Ion Bițan)	188
3. Scrisori adresate conducerii partidului în urma evenimentelor din Cehoslovacia, din august – decembrie 1968	193
4. Note informative ale Secției Organizatorice a CC al PCR pri- vind evenimentele din RS Cehoslovacă, din august – septem- brie 1968	206
5. Informări ale Secției Organizatorice a CC al PCR referitoare la situația turiștilor cehi și slovaci aflați pe teritoriul RSR, august 1968	218

Capitolul 4 – <i>Strict secret – între Brejnev și Ceaușescu</i>	223
1. Scrisoarea predată de A.V. Basov, ambasadorul URSS la București, în cadrul unei audiențe la Nicolae Ceaușescu, în ziua de 25 august 1968	229
2. Stenograma ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR din 25 august 1968	234
3. Răspunsul CC al PCR la scrisoarea sovieticilor din 25 august 1968	260
4. Răspunsul CC al PCUS la propunerea României de a se con- voca o reuniune a țărilor comuniste pentru a se discuta ches- tiunea invadării Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia	264
5. Invitație adresată de Nicolae Ceaușescu lui Leonid Brejnev de a face o vizită neoficială în România, pentru a discuta probleme legate de situația internațională	266
6. Răspunsul lui Leonid Brejnev la invitația adresată de Nicolae Ceaușescu în aprilie 1969, în care refuză vizita în România, chemând o delegație a CC al PCR la Moscova, pentru a dezbate chestiuni de politică internațională	267
7. Notă de audiență a lui A.V. Basov (ambasadorul URSS în Ro- mânia) la Nicolae Ceaușescu, în care se stabilesc detalii despre vizita lui Leonid Brejnev la București, cu ocazia semnării unui nou tratat între cele două țări	268
8. Scrisoarea lui Leonid Brejnev către Nicolae Ceaușescu, în care solicită României să achite datoria pe anul 1968 la „Fondul de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stînga”	272
9. Răspunsul lui Nicolae Ceaușescu la scrisoarea lui Leonid Brejnev din 17 iulie 1969, în care-l anunță că România va achita datoria restantă la „Fondul de ajutorare a organizațiilor muncitorești de stînga”	274
Capitolul 5 – <i>În loc de concluzii</i>	257
<i>Cronologie (1 ianuarie – 31 decembrie 1968)</i>	279
<i>Bibliografie</i>	287
<i>Index</i>	291

Zia de 21 august 1968 e nodul multor evenimente. În absența documentelor de arhivă, reieșea din discursul public că singurul care avusese curajul să se opună intrării trupelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia fusese Nicolae Ceaușescu. În fața întregii lumi, prin mitingul din dimineața zilei de 21 august, liderul român condamnase amestecul unui stat în treburile interne ale altuia. Pledase deschis pentru suveranitate și libertate națională. Toți aceia care i-au ascultat ori citit spusele le-au interpretat în termeni de patriotism, insubordonare la comenzile Kremlinului, dorință de apropiere de valorile clasice ale democrației.

Prestigiul mondial al liderului comunist Ceaușescu s-a ridicat la cote pe care nu le mai atinsese vreodată un conducător român. „Solul României” a fost invitat, vizitat și onorat de mai-marii lumii de la acea vreme. În forumurile internaționale a venit cu inițiative, propuneri și soluții de mediere care îi confereau dimensiuni de mare lider. Între granițele țării însă, corul laudelor l-a asurzit pe însuși eroul căruia îi erau închinete, făcându-l să-și piardă mințile. Paranoia astfel declanșată a progresat până într-atât, încât, peste mai bine de 20 de ani, în decembrie 1989, a fost convins că, prin cuvinte asemănătoare celor rostite în 21 august 1968, din același balcon și cu ajutorul gărzilor muncitorești înființate atunci, va risipi mânia poporului umilit în dezamăgirea lui.

21 august 1968 fusese ziua apoteozei lui Ceaușescu. Conotații pozitive ar avea însă acea zi în memoria oricărui român de vârstă potrivită. Din trăirile ei afective, la scara globală a României ar reieși că a fost ziua mândriei naționale!

21 august 1968. Apoteoza lui
Ceaușescu

Carte recomandată de

Historia

0 043302 971067

Pret: 37 50 - 0 21 78

ISBN: 978-606-793-457-1

9 786067 934571

www.edituracorint.ro